

บทที่ 4

สภาพปัจจุบันของเมืองสงขลา

ในการดำเนินการศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่นเมืองสงขลา สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่ง ที่ควรทราบเพื่อเป็นพื้นฐานที่ช่วยประกอบความเข้าใจในการศึกษา คือ การรับรู้สภาพปัจจุบันของเมือง เพราะ การเข้าใจถึงสภาพปัจจุบันสามารถทำให้รับรู้ถึงสภาพความจริงของเมืองในด้านต่างๆ ทั้งทางกายภาพ สภาพแวดล้อมของเมือง สภาพปัญหา การพัฒนาที่เข้ามา แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในอนาคต ซึ่งส่งผลต่อวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนในท้องถิ่น รับรู้และเข้าใจต่อสภาพเมืองซึ่งก็คือ การรับรู้ต่อท้องถิ่นด้วยเช่นกัน เพื่อเป็นส่วนหนึ่งขององค์ประกอบพื้นฐานในการเก็บข้อมูลเพื่อทำการวิเคราะห์ให้ได้เหตุผลของแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาที่สอดคล้องกับท้องถิ่นในอนาคตอย่างเหมาะสม

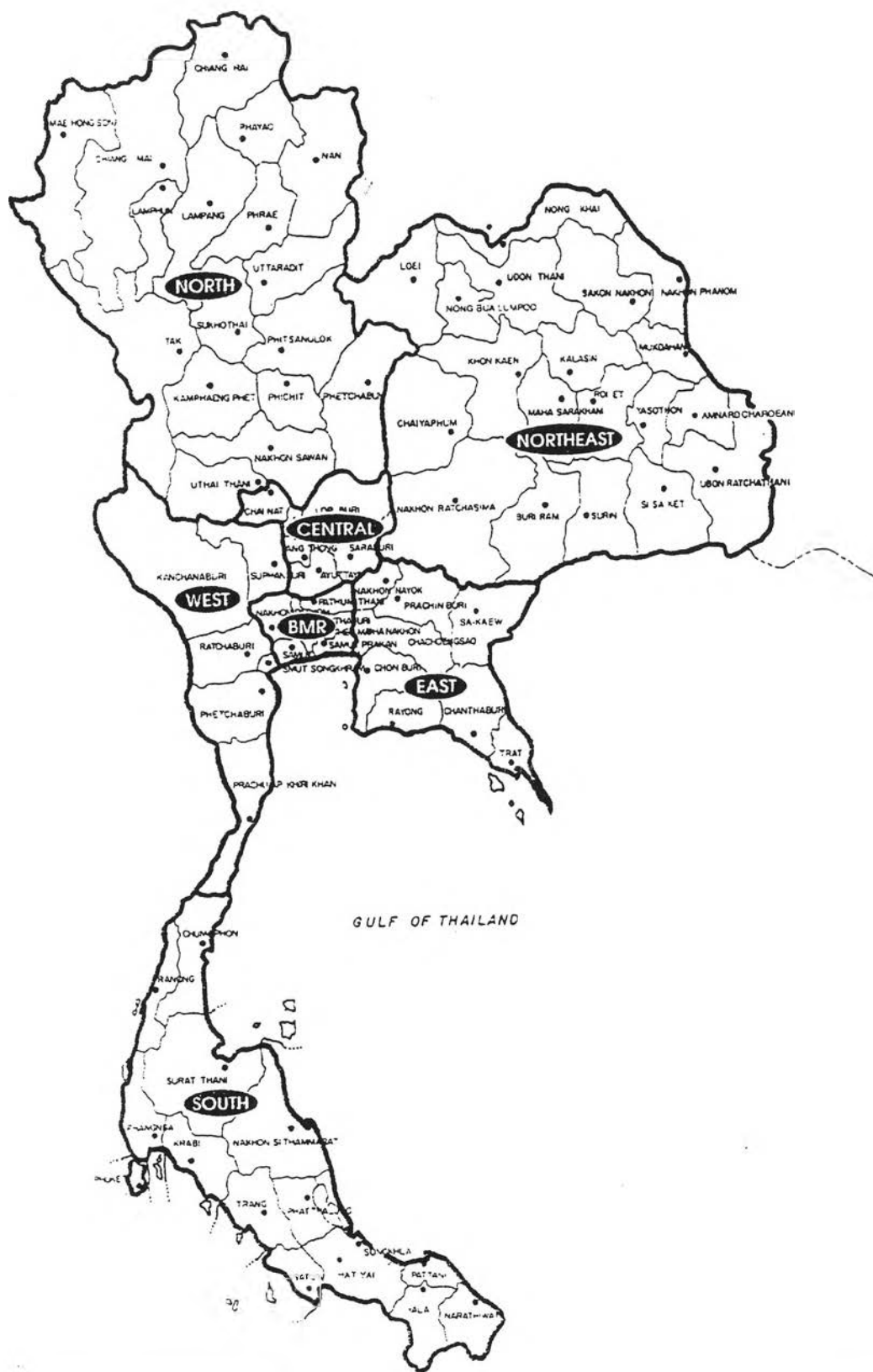
ดังนั้นในการนำเสนอและวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งเกี่ยวข้องกับสภาพปัจจุบันของเมืองสงขลาในบทนี้ จะมองสภาพปัจจุบันของเมืองสงขลาใน 2 ระดับคือ

1. ระดับภาค (เมืองสงขลาในระดับภาคคือจังหวัดสงขลา)
2. ระดับเมืองหรือท้องถิ่น (เมืองสงขลาในระดับเมืองคือ เทศบาลเมืองสงขลา)

1. เมืองสงขลาปัจจุบันระดับภาค

1.1 อาณาเขตของเมืองสงขลาปัจจุบันระดับภาค

เมืองสงขลาปัจจุบันในระดับภาคหมายถึง จังหวัดสงขลาปัจจุบันตั้งอยู่ในภาคใต้ของประเทศไทย ซึ่งภาคใต้ของประเทศไทยมีลักษณะแตกต่างจากภาคอื่นๆ ของประเทศไทยคือ มีลักษณะเป็นคาบสมุทรที่ยาวแคบขนานด้วยทะเลทั้งสองข้าง โดยแบ่งเขตการปกครองประกอบด้วย 14 จังหวัด 112 อำเภอ 18 กิ่งอำเภอ ประกอบด้วยจังหวัด กระบี่ ชุมพร ตรัง นครศรีธรรมราช นราธิวาส ปัตตานี พังงา พัทลุง ภูเก็ต ยะลา ระนอง สงขลา สตูล และจังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยสามารถแบ่งอาณาเขตโดยการปกครองในระดับภาคเป็น 2 ระดับดังนี้

แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษาเมืองสงขลา

	แผนที่ 4.1	แสดง การแบ่งภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย	
	มาตราส่วน 1 : 2500000	ที่มา โครงการวางผังเคাঁโครงการภาค	
	สัญลักษณ์		
		เส้นแบ่งภูมิภาค	
		เส้นแบ่งจังหวัด	

ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- ภาคใต้ตอนบน 7 จังหวัด ได้แก่ ชุมพร ระนอง สุราษฎร์ธานี กระบี่ พังงา ภูเก็ต และ นครศรีธรรมราช
- ภาคใต้ตอนล่าง 7 จังหวัด ได้แก่ ตรัง พัทลุง สงขลา สตูล ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส

ในระดับภาคแล้วเมืองสงขลาถือได้ว่าเป็นเมืองที่มีความรุ่งเรืองตั้งแต่อดีต สำหรับในปัจจุบันเมืองสงขลามีตำแหน่งที่ตั้งอยู่ที่เป็นศูนย์กลางของภาคใต้ตอนล่าง ทางฝั่งตะวันออกสามารถเชื่อมต่อกับภาคใต้ตอนบนและภาคใต้ตอนล่าง (4 จังหวัดภาคใต้ ได้แก่ สตูล ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) รวมทั้งสามารถเชื่อมต่อกับภาคใต้ตอนล่างฝั่งตะวันตก นอกจากนั้นสงขลายังเป็นทางออกทะเล สามารถเชื่อมต่อการคมนาคมทั้งทางบกและทางน้ำ ทำให้สงขลาเป็นศูนย์กลางความเจริญในทุกด้าน (แผนที่ 4.1)

1.2 ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของเมืองสงขลาระดับภาค

ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของจังหวัดสงขลาระดับภาค ตั้งอยู่เส้นละติจูด (เส้นรุ้ง) ที่ $5^{\circ} 37' - 11^{\circ} 9'$ เหนือ และระหว่างเส้นลองจิจูด (เส้นแวง) ที่ $98^{\circ} 8' - 102^{\circ} 10'$ ตะวันออก ลักษณะของที่ตั้งเป็นคาบสมุทร เป็นพื้นที่ต่อเนื่องจากภาคตะวันตกของประเทศและสหภาพพม่า ไปจรดชายแดนประเทศมาเลเซีย ส่วนที่กว้างที่สุดประมาณ 250 ก.ม. จากชายฝั่งพม่าถึงชายฝั่งนครศรีธรรมราช และส่วนที่แคบที่สุดคือ คอคอดกระจังหวัดระนอง และจังหวัดชุมพร ยาวประมาณ 12 กิโลเมตร

ภาคใต้มีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 44,938,125 ไร่ หรือประมาณ 71,901 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณร้อยละ 22 ของประเทศ จังหวัดที่มีพื้นที่มากที่สุดคือ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ส่วนจังหวัดภูเก็ตมีเนื้อที่น้อยที่สุด

จังหวัดสงขลาเองมีเนื้อที่ 7,393.889 ตารางกิโลเมตร มีขนาดใหญ่เป็นอันดับ 3 ของภาคใต้ รองจากจังหวัดสุราษฎร์ธานี และนครศรีธรรมราช อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ ตามเส้นทางรถไฟ 947 กิโลเมตร ทางหลวงแผ่นดิน 1,200 กิโลเมตร และทางทะเล 725 กิโลเมตร ห่างจากกรุงกัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซีย ประมาณ 480 กิโลเมตร, ประเทศสิงคโปร์ 718 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อดังนี้ (แผนที่ 4.2)

ทิศเหนือ	จดจังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดพัทลุง
ทิศตะวันออก	จดอ่าวไทย
ทิศใต้	จดจังหวัดยะลา จังหวัดปัตตานี รัฐเคดาห์ และรัฐเปอร์ลิส ประเทศมาเลเซีย

ทิศตะวันตก จดจังหวัดพัทลุง และจังหวัดสตูล

1.3 สภาพภูมิประเทศของเมืองสงขลาระดับภาค

สภาพภูมิประเทศของภาคใต้ มีลักษณะที่ปรากฏเด่นชัด 3 ลักษณะด้วยกันดังนี้คือ

1.3.1 ชายฝั่งทะเล

ภาคใต้มีลักษณะเป็นแหลมยื่นไปในทะเลด้านตะวันออกเป็นอ่าวไทย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของ มหาสมุทรแปซิฟิก ด้านตะวันตกเป็นทะเลอันดามัน เป็นส่วนหนึ่งของมหาสมุทรอินเดีย มีความยาวของชายฝั่งทะเลทั้งสองด้านรวมกันเกือบ 2000 กิโลเมตร ลักษณะชายฝั่งทะเลประกอบด้วย 2 ส่วนคือ

ชายฝั่งทะเลตะวันออก เริ่มจากจังหวัดชุมพรเรียงชายฝั่งตะวันออกไปจนถึงจังหวัดนราธิวาส ชายฝั่งด้านนี้ที่ราบกว้างกว่าชายฝั่งตะวันตก กว้างประมาณ 30 -35 กิโลเมตร เกิดการทับถมของตะกอนจากแม่น้ำสายสำคัญๆ ได้แก่ แม่น้ำหลังสวน แม่น้ำตาปี แม่น้ำปัตตานี ลักษณะชายฝั่งทะเลค่อยๆ ลาดลงและตื้นกว่าฝั่งตะวันตก มีอ่าวสำคัญคือ อ่าวชุมพร อ่าวบ้านดอน อ่าวสงขลา และอ่าวปัตตานี ซึ่งเป็นที่ตั้งของท่าเรือชายฝั่ง และมีเกาะขนาดใหญ่ คือ เกาะสมุย เกาะพะงัน และหมู่เกาะอ่างทอง

ชายฝั่งทะเลตะวันตก เริ่มจากจังหวัดระนองถึงจังหวัดสตูลเป็นที่ราบชายฝั่งทะเลแคบๆ มีเกาะแก่งเรียงรายตามชายฝั่งเกาะสำคัญได้แก่ เกาะภูเก็ต เกาะยาว เกาะลันตา และเกาะตะรุเตา

จากสภาพชายฝั่งทั้งสองด้าน จะเห็นถึงความแตกต่างอย่างเห็นได้ชัด กล่าวคือ ชายฝั่งตะวันออก มีชายฝั่งที่ราบเรียบไม่ค่อยจะมีเกาะแก่งมาก ทั้งนี้เป็นเพราะกระแสน้ำในมหาสมุทรแปซิฟิกขึ้นลงเร็ว ส่วนชายฝั่งตะวันตกมีเกาะและอ่าวมาก เนื่องจากกระแสน้ำในมหาสมุทรอินเดียขึ้นลงเร็ว ประกอบกับเป็นที่ราบสูง น้ำจากเทือกเขาจะไหลลงทะเลเร็วและแรงมากในฤดูฝน

1.3.2 ภูเขา

พื้นที่ส่วนใหญ่ของภาคส่วนใหญ่จะเป็นภูเขาและที่สูง เป็นแกนกลางของคาบสมุทร ลักษณะเป็นแนวต่อเนื่องจากทิวเขาตะนาวศรีในภาคตะวันตกในแนวเหนือใต้ ขนานกับชายฝั่งทิวเขาที่สำคัญได้แก่ ทิวเขาภูเก็ตทางชายฝั่งทะเลตะวันตก มีที่ราบแคบๆ ขนานกับฝั่งทะเล เป็นที่ตั้งของจังหวัดชุมพร ระนอง และพังงา ทิวเขานครศรีธรรมราชอยู่ในพื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดสุราษฎร์ธานี และนครศรีธรรมราช และต่อเนื่องไปถึงทิวเขาลันกาลาคีรี ซึ่งเป็นพรมแดนธรรมชาติกั้นระหว่างประเทศไทยกับมาเลเซีย

ยอดเขาที่สูงที่สุดในภาคใต้คือ ยอดเขาหลวง ซึ่งตั้งอยู่ในเขตจังหวัดนครศรีธรรมราช สูงประมาณ 1,835 เมตร ภูเขาส่วนใหญ่เป็นภูเขาหินปูนยุคกลาง (Mesozoic) มีหินแกรนิตรองรับ และเป็นแหล่งแร่ดีบุก และแร่ลؤلแฟรมที่อุดมสมบูรณ์

1.3.3 ที่ราบ

สำหรับที่ราบนั้นเนื่องจากทางฝั่งตะวันตกมีภูเขาตลอดแนว ทำให้บริเวณชายฝั่งตะวันตกเป็นที่ราบสูงริมทะเล พื้นที่ส่วนใหญ่ไม่เหมาะแก่การเกษตร ส่วนด้านฝั่งตะวันออกมีที่ราบลุ่มอยู่ระหว่างเชิงเขาและริมทะเล ซึ่งพอจะแบ่งพื้นที่ออกเป็น 3 ลักษณะคือ ที่ราบสูงเชิงเขา ที่ราบลุ่มและที่ราบริมทะเล

ที่ราบลุ่มสำคัญของภาคใต้มีอยู่ 2 บริเวณคือ ที่ราบลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา เขตติดต่อระหว่างจังหวัดสงขลา นครศรีธรรมราชและพัทลุง เป็นแหล่งปลูกข้าวที่ดีที่สุดของภาคใต้ รวมไปถึงทะเลสาบสงขลาซึ่งเป็นแหล่งประมงและแหล่งเพาะพันธุ์ปลาน้ำจืดและน้ำกล่อยขนาดใหญ่ อีกริเวณคือที่ราบลุ่มแม่น้ำตาปี - พุมดวง เขตติดต่อระหว่างจังหวัดสุราษฎร์ธานีและจังหวัดกระบี่ นอกจากนี้ยังมีแหล่งน้ำที่สำคัญคือ แม่น้ำปากจั่น แม่น้ำหลังสวน แม่น้ำพุมดวง แม่น้ำตาปี แม่น้ำตรัง แม่น้ำปากพนัง แม่น้ำสายบุรี ล้วนแต่เป็นแม่น้ำสายสั้นๆ

สำหรับจังหวัดสงขลามีสภาพภูมิประเทศที่ตั้งอยู่บนที่ราบขนาดใหญ่ที่มีความสำคัญ กล่าวคือมีที่ราบลุ่มทะเลสาบสงขลา ที่ราบเชิงเขาบรรทัด ที่ราบระหว่างเทือกเขาสันกาลาคีรี อันเป็นแหล่งผลิตพืชผลทางการเกษตรที่สำคัญ โดยเฉพาะข้าว ซึ่งปลูกมากบริเวณที่ราบลุ่มแห่งนี้ นอกจากนี้ยังมีทะเลสาบสงขลาอันเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ปลาน้ำจืดและน้ำกล่อยขนาดใหญ่ รวมทั้งทะเลอ่าวไทยเป็นแหล่งทำอุตสาหกรรมประมงที่สำคัญ

1.4 บทบาทและความสำคัญของเมืองสงขลาปัจจุบัน ระดับภาค

บทบาทของเมืองสงขลาในระดับภาค โดยดูจากการที่จังหวัดสงขลามีต่อภูมิภาคและประเทศ โดยศึกษาจากการพัฒนาภายในท้องถิ่น เพราะการพัฒนาภายในท้องถิ่นสามารถบ่งชี้ถึงความเจริญ การตอบสนองต่อการพัฒนาที่เข้ามาทั้งทางด้านการขยายตัว สภาพทางเศรษฐกิจ การกระจายรายได้ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่น สิ่งแวดล้อมและทรัพยากร ทำให้เห็นภาพรวมของเมืองสงขลาที่ส่งผลต่อบทบาทโดยรวมในระดับภาค

1.4.1 บทบาททางด้านการบริหารและการปกครอง จังหวัดสงขลาได้ถูกจัดให้เป็นเมืองศูนย์กลางของการบริหารราชการและการปกครองของภาคใต้ มีหน่วยงานส่วนกลางในระดับภาคและระดับเขต ซึ่งทำหน้าที่ในการควบคุมงานในภาคใต้หรือในหลายๆ เขตจังหวัดตั้งอยู่เป็นจำนวนมาก ปัจจุบันมีส่วนราชการอยู่ทั้งสิ้น 217 แห่ง ประกอบด้วยราชการส่วนกลาง 140 แห่ง ราชการส่วนภูมิภาค 32 แห่ง ราชการส่วนท้องถิ่น 17 แห่ง และรัฐวิสาหกิจ 28 แห่ง

1.4.2 บทบาททางด้านบริการสังคม การให้บริการทางด้านการศึกษา จังหวัดสงขลาเป็นศูนย์กลางทางการศึกษาที่สำคัญของภาคใต้ มีสถานบริการทางการศึกษาอยู่ทุกระดับตั้งแต่ระดับอนุบาล ประถมศึกษา มัธยมศึกษา อาชีวศึกษา และอุดมศึกษา โดยเฉพาะในระดับอาชีวศึกษา และอุดมศึกษานั้นมีอยู่เป็นจำนวนมาก ประกอบด้วย วิทยาลัยเทคโนโลยี โรงเรียนอาชีวศึกษาของเอกชน วิทยาลัยครู วิทยาลัยพยาบาล วิทยาลัยประมง ซึ่งตั้งเป็นแห่งแรกของประเทศไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นมหาวิทยาลัยทักษิณ และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จังหวัดสงขลาจึงเป็นแหล่งการศึกษาที่สำคัญที่ตั้งอุตสาหกรรมวัยเรียนส่วนหนึ่งของภาคใต้เข้าไปศึกษา โดยไม่ต้องเข้ามายังกรุงเทพมหานคร

สำหรับด้านสาธารณสุข จังหวัดสงขลาจัดว่าเป็นศูนย์กลางทางสาธารณสุขแห่งหนึ่งของภาคใต้ โดยมีโรงพยาบาลศูนย์คือ โรงพยาบาลหาดใหญ่ มีจำนวนเตียงถึง 1,000 เตียง ส่วนในเมืองสงขลามีโรงพยาบาลทั่วไปถึง 637 เตียง นอกจากนั้นยังมีโรงพยาบาลสงขลานครินทร์ โรงพยาบาลทหารบก โรงพยาบาลทหารเรือ โรงพยาบาลเอกชน คลินิกและโรงพยาบาลเฉพาะโรค เช่น โรงพยาบาลประสาท สถานบริการทางสาธารณสุขเหล่านี้สามารถให้บริการแก่ประชาชนทั้งในเขตจังหวัดสงขลาและจังหวัดใกล้เคียงอย่างทั่วถึง

1.4.3 บทบาททางด้านพาณิชย์กรรมและการบริการระดับท้องถิ่น ในด้านการพาณิชย์กรรม จังหวัดสงขลามีลักษณะทางพาณิชย์กรรมประกอบไปด้วย การค้า การบริการ และการเงิน - การธนาคาร ซึ่งเป็นปัจจัยทางเศรษฐกิจที่สำคัญของเมือง โดยเฉพาะการเงินการธนาคารนั้น มีสถาบันการเงินตั้งอยู่เป็นจำนวนมาก ทั้งธนาคารพาณิชย์และบริษัทเงินทุนต่างๆ ทำให้จังหวัดสงขลาถูกจัดให้เป็นศูนย์กลางด้านการเงินของธุรกิจทุกประเภท โดยเฉพาะที่เมืองหาดใหญ่จะมีปริมาณเงินทุนหมุนเวียนในปีหนึ่งๆ เป็นจำนวนมาก

1.4.4 บทบาทในฐานะศูนย์กลางการผลิตทางอุตสาหกรรม การพัฒนาประเทศจากแผนพัฒนา ที่ผ่านมามุ่งขยายฐานการผลิตทางอุตสาหกรรม ทำให้จังหวัดสงขลามีจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมอยู่มากที่สุดในภาคใต้ คิดเป็นร้อยละ 18.99 ของจำนวนทั้งหมดในภาค ใน พ.ศ. 2539 มีจำนวนโรงงานอยู่

1,465 แห่ง แรงงานประมาณ 53,500 คน มีเงินทุนหมุนเวียนประมาณ 18,110.88 ล้านบาท ส่วนใหญ่เป็นโรงงานขนาดเล็ก ที่ใช้วัตถุดิบจากผลผลิตการเกษตรและประมง โดยแหล่งอุตสาหกรรมจะอยู่บริเวณ อ.หาดใหญ่ อ.เมืองสงขลา อ.สะเดา อ.รัตภูมิ อ.ระโนด

1.4.5 บทบาทในฐานะศูนย์กลางการผลิตยางพาราและประมง จังหวัดสงขลามีพื้นที่ปลูกยางพารามากที่สุดของภาคใต้ คิดเป็นร้อยละ 17.3 ของพื้นที่ปลูกยางพาราในภาคและเป็นศูนย์กลางในทางวิชาการ การวิจัยยางพาราให้แก่พื้นที่ภาคใต้ โดยพื้นที่ปลูกส่วนใหญ่อยู่ใน อ.หาดใหญ่ อ.สะเดา อ.นาทวี ส่งผลให้หาดใหญ่เป็นตลาดกลางในการรับซื้อและกำหนดราคายางพาราที่ใหญ่ที่สุดในภาค

ในด้านการประมง ทำเทียบเรือประมงสงขลาใน อ.เมืองสงขลา จัดได้ว่าเป็นท่าเทียบเรือประมงซึ่งมีปริมาณสัตว์น้ำขึ้นมากที่สุดของภาคใต้ สินค้าสัตว์น้ำที่จับได้จะส่งเป็นวัตถุดิบให้แก่โรงงานอุตสาหกรรมภายในจังหวัดส่วนหนึ่งและอีกส่วนหนึ่งส่งไปจำหน่ายในหาดใหญ่ และประเทศมาเลเซีย

1.4.6 บทบาททางด้านการท่องเที่ยว เนื่องจากที่ตั้งของจังหวัดสงขลาสามารถเข้าถึงได้สะดวกทั้งทางถนน รถไฟ ทางเรือและทางอากาศ และมีทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวพร้อมมูลจังหวัดหนึ่งประกอบด้วยแหล่งท่องเที่ยวด้านธรรมชาติ เช่น บริเวณชายหาดด้านตะวันออก แหล่งอนุรักษ์นกน้ำในทะเลสาบสงขลา น้ำตกและถ้ำต่างๆ แหล่งท่องเที่ยวด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี มีวัฒนธรรมท้องถิ่นที่งดงามใน อ.เมืองสงขลา อ.สทิงพระ แหล่งการค้าชายแดน แหล่งนันทนาการ ใน อ.หาดใหญ่ และ อ.สะเดา เป็นปัจจัยดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเข้ามาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก

1.4.7 บทบาทด้านการคมนาคมขนส่ง จังหวัดสงขลาเป็นศูนย์กลางการคมนาคมขนส่งที่สำคัญแห่งหนึ่งของภาคใต้ เนื่องจากสงขลาสามารถติดต่อระหว่างชายฝั่งทะเลด้านอ่าวไทย และทะเลอันดามันได้สะดวก สามารถเข้าถึงได้สะดวกทั้งทางถนน รถไฟ เรือและทางอากาศ โดยมีถนนสายหลักหลายสายตัดผ่านและสามารถเชื่อมต่อไปยังจังหวัดใกล้เคียงทางภาคใต้ตอนบน จังหวัดชายฝั่งทะเลอันดามัน และจังหวัดชายแดนภาคใต้และประเทศมาเลเซีย

1.5 ระบบชุมชนและลำดับความสำคัญของชุมชนเมืองในระดับภาค

ชุมชนภาคใต้มีการพัฒนาชุมชนเมืองแตกต่างกันไป โดยดูจากโครงสร้างพื้นฐานของประชากร เศรษฐกิจและการบริการทางสังคม รวมถึงการพัฒนา ประกอบด้วยลำดับชุมชน 6 ลำดับด้วยกัน (แผนที่ 4.3)

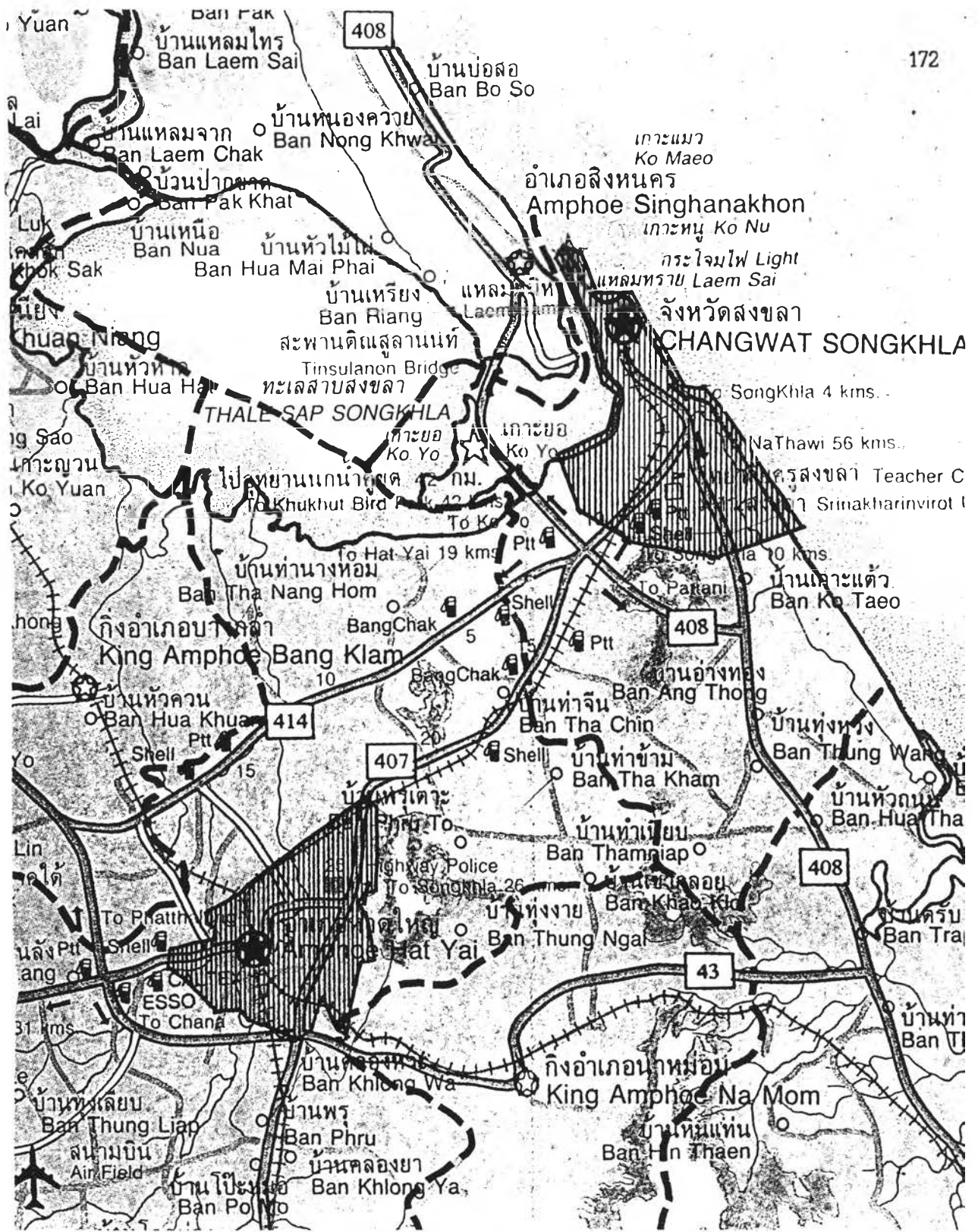
1.5.1 ชุมชนลำดับที่ 1 มี 1 แห่งคือ ชุมชนเทศบาลนครหาดใหญ่ เพราะมีการขยายตัวของประชากรและการใช้พื้นที่เมืองในระดับสูง มีบทบาทเป็นศูนย์กลางระดับภาคในด้านต่างๆ ได้แก่ การบริหารราชการ การบริหารทางเศรษฐกิจ สังคม การท่องเที่ยว อุตสาหกรรม และการเป็นศูนย์กลางการคมนาคม ชุมชนเทศบาลนครหาดใหญ่เป็นศูนย์กลางในระดับภาคของภาคใต้ทั้งตอนบนและตอนล่าง จัดได้ว่ามีแรงดึงดูดสูงต่อการลงทุนในด้านต่างๆ โดยเฉพาะทางด้านการท่องเที่ยว ซึ่งมีผลต่อการขยายตัวและการเปลี่ยนแปลงของเมืองเป็นอย่างมาก และต้องมีประชากรเกิน 100,000 คน ชุมชนเทศบาลนครหาดใหญ่ถูกจัดให้เป็นเมืองหลักของทางภาคใต้ร่วมกับเมืองสงขลา ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 และ 6

1.5.2 ชุมชนลำดับที่ 2 มี 5 แห่ง เป็นชุมชนเมืองระดับเทศบาลทั้งหมด ได้แก่ เทศบาลเมืองนครศรีธรรมราช สงขลา ภูเก็ต ยะลา และสุราษฎร์ธานี เป็นชุมชนที่มีภาวะทางเศรษฐกิจ สังคมและโครงสร้างพื้นฐาน รองจากชุมชนลำดับที่ 1 เป็นศูนย์กลางการคมนาคมด้านต่างๆ ทั้งเครื่องบิน, รถไฟ, ถนน, ท่าเรือ ที่สำคัญในอนุภาค มีจำนวนประชากรอยู่ระหว่าง 40,000 - 100,000 คน ชุมชนเมืองในกลุ่มนี้จัดได้ว่าเป็นเมืองหลักของทางภาคใต้อีกแห่งหนึ่งคือ เทศบาลเมืองสงขลาที่เป็นเมืองหลักคู่กับหาดใหญ่ และที่เตรียมไว้อีก 2 แห่งคือ เทศบาลเมืองภูเก็ต และสุราษฎร์ธานี

1.5.3 ชุมชนลำดับที่ 3 มี 5 แห่ง เป็นเทศบาลเมือง 5 แห่งคือ เทศบาลเมืองปัตตานี พัทลุง นราธิวาส ชุมพร และตรัง เป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจและสังคมระดับจังหวัด ให้บริการเป็นศูนย์กลางการบริหาร พาณิชยกรรม และการบริการแก่อำเภอต่างๆ ในจังหวัด และพื้นที่ใกล้เคียงในเขตติดต่อ มีจำนวนประชากรประมาณ 14,000 - 50,000 คน

1.5.4 ชุมชนลำดับที่ 4 มีชุมชน 10 แห่ง ประกอบด้วยชุมชนระดับเทศบาลเมือง 6 แห่ง เทศบาลตำบล 4 แห่ง มีขนาดประชากรอยู่ระหว่าง 10,000 - 30,000 คน เป็นชุมชนเมืองซึ่งเป็นที่ตั้งของอำเภอ และมีบทบาทความสำคัญสูงในด้านพาณิชยกรรม การตลาด การบริการทางสังคม และการคมนาคมขนส่ง มีบทบาทในระดับรองจากจังหวัด และมีการให้บริการต่อประชากรในพื้นที่อำเภอ และอำเภอใกล้เคียง

1.5.5 ชุมชนลำดับที่ 5 มีชุมชน 6 แห่งเป็นชุมชนระดับสุขาภิบาลทั้งหมด ส่วนใหญ่มีขนาดประชากรตั้งแต่ 5,000 - 30,000 คน ชุมชนเมืองกลุ่มนี้ทั้งที่เป็นที่ตั้งอำเภอและไม่ใช้ที่ตั้งอำเภอ โดยมีบทบาทโดยส่วนรวมเป็นศูนย์กลางระดับอำเภอในด้านการบริหาร พาณิชยกรรม การบริการเกษตร และบางแห่งมีบทบาททางด้านความมั่นคงชายแดน การท่องเที่ยวและการเป็นศูนย์กลางคมนาคมในระดับอำเภอ

แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษาเมืองสงขลา

	แผนที่ 4.3	แสดง ชุมชนในเขตผังเมืองรวมสงขลาและหาดใหญ่		
	มาตราส่วน 1 : 500000	ที่มา แผนที่ท่องเที่ยว		
	สัญลักษณ์	<div style="display: flex; justify-content: space-around;"> <div style="text-align: center;"> เขตอำเภอ </div> <div style="text-align: center;"> ที่ตั้งอำเภอ </div> </div> <div style="display: flex; justify-content: space-around; margin-top: 5px;"> <div style="text-align: center;"> เขตผังเมืองรวม </div> <div style="text-align: center;"> เส้นทางรถไฟ </div> <div style="text-align: center;"> ถนน </div> </div>		

ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1.5.6 ชุมชนลำดับที่ 6 มีชุมชนทั้งหมด 115 แห่งเป็นสุขาภิบาลทั้งสิ้น เป็นศูนย์กลางของอำเภอ และชุมชนในระดับต่ำสุดทางเศรษฐกิจ การบริการสังคมและการคมนาคมขนส่ง โดยเฉพาะด้านการคมนาคมขนส่งเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ในเขตจุดอับของภูมิภาคเส้นทางคมนาคมจำกัด และมีการเข้าถึงทำได้ลำบาก มีประชากรโดยเฉลี่ยประมาณ 500 - 12,000 คน

1.6 การเชื่อมโยงของเมืองสงขลาปัจจุบัน ระดับภาค

รูปแบบการเชื่อมโยงในอดีตของภาคใต้ที่ติดต่อกับกรุงเทพฯ หรือพื้นที่อื่นๆ คือ การเชื่อมโยงทางน้ำ โดยการเดินเรือตามชายฝั่งทะเลของภาคใต้ และการเดินเรือข้ามมหาสมุทร มีท่าเรือทั้งสองฝั่งทะเล ท่าเรือที่สำคัญและมีบทบาทต่อการเดินเรือได้แก่ ท่าเรือสงขลา ท่าเรือนครศรีธรรมราช และท่าเรือภูเก็ต

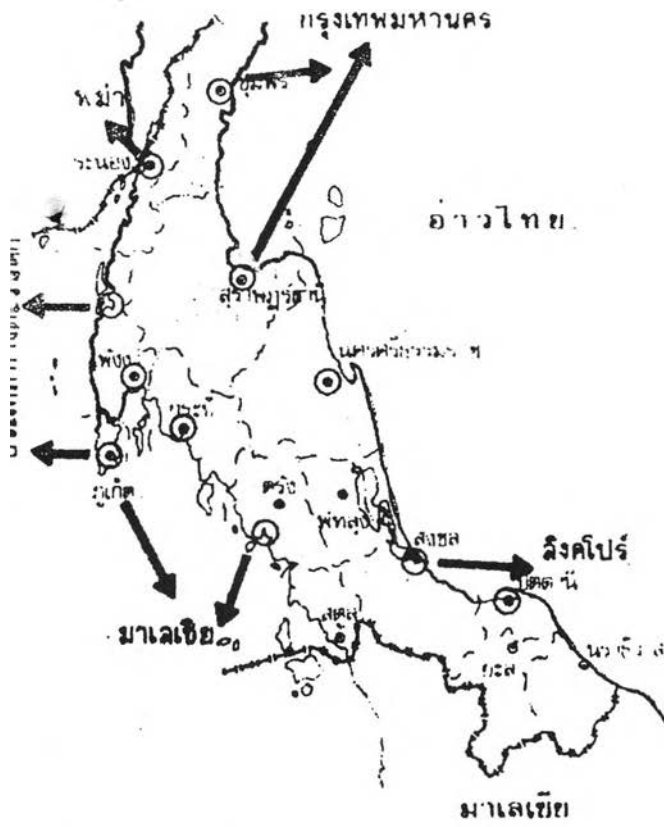
การเชื่อมโยงทางบก จากที่อาศัยการเดินทางเท้าเข้าเส้นทางถนนเรียบชายฝั่งทะเล จุดเปลี่ยนแปลงคือการพัฒนาเส้นทางรถไฟสามารถเชื่อมโยงกับประเทศมาเลเซีย ทำให้การขนส่งทางบกโดยเส้นทางรถไฟเริ่มมีความสำคัญเรื่อยๆ จนกระทั่งปี พ.ศ. 2510 เส้นทางหลวงหมายเลข 4 สร้างเสร็จ มีผลทำให้การคมนาคมเริ่มสะดวกขึ้นทางด้านตะวันตกของภาคและก่อให้เกิดการพัฒนามากขึ้นด้วย ปี พ.ศ. 2511 ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 401 ซึ่งเชื่อมระหว่างจังหวัดสุราษฎร์ธานี และอำเภอตะกั่วป่า (จังหวัดพังงา) สร้างเสร็จ จนกระทั่งปี พ.ศ. 2521 ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 41 ซึ่งสร้างขนานกับทางรถไฟสายใต้ ก่อสร้างเสร็จทำให้ระบบการคมนาคมขนส่งทางบกได้รับความสะดวกยิ่งขึ้น

ส่วนการคมนาคมขนส่งทางอากาศนั้นมีการพัฒนาไปมากในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา มีสนามบินแห่งใหม่เปิดให้บริการในหลายจังหวัดที่เป็นแหล่งชุมชนใหญ่ๆ เชื่อมโยงกันในภาคใต้ แตกต่างจากเมื่อก่อนซึ่งมีเพียงสนามบินพาณิชย์หาดใหญ่ ซึ่งสร้างเมื่อปี พ.ศ. 2515 ซึ่งนับรวมถึงปัจจุบัน 20 กว่าปีมาแล้ว

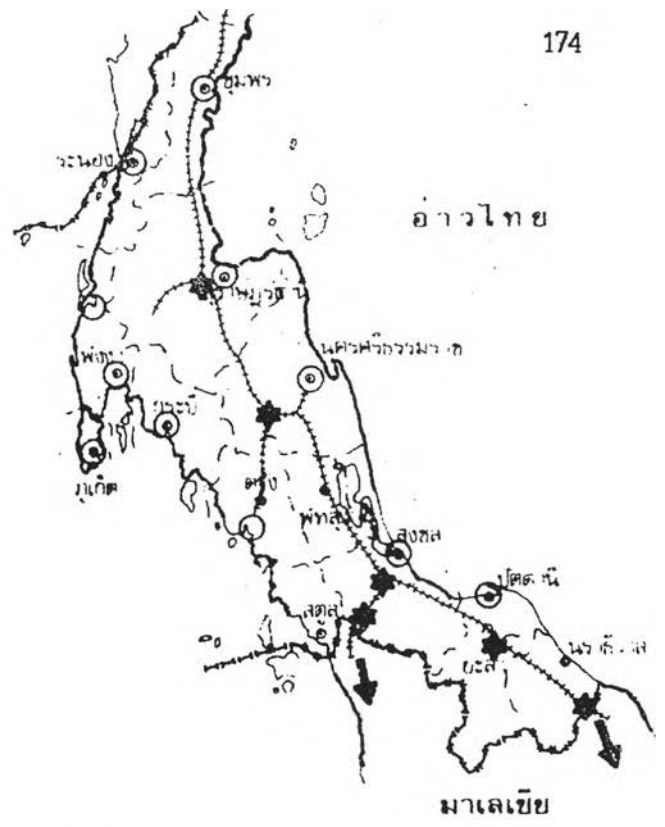
รายละเอียดของระบบการเชื่อมโยงแต่ละด้านมีดังนี้

1.6.1 การเชื่อมโยงทางบก

การเชื่อมโยงทางบกของภาคใต้ดูจากสภาพทางภูมิศาสตร์ ภาคใต้มีลักษณะแคบและยาวจากเหนือลงมาได้ โครงข่ายของถนนจึงมีลักษณะที่ทอดยาวเป็นแนวจากเหนือจรดใต้เช่นเดียวกัน โดยจะมีโครงข่ายที่แยกเป็น 2 แนวคือ แนวเรียบฝั่งตะวันออกและแนวเรียบฝั่งตะวันตก และมีการเชื่อมต่อแนวทั้งสองจุดไปจนสุดชายแดน (แผนที่ 4.4)

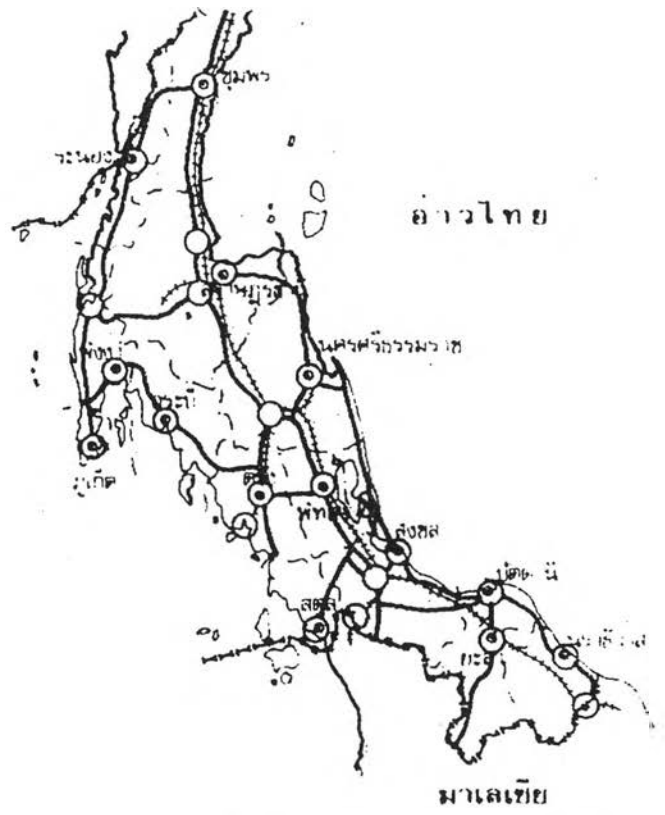
○ ชุมชนสำคัญเริ่มแรกตามชายฝั่งทะเล

* ชุมชนสำคัญระยะต่อมาเมื่อมีทางรถไฟ

การเชื่อมโยงชุมชนทางฝั่งตะวันตก โดย-
ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4

โครงข่ายการเชื่อมโยงชุมชนสำคัญในปัจจุบัน

ถนนสายสำคัญๆ มีดังนี้

1. ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 (ถนนเพชรเกษม) เป็นเส้นทางหลวงแผ่นดินสายแรกของภาคใต้ และมีความสำคัญสูงสุด เริ่มต้นจากกรุงเทพมหานคร ผ่านจังหวัดนครปฐม ราชบุรีแล้วเลียบชายฝั่งด้านตะวันออกจากเพชรบุรี ผ่านประจวบคีรีขันธ์ ไปจนถึงชุมพร แล้ววกออกมาเลียบฝั่งตะวันตกแทน ผ่านระนอง พังงา ทางแยกเข็ญเก็ด กระบี่ และตรัง จากนั้นวกกลับไปเลียบทางฝั่งตะวันออกอีกครั้ง ผ่านพัทลุง สงขลา และไปเชื่อมกับแนวถนนของประเทศมาเลเซีย ที่อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา ปัจจุบันได้รับการพัฒนาปรับปรุงเป็นถนนขนาด 4 ช่องจราจรทั้งไปและกลับ

2. ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 401 เริ่มต้นจาก จ.สุราษฎร์ธานี จ.นครศรีธรรมราช แล้วไปเชื่อมต่อกับทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 408 ไปสู่จังหวัดสงขลา และไปเชื่อมต่อกับทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 42 ที่อำเภอนาทวีเป็นทางหลวงแผ่นดินที่เชื่อมชุมชนทางฝั่งตะวันออกของภาค

3. ทางหลวงหมายเลข 41 เป็นถนนที่มีความสำคัญรองลงมา เชื่อมต่อทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 ระหว่างชุมพรและพัทลุง เป็นถนนเลียบฝั่งทะเลด้านตะวันออกตอนใน ผ่านจังหวัดสุราษฎร์ธานี และปัจจุบันได้ขยายเป็น 4 ช่องจราจรแล้ว

นอกจากนี้ยังมีทางหลวงสายสำคัญอื่นๆ เชื่อมต่อกันเป็นแนวเลียบชายฝั่งทะเลตะวันออกตอนนอก จากจังหวัดสุราษฎร์ธานี ผ่านจังหวัดนครศรีธรรมราช สงขลา ปัตตานี นราธิวาส และเชื่อมต่อกับแนวถนนของประเทศมาเลเซีย ที่อำเภอสุไหงโกลก จังหวัดนราธิวาส ถนนเหล่านี้ได้แก่ ทางหลวงหมายเลข 42 ทางหลวงหมายเลข 4013, 4083, 4086, 4136 และ 4084 ส่วนถนนที่เชื่อมต่อแนวถนนทั้งฝั่งตะวันออกและตะวันตกเข้าด้วยกันสายที่สำคัญๆ ได้แก่ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 401, 403, 406, 410 และทางหลวงหมายเลข 4035

และในปัจจุบันจากการได้มีการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคใต้ (SSB) ครอบคลุมพื้นที่ 5 จังหวัดภาคใต้ตอนบนคือ สุราษฎร์ธานี พังงา ภูเก็ต กระบี่ และนครศรีธรรมราช ให้เป็นฐานการผลิตและอุตสาหกรรมเป็นประตูการค้าเชื่อมโยงเอเชียตะวันออก/กลุ่มอินโดจีน กับเอเชียใต้ ตะวันออกกลางและยุโรป โดยการพัฒนา “สะพานเศรษฐกิจ (Landbridge) ประกอบด้วยการพัฒนาถนน ทางรถไฟ ท่อน้ำมันเชื่อมโยงท่าเรือหลัก 2 ฝั่งทะเล โดยคณะรัฐมนตรีได้เห็นชอบในกรอบการพัฒนา ได้ก่อสร้างถนน 4 ช่องจราจรเชื่อมระหว่างจังหวัดนครศรีธรรมราชและกระบี่ (แผนที่ 4.5)

สำหรับบริเวณภาคใต้ตอนล่างได้จัดสร้างระหว่างจังหวัดสงขลาและสตูล โดยพัฒนาถนน 4 ช่องจราจร ระหว่างสงขลา - หาดใหญ่ - สตูล

ในการพิจารณาปริมาณการจราจรบนถนนเฉลี่ยต่อวัน พ.ศ. 2539 พบว่าการจราจรจะหนาแน่นเป็นช่วงๆ บนถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 และ 401, 403 จะหนาแน่นตลอดสาย จากสัดส่วนปริมาณการจราจรบนถนนเฉลี่ยบนตลอดวันดังกล่าวจะชี้ให้เห็นว่าบริเวณที่เป็นศูนย์กลางการคมนาคมจะอยู่ตามชุมชนใหญ่ในภาคใต้ได้แก่ จังหวัดสุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช ภูเก็ต ตรัง สงขลา หาดใหญ่ ยะลา และปัตตานี

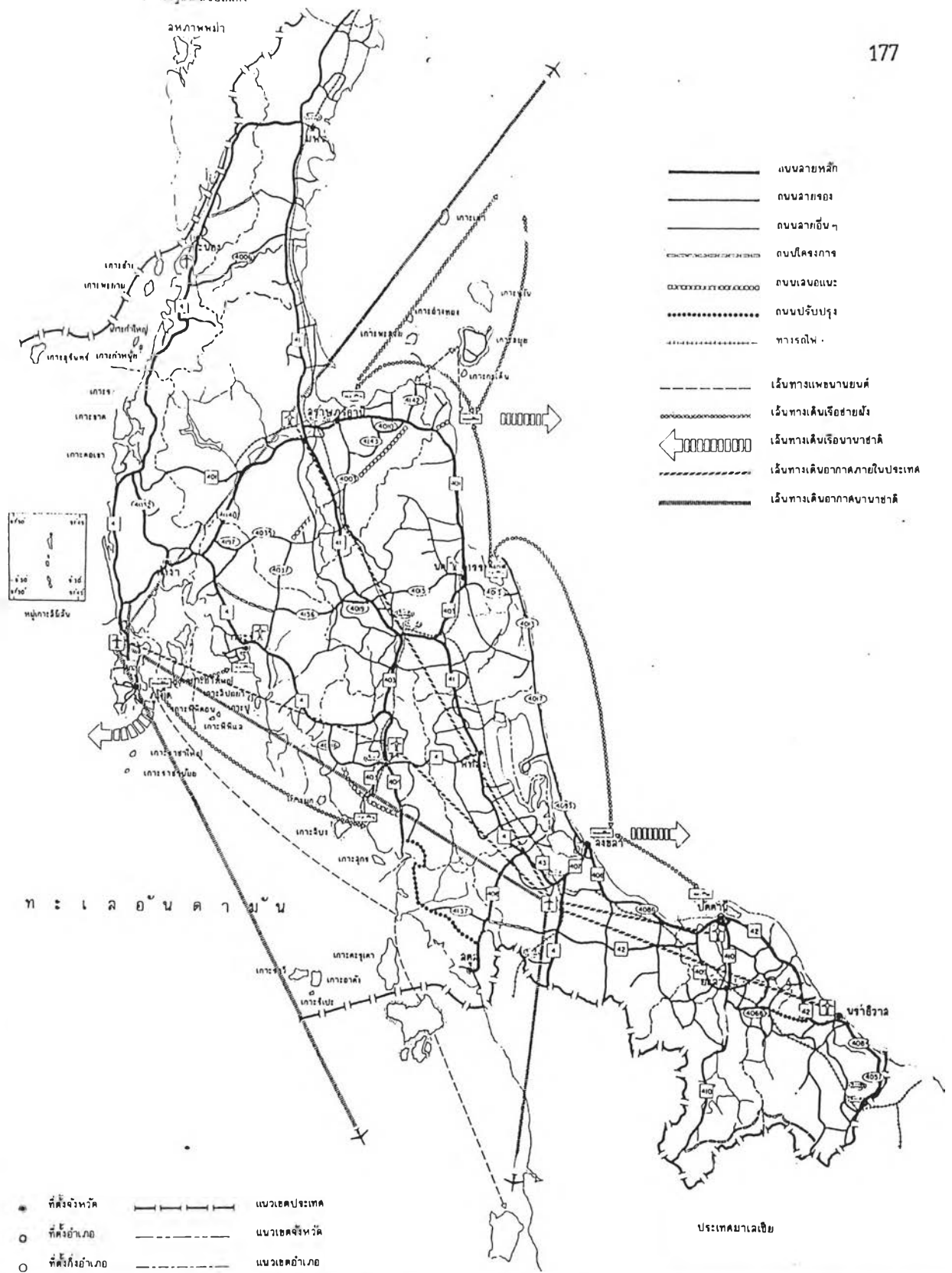
ทางรถไฟ

เส้นทางรถไฟเป็นเส้นทางเชื่อมโยงทางบกครั้งแรกของภาคใต้ ซึ่งมีความสำคัญและเข้ามาเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ของภาคใต้ ทั้งการปกครอง เศรษฐกิจ วิถีชีวิตผู้คน ที่เปลี่ยนแปลงจากการเข้ามาของรถไฟ ปัจจุบันก็ยังคงมีความสำคัญอยู่ เส้นทางเริ่มต้นจากกรุงเทพฯ ผ่านนครปฐม ราชบุรี เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ ชุมพร สุราษฎร์ธานี พังงา จากพังงาจะมีทางแยกเป็น 3 สายคือ สายที่หนึ่งขึ้นไปจังหวัดนครศรีธรรมราช สายที่สองไปจังหวัดตรัง และสายที่สามแยกไปจังหวัดพัทลุงและหาดใหญ่ (จังหวัดสงขลา) จากหาดใหญ่แยกเป็น 2 สายคือ สายหนึ่งไปสะเดาแล้วต่อเข้าประเทศมาเลเซียจนถึงปัตเตอร์เวอร์ธ (รัฐปะลิส) อีกสายผ่านยะลา สุโงโก - ลก และต่อเข้าประเทศมาเลเซียไปโกตาบารู (รัฐกลันตัน)

1.6.2 การเชื่อมโยงทางน้ำ

เนื่องจากสภาพพื้นที่มีทะเลล้อมรอบทั้ง 2 ด้าน ดังนั้นการเชื่อมโยงโดยการคมนาคมขนส่งทางน้ำจึงมีความสำคัญมาก ปัจจุบันภาคใต้มีท่าเทียบเรือชายฝั่งอยู่ทุกจังหวัดที่มีอาณาเขตติดทะเลมีจำนวน 15 แห่ง คือท่าเทียบเรือชุมพร หลังสวน บ้านดอน ดอนสัก ปากพนัง สงขลา ปัตตานี พัทลุง นราธิวาส พังคล่องท่าจีน (ภูเก็ต) กันตัง สตูล และท่าเทียบเรือกระบี่

ท่าเทียบเรือที่มีความสำคัญ มีปริมาณสินค้าขึ้นลงครั้งละมากๆ ได้แก่ ท่าเทียบเรือสงขลา บ้านดอน ภูเก็ต ปากพนัง ปัตตานี และท่าเทียบเรือกันตัง และในปัจจุบันมีการก่อสร้างท่าเรือน้ำลึกบริเวณ สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช กระบี่ และภูเก็ต ตามแผนพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคใต้ (SSB) ท่าเทียบเรือปัตตานีและกันตังมีบทบาทในการส่งยางพาราออกไปต่างประเทศ ท่าเทียบเรือภูเก็ตมีความสำคัญในการส่งแร่ดีบุกไปยังประเทศมาเลเซีย ส่วนท่าเทียบเรือสงขลาขนส่งยางพารา สัตว์น้ำ และน้ำมันเชื้อเพลิง

แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษาเมืองสงขลา

	แผนที่ 4.5	แสดง โครงข่ายคมนาคม	
	มาตราส่วน	ที่มา ผังภาคใต้	
สัญลักษณ์	ถนนบริษัชนาชาต ถนนบริษัชนาชาต โครงการถนนบริษัชนาชาต	ทำเรือนาชาต ทำเรือนาชาต รถโดยสาร	
ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย			

1.6.3 การเชื่อมโยงทางอากาศ

ภาคใต้มีการเชื่อมโยงโดยการคมนาคมขนส่งทางอากาศที่ดีที่สุด โดยมีสนามบินพาณิชย์กระจายอยู่ถึง 9 แห่ง คือ จังหวัดนครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี หาดใหญ่ ตรัง ภูเก็ต บัตตานี นราธิวาส ระนอง กระบี่ บรรดาสนามบินดังกล่าวทำหน้าที่เป็นจุดแวะสำหรับการเดินทางเชื่อมโยงกรุงเทพฯ และภาคใต้ และประเทศมาเลเซีย คือ สนามบินสุราษฎร์ธานี สนามบินภูเก็ต และสนามบินหาดใหญ่ โดยเฉพาะสนามบินหาดใหญ่เป็นศูนย์กลางการคมนาคมขนส่งทางอากาศที่สำคัญที่สุดของภาค รองลงมาคือสนามบินภูเก็ต และสนามบินสุราษฎร์ธานี

จากระบบการคมนาคมขนส่งดังกล่าว การคมนาคมขนส่งทางบกถือได้ว่ามีความสำคัญที่สุดในปัจจุบัน โดยมีความได้เปรียบกว่าการเดินทางโดยรถไฟ ซึ่งมีความสำคัญในอดีตในเรื่องของระยะเวลา การเดินทาง ความสะดวกรวดเร็ว และมีเขตบริการครอบคลุมพื้นที่ได้กว้างกว่า ส่วนการคมนาคมทางน้ำมีบทบาทน้อยลง แต่เส้นทางทางน้ำใช้เป็นการขนส่งเพื่อเศรษฐกิจเท่านั้น ส่วนการขนส่งทางอากาศนั้นแม้จะมีความสะดวกรวดเร็วก็ตามแต่มีราคาแพงเมื่อเทียบกับการคมนาคมขนส่งอื่นๆ

เมื่อพิจารณาถึงความสำคัญของการคมนาคมขนส่งในภาคใต้ โดยพิจารณาจากภาพรวมจากระดับความสำคัญของเส้นทางคมนาคมพบว่า สงขลาเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญในด้านการคมนาคมขนส่งมากที่สุดในภาค โดยมีหาดใหญ่เป็นศูนย์กลางหลัก เชื่อมต่อภาคใต้ตอนบนและตอนล่าง นอกจากนี้ยังสามารถเชื่อมต่อภาคใต้ฝั่งตะวันตกโดยเชื่อมโยงกับจังหวัดสตูล และสามารถติดต่อกับประเทศมาเลเซียทั้งทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ ส่วนจังหวัดที่มีความสำคัญรองลงมาได้แก่ สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช และจังหวัดภูเก็ต

1.7 การใช้ที่ดินระดับภาค

ในระดับภาคของประเทศไทยถือได้ว่าภาคใต้เป็นภาคที่มีความอุดมสมบูรณ์ (แผนที่ 4.6) เพราะมีทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลายทั้งทางบกและทะเล ทำให้ผู้คนในภาคใต้มีวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ที่สงบสุข นำเอาทรัพยากรเหล่านี้ไม่ว่าจะเป็น ภูเขา แม่น้ำ ทะเล ป่าไม้ แร่ธาตุต่างๆ มาใช้ประโยชน์ต่างๆ มากมาย โดยสามารถพัฒนาได้ทั้งการเกษตร, การท่องเที่ยว ช่วยให้ภาคใต้มีกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ดีกว่าในภูมิภาคอื่นๆ แต่ในขณะที่การพัฒนาต่างๆ เข้ามาสู่ภาคใต้ก็เป็นการทำลายทรัพยากรต่างๆ ที่มีค่าของภาคใต้ โดยไม่มีการคำนึงถึงการสงวนและการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทำให้การจัดการการใช้ที่ดินไม่เต็มประสิทธิภาพเกิดความขัดแย้งในการใช้ที่ดิน เพราะการพัฒนาทางกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม อาจทำให้เกิดการบุกรุกทำลายพื้นที่เกษตรกรรม และพื้นที่ป่าสงวน พื้นที่ชายฝั่งทะเล รวมทั้งการทำลายสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ

ดังนั้นการสงวนและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติร่วมไปกับการพัฒนาพื้นที่ให้เกิดสมดุลงมีหลายวิธี แต่วิธีการหนึ่งที่เหมาะสมคือ การวางแผนการใช้ทรัพยากรที่ดินให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อสังคม แต่ในขณะเดียวกันก็สร้างจิตสำนึกต่อผู้คนในสังคม ไม่คิดจะหาประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติเพียงอย่างเดียว แต่ควรอนุรักษ์ทรัพยากรเหล่านั้นไว้สำหรับอนาคตด้วย

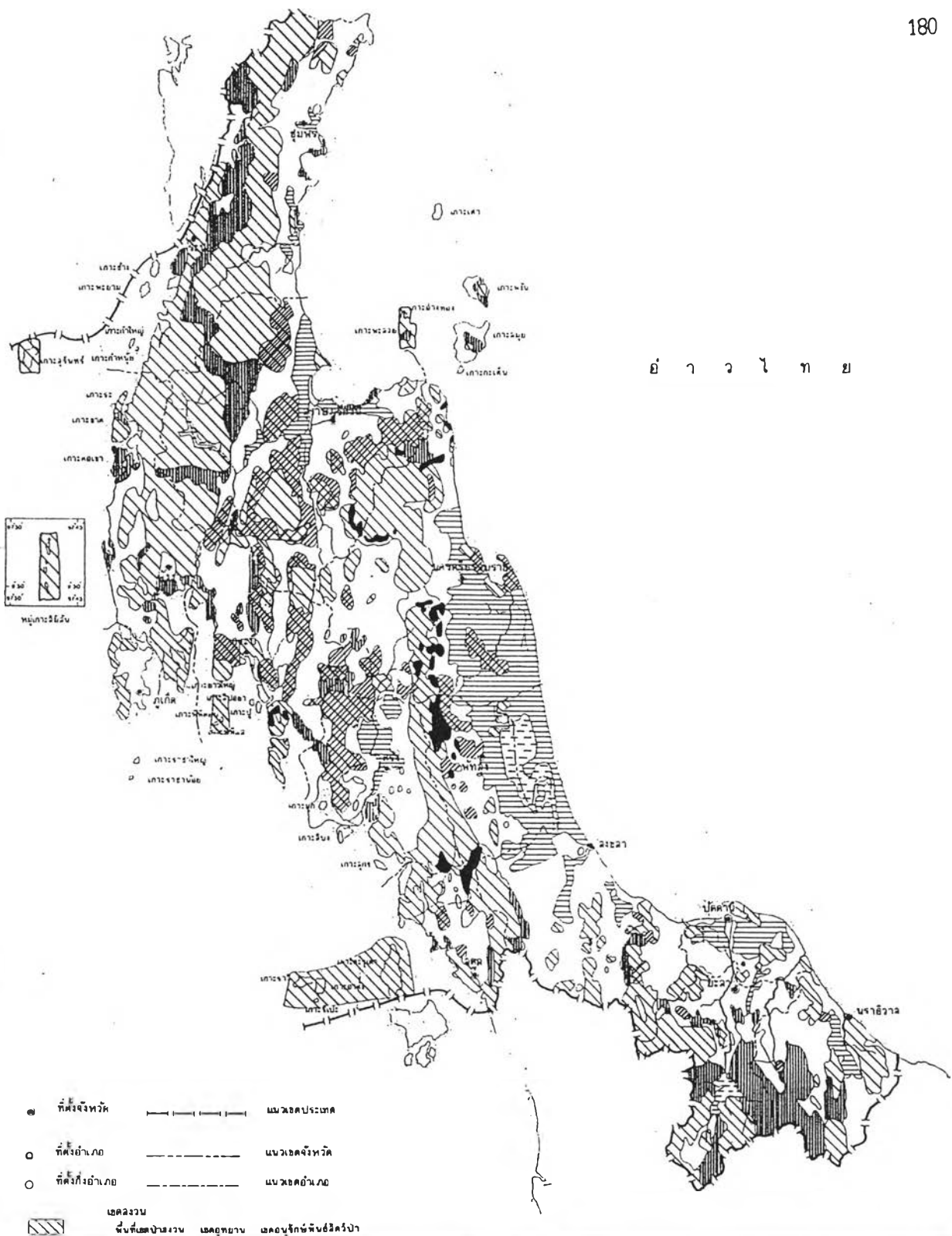
จากเหตุดังกล่าวข้างต้น การกำหนดรูปแบบการใช้ที่ดิน สำนักผังเมือง กระทรวงมหาดไทยได้ประมวลบนพื้นฐานเพื่อศักยภาพในการพัฒนาพื้นที่ โดยสามารถกำหนดการใช้ที่ดินในระดับภาคได้ได้ใหญ่ๆ 3 ประเภทคือ เขตสงวน, เขตอนุรักษ์ และเขตพัฒนา ดังนี้คือ (แผนที่ 4.7)

1.7.1 เขตสงวน (Preservation Area) เป็นเขตที่ต้องทำการสงวนหวงห้ามตามกฎหมาย ซึ่งเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติ หรือเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เป็นเขตที่มีความสำคัญทางสภาวะแวดล้อม เพื่อรักษาต้นน้ำลำธาร หรือมีลักษณะเป็นเอกลักษณ์เฉพาะซึ่งสมควรสงวนเอาไว้เพื่อรักษาคุณภาพของระบบนิเวศวิทยา มีเนื้อที่ประมาณ 22,985,200 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 32.50 ของเนื้อที่ภาค โดยสามารถแบ่งออกเป็น 2 เขตหลักๆ คือ

1.7.1.1 เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เป็นบริเวณที่สภาพป่ายังคงสมบูรณ์อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตป่าสงวน ตลอดจนแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ บริเวณลุ่มน้ำต่างๆ ของภาค

1.7.1.2 เขตฟื้นฟูธรรมชาติ เป็นบริเวณที่ธรรมชาติได้ถูกทำลายลงไปแล้วและอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแห่งชาติ ซึ่งพื้นที่เหล่านี้ยังไม่สมควรจะใช้เป็นพื้นที่เพื่อการเกษตร ตลอดจนบริเวณแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่ได้ถูกทำลายลงไปแล้ว

1.7.2 เขตอนุรักษ์ (Conservation Area) เป็นเขตที่ทำการอนุรักษ์ทรัพยากรเอาไว้ใช้ประโยชน์ เพื่อความสมดุลย์ทางนิเวศวิทยา อาจเป็นเขตที่มีการนำเอาทรัพยากรมาใช้ประโยชน์ได้บ้างเมื่อมีความจำเป็น หรือเพื่อแก้ไขปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ และสังคม และเป็นเขตที่รักษาไว้เพื่อเป็นทางเลือกที่จะพัฒนาในอนาคต ทั้งนี้จะมีการนำไปใช้ประโยชน์อื่นๆ ได้บ้าง มีพื้นที่ประมาณ 15,010,360 ตารางกิโลเมตรคิดเป็น 21.23 ของเนื้อที่ภาค โดยสามารถแบ่งได้เป็น 4 เขตหลักๆ คือ

อ า ว ไ ท ย

แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษาเมืองสงขลา				
	แผนที่ 4.6	แสดง การใช้ที่ดินภาคใต้ 2544		
	มาตราส่วน	ที่มา ผังภาคใต้		
	สัญลักษณ์ <div style="display: flex; justify-content: space-around; font-size: small;"> <div style="text-align: center;"> <p>เขตอนุรักษ์ พื้นที่เขตเตรียมการสงวน, พื้นที่เขตปลูกป่าทดแทน, พื้นที่เขตเตรียมการพัฒนา</p> </div> <div style="text-align: center;"> <p>เขตพัฒนา พื้นที่ปลูกข้าว และ พืชอายุสั้น พื้นที่ปลูกไม้ผล และ ไม้ยืนต้น เขตเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ และ การประมง เขตพัฒนาท่องเที่ยว</p> </div> </div>			
ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย				

1.7.2.1 เขตปลูกป่าทดแทน เป็นบริเวณพื้นที่ป่าหมดสภาพเพราะการถูกบุกรุกและทำลาย แต่สภาพดินไม่เหมาะสมที่จะทำการเพาะปลูก การใช้ที่ดินเพื่อการเพาะปลูกได้ต้องมีการลงทุนสูงและผลตอบแทนไม่คุ้มค่า จึงควรดำเนินการปลูกป่าทดแทน

1.7.2.2 เขตป่าเตรียมการสงวน เป็นบริเวณที่ธรรมชาติยังอาจจะสมบูรณ์อยู่ หรืออาจถูกทำลายไปบ้างแล้ว แต่ยังไม่ได้ถูกจัดอยู่ในเขตพื้นที่ป่าสงวน และคุณค่าของดินไม่เหมาะสมสำหรับทำการเกษตร สมควรที่จะถูกกำหนดให้เป็นเขตป่าสงวนตามกฎหมายต่อไป เขตเตรียมการสงวนนี้ส่วนใหญ่เป็นเขตต่อเนื่องกับป่าสงวนเดิม

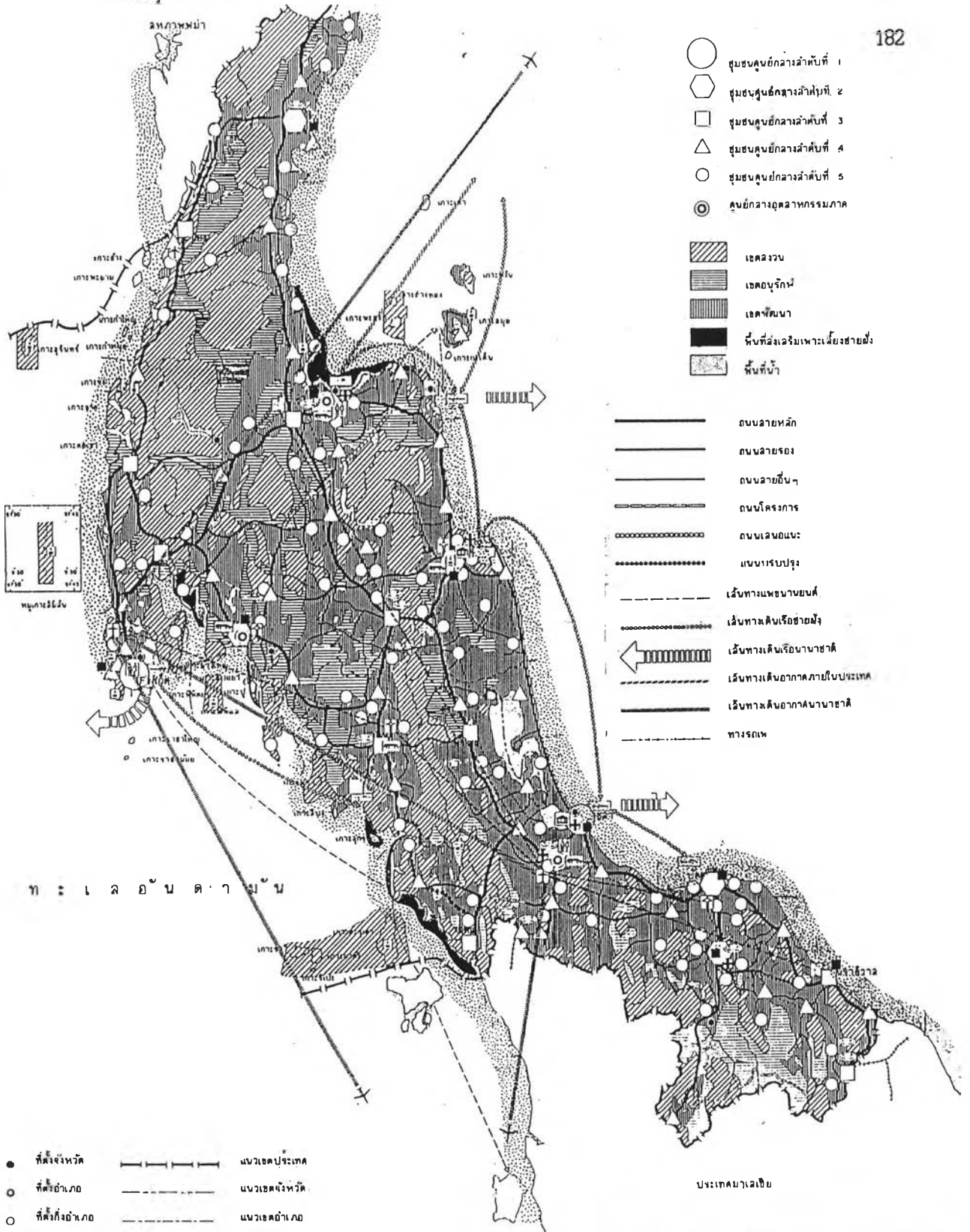
1.7.2.3 เขตเตรียมการพัฒนา เป็นพื้นที่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ หรือเขตที่ประกาศเป็นเขตป่าไม้ถาวร แต่เป็นป่าหมดสภาพเพราะถูกบุกรุกและทำลาย มีประชากรไปตั้งถิ่นฐานประกอบอาชีพมาช้านาน และเป็นเขตที่มีศักยภาพดินเหมาะแก่การเพาะปลูก ควรมีการวางแผนจัดการพื้นที่ให้เกิดผลประโยชน์สูงสุด และเกิดปัญหาให้น้อยที่สุด รวมทั้งไม่ทำลายสภาพแวดล้อมด้วย

สำหรับกรอบการพัฒนาในปัจจุบันได้เพิ่มเขตอนุรักษ์ขึ้นมาอีก 1 เขตตามสภาพภูมิศาสตร์ทางภาคใต้ที่เป็นแหลมยื่นออกมา ทำให้พื้นที่รอบๆ ทะเลจะเป็นพื้นที่ชายฝั่งที่ได้รับการพัฒนาด้านต่างๆ มากมาย ทั้งการตั้งถิ่นฐานรวมไปถึงท่องเที่ยว เป็นท่าเรือ ทำให้มีการวางแผนต่อพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลภาคใต้ดังนี้

1.7.2.4 เขตอนุรักษ์และท่องเที่ยวชายฝั่งทะเล โดยเขตสำหรับพื้นที่อนุรักษ์จะอยู่บริเวณพื้นที่ที่มีชายทะเล พื้นที่เหล่านี้ใช้เพื่อการนันทนาการต่อผู้คนในท้องถิ่นและคนต่างถิ่น โดยกิจกรรมมักจะเป็นเพื่อการท่องเที่ยวและพักผ่อนหย่อนใจ หากขาดการเอาใจใส่ดูแลก็ทำให้บริเวณเหล่านี้เสื่อมโทรมได้อย่างรวดเร็ว รวมถึงการบุกรุก ขาดระเบียบที่ดีต่อพื้นที่

1.7.3 เขตพัฒนา (Development Area) เป็นเขตที่ปัจจุบันได้มีการพัฒนาไปแล้ว โดยเป็นเขตที่เหมาะสมจะนำไปใช้เป็นที่เกษตรกรรม อุตสาหกรรม หรือเขตชุมชน มีความจำเป็นจะต้องได้รับการวางแผน การใช้ที่ดินอย่างเหมาะสมมีเนื้อที่ประมาณ 32,719,027 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 46.27 ของเนื้อที่ภาค การใช้ที่ดินของเขตที่พัฒนาสามารถแบ่งได้เป็น เขตเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และพื้นที่ชุมชน

1.7.3.1 เขตเกษตรกรรม สำหรับภาคใต้ อาชีพและผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่ของภาคได้มาจากสาขาการผลิตทางการเกษตร การวางแผนทางการพัฒนาที่เหมาะสมควรเน้นทางด้านเกษตร

แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษาเมืองสงขลา

	แผนที่ 4.7	แสดง ครอบคลุม การเชื่อมโยง และการใช้ที่ดินภาคใต้ 2544		
	มาตราส่วน	ที่มา ผังภาคใต้		
สัญลักษณ์				
 ศูนย์วัฒนธรรมภาค	 วิทยาลัยนานาชาติ	 อากาศีร์พ	 ศูนย์กลางการท่องเที่ยว	 สำนักงานท่องเที่ยว
 ศูนย์วิจัยทางทะเล	 วิทยาลัยนานาชาติ	 อคาบิษฐ์	 วิทยาลัยนานาชาติ	 ท่าเรือชายฝั่ง
 ศูนย์กลางพลังงาน	 โครงการนานาชาติ	 อคาบิษฐ์ศึกษา		

ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เป็นอันดับแรก เพราะการเกษตรต้องมีการใช้ที่ดินเพื่อทำการเพาะปลูก ดังนั้นความต้องการในการใช้ที่ดินจะเป็นตัวช่วยให้เกิดการบูรณาการหลาย ทั้งนี้ต้องให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงและปัญหา รวมไปถึงทางด้านเขตปลูกล้วย และเขตประมงด้วยเพราะภาคใต้มีสาขาการประมงก็เป็นรายได้สำคัญของภาคและประเทศของเรา

- **เขตชลประทาน** ในบริเวณภาคใต้ส่วนใหญ่การใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรโดยส่วนใหญ่จะใช้เพื่อการปลูกข้าว และยางพารา ซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจของภาค โดยข้าวจะนิยมปลูกบริเวณพื้นที่บริเวณที่ราบปากแม่น้ำ รวมไปถึงบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา โดยส่วนมากจะอยู่บริเวณ สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช พัทลุง และสงขลาบางพื้นที่ ส่วนยางพารานิยมปลูกบริเวณพื้นที่เป็นป่าเขา มีความชื้นสูง

- **เขตปลูกล้วย** บริเวณที่เป็นที่ดอน น้ำท่วมไม่ถึง และที่ดินไม่เหมาะแก่การเกษตรกรรม นิยมใช้เป็นที่เลี้ยงสัตว์ โดยพื้นที่เขตปลูกล้วยจะอยู่บริเวณ นครศรีธรรมราช สงขลา นราธิวาส ปัตตานี และประปรายตามแต่ละจังหวัด สัตว์ที่นิยมเลี้ยงได้แก่ โคเนื้อ สุกร ไก่

- **เขตประมง** ภาคใต้มีผลผลิตทางด้านประมงสูงที่สุดในประเทศ และทำรายได้รองจากยางพารา โดยปัจจุบันนิยมมีการเลี้ยงปลาตามกระชังทดแทนการออกจับปลา โดยใช้พื้นที่สำหรับผู้ที่อยู่ใกล้แหล่งน้ำ เช่น ทะเลสาบสงขลา ทั้งบริเวณชายฝั่งทะเลทิศตะวันตกและทิศตะวันออก

1.7.3.2 **เขตอุตสาหกรรม** อุตสาหกรรมของภาคใต้โดยส่วนใหญ่จะเป็นอุตสาหกรรมต่อเนื่องที่ใช้ผลผลิตจากการเกษตร ทั้งพืชผัก ผลไม้ ยางพารา ประมง เป็นวัตถุดิบ ซึ่งในภาคใต้ทางรัฐบาลได้กำหนดบริเวณพื้นที่ทางด้านอุตสาหกรรมไว้ 4 บริเวณคือ สงขลา, สุราษฎร์ธานี, กระบี่, นครศรีธรรมราช พื้นที่เหล่านี้อยู่ในโครงการเซาท์เทิร์นซีบอร์ด เพื่อให้การใช้พื้นที่ทางด้านอุตสาหกรรมของภาคสามารถเชื่อมโยงกับตลาดโลกได้ จากการตั้งท่าเรือ

17.3.3 **เขตพัฒนาแหล่งน้ำ** บริเวณแหล่งน้ำที่สำคัญในภาคใต้ ที่ควรได้รับการพัฒนา ได้แก่ บริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา เพราะบริเวณดังกล่าวประกอบด้วยระบบนิเวศน์ทางธรรมชาติที่หลากหลาย และครอบคลุมหลายจังหวัด และบริเวณรอบทะเลสาบสงขลาประกอบกิจกรรมที่หลากหลาย โดยสามารถแบ่งสภาพแวดล้อมรอบๆ ทะเลสาบสงขลาได้ดังนี้ (แผนที่ 4.8)

- ทะเลสาบสงขลา

- ระบบลำน้ำ
- พรุควนเคิ่ง (พื้นที่ห้ามล่าสัตว์ในทะเลน้อย)
- เขื่อกเขาบรรทัด
- เขตชายฝั่งทะเล
- เขตเกษตรกรรม
- เขตอุตสาหกรรม
- เขตอุตสาหกรรมเมือง

ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

พื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลามีเนื้อที่ประมาณ 9,000 ตารางกิโลเมตรพื้นที่ร้อยละ 3 อยู่ในเขตพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช ร้อยละ 46 อยู่ในเขตจังหวัดพัทลุง และร้อยละ 51 อยู่ในเขตจังหวัดสงขลา นอกจากนี้ยังแบ่งพื้นที่ออกเป็น 2 ส่วน คือ พื้นที่ดินประมาณ 7,000 ตารางกิโลเมตร และพื้นน้ำประมาณ 2,000 ตารางกิโลเมตร ทะเลสาบสงขลามีความกว้างในช่วงกว้างที่สุด ประมาณ 20 กิโลเมตร ลักษณะของพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาเป็นแนวยาวจากเหนือจรดใต้ถึง 75 กิโลเมตร นับตั้งแต่บริเวณทะเลน้อยในเขตอำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เรื่อยมายังทะเลหลวงหรือทะเลสาบตอนบน ทะเลสาบตอนกลางและตอนล่าง ทะเลสาบสงขลาติดต่อกับอ่าวไทย (ทะเลจีน มหาสมุทรแปซิฟิก) ทางปากอ่าวสงขลา

ทะเลสาบ ในส่วนที่อยู่ใกล้ทะเลที่สุดจะเป็นเขตน้้ำเค็มมีการเปลี่ยนแปลงของกระแสน้ำอยู่ตลอดเวลา มีน้ำจืดไหลมาในฤดูฝน สามารถแบ่งเขตทะเลสาบออกเป็น 3 ส่วนคือ

- ทะเลสาบ เป็นเขตเปลี่ยนแปลงระหว่างระบบน้ำทะเลและน้ำจืด มีความเค็มประมาณครึ่งหนึ่งของความเค็มของน้ำทะเล บริเวณส่วนที่อยู่ด้านทิศตะวันออกของทะเลสาบ (สงวนเป็นบริเวณห้ามล่าสัตว์คุชุด) เป็นตอนที่มีการถ่ายเทน้ำได้ลำบากมีน้้ำและวัชพืชน้ำจำนวนมาก
- ทะเลหลวง เป็นแหล่งน้ำกว้างใหญ่มากส่วนมากเป็นน้ำจืด เนื่องจากมีความลึกและกว้าง ทำให้มีคลื่นลมพัดกว่นให้กันทะเลสาบลอยขึ้นมาทำให้น้ำขุ่นเสมอ
- ทะเลน้อย เป็นทะเลสาบที่อยู่ลึกเข้ามาในแผ่นดิน เป็นทะเลน้ำจืดที่มีความเป็นกรดล้อมรอบด้วยระบบนิเวศน์หรือบึง พรุน้ำจืดที่มีคุณค่า

ทะเลสาบทั้งสามส่วนมีความยืดหยุ่นสูง เป็นระบบนิเวศน์ที่ให้ผลผลิตสำหรับสัตว์นานาชนิด เป็นแหล่งน้ำขนาดใหญ่ที่สุดของภาค

พื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาเป็นแหล่งเกษตรกรรมที่สำคัญ โดยร้อยละ 77 ของกำลังแรงงานอยู่ในสาขาเกษตรกรรม ประมง และป่าไม้ ซึ่งนับเป็นร้อยละ 38 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมรายอนุภาค (GSP) เป็นจำนวน 700 ล้านบาทต่อปี (ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ชุมทรัพย์ธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ของภาคใต้ ที่ระลึงานชุมนุมนักเรียนเก่า มหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2535)

ประชากรในลุ่มน้ำน้อยกว่าในระดับประเทศร้อยละ 3 และรายได้ต่อหัวเสมอกับรายได้ต่อหัวของภาคใต้และต่ำกว่าค่าเฉลี่ยในระดับประเทศร้อยละ 16

การผลิตข้าวในพื้นที่ลุ่มน้ำผลิตได้เกินความต้องการบริโภคในพื้นที่ ขณะเดียวกันยังเป็นพื้นที่ผลิตยางและการประมงระดับประเทศ การท่องเที่ยวมีความเติบโตอย่างมาก

พรุควนเคร็ง

บริเวณพรุ เป็นบริเวณพื้นดินที่ชุ่มไปด้วยน้ำมีลักษณะทางกายภาพคล้ายป่าชายเลน มีต้นโกงกางและป่าไม้โดยรอบ แต่บริเวณพรุควนเคร็งถือได้ว่ามีความสำคัญทางสิ่งแวดล้อมในระดับชาติและนานาชาติ ทำให้ทางราชการประกาศให้พื้นที่บริเวณนี้เป็นพื้นที่ห้ามล่าสัตว์ในปี พ.ศ. 2518 โดยคุ้มครองนกและสัตว์อื่นๆ ประมาณ 154 ชนิด

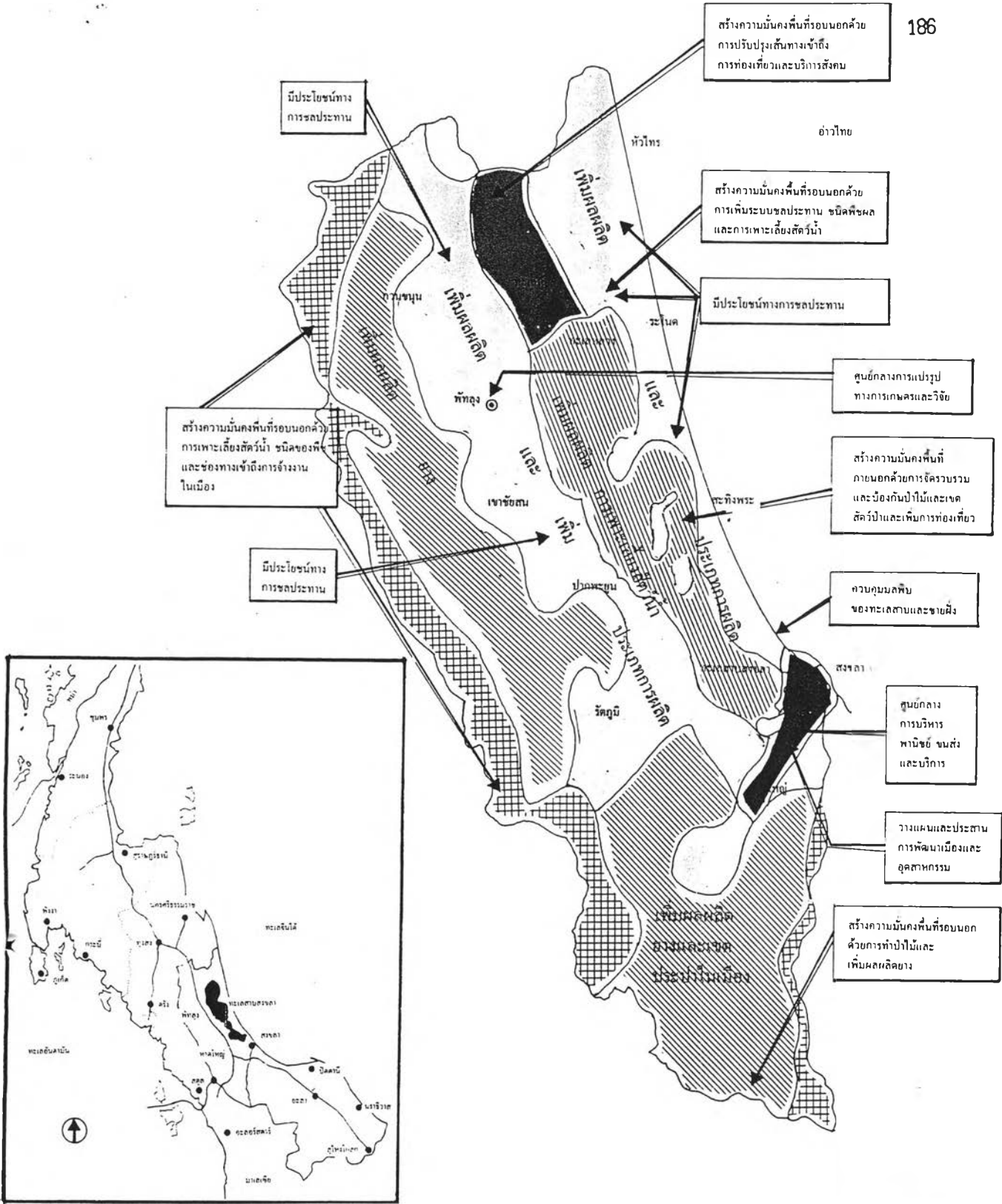
เทือกเขาบรรทัด

เทือกเขานี้เป็นที่กันเขตแดนของพื้นที่ลุ่มน้ำทางตะวันตก ปกคลุมด้วยป่าดิบและเป็นที่อยู่ของสัตว์ป่า บริเวณนี้ได้รับการประกาศเป็นบริเวณเขตป่าสงวนหลายประเภทเมื่อไม่กี่ปีที่ผ่านมา อย่างไรก็ตามความจำเป็นอันรีบด่วนก็คือ การแยกพื้นที่ป่าบนเทือกเขากับพื้นที่ป่าที่มีระดับต่ำลงมา อยู่ภายใต้การจัดการอันเดียวกัน ปัญหาใหญ่คือ การบุกรุกของชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในบริเวณรอบๆ

พื้นที่แห่งนี้ดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก และอาจมีคุณค่าพอที่จะผนวกชื่อเข้าไว้ในบัญชีมรดกแห่งโลก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความร่วมมือกันและจัดการพื้นที่ป่าสงวนแบบผสมผสานอย่างแท้จริง

เขตชายฝั่งทะเล

เป็นเขตต่อเนื่องระหว่างระบบน้ำกับพื้นดินซึ่งมีการใช้ที่ดินเด่นๆ สี่ประการคือ ป่าชายเลน ที่พักผ่อนหย่อนใจ อุตสาหกรรมและการพัฒนาเมืองและชุมชน และทำเรือ

แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษาเมืองสงขลา

	แผนที่ 4.8	แสดง กลยุทธ์การพัฒนาชุมชนที่ทะเลสาบสงขลา		
	มาตราส่วน	ที่มา แผนพัฒนาชุมชนที่ทะเลสาบสงขลา		
	สัญลักษณ์	ทะเลสาบ	พื้นที่เมือง	
	พื้นที่เมือง	ส่วนใหญ่ปลูกข้าวโดยมีการปลูกยางบ้าง	ส่วนใหญ่เป็นน้ำและป่าที่ถูกรบกวน	ส่วนใหญ่เป็นยางโดยมีการปลูกข้าวบ้าง

ภาควิชาการวางผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ป่าชายเลนน้ำเค็มที่หลงเหลืออยู่มีพื้นที่อยู่บริเวณเล็กน้อย เพราะส่วนใหญ่ได้ถูกทำลาย เพื่อทำการเกษตร ทำไม้ และใช้ประโยชน์สำหรับหน่วยงานบางหน่วย

พื้นที่พักผ่อนหย่อนใจในเขตฝั่งทะเลในปัจจุบัน รวมทั้งหาดสมิหลา ใช้งบเมืองสงขลา มีศักยภาพสำหรับพัฒนาการท่องเที่ยวต่อไปได้อีกมาก รวมถึงแหลมสทิงพระก็มีความงดงามและทิวทัศน์ที่สวยงาม

ท่าเรือสงขลาปัจจุบัน ทำเทียบเรือ และเชื่อมกันคลื่น และท่าเรือน้ำลึก ได้สร้างความเสื่อมโทรมแก่สภาพแวดล้อมของทะเลสาบ ต้องมีการจัดการทางสภาพแวดล้อมควบคู่ไปกับการพัฒนาอย่างรัดกุม

เขตการเกษตร

บริเวณโดยรอบทะเลสาบ มีการใช้ที่ดินเพื่อทำการเกษตรโดยรอบเพราะเป็นแหล่งน้ำขนาดใหญ่ ทำให้บริเวณนี้เป็นแหล่งปลูกข้าวที่สำคัญมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

เขตเมืองและอุตสาหกรรม

เมืองสงขลาถือได้ว่าอยู่ใกล้และติดทะเลสาบมากที่สุด และมีอุตสาหกรรมต่างๆ ภายในเมืองมาก ทำให้เกิดน้ำเสีย และขยะมูลฝอยค่อนข้างมาก ยังไม่มีการควบคุมการปล่อยน้ำเสียลงสู่ทะเลสาบ

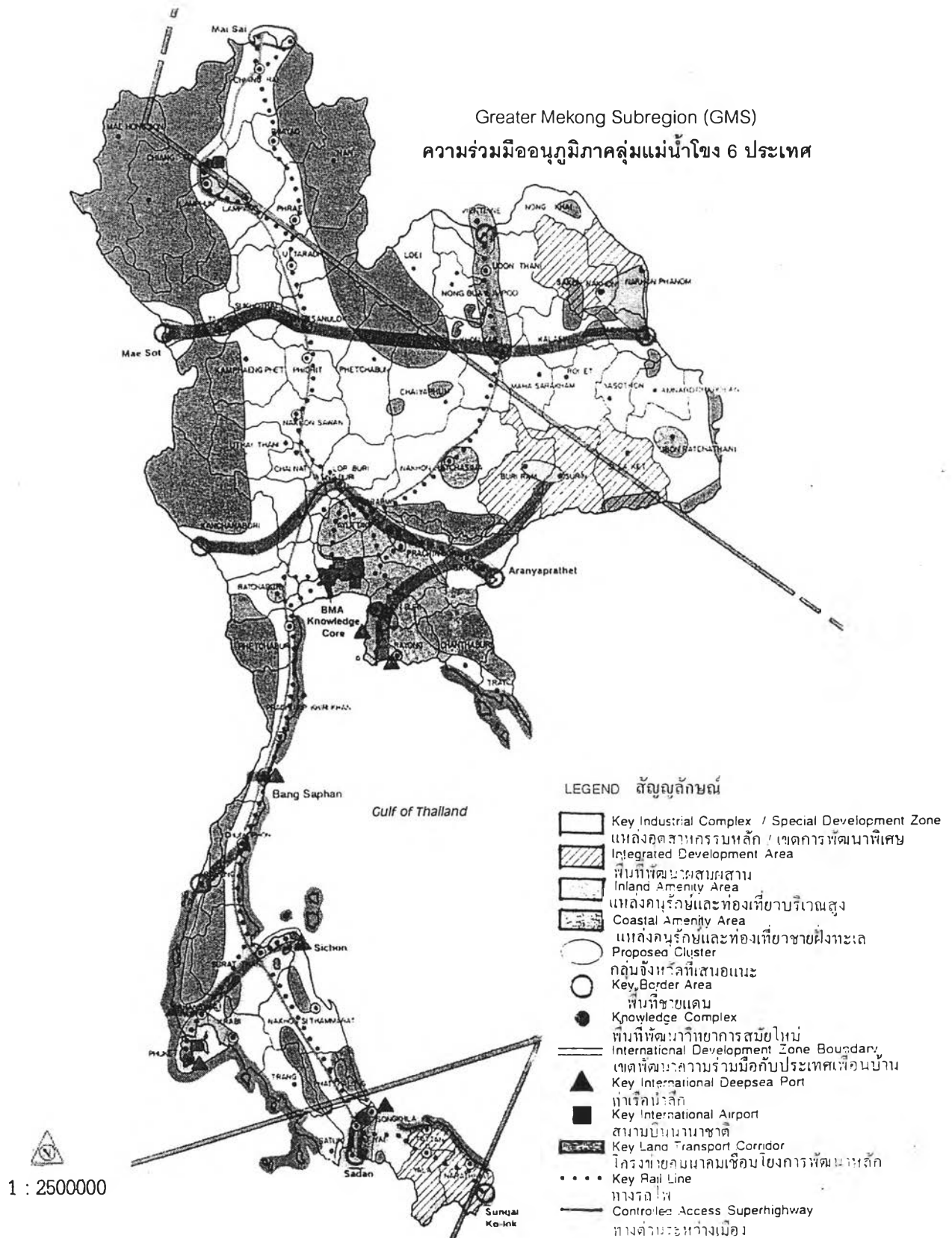
นอกจากนี้ยังมีบริเวณแหล่งน้ำสำคัญในภาคใต้แก่ ลุ่มน้ำตาปี บริเวณเขื่อนเชี่ยวหลาน จ.สุราษฎร์ธานี และเขื่อนบางลาง จ.ยะลา

1.7.3.4 เขตชุมชน

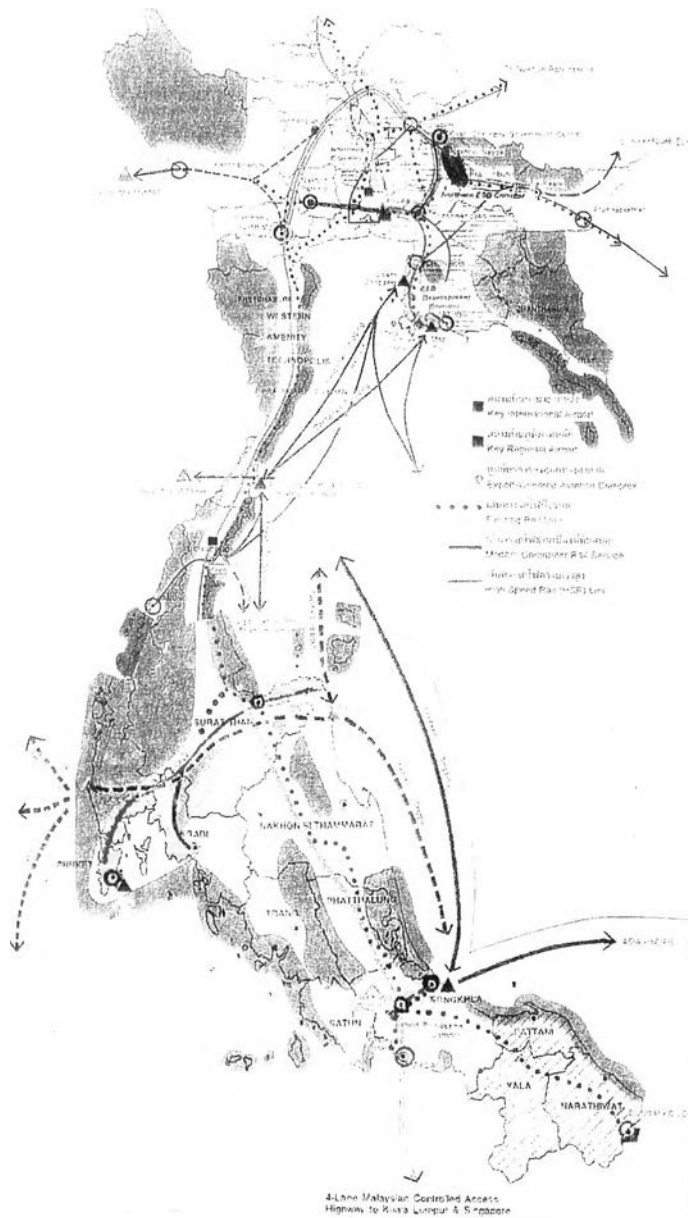
เป็นแหล่งที่ตั้งชุมชนซึ่งกระจุกกระจายอยู่ตามพื้นที่โดยทั่วไปทั้งในระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน มีความหนาแน่นของประชากรแตกต่างกันออกไป ตามความเจริญของท้องถิ่น ทั้งนี้ตามแนวทางการพัฒนาบริเวณเขตที่เป็นเฉพาะเมืองศูนย์กลางความเจริญในภาคใต้ ตามกรอบการพัฒนาภาคสำหรับประเทศไทย คือ

1. เมืองสงขลา - หาดใหญ่ ให้มีบทบาทเป็นศูนย์กลางความเจริญทางเศรษฐกิจท่องเที่ยว และการบริการทางภาคใต้ โดยให้สงขลาเป็นเมืองท่า แหล่งท่องเที่ยว และศูนย์การบริหารราชการขนาดใหญ่ เป็นศูนย์กลางการคมนาคม ธุรกิจการค้า การบริการ และแหล่งอุตสาหกรรมส่งออก

ระบบชุมชนเมือง และรูปแบบการพัฒนาพื้นที่ที่เกิดขึ้น

แผนที่ 4.9 แสดงระบบชุมชนเมืองและรูปแบบการพัฒนาที่เกิดขึ้น

4-Lane Malaysian Controlled Access Highways to Kuala Lumpur & Singapore

LEGEND สัญลักษณ์

<ul style="list-style-type: none"> ● ๒๕๕๓-๒๕๕๕ (Phase I) ๒,๒๐๐-๒,๕๕๓ ○ ๒๕๕๖-๒๕๕๘ (Phase II) ๒,๕๕๓-๒,๕๕๕ ○ ๒๕๕๙-๒๕๖๑ (Phase III) ๒,๕๕๕-๒,๕๕๗ ○ ๒๕๖๒-๒๕๖๔ (Phase IV) ๒,๕๕๗-๒,๕๕๙ ○ ๒๕๖๕-๒๕๖๗ (Phase V) ๒,๕๕๙-๒,๕๖๑ ○ ๒๕๖๘-๒๕๗๐ (Phase VI) ๒,๕๖๑-๒,๕๖๓ ○ ๒๕๗๑-๒๕๗๓ (Phase VII) ๒,๕๖๓-๒,๕๖๕ ○ ๒๕๗๔-๒๕๗๖ (Phase VIII) ๒,๕๖๕-๒,๕๖๗ ○ ๒๕๗๗-๒๕๗๙ (Phase IX) ๒,๕๖๗-๒,๕๖๙ ○ ๒๕๘๐-๒๕๘๒ (Phase X) ๒,๕๖๙-๒,๕๗๑ ○ ๒๕๘๓-๒๕๘๕ (Phase XI) ๒,๕๗๑-๒,๕๗๓ ○ ๒๕๘๖-๒๕๘๘ (Phase XII) ๒,๕๗๓-๒,๕๗๕ ○ ๒๕๘๙-๒๕๙๑ (Phase XIII) ๒,๕๗๕-๒,๕๗๗ ○ ๒๕๙๒-๒๕๙๔ (Phase XIV) ๒,๕๗๗-๒,๕๗๙ ○ ๒๕๙๕-๒๕๙๗ (Phase XV) ๒,๕๗๙-๒,๕๘๑ ○ ๒๕๙๘-๒๕๙๙ (Phase XVI) ๒,๕๘๑-๒,๕๘๓ 	<ul style="list-style-type: none"> ■ ๒๕๕๓-๒๕๕๕ (Phase I) ๒,๒๐๐-๒,๕๕๓ ■ ๒๕๕๖-๒๕๕๘ (Phase II) ๒,๕๕๓-๒,๕๕๕ ■ ๒๕๕๙-๒๕๖๑ (Phase III) ๒,๕๕๕-๒,๕๕๗ ■ ๒๕๖๒-๒๕๖๔ (Phase IV) ๒,๕๕๗-๒,๕๕๙ ■ ๒๕๖๕-๒๕๖๗ (Phase V) ๒,๕๕๙-๒,๕๖๑ ■ ๒๕๖๘-๒๕๗๐ (Phase VI) ๒,๕๖๑-๒,๕๖๓ ■ ๒๕๗๑-๒๕๗๓ (Phase VII) ๒,๕๖๓-๒,๕๖๕ ■ ๒๕๗๔-๒๕๗๖ (Phase VIII) ๒,๕๖๕-๒,๕๖๗ ■ ๒๕๗๗-๒๕๗๙ (Phase IX) ๒,๕๖๗-๒,๕๖๙ ■ ๒๕๘๐-๒๕๘๒ (Phase X) ๒,๕๖๙-๒,๕๗๑ ■ ๒๕๘๓-๒๕๘๕ (Phase XI) ๒,๕๗๑-๒,๕๗๓ ■ ๒๕๘๖-๒๕๘๘ (Phase XII) ๒,๕๗๓-๒,๕๗๕ ■ ๒๕๘๙-๒๕๙๑ (Phase XIII) ๒,๕๗๕-๒,๕๗๗ ■ ๒๕๙๒-๒๕๙๔ (Phase XIV) ๒,๕๗๗-๒,๕๗๙ ■ ๒๕๙๕-๒๕๙๗ (Phase XV) ๒,๕๗๙-๒,๕๘๑ ■ ๒๕๙๘-๒๕๙๙ (Phase XVI) ๒,๕๘๑-๒,๕๘๓
--	--

แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษาเมืองสงขลา

	แผนที่ 4.10	แสดง	กรอบการพัฒนาพื้นที่ภาคใต้ที่เสนอแนะ	
	มาตราส่วน 1 : 2500000	ที่มา	โครงการวางผังเจ้าโครมภาค	
	สัญลักษณ์			

ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2. เมืองสุราษฎร์ธานี เป็นศูนย์กลางอุตสาหกรรมการค้าของภาคใต้ตอนบน เพื่อรับการพัฒนาดูแลอุตสาหกรรม ชายฝั่งอ่าวไทย โดยเชื่อมโยงกับอุตสาหกรรมหลักบริเวณชายฝั่งตะวันออก และเป็นศูนย์กลางการขนส่งระหว่างภูเก็ต สงขลา - หาดใหญ่ กทม. และพื้นที่ชายฝั่งตะวันออก

3. เมืองนครศรีธรรมราช เป็นศูนย์กลางทางการคมนาคม การเกษตร การศึกษาและวัฒนธรรมของภาคใต้ตอนล่าง จากทำเลที่ตั้งเป็นบริเวณที่สามารถเชื่อมโยงได้กับพื้นที่ของภาคใต้ทั้งหมด ทั้งทางฝั่งทะเลตะวันออกและตะวันตก เช่น ในปัจจุบันได้มีการพัฒนาเขตอุตสาหกรรมต่อเนื่องจากพลังงานที่อำเภอสิชล โดยสร้างทางเชื่อมโยงถนนแนวตะวันออก - ตะวันตกเข้ากับโครงการท่าเรือน้ำลึกที่พังงา และส่งเสริมการท่องเที่ยวในภาคใต้เพราะสามารถเชื่อมโยงได้ง่าย เช่น เกาะสมุย และภูเก็ต

4. เมืองภูเก็ต ให้เป็นเมืองท่าและศูนย์กลางธุรกิจการค้าระหว่างประเทศ การท่องเที่ยว การบริการ และอุตสาหกรรมส่งออกและนำเข้า วัตถุประสงค์ของภาคใต้ตอนบนด้านชายฝั่งทะเลอันดามัน โดยให้เมืองภูเก็ต กลายเป็นเมืองนานาชาติ เป็นศูนย์กลางด้านวิทยาการของภูมิภาค

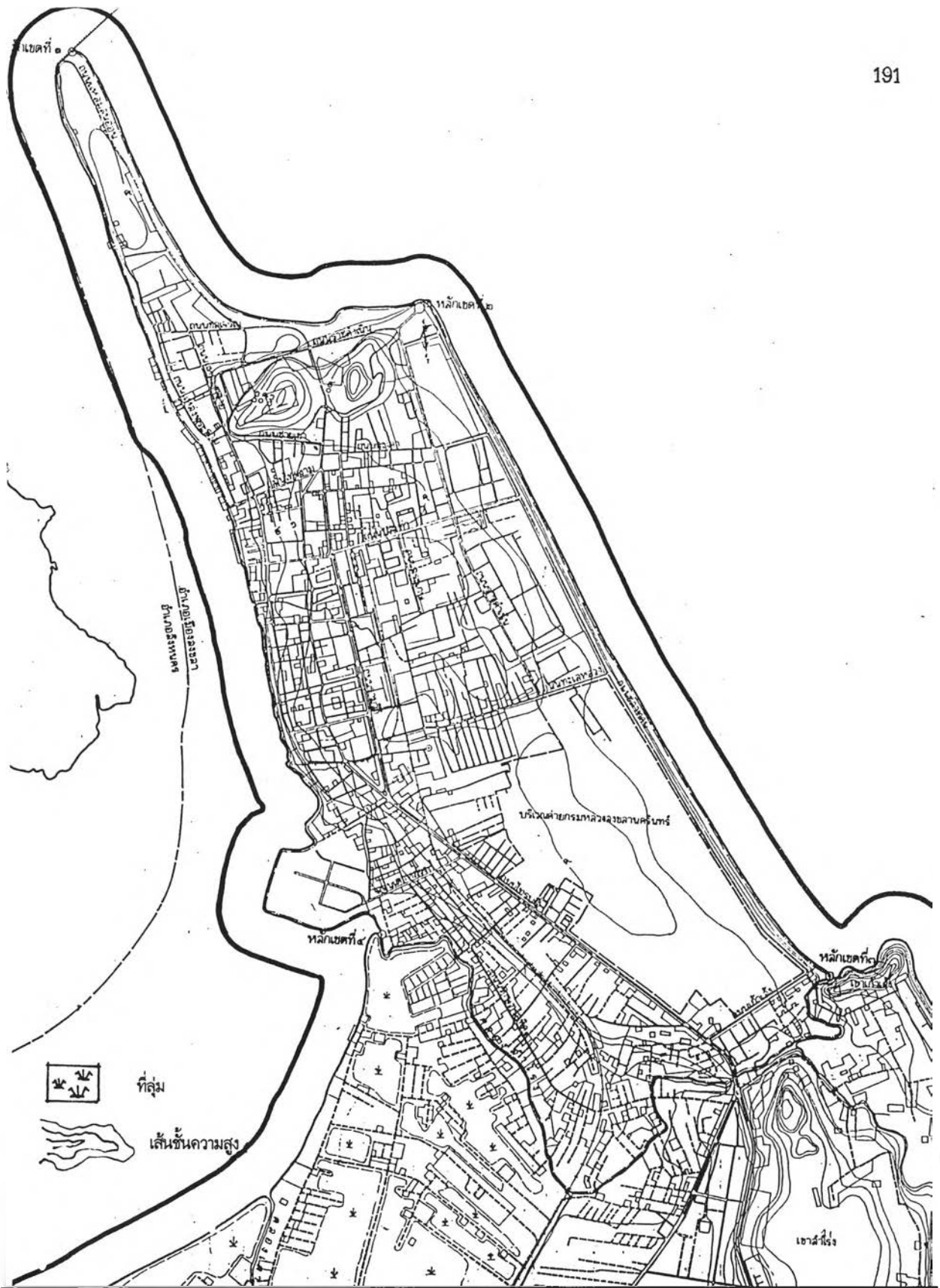
5. บริเวณพื้นที่ผสมผสาน ได้แก่บริเวณพื้นที่บริเวณ 3 จังหวัดภาคใต้ได้แก่ ปัตตานี ยะลา และ นราธิวาส เป็นพื้นที่พัฒนาแบบผสมผสาน เพราะมีปัญหาจากหลายด้านเพราะเป็นพื้นที่ชุมชนชายแดน ปัญหา ศาสนา การเมือง มีปัญหาในการพัฒนาเมืองมาโดยตลอด จึงทำให้เมืองปัตตานีเป็นศูนย์กลางการบริหาร การตลาด และการศึกษาของภาคใต้ตอนล่างรองจากสงขลาและหาดใหญ่

2. เมืองสงขลาปัจจุบันระดับเมือง

2.1 ขอบเขตและความสำคัญของเทศบาลเมืองสงขลา

เทศบาลเมืองสงขลาถูกจัดตั้งขึ้นโดยพระราชบัญญัติจัดตั้งเทศบาลสงขลาจังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2478 มีเนื้อที่ 6.742 ตารางกิโลเมตร โดยก่อนหน้านั้นใช้ระบบการปกครองท้องถิ่นแบบสุขาภิบาลมาแล้ว จนในปี พ.ศ. 2535 ได้เปลี่ยนแปลงเขตเทศบาล โดยเพิ่มพื้นที่ขึ้นเป็น 9.27 ตารางกิโลเมตร เมื่อวันที่ 29 ธันวาคม 2535

ขอบเขตของพื้นที่เทศบาลเมืองสงขลาครอบคลุมตำบลอย่างทั้งหมด ซึ่งเป็นแหลมที่อยู่ระหว่างทะเลสาบสงขลา กับฝั่งทะเลหลวง (อ่าวไทย) ซึ่งเป็นที่ตั้งของเมืองสงขลาเก่าที่มีอาณาเขตพื้นที่เมืองตำบลอย่างในอดีตด้วย โดยขอบเขตที่กำหนดไว้มีดังต่อไปนี้ (แผนที่ 4.11)

แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษาเมืองสงขลา

	แผนที่ 4.11	แสดง ขอบเขตเทศบาลเมืองสงขลา		
	มาตราส่วน			ที่มา ผังเมืองรวมเมืองสงขลา
	สัญลักษณ์	<ul style="list-style-type: none"> เขตอำเภอ เขตเทศบาล เขตผังเมืองรวม เขตทหาร ทางหลวง ถนน ถนนลูกรัง พื้นถนนอ่อน ทางรถไฟ ลำคลอง 		

ด้านเหนือ จากหลักเขตที่ 1 ซึ่งตั้งอยู่บนเขื่อนกันคลื่น ทิศเหนืออยู่ตรงจุดเหนือสุดของแหลมป่าสน ไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือถึงหลักเขตที่ 2 ซึ่งตั้งอยู่ตรงจุดที่เขื่อนกันคลื่น ทิศเหนือบรรจบกับแนวเขตตำบลอย่าง ด้านตะวันออกติดต่อกับเขตอำเภอสิงหนคร

ด้านตะวันออก จากหลักเขตที่ 2 เป็นเส้นเรียบแนวเขตตำบลอย่างด้านตะวันออกไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ถึงหลักเขตที่ 3 ซึ่งตั้งอยู่ตรงปากคลองลำโรงเหนือ ติดต่อกับอำเภอไทย

ด้านใต้ จากหลักเขตที่ 3 เป็นเส้นเรียบคลองลำโรง ถึงหลักเขตที่ 4 และจากหลักเขตที่ 4 เป็นเส้นขนานแนวตะวันออกไปทางทิศตะวันตก ระยะ 900 เมตร ถึงหลักเขตที่ 5 ติดต่อกับเขตตำบลเขารูปช้าง อำเภอเมืองสงขลา

ด้านตะวันตก จากหลักเขตที่ 5 เป็นเส้นตรงไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือถึงหลักเขตที่ 6 ซึ่งตั้งอยู่ตรงจุดที่แนวเส้นแบ่งเขตตำบลอย่างกับตำบลเขารูปช้าง อำเภอเมืองสงขลา บรรจบกับแนวเส้นแบ่งเขตอำเภอเมืองสงขลา กับอำเภอสิงหนคร

จากหลักเขตที่ 6 เป็นเส้นเรียบแนวเส้นแบ่งเขตระหว่างอำเภอเมืองสงขลา กับอำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา ไปทางทิศเหนือถึงหลักเขตที่ 7 ซึ่งตั้งอยู่ตามแนวเส้นตรงของเขื่อนกันคลื่น และจากหลักเขตที่ 7 เป็นเส้นตรงไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ บรรจบกับหลักเขตที่ 1 ติดต่อกับทะเลสาบสงขลา

จากพัฒนาการท้องถิ่นเมืองสงขลาที่ได้กล่าวในบทที่ผ่านมา ทำให้เมืองสงขลาเป็นท้องถิ่นที่มีความสำคัญเป็นเมืองที่มีบทบาทสำคัญในทุกด้าน ทั้งทางการปกครอง เศรษฐกิจ ทั้งในระดับท้องถิ่น ภูมิภาคและประเทศ ปัจจุบันเมืองสงขลายังคงดำรงความสำคัญเป็นเมืองหลักของภาคใต้ควบคู่กับเมืองหาดใหญ่ ส่งผลให้เมืองสงขลานอกจากจะเป็นเมืองเก่ามีพัฒนาการที่สั่งสมมานานทั้งวัฒนธรรม, ประเพณี, การดำเนินชีวิตผู้คน ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตนแล้ว ทำให้เมืองสงขลาได้ถูกจัดตั้งเป็นศูนย์กลางการปกครองในระดับภาค เป็นที่ตั้งของหน่วยงานต่างๆ ทั้งส่วนกลาง ภูมิภาค และท้องถิ่น อีกทั้งยังคงทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางทางการค้า พาณิชยกรรม และบริการ รองจาก อ.เมืองหาดใหญ่ซึ่งเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของภาค

2.2 ที่ตั้ง ลักษณะภูมิประเทศ ลักษณะภูมิอากาศของเมืองสงขลา

2.2.1 ที่ตั้งและลักษณะภูมิประเทศ

พื้นที่เทศบาลเมืองสงขลา ตั้งอยู่ในเขตตำบลบ่อยาง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา มีภูมิประเทศ ด้านทิศตะวันตกเป็นแหล่งน้ำขนาดใหญ่คือ ส่วนด้านทิศเหนือ และทิศตะวันออกติดทะเลอ่าวไทย และทิศใต้จรดคลองสำโรง เป็นศูนย์กลางการปกครองและชุมชนพาณิชยกรรม และอุตสาหกรรมควบคู่กับเมืองหาดใหญ่ มีสถานที่ราชการ สถาบันการศึกษา ร้านค้า อาคารพาณิชย์ โรงแรม โรงพยาบาล โรงงาน อุตสาหกรรม ทำเทียบเรือประมง สนามบิน ค่ายทหาร และบ้านเรือนราษฎร ตั้งอยู่จากบริเวณแหลมสนอ่อนที่อยู่ตอนเหนือสุดของพื้นที่ ถึงคลองสำโรง มีลักษณะเป็นแหลมยื่นออกมาทั้งปากทะเลสาบสงขลา ก่อนออกสู่ทะเลอ่าวไทย ความกว้างโดยเฉลี่ยของพื้นที่ประมาณ 1.7 กิโลเมตร ความยาวประมาณ 4.7 กิโลเมตร บริเวณแหลมสนอ่อนมีความกว้าง โดยเฉลี่ยของพื้นที่ประมาณ 0.3 กิโลเมตร ความยาวประมาณ 1.9 กิโลเมตร

โดยทั่วไปสภาพภูมิประเทศของพื้นที่เทศบาลเมืองสงขลา เป็นที่ราบระดับความสูงประมาณ 3 - 4 เมตร เหนือระดับน้ำทะเลปานกลางพื้นที่มีระดับสูงเป็นแนวยาวตามแนวทิศเหนือใต้ บริเวณถนนราชดำเนินมีสถานที่ราชการคือ ศาลากลางจังหวัดสงขลา ที่ว่าการอำเภอเมืองสงขลา สำนักงานเทศบาลเมืองสงขลา โรงเรียนมหาวชิราวุธ วิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษามาถได้ตั้งอยู่ พื้นที่ค่อยๆ ลาดเอียงลงทางด้านตะวันออกและด้านตะวันตกแต่ระดับความสูงยังมากกว่า 3 เมตร เหนือระดับน้ำทะเลปานกลางจนถึงบริเวณพื้นที่ตามแนวถนนชายหาดคือ ถนนชลทัศน์ทางฝั่งทะเลอ่าวไทย และถนนแหล่งพระราม ถนนวิเชียรชม ถนนนครนอกทางฝั่งทะเลสาบสงขลา ระดับพื้นจึงลาดลงมามากกว่าเดิมจนลงสู่ทะเล ดังนั้นพื้นที่ส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 80 จะลาดเอียงจากทางทิศตะวันออกลงสู่ทะเลสาบสงขลาทางด้านตะวันตก มีพื้นที่เพียงประมาณร้อยละ 20 เท่านั้น ลาดเอียงจากทิศตะวันตกลงสู่ทะเลอ่าวไทยทางด้านตะวันออก และฝั่งทะเลด้านอ่าวไทยมีชายหาดที่สวยงาม หาดทรายขาวสะอาดทอดยาวตลอดแนวจากทางด้านเหนือจรดใต้ ตั้งแต่แหลมสนอ่อน หาดสมิหลา หาดชลทัศน์ จนถึงหาดเก้าเล้ง เป็นระยะทางประมาณ 8 กิโลเมตร ส่วนด้านฝั่งทะเลสาบสงขลาไม่มีชายฝั่งไม่ลาดชัน

บริเวณแหลมสนอ่อนที่อยู่ทางด้านตะวันตกเฉียงเหนือของเขตเทศบาลเมืองสงขลา ล้อมรอบด้วยถนนแหลมสนอ่อน ถนนแหล่งพระราม และถนนชลเจริญ มีระดับความสูงกว่าพื้นที่ส่วนใหญ่ทางด้านใต้ระดับความสูงโดยทั่วไปประมาณ 4 - 5 เมตร เหนือระดับน้ำทะเลปานกลาง โดยบริเวณตอนกลางมีระดับสูงสุดแล้วค่อยๆ ลาดตัวลงเล็กน้อยทุกด้านจนถึงบริเวณริมชายฝั่งทะเลอยู่ทางด้านเหนือ ตะวันออก และตะวันตกระดับจึงลาดลงต่ำสู่ทะเล

ในบริเวณตอนเหนือของพื้นที่เทศบาลเมืองสงขลา ด้านใต้ของแหลมสนอ่อนระหว่างถนนชลเจริญ ถนนราชดำเนิน ถนนชายเขา ถนนสะเดา พื้นที่เป็นภูเขาต่อเนื่องกันตามแนวตะวันออก - ตะวันตก 2 ลูก ภู

เขาลูกตะวันออกคือ เขาน้อย มีระดับความสูงประมาณ 70 เมตรเหนือระดับน้ำทะเลปานกลาง ส่วนภูเขาลูกตะวันตกคือ เขาดังกวน มีความสูงจากระดับน้ำทะเลโดยทั่วไปประมาณ 70 - 80 เมตร นอกจากคลองลำโรงที่เป็นแนวเขตทางด้านใต้แล้ว มีความยาวประมาณ 5.27 กิโลเมตร ในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองสงขลามีคลองเพียงสายเดียวคือ คลองขวาง ต้นน้ำอยู่บริเวณถนนไทรบุรี ซอย 6 ไหลจากทิศใต้สู่ทิศเหนือเลียบบางทางรถไฟผ่านชุมชนแออัดริมทางรถไฟ จนถึงบริเวณถนนสงขลาบุรี คลองจึงไหลตามทิศตะวันออกสู่ทิศตะวันตก เลียบตามถนนทรัพย์สินลงสู่ทะเลสาบสงขลา ความยาวของคลองประมาณ 1.4 กิโลเมตร

2.2.2 ภูมิอากาศ

เมืองสงขลาตั้งอยู่ในเขตภูมิอากาศแบบมรสุมเมืองร้อน อยู่ในมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือและลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ของทะเล อากาศไม่ร้อนจัดเนื่องจากอิทธิพลของทะเล

จากสถิติภูมิอากาศในคาบสมุทร 30 ปี พ.ศ. 2509 - 2538 ของอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ที่ตรวจวัดและวิเคราะห์โดยกรมอุตุนิยมวิทยา กระทรวงคมนาคม สามารถสรุปสภาพภูมิอากาศบริเวณเมืองสงขลาได้ 2 ฤดูกาล

1. ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่กลางเดือนกุมภาพันธ์ ถึงเดือนเมษายน ซึ่งเป็นช่วงเวลาว่างจากอิทธิพลของลมมรสุม สภาพอากาศค่อนข้างร้อนแต่ไม่รุนแรง เนื่องจากอยู่ใกล้ทะเล ลักษณะสภาพอากาศสรุปได้ดังนี้

- อุณหภูมิเฉลี่ยรายเดือนอยู่ระหว่าง 27.6 - 29.1 C
- ความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยรายเดือน 75%
- ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยรายเดือนอยู่ระหว่าง 19.6 - 68.4 mm.
- ความเร็วลมเฉลี่ยรายเดือนอยู่ระหว่าง 5.3 - 8.2 น็อตและมีทิศทางลมจากทิศตะวันออก

2. ฤดูฝน แบ่งเป็น 2 ช่วงคือ ช่วงอิทธิพลลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ จะเริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ถึงเดือนตุลาคมและช่วงอิทธิพลของลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ เริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน ถึงเดือนมกราคม โดยสภาพอากาศสามารถสรุปได้ดังนี้

- อุณหภูมิเฉลี่ยรายเดือนอยู่ระหว่าง 26.8 28.9 C
- ความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยรายเดือนอยู่ระหว่าง 75% - 83%
- ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยรายเดือนอยู่ระหว่าง 72.8 - 594.3 mm.
- ความเร็วลมเฉลี่ยรายเดือนอยู่ระหว่าง 3.9 - 8.6 น็อต และมีทิศทางลมพัดจากทิศตะวันตก ตะวันออกเฉียงใต้และตะวันออก แต่ส่วนใหญ่มาจากทางทิศตะวันตก

2.๖ ลักษณะประชากรเมืองสงขลา

ประชากรในเขตเทศบาลเมืองสงขลา มีประชากรรวม 88,624 คน (ข้อมูล 30 กันยายน 2539) แบ่งเป็นชาย 44,082 คน หญิง 44,542 คน ความหนาแน่นเฉลี่ย 9,560 คน/ตร.ม. จำนวนบ้าน 20,059 หลัง จำนวนครอบครัว 13,995 ครอบครัว จำนวนประชากรเฉลี่ย 5 คน/หลังคาเรือน อัตราการเพิ่มของประชากรประมาณร้อยละ 0.56 ต่อปี

2.3.1 ประชากรในอดีต

จากสถิติจำนวนประชากรในเขตเทศบาลเมืองสงขลา ย้อนหลังไป 30 ปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2510 - 2539 เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของประชากรของเมืองสงขลา โดยแบ่งการศึกษาได้เป็น 2 พื้นที่คือ พื้นที่เทศบาลเมืองสงขลา และพื้นที่นอกเขตเทศบาลเมืองสงขลา แต่อยู่ในเขตอำเภอเมืองสงขลา ซึ่งประกอบด้วย 5 อบต. ได้แก่ อบต.เกาะยอ อบต.เกาะเต่า อบต.เขารูปช้าง อบต.พะวง และอบต.ทุ่งหวัง ในปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงการบริหารจากตำบลเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล ฉะนั้นการศึกษาอัตราการเพิ่มของประชากรในอดีตต้องอาศัยสถิติตัวเลขของยอดจำนวนประชากรนอกเขตเทศบาลตั้งแต่อำเภอเมือง ตั้งแต่อดีตก่อนยังไม่แยกพื้นที่มาตั้งเป็นกิ่งอำเภอสิงหนคร ดังตัวเลขที่แสดงในตาราง ปรากฏว่ามีลักษณะการเพิ่มของประชากรในเขตเทศบาลเมืองมีลักษณะที่ลดลงทุกปีคือ (ตารางที่ 4.1)

คำนวณในช่วง 20 ปี จะได้อัตราการเพิ่ม 3.69% ต่อปี

คำนวณในช่วง 10 ปี จะได้อัตราการเพิ่ม 2.62% ต่อปี

คำนวณในช่วง 5 ปี จะได้อัตราการเพิ่ม 1.77% ต่อปี

และในปัจจุบันอัตราการเพิ่มของประชากรอยู่ที่ 0.56% ต่อปี

ตารางที่ 4.1 สถิติข้อมูลประชากรปี พ.ศ. 2510 - 2539

ปี พ.ศ.	ชุมชนเขตเทศบาลเมืองสงขลา	ชุมชนนอกเขตเทศบาล ในเขตอำเภอเมืองสงขลา	หมายเหตุ
2510	40,684	76,175	
2511	42,422	77,717	
2512	44,385	81,168	
2513	46,322	82,710	
2514	48,409	84,245	
2515	50,678	88,292	
2516	52,923	91,124	
2517	55,420	92,720	
2518	57,998	98,291	
2519	60,853	100,095	
2520	65,523	101,460	
2521	70,174	102,846	
2522	74,728	102,856	
2523	72,326	102,000	
2524	75,553	103,362	
2525	77,916	105,015	
2526	79,725	118,913	
2527	81,039	121,422	
2528	81,543	124,239	
2529	84,738	128,877	
2530	85,145	131,445	
2531	84,432	58,137	ตั้งกิ่งอำเภอสิงหนคร
2532	83,863	59,560	
2533	83,123	60,593	ตั้งอำเภอสิงหนคร
2534	82,167	61,711	
2535	80,881	65,744	
2536	80,658	66,931	
2537	81,593	68,619	
2538	80,076	70,568	
2539	88,492	74,769	

ที่มา รายงานวิจัยเมืองสงขลา กรมการผังเมือง

ทั้งนี้เนื่องจากเทศบาลเมืองสงขลานั้นมีพื้นที่จำกัด ราคาที่ดินสูง มีสาธารณูปโภคและสาธารณูปการพร้อม ให้บริการแก่ชุมชนที่อยู่นอกเขตเทศบาลอยู่แล้ว การคมนาคมขนส่งสะดวก ทำให้ประชากรสามารถอาศัยอยู่ภายนอกเขตเทศบาลได้อย่างสะดวกสบาย ทำให้การขยายตัวของประชากรนอกเขตเทศบาลสูงขึ้น แต่ภายหลังมีการแยกเขต อ.เมืองสงขลา โดยแบ่งส่วนหนึ่งหนึ่งให้อยู่ในความดูแลโดย อ.สิงหนคร ทำให้ประชากรนอกเขตเทศบาลได้ลดลงตั้งแต่ พ.ศ. 2533 และแนวโน้มในปัจจุบันจากการสำรวจพบว่าประชากรภายนอกเขตเทศบาลก็ยังคงสูงขึ้นทุกปีเช่นเดียวกัน

2.3.1 การเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากร

ปัจจัยที่สำคัญในการเปลี่ยนแปลงของประชากร คือ การเกิด การตาย และการย้ายถิ่น เมื่อศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงประชากร ในเขตเทศบาลเมืองสงขลาระหว่าง พ.ศ. 2537 - 2539 (ตารางที่ 4.2)

ตารางที่ 4.2 แสดงการเปลี่ยนแปลงประชากรเทศบาลเมืองสงขลา พ.ศ. 2537 - 2539

ปี พ.ศ.	ในเขตเทศบาลเมืองสงขลา				อัตราการเปลี่ยนแปลงเมื่อเทียบกับปีที่แล้ว
	จำนวนคนเกิด	จำนวนคนตาย	จำนวนคนย้ายเข้า	จำนวนคนย้ายออก	
2537	4,587	770	4,617	8,592	1.16
2538	4,535	426	10,249	13,286	-1.86
2539	3,433	314	9,495	11,659	1.20

ที่มา : สำนักงานสถิติจังหวัดสงขลา

จากตารางสามารถสรุปการเปลี่ยนแปลงของจำนวนประชากรในเทศบาลเมืองสงขลาได้ โดยในเทศบาลเมืองสงขลาจะมีอัตราการเกิดที่ค่อนข้างสูงแต่มีแนวโน้มลดลงทุกปี เพราะประชาชนนอกเขตเทศบาลนิยมเข้ามาคลอดบุตรในโรงพยาบาลในชุมชนเมือง ทำให้มีอัตราการเกิดค่อนข้างสูง แต่ในหลายๆ ปีที่ผ่านมาได้มีการกระจายการบริการทางสาธารณสุขออกไปในหลายพื้นที่โดยรอบ ทำให้ประชาชนไม่ค่อยเดินทางเข้ามาภายในเมืองสงขลา

ส่วนเมืองสงขลาที่มีอัตราการอพยพออกมากกว่าอพยพเข้า เนื่องจากการที่ต้องย้ายเด็กที่คลอดในโรงพยาบาลออกไปตามภูมิลำเนาของบิดามารดาที่อยู่นอกเขตชุมชนเมือง อีกทั้งภายในเมืองสงขลาเองก็มีความคับแค้นการขยายตัวของเมืองเริ่มขยายจากจุดศูนย์กลางเมืองออกไปโดยรอบเขตชุมชนเมือง ทำให้มีผู้คนเข้า

ตารางที่ 4.3 แสดงสถิติการขออนุญาตปลูกอาคารในเขตเทศบาลเมือง ปี พ.ศ. 2537 - 2540

พ.ศ.	ที่อยู่อาศัย	อาคารพาณิชย์	อาคารชุด, คอนโด	การอุตสาหกรรม	การบริการ	การขนส่ง	การเกษตร	อื่นๆ
2537	1,637	603	17	1	16	-	-	3
2538	1,743	458	17	2	9	3	-	11
2539	1,865	202	9	1	9	-	-	3
2540	1,729	108	14	1	6	-	-	3
รวม	6,974	1,371	57	5	40	3	-	20

ตารางที่ 4.3/2 แสดงสถิติการขออนุญาตปลูกอาคารนอกเขตเทศบาลเมือง ปี พ.ศ. 2537 - 2540

พ.ศ.	ที่อยู่อาศัย	อาคารพาณิชย์	อาคารชุด, คอนโด	การอุตสาหกรรม	การบริการ	การขนส่ง	การเกษตร	อื่นๆ
2537	644	100	1	37	-	-	1	2
2538	702	56	1	3	2	-	-	1
2539	797	147	-	1	9	-	-	3
2540	523	56	-	12	2	-	-	5
รวม	2663	359	2	53	13	-	1	11

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ สถิติการก่อสร้าง

มาตั้งถิ่นฐานภายในเมืองน้อยลงทุกๆ ปี นอกจากนี้เมื่อถึงสถิติเกี่ยวกับการขออนุญาตปลูกสร้างอาคารภายในเทศบาลเมืองสงขลา ก็มีอัตราส่วนที่ลดลง โดยเฉพาะอาคารพาณิชย์ที่ลดลงต่อเนื่องกันทุกปี (ตารางที่ 4.3) แสดงให้เห็นว่าภายในเมืองสงขลาเริ่มมีความคับแคบลงมาก เนื่องจากการมีพื้นที่ที่จำกัดของเมือง

2.3.2 ความหนาแน่นของประชากร

จากการสำรวจได้ดำเนินการแบ่งเขตการสำรวจโดยยึดแนวถนนและย่านการค้า ราชการ ที่พักอาศัยเป็นหลัก และเพื่อสะดวกในการสำรวจข้อมูลอื่นๆ ประกอบไปด้วย โดยแบ่งพื้นที่ภายในเมืองสงขลาออกเป็น 9 โซน (ตารางที่ 4.4 แผนที่ 4.13 แผนภูมิ 4.1)

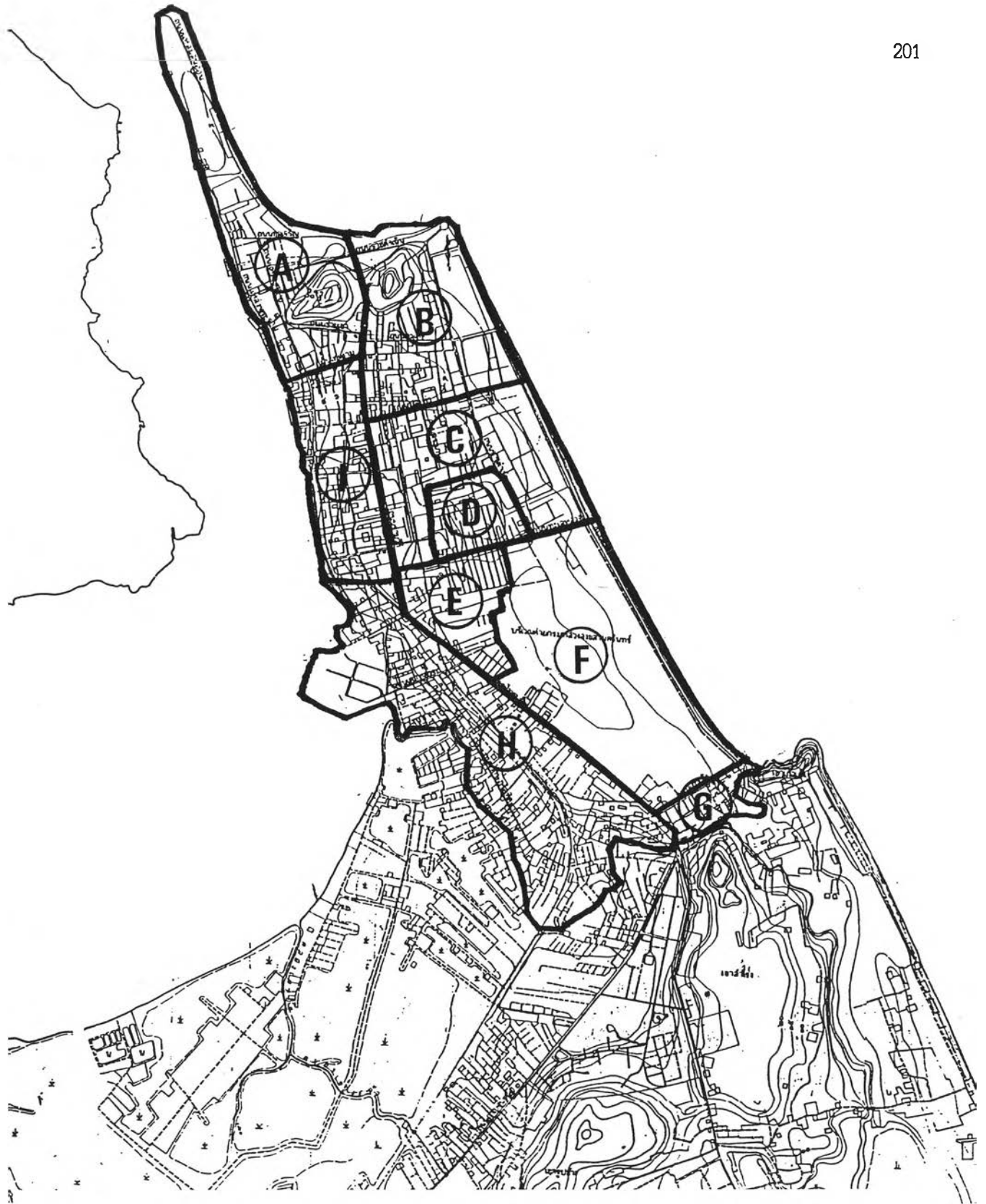
ตารางที่ 4.4 แสดงความหนาแน่นและพื้นที่รายเขตสำรวจในเขตเมืองสงขลา พ.ศ. 2532 และ พ.ศ. 2539

พื้นที่	ไร่		ตารางกิโลเมตร		ประชากร		ประชากร/ไร่	
A	871.25	871.25	1.25	1.25	6,508	7,229	7.46	8.29
B	500	500	0.8	0.8	4,985	5,706	9.97	11.41
C	625	625	1.0	1.0	6,448	7,169	10.32	11.47
D	156.25	156.25	0.25	0.25	11,110	11,831	71.10	75.71
E	171.875	171.875	0.275	0.275	13,652	14,373	79.43	83.62
F	796.875	796.875	1.275	1.275	1,476	2,197	1.85	2.75
G	78.125	78.125	0.125	0.125	2,740	3,461	35.07	44.30
H	796.875	2,303.25	1.275	3.825	21,003	21,724	26.36	9.43
I	328.125	328.125	0.525	0.525	14,168	14,889	43.18	45.376
รวมพื้นที่	4,234.375	5,739.75	6.72	9.27	83,863	88,492	19.39	15.41

ที่มา เทศบาลเมืองสงขลา

สีแดงแสดงปี พ.ศ. 2532

สีดำแสดงปี พ.ศ. 2539

แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษาเมืองสงขลา

	แผนที่ 4.13	แสดง การแบ่งพื้นที่ศึกษาภายในเมืองสงขลา	
	มาตราส่วน	ที่มา จากการสำรวจ	
	สัญลักษณ์	— เส้นแบ่งเขตศึกษา	

ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 4.5 จำนวนและความหนาแน่นประชากรในเขตเทศบาลเมืองสงขลา ปี พ.ศ. 2529 - 2539

ปี พ.ศ.	จำนวนประชากร (คน)	ความหนาแน่นประชากร (คน/ตร.ก.ม.)
2529	84,738	12,572
2530	85,145	12,632
2531 ☆	84,432	12,527
2532	83,863	12,442
2533 *	83,123	12,332
2534	82,167	12,190
2535 ☒	80,881	8,725
2536	80,658	8,700
2537	81,593	8,801
2538	80,076	8,638
2539	88,492	9,560

ที่มา เทศบาลเมืองสงขลา

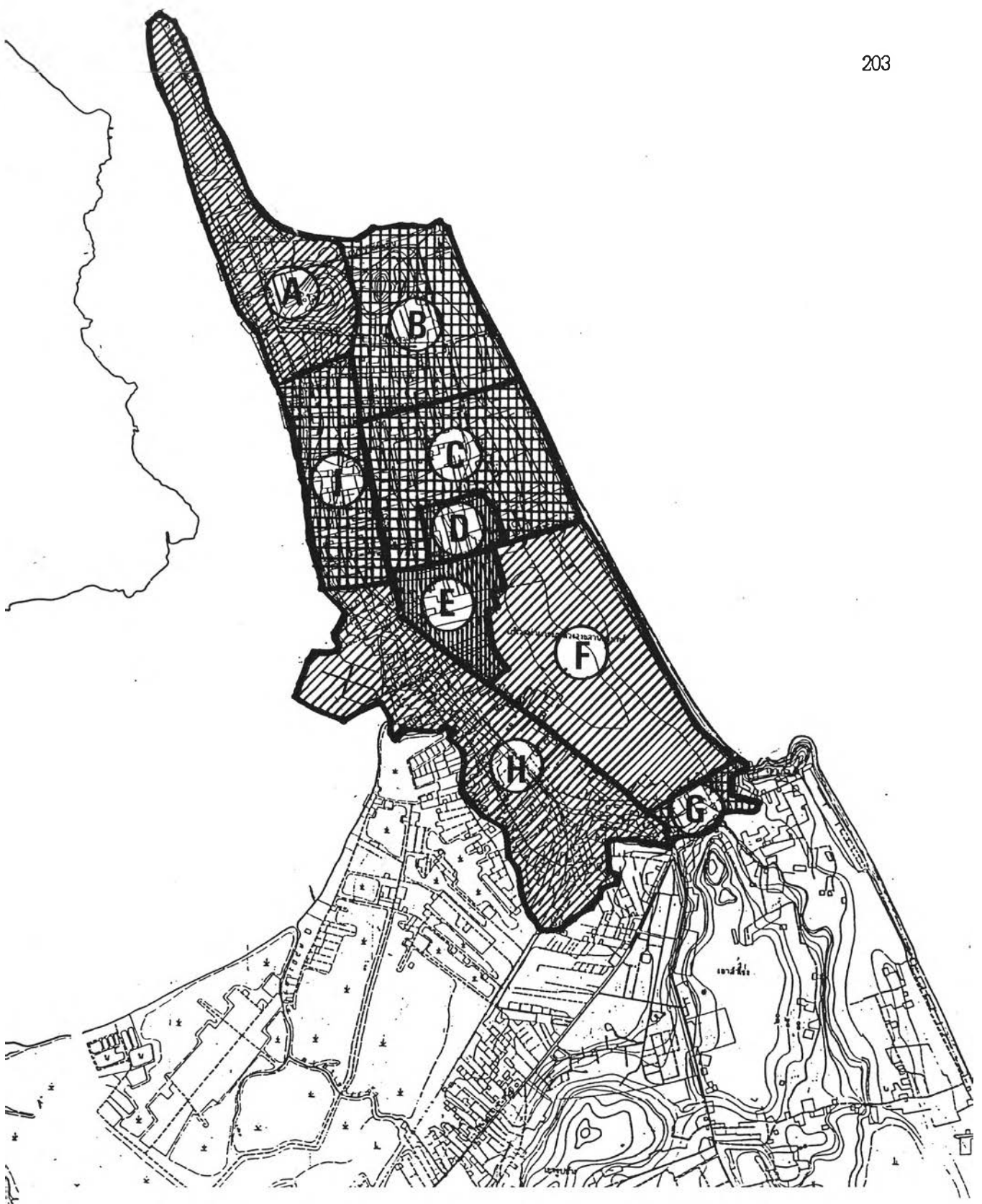
หมายเหตุ

☆ ตั้งกิ่งอำเภอสิงหนคร

* ตั้งอำเภอสิงหนคร

☒ เปลี่ยนแปลงเขตเทศบาลเมืองสงขลา

พบว่าในปี พ.ศ. 2535 มีการประกาศเปลี่ยนแปลงเขตเทศบาลเมืองสงขลา ทำให้เมืองสงขลา มีพื้นที่เพิ่มขึ้นโดยการถมที่ดินเพื่อจัดสร้างท่าเรือแห่งใหม่ของเมือง โดยมีพื้นที่เพิ่มขึ้นประมาณ 1,505.375 ไร่ ทำให้ความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่ลดลงไป แต่ในความจริงแล้วความหนาแน่นน่าจะสูงขึ้นเพราะ ภายในบริเวณท่าสะพานจะเป็นท่าเรือขนส่งปลาและตลาดแห่งใหม่ไม่ได้มีผู้ที่เข้าไปอาศัยอยู่ จากตารางทำให้พบว่าในช่วงเกือบ 10 ปีที่ผ่านมา ในเขตสำรวจ E ซึ่งเป็นย่านการค้าและพักอาศัยหนาแน่นบริเวณด้านใต้ของถนนทะเลหลวง มีความหนาแน่นของประชากรสูงสุดเมื่อปี พ.ศ. 2539 ถึง 83.62 คน/ไร่ และรองลงมาคือ เขต D ได้แก่ บริเวณด้านเหนือของถนนทะเลหลวงจดถนนชัยมงคล มีความหนาแน่น 75.71 คน/ไร่ สำหรับเขตที่มีประชากรหนาแน่นต่ำสุดได้แก่ เขต F เพราะเป็นบริเวณค้าอาหาร อีกทั้งยังมีพื้นที่การใช้ที่ดินเกือบ 30% ของพื้นที่เมือง ส่วนพื้นที่ที่มีความหนาแน่นรองลงมาคือ เขต I ซึ่งเป็นบริเวณพาณิชย์ยกรรมและที่พักอาศัยเก่าของเมือง ยังคงมีผู้คนอยู่อาศัยหนาแน่นพอสมควร เพราะอยู่บริเวณถนนนครนอก นครใน ถนนนางงาม ส่วนในเขต D และ E นั้น เป็นผู้ที่อพยพเข้ามาอยู่ในเมืองสงขลากลายเป็นชุมชนแออัดไป สำหรับแผนภูมิได้แบ่ง

แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษาเมืองสงขลา

	แผนที่ แผนภูมิที่ 4.1 แสดง ความหนาแน่นประชากรแต่ละพื้นที่ศึกษา	
	มาตราส่วน ที่มา จากการสำรวจ	
	สัญลักษณ์ 5 - 10 11 - 50 เกิน 50	

ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ความหนาแน่นออกเป็นอันตรภาคชั้น 3 ระดับคือ 0 - 10 คน/ไร่ ค่าความหนาแน่นน้อย 11 - 50 คน/ไร่ ค่าความหนาแน่นปานกลาง และเกิน 50 คนขึ้นไปต่อไร่ มีความหนาแน่นมาก

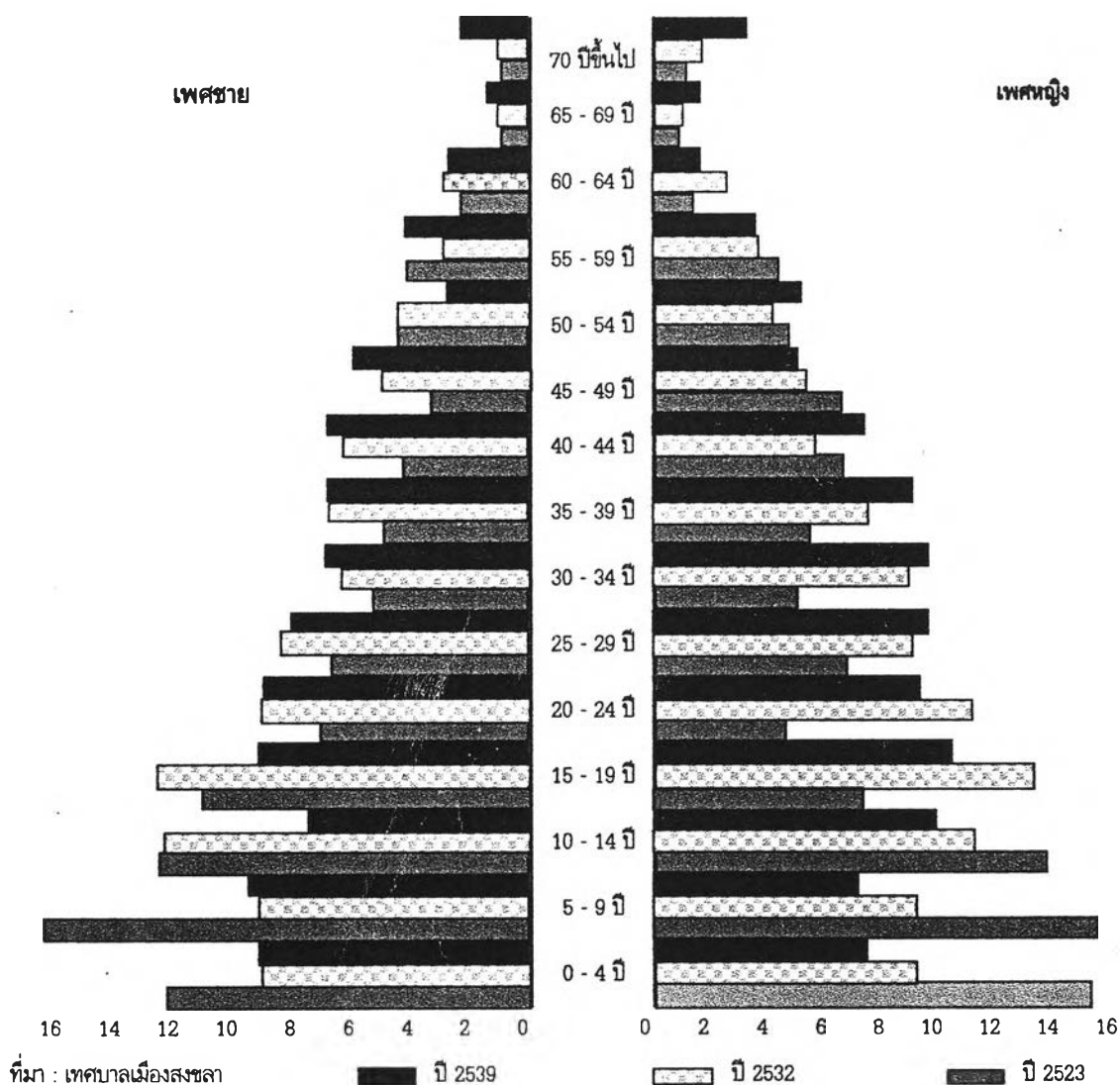
เมื่อพิจารณาถึงการกระจายตัวของประชากรในเมืองสงขลา จะพบว่าประชากรส่วนใหญ่จะยังคงเกาะกลุ่มอยู่ในเขตเมืองเก่าและขยายตัวออกมาบริเวณถนนทะเลหลวง ซึ่งเป็นแหล่งการค้าและพาณิชยกรรม บริเวณริมถนนส่วนภายในซอยจะเป็นที่อยู่อาศัยหนาแน่นมาก และมีชุมชนแออัดอยู่หลายชุมชน ในปัจจุบันชุมชนเมืองสงขลาได้เริ่มกระจายตัวไปบริเวณถนนกาญจนวนิชย์ หาดใหญ่ เป็นการขยายตัวออกจากจุดศูนย์กลางเมือง ซึ่งเริ่มมีความหนาแน่นและไม่สามารถขยายได้เนื่องจากความคับแคบของพื้นที่เมืองเดิม โดยทั่วไปการเปลี่ยนแปลงของประชากรเมืองสงขลาจะเป็นการย้ายเข้าออกเพื่อประกอบอาชีพประมง และเข้าออกเพื่อการศึกษาเนื่องจากเมืองสงขลาเป็นศูนย์กลางทางการศึกษาในระดับจังหวัดและภาค และเมื่อเทียบกับความหนาแน่นของประชากรในระดับคน/ตร.กม. (ตาราง) นั้นทำให้พบว่าความหนาแน่นของประชากรในเมืองสงขลานั้นลดลง จากในปี พ.ศ. 2531 ซึ่งได้มีการตั้งกิ่งอำเภอสิงหนคร โดยมีอัตราความหนาแน่น 12,527 คนต่อตารางกิโลเมตร โดยลดลงมาตลอดจนถึงในปี พ.ศ. 2535 ได้มีการขยายเขตเทศบาล เนื่องจากการถมที่บริเวณท่าสะพานทำให้สงขลามีเนื้อที่เพิ่มขึ้น ทำให้เมื่อเทียบความหนาแน่นของประชากรกับพื้นที่ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2535 จึงมีปริมาณที่ลดลงคือ อยู่ที่อัตรา 8,725 คนต่อตารางกิโลเมตร ถึงแม้ตัวเลขที่ลดลงเมื่อเทียบกับความหนาแน่นของภายในเขตเทศบาลเมืองสงขลา กับพื้นที่นอกเขตเทศบาลเมืองสงขลา ในเขตอำเภอเมืองสงขลา ถือได้ว่าเทศบาลเมืองสงขลาที่มีความหนาแน่นของประชากรที่สูงมาก เนื่องจากภายในเมืองสงขลาเป็นศูนย์กลางในหลายๆ ด้าน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การบริหาร ปกครอง การคมนาคม การศึกษา การบริการด้านต่างๆ ทำให้ประชาชนต้องการที่จะเข้ามาอยู่ภายในเขตเทศบาลเมือง เพราะเป็นพื้นที่ที่มีแรงดึงดูดมากกว่าเมืองหาดใหญ่ ทั้งนี้เมื่อเทียบกับเมืองหาดใหญ่แล้วเมืองสงขลาก็ยังมีอัตราความหนาแน่นมากกว่าเมืองสงขลามาก

2.3.3 โครงสร้างของประชากร

จากการสำรวจปีล่าสุด พ.ศ. 2539 ประชากรในเขตเทศบาลเมืองสงขลา มีประชากรทั้งสิ้น 88,492 คน แบ่งเป็นเพศชาย 43,760 คน และเพศหญิง 44,732 คน คิดเป็นอัตราส่วนเพศชายต่อเพศหญิงทุก 100 คน 98:100 คน เมื่อนำประชากรทั้งหมดมาแยกหมวดอายุและเพศ เพื่อศึกษาถึงโครงสร้างประชากร รูปปริมาตรจะเป็นรูปปิรามิดในรูปฐานแคบซึ่งเป็นลักษณะของโครงสร้างประชากรในเขตเมือง ได้รับการพัฒนาทางด้านศึกษา อาชีพ และสาธารณสุข โดยมีประชากรช่วงอายุ 15 - 19 ปีมากที่สุด และเมื่อสังเกตหมวดอายุอื่นๆ ด้วยจะพบเห็นว่า ประชากรช่วงวัยทำงานระหว่างอายุ 15 - 59 ปี จะมีมากที่สุด แต่เมื่อแยกย่อยลงไป

สำหรับประชากรในวัยศึกษา 10 - 19 ปี จะมีจำนวนมากที่สุดเมื่อเทียบกับช่วงอายุ 15 -59 ปี สามารถบ่งบอกได้ว่าชุมชนท้องถิ่นสงขลานั้นน่าจะเป็นศูนย์กลางทางการศึกษาประการหนึ่งโดยดูได้จาก (ตารางที่ 4.6)

ประชากรในวัยเด็ก (0 - 14 ปี)	คิดเป็นร้อยละ	2.61
ประชากรในวัยหนุ่มสาว (15 - 25 ปี)	คิดเป็นร้อยละ	19.31
ประชากรในวัยทำงาน (25 - 59 ปี)	คิดเป็นร้อยละ	54.76
ประชากรวัยชรา (60 ปีขึ้นไป)	คิดเป็นร้อยละ	3.40

แผนภูมิที่ 4.2 แสดงโครงสร้างประชากรในเขตเมืองสงขลา 3 ระยะเวลา

พ.ศ. 2523 2532 2539

ตารางที่ 4.6 แสดงโครงสร้างประชากรแยกหมวดอายุและเพศของประชากรเขตเทศบาลเมืองสงขลา พ.ศ. 2523, 2532, 2539

หมวดอายุ	ปี 2523						ปี 2532						ปี 2539					
	รวม		ชาย		หญิง		รวม		ชาย		หญิง		รวม		ชาย		%หญิง	
	จำนวน	%	จำนวน	%	จำนวน	%	จำนวน	%	จำนวน	%	จำนวน	%	จำนวน	%	จำนวน	%	จำนวน	%
0 - 4 ปี	9,959	13.78	4,231	12.22	5,728	15.19	5,560	6.77	3,160	9.05	2,400	5.68	7,487	8.46	4,382	9.27	3,105	7.53
5 - 9 ปี	11,602	16.4	5,694	16.44	5,908	15.66	9,663	11.77	3,798	9.52	3,865	9.15	7,755	8.76	4,659	9.85	3,096	7.5
10 - 14 ปี	9,648	13.34	4,435	12.81	5,213	13.82	9,647	11.75	4,938	12.38	4,709	11.15	7,869	8.89	3,428	7.84	4,441	9.92
15 - 19 ปี	6,794	9.4	3,981	11.5	2,813	7.45	10,883	13.25	5,113	12.82	5,770	13.67	8,780	9.92	4,236	9.68	4,542	10.15
20 - 24 ปี	4,382	6.05	2,638	7.62	1,744	4.62	8,178	9.96	3,655	9.16	4,523	10.71	8,310	9.39	4,108	9.38	4,202	9.39
25 - 29 ปี	4,753	6.57	2,243	6.47	2,510	6.65	7,222	8.79	3,403	8.53	3,819	9.04	7,856	8.87	3,549	8.11	4,307	9.62
30 - 34 ปี	3,849	5.32	1,942	5.61	1,907	5.05	6,405	7.8	2,648	6.63	3,757	8.9	7,641	8.63	3,265	7.46	4,376	9.78
35 - 39 ปี	3,955	5.46	1,764	5.09	2,191	5.81	6,229	7.58	2,914	7.3	3,315	7.85	7,310	8.26	3,420	7.23	3,890	9.43
40 - 44 ปี	3,859	5.33	1,455	4.2	2,404	6.37	4,954	6.03	2,500	6.26	2,454	5.81	6,327	7.14	3,325	7.03	3,002	7.28
45 - 49 ปี	3,808	5.26	1,344	3.88	2,464	6.53	4,593	5.59	2,239	5.61	2,354	5.57	4,832	5.46	2,876	6.08	1,956	4.74
50 - 54 ปี	3,511	4.85	1,855	5.35	1,656	4.39	3,647	4.44	1,942	4.86	1,705	4.03	3,887	4.39	1,547	3.53	2,340	5.23
55 - 59 ปี	3,007	4.15	1,428	4.12	1,579	4.18	2,700	3.28	1,438	3.6	1,262	2.98	3,513	3.96	1,946	4.11	1,567	3.8
60 - 64 ปี	1,409	1.94	758	2.18	651	1.72	2,014	2.45	1,055	2.64	959	2.27	1,996	2.25	1,245	2.63	753	1.82
65 - 69 ปี	861	1.19	423	1.22	438	1.01	1,004	1.22	507	1.27	497	1.17	1,428	1.61	724	1.53	704	1.7
มากกว่า 70 ปี	926	1.28	424	1.22	502	1.33	1,391	1.69	572	1.43	819	1.94	2,510	2.83	1,048	2.21	1,462	3.54
รวม	72,323	100	34,615	100	37,708	100	82,090	100	39,882	100	42,208	100	88,492	100	43,760	100	44,732	100

ที่มา : สมุดรายนามสถิติเมืองสงขลา

เมื่อเปรียบเทียบกับในช่วง 10 ปีที่ผ่านมาพบว่า โครงสร้างอายุในปี พ.ศ. 2523 จะมีอัตราการเกิดสูงมากเพราะมีประชากรในกลุ่มวัยเด็กที่สูง (แผนภูมิที่ 4.2) เนื่องจากในขณะนั้นเทศบาลเมืองสงขลา ยังไม่ได้แยกพื้นที่ออกไปตั้งอำเภอสิงหนคร และการบริการสาธารณสุขขณะนั้นยังไม่ดีพอทำให้ประชากรต้องเข้ามาในเมืองเพื่อใช้การบริการของรัฐ ในการทำคลอดรวมทั้งในขณะนั้นยังไม่มีการควบคุมอัตราการเกิด จึงมีสถิติประชากรในวัยเด็กที่สูง แต่เมื่อมีการแยกอำเภอสิงหนครออกไปแล้ว ใน พ.ศ.2531 ทำให้สถิติของประชากรในวัยเด็กลดลงและมีลักษณะของโครงสร้างประชากรแบบปิรามิดฐานแคบ ที่มีประชากรในวัยเรียนและวัยทำงานเป็นจำนวนมากกว่าจำนวนประชากรเด็ก รวมถึงความเจริญทางด้านการศึกษาที่มีการควบคุมอัตราการเกิดของเด็ก

2.3.4 ประชากรวัยแรงงาน

จำนวนประชากรที่พักอาศัยอยู่ภายในเขตเทศบาลเมืองสงขลาในปี พ.ศ. 2534 พบว่ามีจำนวนทั้งสิ้น 88,492 คน โดยประกอบด้วยประชากรวัยแรงงานอายุตั้งแต่ 13 ปีขึ้นไป มีจำนวนทั้งสิ้น 53,200 คน คิดเป็นร้อยละ 60.10 ของประชากรในเขตเทศบาลเมือง และผู้ไม่อยู่ในกำลังแรงงานมีจำนวนทั้งสิ้น 28,770 คน คิดเป็นร้อยละ 32.51 แม้ว่าในเมืองสงขลาจะมีผู้ที่ไม่อยู่ในกำลังแรงงานแต่ไม่ได้แปลว่าเมืองสงขลาไม่มีงานทำหรือว่างงานนั้นเมื่อคิดเป็นร้อยละพบว่า มีเพียง 900 คน คิดเป็นร้อยละ 1.01 เพียงแต่ภายในเมืองสงขลาเองมีประชากรที่อยู่ในวัยเรียนเป็นจำนวนมากเมื่อรวมกับประชากรนอกวัยแรงงานแล้วเมืองสงขลาจะมีประชากรวัยนี้อยู่ถึง 19,172 คน คิดเป็นร้อยละ 21.66 ของประชากรทั้งหมด (ตารางที่ 4.7)

ตารางที่ 4.7 แสดงจำนวนและร้อยละของประชากรวัยแรงงานในเขตเทศบาลเมืองสงขลา ปี พ.ศ. 2539

ประชากรในเขตเทศบาลเมืองสงขลา	จำนวน	เปอร์เซ็นต์
ประชากรรวม	88,492	100
1. กำลังแรงงานปัจจุบัน	53,200	60.10
1.1 ผู้อยู่ในกำลังแรงงาน	53,200	60.10
- ผู้มีงานทำ	52,720	59.57
- ผู้ว่างงาน (กำลังหางานทำ)	900	1.01
1.2 ผู้ไม่อยู่ในกำลังแรงงาน	28,770	32.51
- แม่บ้าน	7,660	8.64
- นักเรียน	13,030	14.72
- ยิงเล็ก, ขรา ไม่สามารถทำงานได้	6,060	6.8
- อื่นๆ	1,990	2.24
2. ประชากรนอกวัยแรงงาน (อายุต่ำกว่า 13 ปี)	6,142	6.94

ที่มา : รายงานผลการสำรวจแรงงานรอบที่ 1 (กุมภาพันธ์) 2540 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

2.3.5 การคาดการณ์จำนวนประชากรในอนาคต

จากการศึกษาประชากรในอดีตและปัจจุบัน เพื่อที่จะใช้เป็นข้อมูลในการประเมินจำนวนประชากรในอนาคตจากการรวบรวมสถิติถึงงานทะเบียนราษฎร ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 - 2539 โดยมีรายละเอียดสรุปจำนวนและความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่ โดยที่จำนวนประชากรในปี พ.ศ. 2539 พบว่ามีจำนวนทั้งสิ้น 88,492 คน คิดเป็นความหนาแน่นเฉลี่ยประชากรต่อพื้นที่ได้ 9,554 คน/ตร.กม. (ตารางที่ 4.8) โดยมีพื้นที่ในเขตเทศบาลเมืองสงขลา 9.27 ตร.กม. มีอัตราจำนวนบ้าน 19,960 หลังคาเรือน จำนวนประชากรเฉลี่ย 5 คน/หลังคาเรือน

การคาดการณ์ประชากรในอนาคตของเทศบาลเมืองสงขลา จะใช้จำนวนประชากรปี พ.ศ. 2535 เป็นพื้นฐานและใช้สูตรคำนวณทางคณิตศาสตร์ดังนี้

$$PN = PO e^{rn}$$

โดยที่ PO = จำนวนประชากรช่วงต้นการศึกษา
 PN = จำนวนประชากรช่วงปลายการศึกษา
 n = จำนวนปีระหว่างช่วงต้นและปลายการศึกษา
 r = อัตราการเพิ่มของประชากร (Rate of Growth)
 e = ค่าคงที่ = 2.718282.

จากสถิติถึงงานทะเบียนราษฎรตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 - 2539 มาพิจารณาหาอัตราการเพิ่มของประชากรได้ดังนี้

$$\begin{aligned} r &= \frac{1}{n} \ln(PN/PO) \\ &= \frac{1}{9} \ln(88492/85145) \\ &= 0.0056 \\ &= 0.56\% \text{ ต่อปี} \end{aligned}$$

ดังนั้นจะคาดการณ์ประชากรในอนาคต ณ ปีใดๆ ใน(ตารางที่ 4.9) โดยใช้อัตราการเพิ่มประชากร 0.56% ต่อปี

2.3.6 สรุปประชากรท้องถิ่นเมืองสงขลา

จากการศึกษาลักษณะประชากรในเขตเทศบาลเมืองสงขลา ทำให้ทราบถึงลักษณะเฉพาะหรือเอกลักษณ์ของประชากรในเมืองสงขลา โดยสามารถแยกออกเป็นกลุ่มตามลักษณะเฉพาะได้ 4 กลุ่มด้วยคือ

ตารางที่ 4.8 ประชากรในเขตเทศบาลเมืองสงขลา ประจำปี 2539

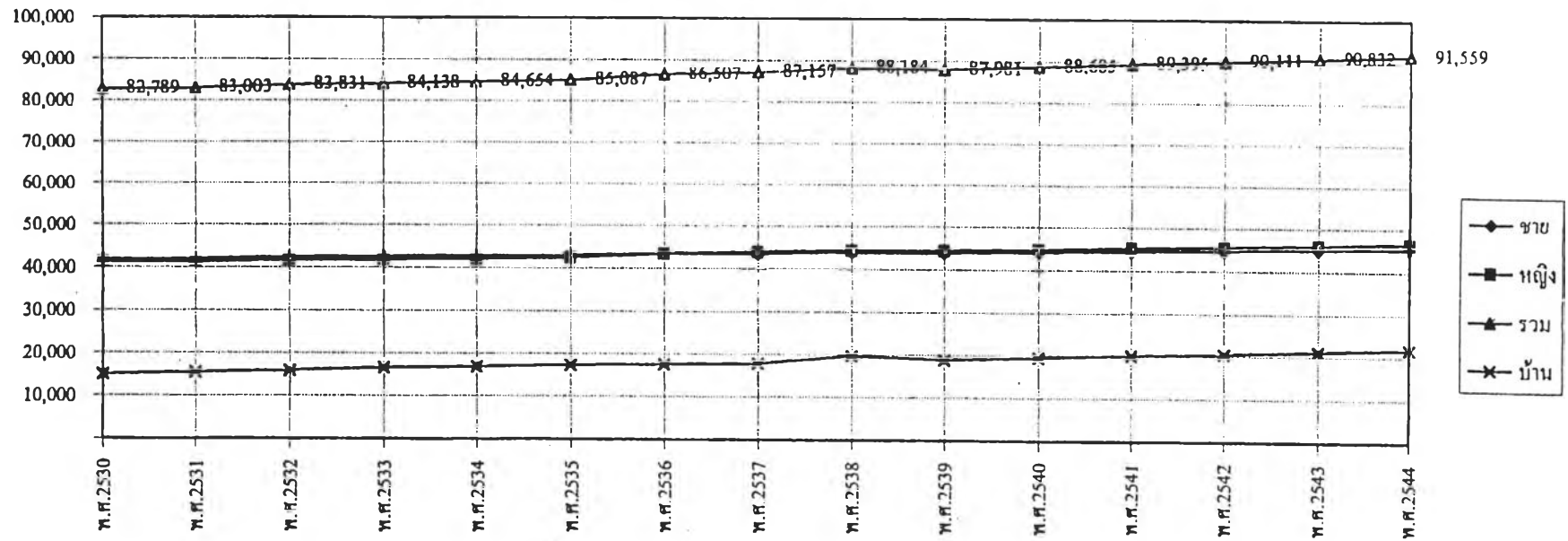
เดือน	ชาย	หญิง	รวม	ความหนาแน่น คน/ตร.กม.	จำนวนบ้าน/ ครัวเรือน	ผู้มีสิทธิ เลือกตั้ง
มกราคม	44,028	44,375	88,403	9,536	19,694	49,114
กุมภาพันธ์	44,062	44,392	88,454	9,542	19,874	49,023
มีนาคม	43,995	44,178	88,173	9,512	19,905	48,704
เมษายน	43,991	44,224	88,215	9,516	19,960	48,601
พฤษภาคม	44,095	44,364	88,459	9,543	19,971	48,508
มิถุนายน	44,129	44,452	88,581	9,556	19,988	48,601
กรกฎาคม	44,121	44,545	88,666	9,565	20,011	48,558
สิงหาคม	44,097	44,562	88,659	9,564	20,034	48,486
กันยายน	44,082	44,542	88,624	9,560	20,059	48,464
ตุลาคม	43,995	44,482	88,477	9,544	20,070	48,283
พฤศจิกายน	44,041	44,591	88,632	9,553	20,150	49,162
ธันวาคม	44,028	44,538	88,566	9,554	20,165	49,085
รวม	528,664	533,245	1,061,909	114,545	239,881	584,589
เฉลี่ย	44,055	44,437	88,492	9,545	19,990	48,716

ที่มา เทศบาลเมืองสงขลา

ตารางที่ 4.9 ข้อมูลทางประชากรเมืองสงขลา (2530-2544 เป็นการคาดการณ์โดยประมาณ)

รายการ	พ.ศ.2530	พ.ศ.2531	พ.ศ.2532	พ.ศ.2533	พ.ศ.2534	พ.ศ.2535	พ.ศ.2536	พ.ศ.2537	พ.ศ.2538	พ.ศ.2539	พ.ศ.2540	พ.ศ.2541	พ.ศ.2542	พ.ศ.2543	พ.ศ.2544
ชาย	41,688	41,856	42,239	42,443	42,636	42,762	43,267	43,404	43,931	43,808	44,083	44,360	44,639	44,920	45,202
หญิง	41,101	41,147	41,592	41,696	42,018	42,325	43,240	43,753	44,253	44,175	44,605	45,039	45,477	45,920	46,367
รวม	82,789	83,003	83,831	84,138	84,654	85,087	86,507	87,157	88,184	87,981	88,688	89,395	90,111	90,832	91,559
บ้าน	14,920	15,311	15,813	16,504	16,816	17,183	17,467	17,679	19,632	18,797	19,350	19,919	20,505	21,108	21,729
ครัวเรือน	10,880	10,885	10,832	10,891	11,005	11,088	11,349	11,561	13,568	11,413	11,493	11,574	11,656	11,738	11,821

แผนภูมิที่ 4.3 แสดงการเพิ่มของประชากรเมืองสงขลาจากการคาดการณ์โดยประมาณ

ที่มา เทศบาลเมืองสงขลา

1. ประชากรในท้องถิ่น

ประชากรในท้องถิ่นถือได้ว่า เป็นประชากรกลุ่มที่มีความสำคัญที่สุดในการอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่น เพราะเป็นผู้ที่มีความผูกพันต่อสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น ซึ่งเป็นที่เกิด แก่ เจ็บ ตาย โดยสามารถเห็นได้จากการดำเนินชีวิตของชาวเมืองในท้องถิ่นนั้นที่ให้ความผูกพันต่อท้องถิ่นของเขา เพราะที่นั่นถือได้ว่าเป็น "บ้านเกิด" ของเขา ทุกคนในท้องถิ่นต้องมีวิถีชีวิตกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน ชาวเมืองสงขลาประกอบด้วยคนหลายเชื้อชาติ อยู่ร่วมกัน ตั้งแต่ชาวไทยดั้งเดิม ชาวจีนและชาวมุสลิมในท้องถิ่น แต่ก็อยู่กันด้วยความสงบเกื้อกูลกันอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ทำให้เมืองสงขลาสงบ ผู้คนของเมืองมีจิตใจโอบอ้อมอารี เป็นมิตรแตกต่างจากเมืองใหญ่ๆ ผู้คนภายในเมืองมีหลากหลายกิจกรรม สร้างบรรยากาศมีเสน่ห์เป็นของเมืองและวิถีชีวิตซึ่งหายากยิ่งแล้วในปัจจุบัน แต่ชาวเมืองสงขลายังคงดำรงสิ่งเหล่านี้อยู่ โดยแท้ๆ เราจะเห็นกิจกรรมยามเช้าของผู้คนไม่ว่าจะเป็นร้านอาหารที่หลากหลาย การพบปะสังสรรค์ตามร้านกาแฟ การเดินไปมาหาสู่กัน สร้างสีสันให้แก่เมืองไม่น้อย หรือการเข้าร่วมในงานบุญเทศกาลประจำปีต่างๆ ชาวเมืองสงขลาพร้อมใจกันออกมาร่วมมือช่วยกันอย่างเต็มที่ ทำให้เมืองสงขลายังคงมีการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมให้สัมผัสได้ แม้ว่าในปัจจุบันยังดูรางๆ ไปได้บ้าง จากอดีตการอยู่ร่วมกันระหว่างชาวไทย จีน แขก ยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงไปมากนัก ตลอดทางเดินสู่ถนนนี้ไปสู่ถนนโน้นเรายังเห็นคนไทย คนจีน คนแขก บนเส้นทางเดียวกัน

ในปัจจุบันเมืองสงขลาได้พัฒนาไปตามกระแสการพัฒนาที่เข้ามา กิจกรรมต่างๆ ภายในเมือง ไม่ว่าจะเป็นด้านพาณิชยกรรม อุตสาหกรรม การบริการ เช่น การเดินเรือ การประมง ล้วนสร้างความเปลี่ยนแปลงให้แก่ท้องถิ่น ถึงอย่างไรเมืองสงขลาก็ยังจะต้องเคลื่อนไหวไปตามกระแสความเจริญ แต่ทว่าเราจะรักษาสິงเดิมที่เป็นเอกลักษณ์ความเป็นท้องถิ่นความผูกพันของชีวิตผู้คนในท้องถิ่น ทำอย่างไรถึงให้สิ่งเหล่านี้ดำรงอยู่โดยไม่ถูกกลืนไปตามการพัฒนา จากเหตุดังกล่าวกว่าข้างต้นจึงนำมาซึ่งวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ทำอย่างไรให้คนในท้องถิ่นได้เกิดมีความรู้สึก "บ้านเกิด" ของตน

2. ประชากรย้ายมาจากต่างถิ่น

การอพยพเข้ามาของคนต่างถิ่น เกิดจากการพัฒนาที่ผิดพลาดของแผนพัฒนาประเทศ การหลงผิดคิดสร้างความเจริญให้แก่เมือง เกิดเป็นเมืองโตเดี่ยวมากมาย แต่ผู้คนในชนบทหรือนอกเขตพัฒนาไม่ได้รับการกระจายรายได้เพียงพอ ทำให้ต้องอพยพย้ายถิ่นฐานเข้ามาทำงานทำภายในเมือง เมืองสงขลาก็เช่นกัน ประสบปัญหาการเข้ามาภายในเมืองมากมายเกิดเป็นชุมชนแออัดเกิดขึ้น การอพยพเข้ามาภายในเมืองสงขลาจะเกิดในช่วงการเปลี่ยนแปลงบทบาททางด้านเศรษฐกิจของเมือง จากที่สงขลากลายเป็นเมืองท่าค้าขายสินค้าได้เปลี่ยนแปลงเป็นการประมงเข้ามาแทนที่ประมาณ พ.ศ. 2510 ซึ่งทำให้มีประชากรจากต่างถิ่นหลั่ง

ไหลเข้ามาเป็นลูกเรือประมง อุตสาหกรรมเกี่ยวกับประมงรับจ้างงานต่างๆ ภายในเมืองสงขลา ทำให้เมืองสงขลาที่มีชุมชนแออัดจากการเข้ามาหางานทำมากถึง 22 ชุมชน

แม้ว่าการเข้ามาทำงานจะทำให้เศรษฐกิจของเมืองที่เคยซบเซาดีขึ้น แต่ก็ยังมีผลกระทบต่อการดำรงชีวิตและสภาพแวดล้อมของเมืองเปลี่ยนแปลงไป เพราะเมื่อก่อนคนสงขลาไม่มีชุมชนแออัดเกิดเป็นปัญหาสังคมตามมามากมาย เช่น ยาเสพติด ลักเล็กขโมยน้อย ความสกปรกต่างๆ

และเมื่อเมืองสงขลาได้รับให้เป็นเมืองหลักควบคู่กับหาดใหญ่ โดยสงขลาศูนย์กลางการปกครองและบริการต่างๆ ของในระดับภาคใต้นั้น ทำให้เมืองสงขลาเป็นศูนย์กลางทางการศึกษา มีนักศึกษา นักเรียน จากต่างถิ่นเข้ามาศึกษาภายในเมืองสงขลามากมาย บางคนต้องเข้ามาอยู่ภายในเมืองเพราะทางไกลที่พัทลุงอาศัยเพราะเมืองสงขลา มีระดับการศึกษาไปตั้งแต่อนุบาลจนถึงระดับมหาวิทยาลัย การที่ประชากรที่อพยพเข้ามาอาศัยภายในท้องถิ่นควรจะปลูกฝังให้ผู้ที่เข้ามาระลึกได้ว่าตนเองก็เป็นส่วนหนึ่งของชาวเมืองสงขลา เป็นคนที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นเดียวกัน ควรจะช่วยรักษาเอกลักษณ์ วัฒนธรรม ประเพณีที่ดั้งเดิมของท้องถิ่นต่อไป

3. ประชากรนักท่องเที่ยว

ประชากรจำนวนนี้คือผู้คนหลากหลายที่เข้ามาท่องเที่ยวภายในเมืองสงขลา โดยเข้ามาเพื่อการท่องเที่ยวซึ่งสงขลาเองก็มีสถานที่ต่างๆ มากมายทั้งที่เป็นธรรมชาติ เช่น เขาตั่วทวน ชายหาดสมิหลา ทะเลสาบซึ่งตั้งอยู่ในเมืองและที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น อาคารบ้านเรือนประวัติศาสตร์ ถนนนครนอกนครใน วัดวาอาราม ประเพณี วัฒนธรรมที่ดั้งเดิม หรือแม้แต่อาหารการกินของเมืองสงขลา ล้วนแต่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาสัมผัสบรรยากาศของเมืองสงขลาซึ่งยังคงเอกลักษณ์อยู่จนถึงปัจจุบัน ประชากรนักท่องเที่ยวที่เข้ามาภายในเมืองเพิ่มสูงขึ้นทุกปี ซึ่งในขณะจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ซึ่งเป็นปี Amazing Thailand อยู่มีการส่งเสริมการท่องเที่ยว การที่ประชากรกลุ่มนี้ได้เข้ามาสัมผัสบรรยากาศต่างๆ ของเมืองสงขลา น่าจะเป็นสิ่งที่ดี แต่การสร้างจิตสำนึกสำหรับผู้ที่เข้ามาท่องเที่ยวให้เข้าใจถึงการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์ยังคงมีน้อยหรือแทบจะไม่มีเลย ดังนั้นการทำให้คนในท้องถิ่นได้ถ่ายทอด ประเพณี วัฒนธรรมที่ดั้งเดิมก็ดี แต่ควรสอดแทรกการมีส่วนร่วมวางแผนให้แก่นักท่องเที่ยวน่าจะเป็นอีกทางเลือกหนึ่งสำหรับในยุคนี้

4. ประชากรพระภิกษุและสามเณร

ในเมืองสงขลา มีวัดที่ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลเมืองมากมาย เหตุที่มีวัดตั้งมากเนื่องจากสงขลาถือได้ว่าเป็นเขตกันชนของพุทธศาสนาและศาสนาอิสลามในอดีต การสร้างวัดถือได้ว่าเป็นการสร้างกันชนศาสนาอิสลามและเจ้าเมืองสงขลาในอดีตนิยมสร้างวัดถวายแด่พระมหากษัตริย์ไทย ทำให้เมืองสงขลา มีวัดถึง 18 วัด

อีกทั้งยังมีศาลเจ้าต่างๆ ภายในเมืองอีกถึง 7 แห่ง โดยทั้งวัดและศาลเจ้าเปรียบเสมือนศูนย์รวมจิตใจและเป็นสถานที่เล่าเรียนในอดีตก่อนมีการจัดระบบการศึกษาภายในเมือง ดังนั้นการปลูกฝังให้ชาวเมืองตระหนักถึงคุณค่าของเอกลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิตของชาวเมืองที่ผูกพันกับการสร้างวัดและการทำบุญ และงานบุญต่างๆ ประชากรกลุ่มนี้น่าจะช่วยส่งเสริมให้แก่ผู้คนในท้องถิ่น ได้เห็นถึงคุณค่าของพระพุทธศาสนา ไม่ให้เสื่อมคลายลงตามกาลเวลา

2.4 ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรม

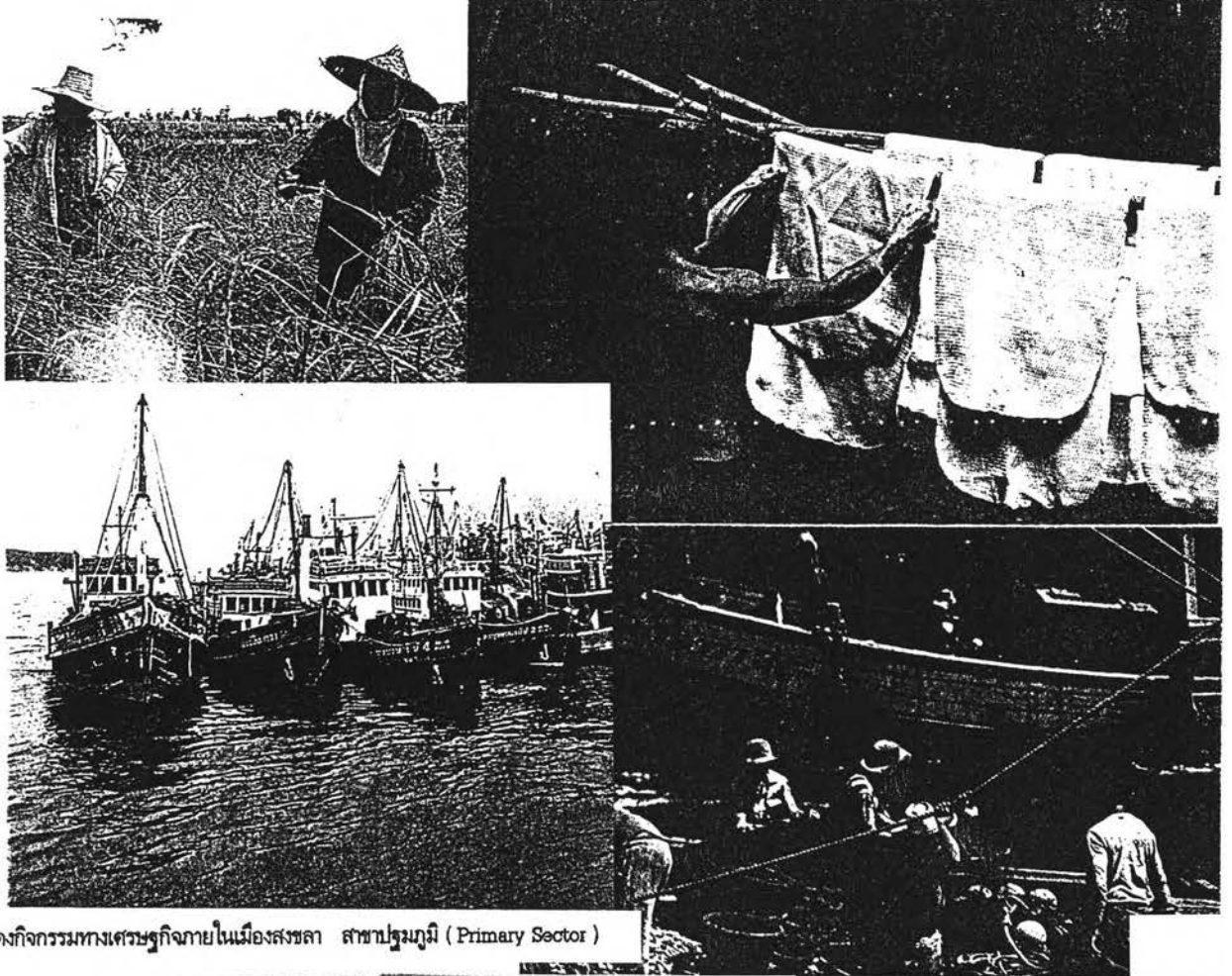
2.4.1 ลักษณะทางเศรษฐกิจของเมืองสงขลา

สงขลาเป็นเมืองหลักเมืองหนึ่งในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ 4 จนถึงปัจจุบันสงขลายังคงได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องมาตลอด โดยกำหนดให้สงขลาและหาดใหญ่เป็นเมืองศูนย์กลางของภาคในหลายด้าน โดยเมืองสงขลาเป็นศูนย์กลางการบริหารราชการและเป็นเมืองท่าของภาคใต้ตอนล่าง รวมถึงการกำหนดให้เมืองสงขลาและหาดใหญ่เป็นศูนย์กลางชุมชนลำดับที่ 1 มีบทบาทและหน้าที่เป็นเมืองหลักของภาคใต้และเป็นศูนย์กลางความเจริญทางเศรษฐกิจของภาคเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจของประเทศ โดยพัฒนาเมืองสงขลาให้เป็นเมืองท่าส่งสินค้าออกที่สำคัญเป็นต้น

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้กำหนดให้เป็นเมืองท่าส่งออกและเป็นศูนย์กลางบริหารราชการ ทำให้เมืองสงขลาได้รับการสนับสนุนด้านปัจจัยพื้นฐานต่างๆ มากมาย เช่น โครงการพัฒนาเมืองหลัก การปรับปรุงเทศบาล การก่อสร้างท่าเทียบเรือประมงใหม่ การเชื่อมโยงพื้นที่ เช่น การสร้างสะพานติณสูลานนท์ ทำให้การคมนาคมของเมืองสงขลาสามารถติดต่อภาคใต้ตอนบนและภาคใต้ตอนล่างสะดวกมากยิ่งขึ้น ทำให้บทบาททางเศรษฐกิจของเมืองสงขลาขยายตัวอย่างรวดเร็ว รวมถึงปัจจุบันเมืองสงขลามีท่าเรือน้ำลึกที่เสร็จสมบูรณ์แล้ว ทำให้เมืองสงขลาเป็นเมืองท่าที่สำคัญของประเทศ รวมถึงการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมภาคใต้ในจังหวัดสงขลา และการปรับปรุงท่าอากาศยานนานาชาติหาดใหญ่ จะสนับสนุนให้แนวโน้มทางเศรษฐกิจของเมืองสงขลาเพิ่มขึ้น โดยสามารถวิเคราะห์เศรษฐกิจของเมืองสงขลาออกเป็น 3 สาขา ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้ (ภาพประกอบที่ 4.1)

สาขาปฐมภูมิ (Primary Sector)

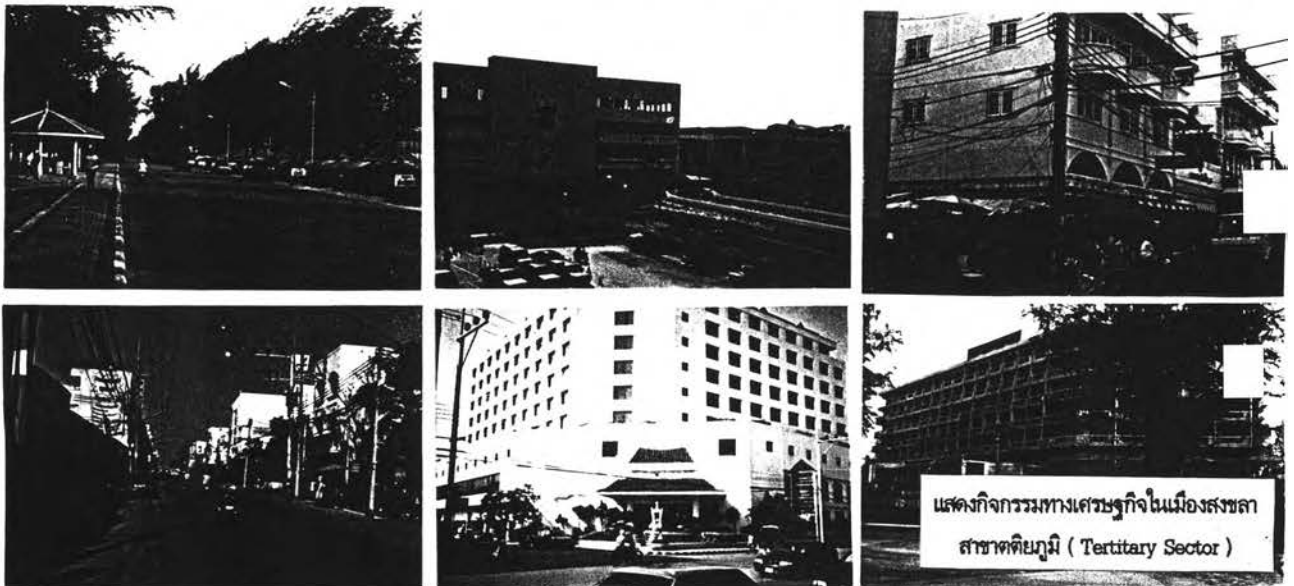
กิจกรรมทางเศรษฐกิจของสาขานี้ ประกอบด้วย การเกษตร การประมง และยางพารา สำหรับเมืองสงขลาเองเป็นเมืองที่เป็นลักษณะคล้ายแหลมยื่นลงไปทะเล โดยมีทะเลขนานทั้งสองข้างในพื้นที่ทำการเกษตรเพื่อเพาะปลูกพืชเกษตรอื่นๆ แล้วเมืองสงขลาไม่มีพื้นที่เพียงพอ แต่พืชเศรษฐกิจสำหรับภาคใต้คือยางพารา ส่วนมากจะนิยมปลูกบริเวณพื้นที่นอกเขตเทศบาลเมืองสงขลา โดยยางพาราจังหวัดสงขลามีพื้นที่

แสดงกิจกรรมทางเศรษฐกิจภายในเมืองสงขลา สาขาปฐมภูมิ (Primary Sector)

แสดงกิจกรรมทางเศรษฐกิจภายในเมืองสงขลา สาขาทุติยภูมิ (Secondary Sector)

ภาพที่ 4.1 แสดงลักษณะกิจกรรมทางเศรษฐกิจภายในเขตชุมชนเมืองสงขลา

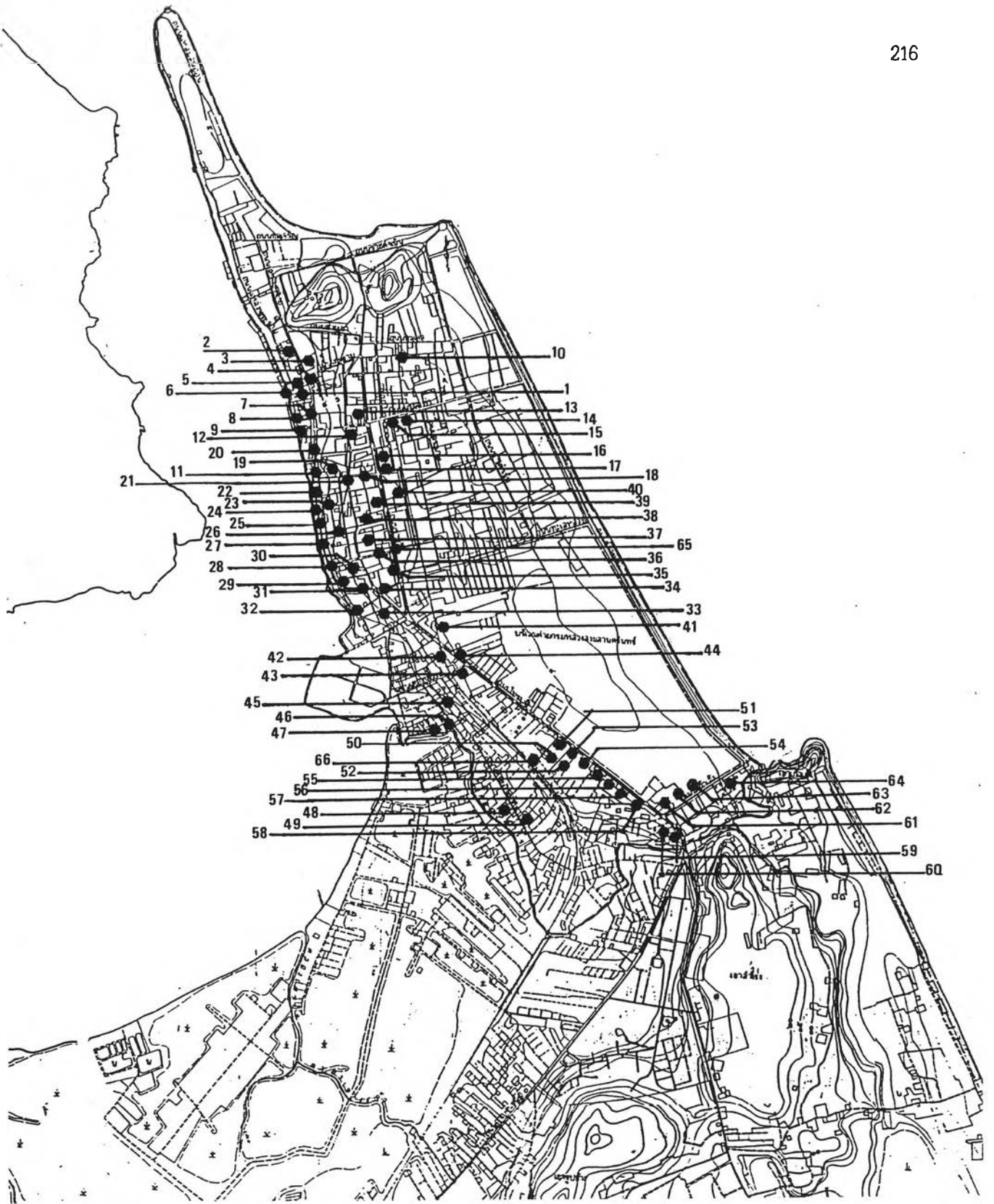
ปลูกลงพารามากที่สุดของภาคใต้ โดยมีพื้นที่ปลูกลงพาราร้อยละ 38 นอกจากนั้นเป็นพื้นที่นาร้อยละ 26 แต่การประมงถือได้ว่าเป็นความสำคัญทางเศรษฐกิจเป็นอันดับแรก ในสาขาการผลิตทางด้านประมง เพราะภายในเมืองสงขลามิทำเรือประมงของเทศบาลเมือง ปัจจุบันตั้งอยู่บริเวณท่าสะพาน นอกจากนี้ยังมีสถานที่สะสมปลาสดหรือสะพานปลา ในบริเวณเทศบาลเมืองถึง 96 แห่ง เนื่องจากมีอาณาเขตติดต่อกับอ่าวไทยและทะเลสาบสงขลา มีการประมงหลายรูปแบบและครบวงจร เพราะมีโรงงานอุตสาหกรรมรองรับหลายประเภทเป็นศูนย์การค้าสัตว์น้ำในภาคใต้

สาขาทุติยภูมิ (Secondary Sector)

การผลิตทางด้านอุตสาหกรรม นับเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของโครงสร้างทางเศรษฐกิจของเมืองสงขลา โดยที่ประชาชนในท้องถิ่นส่วนใหญ่จะมีอาชีพเกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมการผลิต โดยจากการสำรวจมีโรงงานอุตสาหกรรมอยู่ถึง 68 แห่ง โดยมีการผลิตอุตสาหกรรมต่อเนื่องจากผลผลิตการประมง โดยการนำเอาสัตว์น้ำต่างๆ มาผลิต เช่น ปลาปน กุ้งแห้ง นอกจากนั้นเป็นอุตสาหกรรมบริการ เช่น ซ่อมเรือประมง ซ่อมรถ และรับส่งพัสดุทางทะเล รับกลึงเชื่อม ผลิตน้ำดื่ม น้ำแข็งก้อนเล็กๆ ผลิตภัณฑ์จากพลาสติก ทำให้ภายในบริเวณเมืองสงขลามีลักษณะของโรงงานอุตสาหกรรมเป็นโรงงานขนาดกลางและเล็กเสียเป็นส่วนใหญ่ ส่วนโรงงานขนาดใหญ่ส่วนใหญ่จะอยู่บริเวณรอบนอกเมืองสงขลาเพราะว่า ภายในบริเวณเมืองสงขลามิพื้นที่คับแคบทำให้การขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมส่วนใหญ่จะขยายไปบริเวณ ถนนกาญจนวนิช หรือเส้นทางระหว่างสงขลาและหาดใหญ่ โดยจะตั้งอยู่บริเวณนิคมอุตสาหกรรม (แผนที่ 4.14)

สาขาคติยภูมิ (Tertiary Sector)

รูปแบบทางด้านเศรษฐกิจของเมืองสงขลาส่วนใหญ่จะเป็นการประกอบการค้าและบริการเสียเป็นส่วนใหญ่ โดยมีจำนวน 1,782 แห่ง โดยแบ่งเป็น การค้าปลีก ซึ่งประกอบด้วยร้านอาหาร ร้านจำหน่ายของชำ ตลาด ร้อยละ 44.7 ส่วนการบริการร้อยละ 41 ตามลำดับ เช่น ธนาคาร โรงแรม คลินิก ทั้งนี้เนื่องจากเมืองสงขลาเป็นบริเวณศูนย์กลางเมือง มีประชากรหนาแน่นจะอยู่ในบริเวณชุมชนเมืองสงขลา และพื้นที่บริเวณรอบนอกเมืองสงขลาโดยส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่นาและสวนยางพารา บริเวณที่เป็นอาคารพาณิชย์จะหนาแน่นบริเวณ ถนนไทรบุรี นครใน งามวิถึ นครนอก ทะเลหลวง เป็นต้น โดยส่วนใหญ่จะเป็นร้านค้าที่จำหน่ายสินค้าและบริการประเภทจำเป็นต่อชีวิตประจำวันให้บริการแก่ชุมชนโดยรอบ เพราะสงขลาเป็นเมืองหลักของภาคใต้ทำให้เป็นศูนย์กลางการค้าและบริการโดยรอบ เช่น บริเวณอำเภอสิงหนครซึ่งใกล้เคียงกับและบริเวณอำเภอนาทวี อำเภอจะนะ นอกจากนั้นยังเป็นการให้บริการแก่ชุมชนระดับจังหวัดด้วย เช่น สตุล พัทลุง ยะลา และปัตตานี เป็นต้น

แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษาเมืองสงขลา				
	แผนที่ 4.14	แสดง แสดงที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรมในเมืองสงขลา		
	มาตราส่วน	ที่มา จากการสำรวจ		
	สัญลักษณ์			
	● โรงงานอุตสาหกรรม			
ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย				

การให้บริการทางการเงินการธนาคารเป็นอีกส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจของเมืองสงขลา โดยในเมืองสงขลามีธนาคารหลายแห่งได้เข้ามาเปิดให้บริการ เพราะเมืองสงขลาถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางทางธุรกิจการเงินที่สำคัญรองรับและให้บริการแก่กิจกรรมภาคธุรกิจทั้งในและรอบนอก ซึ่งแนวโน้มในปัจจุบันรูปแบบทางด้านเศรษฐกิจของท้องถิ่นจะมีลักษณะเกี่ยวข้องกับการให้บริการมากขึ้น อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงจากเศรษฐกิจของประเทศในปัจจุบัน

การท่องเที่ยวในปัจจุบันถือได้ว่าเริ่มมีบทบาทมากต่อเมืองสงขลา เนื่องจากเมืองสงขลายังคงมีสภาพที่มีธรรมชาติสมบูรณ์ เป็นเมืองที่สงบ และยังไม่ถูกทำลายจากการพัฒนาพื้นที่ ภายในเมืองมีธรรมชาติที่งดงามแฝงอยู่กับวิถีชีวิตที่งดงามของชุมชน ทำให้นักท่องเที่ยวให้ความสนใจเข้ามาท่องเที่ยวในบริเวณเมืองสงขลามากขึ้น โดยสามารถแยกประเภทได้ดังนี้

1. แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ประกอบด้วย

- ชายหาด ได้แก่ หาดสมิหลา, หาดเก้าเส้ง, แหลมสนอ่อน ซึ่งเป็นชายหาดที่ยาวต่อเนื่องตลอดเมืองสงขลา เป็นเหมือนหน้าบ้านของเมือง ชายหาดชาวสะอาดได้รับการดูแลอย่างดีจากเทศบาลเมืองสงขลา
- ภูเขา ภายในเมืองสงขลามีภูเขาได้ เขาเก้าเส้ง เขาน้อย เขาตั้งกวน
- เกาะ ได้แก่ เกาะหนู เกาะแมว และเกาะยอ
- สวน ได้แก่ สวนเสรีเชิงเขาน้อย

2. แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม

เนื่องจากเมืองสงขลามีพัฒนาการท้องถิ่นมายาวนาน ผู้คนหลากหลายเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ เมืองสงขลาผ่านเวลามายาวนาน พื้นที่เมืองหลายๆ แห่งแฝงวิถีชีวิต และศิลปวัฒนธรรม สะท้อนออกมาแก่เมืองเป็นเมืองที่มีเสน่ห์ในตัวของตัวเอง ทั้งทางด้านชุมชนเก่าแก่ของเมือง บริเวณถนนนครนอกนครใน ตึกเก่าอาคารบ้านเรือนมีรูปแบบที่ไม่เหมือนใคร วัดวาอาราม ศาลเจ้าต่างๆ ซากกำแพงเมืองโบราณ รวมถึงเมืองสงขลามีชื่อทางด้านอาหารการกินที่หลากหลาย

ปัจจุบันการท่องเที่ยวภายในเมืองสงขลา กำลังขยายตัวอย่างรวดเร็ว เริ่มมีนักท่องเที่ยวจากภายในประเทศและนอกประเทศเข้ามาท่องเที่ยว แตกต่างจากเมื่อก่อนที่จะมีนักท่องเที่ยวจากอำเภอใกล้เคียงหรือจังหวัดใกล้เคียงเข้ามา เห็นได้จากภายในเมืองสงขลาเองมีการให้บริการทางด้านร้านอาหารเพิ่มมากขึ้น โรงแรมเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งทางหน่วยงานท้องถิ่น และผู้คนในท้องถิ่นก็เข้ามามีส่วนรับผิดชอบ โดยมีโครงการ

พัฒนาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวหลายๆ ด้าน อาทิเช่น โครงการปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ ชายหาด รวมถึงทางด้านประชาคมเมืองสงขลาได้มีกลุ่มโลกสตรีในบ้านเกิดได้จัดกิจกรรมให้ความรู้ส่งเสริมให้คนในท้องถิ่นรักบ้านเกิดของตน โดยจัดการอภิปราย การเข้าค่ายเมืองเพื่อเรียนรู้วัฒนธรรม วิถีชีวิตของผู้คนภายในเมืองสงขลา

2.4.2 ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของเมืองสงขลา

สภาพสังคมของชาวเมืองสงขลาประกอบด้วยวัฒนธรรมที่หลากหลาย ผู้คนภายในเมืองประกอบด้วยผู้คนหลายเชื้อชาติ ทั้งไทย จีน และแขก แต่ผู้คนในท้องถิ่นก็ยังคงอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ช่วยเหลือและเกื้อกูลกัน ไม่มีการรังเกียจเหยียดผิวพรรณ ไม่แยกทางความเชื่อของประชากรแต่ละกลุ่มที่เข้ามาอยู่ในท้องถิ่น แม้ว่าจะมีความแตกต่างทางวัฒนธรรม ความเชื่อ ผิพรรณ เช่น ชาวจีน, ชาวฝรั่ง, ชาวไทย, ชาวมะละกา, ชาวอินเดีย เป็นต้น เช่นบริเวณสุสานมรทุม ซึ่งเป็นสุสานฝังศพสุลต่านสุไลมาน หรือเรียกว่าทวดทุม ตั้งอยู่บริเวณหัวเขา เป็นเจ้าเมืองผู้ก่อตั้งเมืองสงขลาแรกเป็นเจ้าเมืองแขก ได้เป็นบริเวณที่ทำบุญของทั้งคนไทยและคนไทยมุสลิม และเป็นที่เคารพนับถือเช่นเดียวกัน ทั้งคนจีน คนไทยพุทธ คนไทยมุสลิม ผู้มีอาชีพต่างพึ่งพาอาศัยกัน ไม่มีการแบ่งแยกกลุ่มที่สื่อให้เห็นความขัดแย้งในการดำเนินชีวิต

การดำเนินชีวิตประจำวันที่อยู่เรียบง่ายกลายเป็นวิถีทางดำเนินชีวิตที่ส่งผลต่อประเพณีและวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่สืบทอดมายาวนาน หลายอย่างเกิดขึ้นจากภูมิปัญญาของผู้คนในท้องถิ่น เช่น อาหารการกิน ภาษา อาคารบ้านเรือน เกิดเป็นเอกลักษณ์ของประชาชนในท้องถิ่นเมืองสงขลาที่สอดคล้องกับทรัพยากรด้านอื่นของท้องถิ่น

จากการสำรวจสอบถามในเรื่องความคิดเห็นเกี่ยวกับประเพณี หรือเทศกาลที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าของผู้คนในท้องถิ่นที่สืบทอดกันมา ได้แสดงออกมาในปัจจุบันโดยเป็นประเพณีที่งดงาม และยังคงรักษาไว้หลายอย่างประกอบด้วย

ประเพณีโลกพระ

จัดให้มีขึ้นเป็นประจำทุกปี โดยกระทำกันในวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 หลังจากออกพรรษาแล้ว ยานพาหนะที่ใช้ประดิษฐานรองรับพระพุทธรูปจะตกแต่งประดับประดาอย่างสวยงามเรียกว่า “เรือพระ” และประกวดซึ่งกันและกันแห่แทนไปรอบเมืองตามย่านชุมชนต่างๆ จะลากไปรวมกันบริเวณแหลมสมิหลาเพื่อทำพิธีทางศาสนา

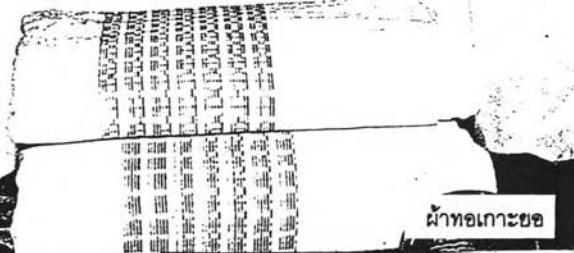
ประเพณีการชิงเปรต

วิถีชีวิตที่เรียบง่าย

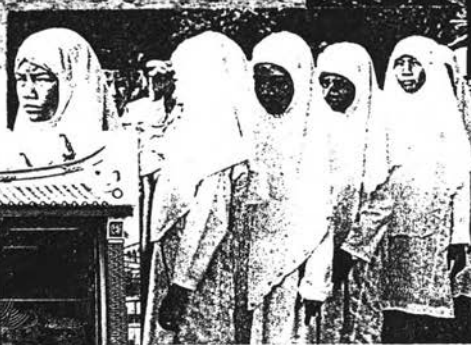

การชนโค

ผ้าทอเกาะขอม

วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิต

การเลี้ยงนกทรงหัวจุก

ไทย จีน มุสลิม อยู่รวมกันอย่างกลมกลืน

ประเพณีลากพระเดือนสิบ

หนังตะลุงการแสดงพื้นบ้านของภาคใต้

ภาพที่ 4.2 แสดงลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่นเมืองสงขลา

การทำบุญวันสารทเดือนสิบ

เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรดาญาติที่ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งถือว่าครอบครัวต้องไปทำบุญที่วัดที่ตนมีภูมิลำเนาอยู่ หรือที่ตนอาศัยแม้จะไปอยู่ต่างถิ่นก็ต้องกลับมาทำบุญที่บ้านเกิดของตน

การชนโค

กีฬาที่มีมาตั้งแต่ศึกดำบรรพสมัยศรีวิชัยครอบครองแหลมมลายู มีโคที่มีชื่อเสียงของจังหวัดสงขลา และจังหวัดใกล้เคียงมาชนกันที่สนามชนโคกันเสมอ

การเลี้ยงนกกรงหัวจุก

เป็นสัตว์เลี้ยงที่นิยมเลี้ยงกันมากภายในเมืองสงขลา โดยจะนำเอานกกรงหัวจุกซึ่งเป็นนกเขากึ่งชนิดหนึ่งซึ่งส่งเสียงร้องที่เพราะ ทุกวันอาทิตย์ต้นเดือนจะมีการแข่งขันนกกรงหัวจุกกันทำให้ประชาชนในท้องถิ่นได้สนิสนมรู้จักกัน

มโนราห์และหนังตะลุง

มโนราห์เกิดขึ้นครั้งแรกที่เมืองนครศรีธรรมราช แล้วแพร่ขยายไปทั่วภาคใต้เป็นละครรูปแบบสมัยอยุธยาใช้ภาษาถิ่นในการขับร้องและร่ายว่า "หนังตะลุง" เดิมเกิดทางจังหวัดพัทลุง ตัวหนังทำด้วยหนังวัวนำมาฉลุ เวลาแสดงต้องยกโรงสูงจากพื้น การพากย์ขับกลอนมีดนตรีประกอบ ใช้สำเนียงและภาษาพื้นเมือง ภายในจังหวัดสงขลามีศิลปินที่มีชื่อเสียงหลายด้านทางมโนราห์และทำหนังตะลุง ภายในเมืองสงขลาเมื่อมีเทศกาล เช่น ปีใหม่ และสงกรานต์ ยังคงมีการนำเอามโนราห์และหนังตะลุงเข้ามาแสดงในงานด้วยทุกปีเพื่อส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมที่เก่าแก่ของเมืองในอดีต

2.5 สภาพแวดล้อมทางกายภาพของเมืองสงขลา

สำหรับเมืองสงขลาที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น หมายถึงชุมชนในฝั่งเมืองรวมสงขลาตามกฎกระทรวงฉบับที่ 321 (พ.ศ. 2540) ออกตามความในพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 ซึ่งในบริเวณพื้นที่นี้เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่บนสันทรายที่ทอดตัวยาวในแนวเหนือใต้ไปในทะเลอ่าวไทย แบ่งพื้นที่ฝั่งตะวันตกและตะวันออก โดยทางตะวันตกเป็นทะเลสาบสงขลา ฝั่งตะวันออกเป็นทะเลหลวง มีช่องแคบปากน้ำเขาแดงเป็นช่องเชื่อมพื้นที่ทั้งสองฝากเข้าด้วยกัน พื้นที่ทางด้านทิศใต้ของชุมชนติดต่อกับผืนแผ่นดินใหญ่ ทิศเหนือติดต่อกับแนวสันทรายที่ทอดตัวต่อไปตามชายฝั่งทะเลหลวง ลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่งของพื้นที่บริเวณนี้คือ มีภูเขาเป็นแนวรายล้อมรอบบริเวณที่ตั้งชุมชน ในพื้นที่นี้จึงมีทั้งทะเล ภูเขา แม่น้ำ ป่าไม้ พื้นดินและทรัพยากรอื่นๆ อีกเป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะแตกต่างไปจากชุมชนหรือท้องถิ่นอื่นๆ

ด้วยเหตุที่เมืองสงขลาตั้งอยู่ในพื้นที่ดังกล่าว ทำให้เป็นเมืองที่มีทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ที่สุดแห่งหนึ่ง ทั้งที่เป็นทรัพยากรทางธรรมชาติและทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งทรัพยากรเหล่านี้เป็นสิ่งที่ทรงคุณค่าที่ควรพัฒนา และอนุรักษ์ให้สอดคล้องกับการเจริญเติบโตด้านอื่นๆ เป็นอย่างยิ่ง

1. ทรัพยากรทางธรรมชาติ ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญเหล่านี้ได้อยู่รายล้อมเมืองสงขลา เป็นภูมิทัศน์ท้องถิ่นที่งดงาม หากจากหลายพื้นที่ในประเทศไทยนั้นคงไม่มีแล้วได้แก่

ภูเขา เมืองสงขลามีภูเขาหลายลูกที่อยู่ในตัวเมือง เช่น เขาสำโรง เขาบูซัง เขาเก้าเส้ง เขาน้อย เขาตังกวน เกาะหนู เกาะแมว เขาหัวควน เขาเมือง เขาเขียว และเกาะยอ ภูเขาเหล่านี้ล้วนส่งเสริมคุณค่าทางด้านต่างๆ ให้แก่เมืองสงขลา เช่น ป่าไม้ น้ำตก เป็นต้น เช่น เขาตังกวนในสมัยอดีตมีประชากรตั้งอยู่บนยอดเขาเพื่อส่งสัญญาณบอกแก่เรือที่จะเดินทางเข้ามาบริเวณปากน้ำสงขลา เป็นต้น

ชายฝั่งทะเลและหาดทราย เมืองสงขลามีชายฝั่งทะเลและหาดทรายขาวสะอาดยาวติดต่อกันหลายกิโลเมตร โดยมีชื่อเรียกต่างกัน เช่น หาดเก้าเส้ง หาดควิรา หาดสมิหรา หาดทรายแก้ว เป็นต้น ซึ่งชายฝั่งทะเลและชายหาดเหล่านี้เป็นมรดกทางธรรมชาติที่สำคัญยิ่ง ยามเย็นเราเห็นผู้คนหลากหลายในท้องถิ่นได้ใช้ประโยชน์จากพื้นที่ริมชายทะเลมานั่งพักผ่อนหลังจากทำงานมาทั้งวัน ออกกำลังกาย ทานอาหารกัน เป็นบรรยากาศสาธารณะที่ทำได้ยากในปัจจุบัน แต่ที่เมืองสงขลามีบรรยากาศเช่นนี้จริง

ทะเลและน้ำ เมืองสงขลาเป็นเมืองเดียวในประเทศไทยที่มีทั้งทะเลสาบและทะเลหลวงเป็นมรดกทางธรรมชาติและเป็นที่มรดกทางธรรมชาติที่มีบริเวณกระแสน้ำเค็มและน้ำจืดมาบรรจบกันอย่างกว้างขวาง ซึ่งเป็นที่มาของความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรอื่นๆ อีกหลาย เช่น สัตว์น้ำ และแร่ธาตุต่างๆ สร้างอาชีพต่อท้องถิ่น คือการประมงและอุตสาหกรรมต่อเนื่องจากผลผลิตการประมงและการบริการ

ลมฟ้าอากาศ เมืองสงขลาได้ชื่อว่าเป็นเมืองที่มีลมฟ้าอากาศดีตลอดปี เป็นเมืองที่ตั้งอยู่ในท่าเลที่ระบายน้ำได้ดี ไม่มีน้ำท่วม มีภูเขาเป็นฉากธรรมชาติ กำบังลมเกือบรอบด้าน มีอุณหภูมิไม่ร้อนไม่หนาวเกินไปตลอดปี มีบริเวณน้ำฝนอยู่ในเกณฑ์ที่พอเหมาะ ซึ่งช่วยส่งเสริมให้เมืองสงขลามีคุณค่ามากยิ่งขึ้น

ที่ดินและป่าไม้ ที่ดินเมืองสงขลาส่วนใหญ่เป็นดินทราย มีดินร่วนและดินเหนียวบ้างในพื้นที่ใกล้ชายฝั่ง มีป่าไม้เตี้ยๆ ขึ้นอยู่บริเวณที่ราบแคบๆ บริเวณเชิงเขา ทั้งยังมีป่าชายเลนขึ้นอยู่เป็นหย่อมๆ ริมฝั่งทะเลที่สวยงาม ที่ดินและป่าไม้เหล่านี้ก่อให้เกิดความหลากหลายทางธรรมชาติของเมืองขึ้น

หัวเขาแดง

เขาดังกวน

เขาแก้วเลี้ยง

ทะเลสาบสงขลา

เกาะหนู เกาะแมว

หาดสมิหลา

ลิสนเขาดังกวน

ป่าสน

สระบัว

ภูมิทัศน์จากเขาดังกวน

เมืองสงขลามองจากเขาปูข้าง

บรรยากาศสาธารณะ

ชายหาดริมถนนชลทัศน์

ภาพที่ 4.3 แสดงสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและภูมิทัศน์ที่งดงามของท้องถิ่นเมืองสงขลา

ด้านภูมิทัศน์ เมืองสงขลาเป็นเมืองที่มีภูมิทัศน์ที่ทรงคุณค่าเป็นเลิศยิ่งนัก ท้องฟ้า น้ำทะเล ภูเขาและพื้นแผ่นดินเป็นฉากที่งดงามให้แก่เมือง บางบริเวณที่จุดสังเกตและที่หมายตาเป็นจุดเด่นทางภูมิทัศน์ของเมืองหลายจุด เช่น ยอดเขาตังกวน ยอดเขาควง ยอดเขาหัวเกายอ จุดเหล่านี้เป็นมรดกทางธรรมชาติที่ทรงคุณค่าแก่เมืองเป็นอย่างยิ่ง

2. ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น เนื่องจากเมืองสงขลาเป็นเมืองที่มีพัฒนาการท้องถิ่นที่ยาวนาน ตำแหน่งที่ตั้งของเมืองก็เป็นที่ตั้งของศูนย์กลางการคมนาคม และการพาณิชย์ที่สำคัญแห่งหนึ่งของภูมิภาคเอเชีย การเดินเรือไปมาระหว่างประเทศ เช่น การเดินเรือระหว่างจีนและมะละกา และที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา จำเป็นต้องเดินเรือผ่านเมืองสงขลา เพราะเมื่อเรือผ่านแหลมญวนลมก็จะส่งเรือมาสู่เมืองสงขลาทันที นอกจากนี้เมืองสงขลามีทะเลสาบที่เป็นเว้าขนาดใหญ่สามารถจอดพักเรือหลบมรสุมได้ จึงมีการตั้งถิ่นฐานขึ้นหลายแห่งรอบๆ บริเวณนี้ ผลัดเปลี่ยนกันรุ่งเรืองและล่มสลายกันมาตลอด จนมาถึงเมืองสงขลาบริเวณตำบลบ่อยาง ผู้ที่เข้ามาก็มีหลากหลายเชื้อชาติวัฒนธรรม ทั้งคนไทย คนจีน คนแขก ซึ่งผู้ที่ได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานได้สร้างทรัพยากรที่มีคุณค่าต่อเมืองสงขลาขึ้นมากมาย ไม่ว่าจะเป็นงานสถาปัตยกรรม หลักฐานทางประวัติศาสตร์ และโบราณคดี ตลอดถึงประเพณีและวัฒนธรรม ดังปรากฏอยู่ในปัจจุบันได้แก่

- บริเวณเมืองสงขลาเก่าที่หัวเขาแดง มีป้อมโบราณหลายแห่ง คูเมืองเดิม สุสาน หลุมฝังศพและโบราณสถานอื่นๆ
- บริเวณบ้านแหลมสน และบริเวณใกล้เคียง มีกำแพงโบราณ วัด สุสาน บ่อน้ำ ชุมประตู่ และเจดีย์สมัยศรีวิชัย
- บริเวณถนนนครนอก นครใน และถนนนางงามมีอาคารเก่าหลากหลายสมัย รูปแบบต่างๆ มีการใช้ประโยชน์ทั้งเป็นที่อยู่อาศัย และเป็นที่พักอบกิจกรรมทางศาสนา
- บริเวณเขาตังกวนมีศาลาแดงและเจดีย์บนเขา และที่เขาน้อยมีตำหนักซึ่งใช้เป็นจวนผู้ว่าราชการจังหวัด และระหว่างเขาตังกวนกับถนนนครนอก - นครใน มีกำแพงเมืองเก่าและอาคารพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติปรากฏอยู่ด้วย

ลักษณะทางกายภาพของเมืองสงขลา

1. อาคาร

จากการตรวจสอบสภาพทางกายภาพของเมืองสงขลา สามารถแบ่งลักษณะของอาคารได้ 4 ประเภทคือ

1.1 อาคารที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม

กลุ่มอาคารเหล่านี้มีเอกลักษณ์ที่เฉพาะทางด้านสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมทางด้านการก่อสร้าง ดูกลมกลืนก่อให้เกิดสุนทรียภาพแก่ผู้พบเห็น ทั้งนี้รวมไปถึงอาคารที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ที่มีความหมาย ซึ่งส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับอาคารประเภท ศาสนสถาน โบราณสถาน สถานที่ราชการ สถานศึกษา ซึ่งอาคารเหล่านี้มีคุณค่าแก่การอนุรักษ์ในฐานะที่มีลักษณะเฉพาะโดดเด่นในแง่สถาปัตยกรรม

1.2 อาคารพักอาศัยประเภทบ้านเดี่ยว

ประกอบด้วยบ้านพักอาศัย ซึ่งจากการสำรวจจะมีกระจกระบายไปทั่วเมืองสงขลา จะมีลักษณะไม่เป็นตึกแถว 2 ชั้นเหมือนกับบ้านเรือนในสมัยอดีตของเมืองที่นิยมปลูกสร้างแบบห้องแถวชิดติดกัน สามารถแบ่งได้ 2 ลักษณะคือ บ้านเดี่ยวที่มีบริเวณรั้วรอบขอบชิด สภาพโดยทั่วไปจะคงมรดกและสงบ และบ้านเดี่ยวที่ปลูกกันอย่างแออัด ซึ่งในเมืองสงขลาเองมีชุมชนแออัดอยู่มากถึง 22 ชุมชน แต่ชุมชนเหล่านี้ก็อยู่อย่างเรียบร้อยเพียงแต่เมืองสงขลาไม่พื้นที่เมืองที่คับแคบนั่นเอง

1.3 ตึกแถว

ในเขตเทศบาลเมืองสงขลา จากการสำรวจพบว่าอาคารประเภทนี้นิยมสร้างบริเวณย่านพาณิชยกรรมของเมืองซึ่งอยู่บริเวณใจกลางเมือง และขยายออกไปตามถนนที่มุ่งสู่ต่างเมือง โดยจะปลูกอยู่บริเวณริมถนนเพื่อเกิดประโยชน์ทางการพาณิชยกรรม, การบริการ และอยู่อาศัยได้ด้วย อีกทั้งที่ดินในบริเวณดังกล่าวปัจจุบันก็มีราคาสูงมากขึ้นทำให้การปลูกสร้างอาคารต้องประหยัดเนื้อที่ว่างมากขึ้น

1.4 อาคารสำนักงาน

เป็นอาคารที่มีลักษณะสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ ในเมืองสงขลายังพบเห็นได้น้อยมาก อาคารขนาดที่เรียกว่า Office Building ในเมืองสงขลาที่สูง 10 ชั้น นั้นแทบไม่มีเลยก็ว่าได้ ถ้าจะมีและพบเห็นมากโดยส่วนใหญ่จะพบได้ที่เมืองหาดใหญ่ แต่อาคารปลูกสร้างสมัยใหม่ที่พบเห็นได้ในเมือง ก็มีลักษณะที่โดดเด่นเกินไปสำหรับเมืองสงขลาที่มีลักษณะของเมืองเก่ามีสิ่งปลูกสร้างที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ แต่ถูกอาคารสมัยใหม่ที่ไม่มีการควบคุมเข้ามาดบังและลดคุณค่าลงไปมาก

2. การขยายตัวของเมืองสงขลา

จากการศึกษาการขยายตัวของเมืองสงขลา โดยการดำเนินการใช้ข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานต่างๆ เช่น เอกสารงานวิจัย เอกสารทางหลักฐานทางประวัติศาสตร์ แผนที่ทางภูมิศาสตร์รวมถึงการเดินทางสำรวจด้วยตนเอง ทำให้สามารถสรุปการขยายตัวของเมืองสงขลาออกเป็น 6 ช่วงคือ พ.ศ. 2385, พ.ศ. 2448, พ.ศ.

2515, พ.ศ. 2525, พ.ศ. 2533 และการสำรวจเพิ่มเติมในพื้นที่จริงในปี พ.ศ. 2539 เพื่อให้ทราบการเปลี่ยนแปลงการขยายตัวของชุมชนภายในเขตเทศบาลเมืองสงขลาตั้งแต่พ.ศ. 2385 - 2539 ซึ่งเป็นเวลาถึง 150 กว่าปีมาแล้ว (แผนที่ 4.15)

จากการรวบรวมข้อมูลได้ปรากฏลักษณะการขยายตัวของชุมชนในแต่ละช่วงเวลา และรูปแบบการใช้ที่ดินภายในเขตเทศบาลเมืองสงขลา ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้

แรกตั้งเมืองสงขลา พ.ศ. 2385

จากความคับแคบของเมืองสงขลาฝั่งแหลมสนซึ่งอยู่ตรงข้ามกับเมืองสงขลาปัจจุบัน ทำให้ได้มีการย้ายเมืองเข้ามาบริเวณตำบลบ่อยางโดยได้สร้างเมืองและกำแพงเมืองล้อมรอบเมืองขึ้น ซึ่งบริเวณนี้พื้นที่โดยรอบมีลักษณะเป็นบริเวณสันทรายสูงจากน้ำทะเลประมาณ 2 - 3 เมตร ทำให้ไม่มีปัญหาเรื่องน้ำท่วม มีน้ำทำอุดมสมบูรณ์กว่าฝั่งแหลมสนมากที่นิยมเรียกว่า บ่อยาง เพราะว่าภายในเมืองสงขลาจะมีบ่อน้ำจืดที่ขุดได้จากบริเวณสันทรายอยู่ จึงนิยมเรียกสถานที่ที่มีบ่อมากกว่า บ่อยาง บ่อทรัพย์ บ่อผุด บ่อแก่ง กล่าวคือเนื่องจากตัวเมืองตั้งอยู่บนพื้นทราย ลักษณะของดินจึงเป็นดินปนทรายอันเป็นอุปสรรคในการกรองน้ำได้อย่างดี ด้วยเหตุนี้เมื่อเจาะดินขุดบ่อลงไปทีใดก็จะได้น้ำจืดใสสะอาดทุกที่ โดยไม่ต้องเจาะลึกนัก โดยเมืองสงขลาในขณะนั้นมีบทบาทเป็นเมืองท่าค้าขายกับต่างชาติ และกับเมืองหลวง โดยมีย่านพาณิชย์กรรมที่เก่าแก่ของเมืองบริเวณถนนนครใน และภายในเมืองมีศาสนสถานต่างๆ มากมายสะท้อนการดำเนินชีวิตของผู้คนที่ผูกพันกับวัฒนธรรมที่ดีงาม

เมื่อมีการปฏิรูปประเทศสมัยรัชกาลที่ 5 พ.ศ. 2448

เมื่อมีการปฏิรูปประเทศในสมัยร.5 ได้มีความเจริญต่างๆ มากมายเข้ามาสู่เมืองสงขลาทำให้บริเวณเมืองเดิมคับแคบลงไปมาก ทั้งการที่เมืองสงขลาได้ถูกจัดตั้งเป็นที่บัญชาการมณฑลนครศรีธรรมราช ทำให้มีการเข้ามาของหน่วยงานราชการต่างๆ เข้ามาตั้งในเมืองสงขลา รวมถึงการค้าขายในเมืองสงขลาคึกคักมากเป็นศูนย์รวมสินค้าจากต่างแดนและภายในประเทศจากการเป็นเมืองท่าค้าขายทำให้ภายในบริเวณเมืองเริ่มที่เป็นศูนย์กลางความเจริญในด้านต่างๆ ของชุมชนมาตั้งแต่ดั้งเดิม โดยต้องมีการทบกกำแพงเมืองเดิมทิ้ง รวมถึงการเชื่อมโยงทางบกที่สำคัญคือ การสร้างทางรถไฟเข้ามาสู่เมืองสงขลาทำให้การขยายตัวของเมืองสงขลากระจายออกไปมาก การกระจายตัวจะมีลักษณะเริ่มขยายออกไปทางทิศตะวันออกและทางทิศตะวันตก เพราะมีเส้นทางถนนไปสู่อำเภอหาดใหญ่ ส่วนทางทิศตะวันตกนั้นขยายได้นิดเดียวเพราะติดทะเลสาบสงขลาทำให้มีเพียงแค่บริเวณถนนนครนอก

พ.ศ. 2385

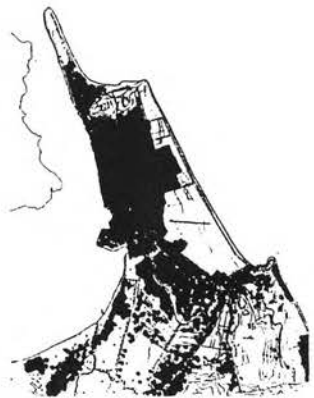
พ.ศ. 2448

พ.ศ. 2515

พ.ศ. 2525

พ.ศ. 2533

พ.ศ. 2539

แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษาเมืองสงขลา

	แผนที่ 4.16	แสดง การขยายตัวของชุมชนเมืองสงขลา	
	มาตราส่วน	ที่มา จากการสำรวจ	
	สัญลักษณ์ พื้นที่ชุมชนเมือง		

รูปแบบการขยายตัวของเมืองสงขลา พ.ศ. 2515

การค้าของเมืองสงขลาเริ่มมาชบเซาช่วงปี พ.ศ. 2435 ซึ่งเกิดในช่วงสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้การค้าเมืองสงขลาลดบทบาทจากการเป็นเมืองท่าค้าขายและเมื่อหาดใหญ่เริ่มมีบทบาททางด้านการค้าแทนเมืองสงขลา ทำให้เกิดธุรกิจอีกด้านหนึ่งของเมืองขึ้น เมื่อเริ่มประกอบธุรกิจทางด้านประมง การประมงเริ่มมีบทบาทมากขึ้นช่วง พ.ศ. 2500 จนถึง พ.ศ. 2520 ทำให้มีคนอพยพเข้ามาในเมืองสงขลามากขึ้นในช่วงที่ทำให้การขยายตัวของเมืองเริ่มกระจุกตัวอยู่ภายในเมือง เนื่องจากการขยายตัวออกไปไม่ได้มาก ส่วนบริเวณทางใต้ซึ่งไม่เป็นบริเวณท่าเรือประมงก็ยังเป็นพื้นที่ที่กว้างว่างเปล่าเสียเป็นส่วนใหญ่

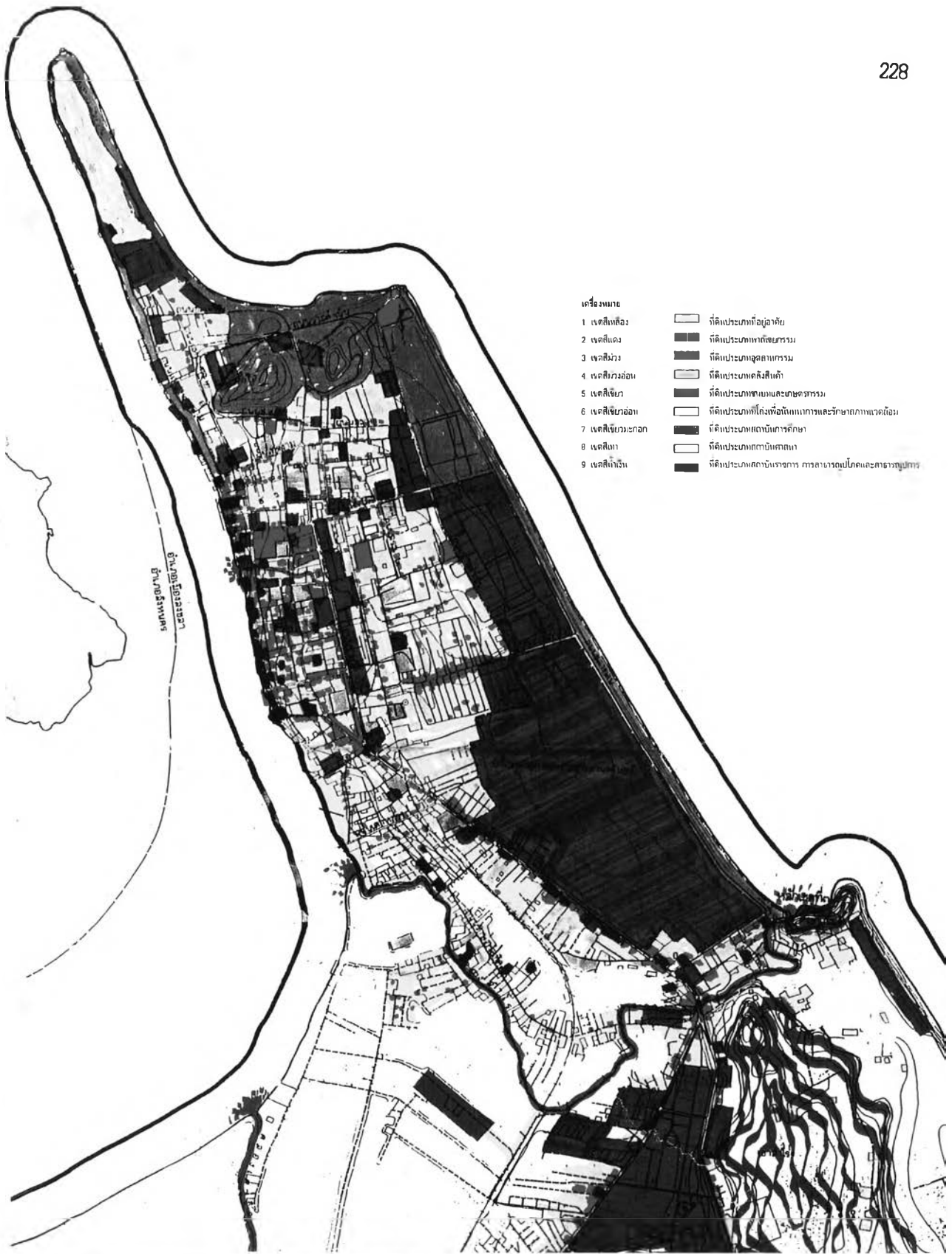
รูปแบบการขยายตัวของเมืองสงขลา พ.ศ. 2525

หลังจากเมืองสงขลาและหาดใหญ่ได้รับการเลือกเป็นเมืองหลักของภาคใต้ มีโครงการพัฒนาต่างๆ เกิดขึ้นมากมายทั้งสองเมือง ผู้คนต่างหลั่งไหลเข้ามาสู่เมืองเพื่อหางานทำ ทำให้การขยายตัวของเมืองสงขลาเพิ่มขึ้นตลอดเวลา โดยสภาพภูมิประเทศแล้วจะบีบบังคับการขยายตัวให้ขยายลงทางด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ทางเดียว ทั้งนี้เนื่องจากพื้นที่ทางทิศเหนือสุดปลายแหลมมีสวนสนและหาดทรายเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของชุมชน เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อของประเทศ ทางทิศตะวันออกเป็นสถานที่ราชการ โรงเรียนเทคนิค สนามบินของกองทัพอากาศ ทางทิศใต้มีเขาสำโรงและเขารูปช้างขวางอยู่ ส่วนทางทิศตะวันตกจรดริมฝั่งทะเลสาบสงขลา ดังนั้นการขยายตัวที่ผ่านมาได้แน่นพื้นที่เดิมอยู่แล้ว ทำให้การขยายตัวจึงเป็นไปตามธรรมชาติจะขยายลงทางทิศใต้และทิศตะวันตกเฉียงใต้ ซึ่งเป็นที่ราบลุ่มถึงจะต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงในการถมที่ดิน แต่เป็นความจำเป็นเนื่องจากสภาพจำกัดของภูมิประเทศดังกล่าว

และเมื่อมีการตั้งมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒและสถาบันราชภัฏบริเวณทางหลวงหมายเลข 407 เชื่อมต่อชุมชนหาดใหญ่ซึ่งเป็นเส้นทางที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ การขยายตัวของเมืองเริ่มลงมาริเวณนี้ เพราะเป็นแหล่งสถานศึกษาและมีผู้คนมาเริ่มเปิดกิจการค้าขายและเปิดหอพักนักศึกษา รวมถึงมีการจัดสร้างบ้านจัดสรรบริเวณนี้เพิ่มมากขึ้น

รูปแบบการขยายตัวของเมืองสงขลา พ.ศ. 2533 - 2539

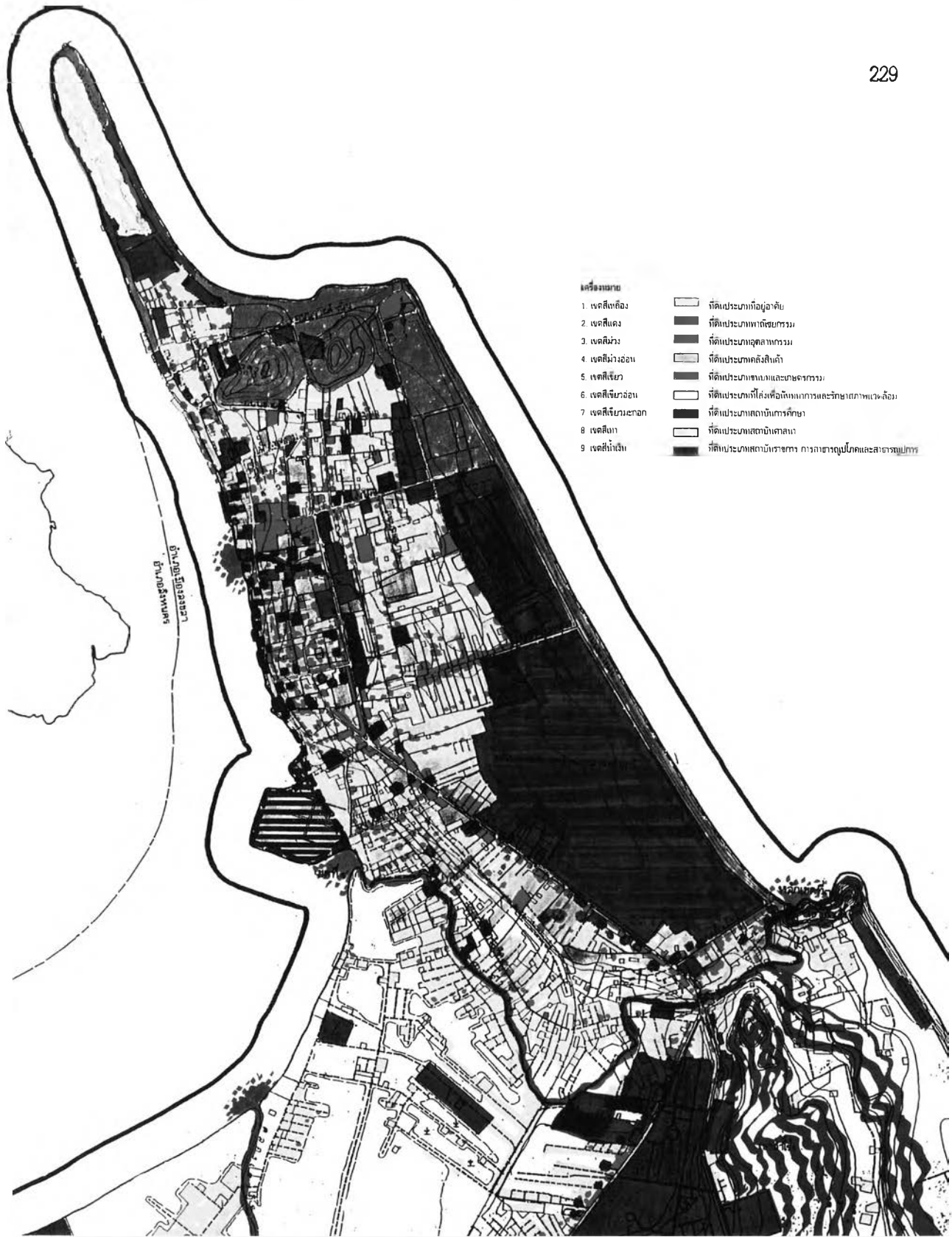
การขยายตัวของเมืองสงขลายังคงขยายตัวลงมาริเวณพื้นที่ด้านใต้ซึ่งปัจจุบันยังคงมีที่ว่างเหลืออยู่อีกมาก และได้รับการพัฒนาให้เป็นพื้นที่ชุมชนมากขึ้น บริเวณถนนสายหลักคือ ถนนกาญจนวนิชย์ ซึ่งเชื่อมระหว่างสงขลาและหาดใหญ่ และความเจริญได้ขยายตัวออกไปบริเวณทางหลวงหมายเลข 408 ซึ่งเชื่อมกับอำเภอจะนะ และเป็นเส้นทางสู่จังหวัดปัตตานีทางทิศตะวันออกเฉียงใต้

- เครื่องหมาย
- 1 เขตสีเหลือง □ ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัย
 - 2 เขตสีแดง ■ ที่ดินประเภทพาณิชยกรรม
 - 3 เขตสีม่วง ■ ที่ดินประเภทอุตสาหกรรม
 - 4 เขตสีเขียวอ่อน □ ที่ดินประเภทคลังสินค้า
 - 5 เขตสีเขียวยาว ■ ที่ดินประเภทพาณิชยกรรมและพาณิชยกรรม
 - 6 เขตสีเขียวยาวอ่อน □ ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยเพื่อการอนุรักษ์และรักษาสภาพแวดล้อม
 - 7 เขตสีเขียวยาวสกปรก ■ ที่ดินประเภทสถานการศึกษา
 - 8 เขตสีเทา □ ที่ดินประเภทกาน้ำดื่ม
 - 9 เขตสีน้ำเงิน ■ ที่ดินประเภทสถาบันราชการ การสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ

แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษาเมืองสงขลา

	แผนที่ 4.16	แสดง การใช้ประโยชน์ที่ดินปี 2524		
	มาตราส่วน	ที่มา ชุมชนเมืองสงขลา-หาดใหญ่		
	สัญลักษณ์			

- คำอธิบาย
- 1. เขตสีเหลือง
 - 2. เขตสีแดง
 - 3. เขตสีม่วง
 - 4. เขตสีม่วงอ่อน
 - 5. เขตสีเขียว
 - 6. เขตสีเขียวอ่อน
 - 7. เขตสีเขียวสกปรก
 - 8. เขตสีเทา
 - 9. เขตสีน้ำเงิน
 - ที่ติดประเภทที่อยู่อาศัย
 - ที่ติดประเภทพาณิชยกรรม
 - ที่ติดประเภทอุตสาหกรรม
 - ที่ติดประเภทคลังสินค้า
 - ที่ติดประเภทชนบทและเกษตรกรรม
 - ที่ติดประเภทที่สงวนเพื่อการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม
 - ที่ติดประเภทสถาบันการศึกษา
 - ที่ติดประเภทสถานประกอบการ
 - ที่ติดประเภทสถานีราชการ การศึกษา อุทยานและสวนสาธารณะ

แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษาเมืองสงขลา

	แผนที่ 4.17	แสดง การใช้ประโยชน์ที่ดินปี 2532		
	มาตราส่วน	ที่มา ผังเมืองรวมเมืองสงขลา		
	สัญลักษณ์			

ภาควิชาการวางผังเมืองและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผลจากการศึกษาสามารถวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อรูปแบบการขยายตัวของเมืองสงขลา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ด้านคมนาคม

การขยายตัวของชุมชนมีการขยายตัวมากขึ้น เมื่อมีการเชื่อมต่อถนนสายหลักของเมืองคือ ถนนไทรบุรี กับถนนทางหลวงหมายเลข 407 สงขลา - ทาดใหญ่ และทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 408 ไปอำเภอจะนะและอำเภอนาทวี ทำให้มีความสะดวกสบายในการเดินทางติดต่อกับชุมชนสำคัญจะมีการขยายตัวค่อนข้างสูง บริเวณหน้าสถานศึกษาคือ มหาวิทยาลัยทักษิณ และสถาบันราชภัฏ

2. ด้านกายภาพ

สภาพทางกายภาพของเมืองสงขลาเป็นปัจจัยสำคัญที่บีบบังคับให้เมืองสงขลาต้องมีการกระจายตัวของชุมชนลงมาด้านใต้ของเมืองซึ่งเป็นที่ราบลุ่มมีพื้นที่มากกว่าในเขตเทศบาลเมืองเนื่องจากความคับแคบของพื้นที่เมือง

3. ด้านความเป็นศูนย์กลาง

การขยายตัวของเมืองสงขลาตั้งแต่อดีตเกิดขึ้นมาจากภายในเขตกำแพงเมือง ทั้งนี้จากบริเวณดังกล่าวเป็นศูนย์กลางของสถานที่สำคัญต่างๆ เช่น ศูนย์การพาณิชย์กรรม และที่อยู่อาศัยหนาแน่น ทำให้ต้องมีการขยายตัวของชุมชนออกไปจากภายในจุดศูนย์กลาง แต่การขยายตัวของเมืองสงขลาที่แตกต่างจากเมืองอื่นคือ ที่จะกระจายออกเป็นจุดศูนย์กลางของเมืองโดยรอบแล้วมีถนนหลายสายเชื่อมโยงไปยังจุดศูนย์กลางรองอื่นๆ แต่เมืองสงขลาการขยายตัวของเมืองจะไปตามเส้นทางเสียเป็นส่วนใหญ่ คือ ขยายตัวไปตามเส้นทางสำคัญๆ

4. ด้านการพัฒนาพื้นที่ของรัฐและเอกชน

การพัฒนาพื้นที่ของรัฐบาลและเอกชน ทำให้เกิดการเพิ่มความหนาแน่นของชุมชนเดิมและการกระจายตัวไปตามถนนสายหลักคือ ถนนทางหลวงหมายเลข 407 ซึ่งเป็นถนนสายเศรษฐกิจที่สำคัญ

3. ลักษณะการใช้ที่ดินของเมืองสงขลา

การใช้ที่ดินรวมในตัวเมืองสงขลา มีสภาพเป็นแหลมยื่นลงไปในทะเล มีส่วนด้านใต้สุดมีแนวคลองลำโรงแบ่งตัวเมืองออกจากส่วนแผ่นดินใหญ่ สภาพภูมิศาสตร์อันจำกัดจากการขยายตัวของเมืองจึงบังคับให้มีการใช้ที่ดินภายในบริเวณแหลมดังกล่าวโดยมีพื้นที่เพียง 6 ตารางกิโลเมตร จึงเป็นเมืองที่มีขีดจำกัดอย่างที่สุด และตัวเมืองได้ตกอยู่ในสภาพดังกล่าวมานานแล้ว จนในปี พ.ศ. 2535 ได้มีการประกาศเขตเทศบาลเมือง

สงขลาใหม่เป็น 9.27 ตารางกิโลเมตร แต่ก็ยังมีความคับแคบอยู่มากเพราะตัวเมืองไม่สามารถขยายได้โดยรอบ แต่ต้องขยายลงสู่ทางทิศใต้เพียงเส้นทางเดียว (โดยเปรียบเทียบจากแผนที่ใช้ที่ดินใน 3 ช่วงเวลาคือ การใช้ที่ดิน พ.ศ. 2524, 2532, 2539)

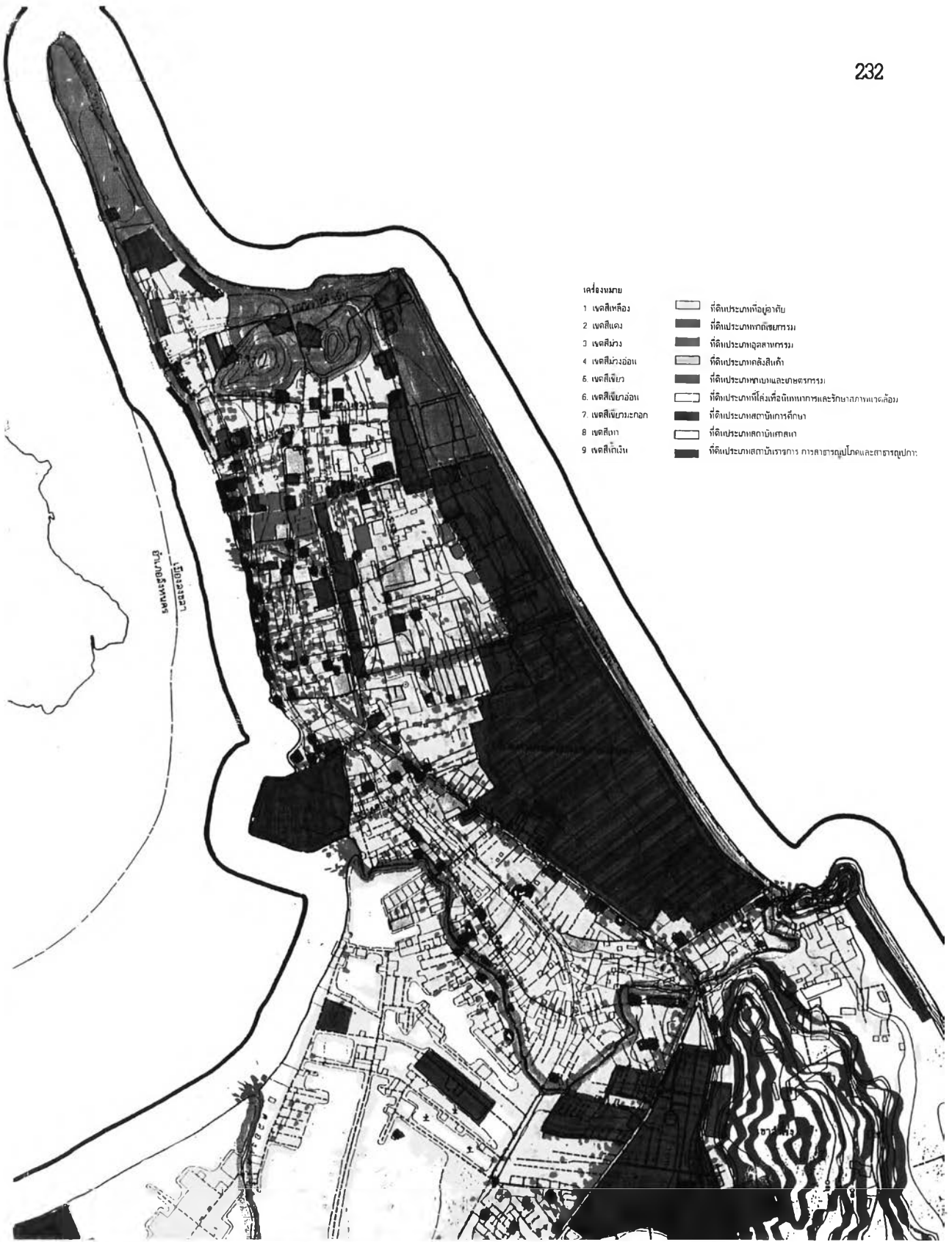
ในปัจจุบันการใช้ที่ดินภายในเขตเมืองสงขลามีความเข้มข้นมากกว่าแต่ก่อนกล่าวคือ ความหนาแน่นของกิจกรรมในด้านต่างๆ ได้เพิ่มขึ้นตามกาลเวลา โดยเฉพาะภายในช่วงเวลาที่ตัวเมืองสงขลาได้ถูกจัดให้เป็นเมืองหลักตั้งแต่สมัยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 4 เป็นต้นมา การใช้ที่ดินมีความเข้มข้นขึ้นทุกประเภท ตั้งแต่ที่อยู่อาศัยไปจนถึงโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ จนกระทั่งภายในเมืองเกิดความแออัด เป็นเหตุให้กิจกรรมบางอย่างต้องย้ายออกจากเขตเมืองไปสู่บริเวณแผ่นดินใหญ่ใต้ตัวเมืองลงไป ความสับสนวุ่นวายของจรรยาบรรณบอกถึงความไร้ระเบียบของการใช้ที่ดินรวมๆ หลายประเภท แต่ส่วนหนึ่งเกิดจากความแออัดและคับแคบภายในตัวเมืองอันเกิดจากการใช้ที่ดินนั่นเอง ดังจะเห็นได้จากการใช้ที่ดินประเภทต่างๆ ในปัจจุบัน (ตารางที่)

ตารางที่ 4.10 การใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตเมืองสงขลา พ.ศ. 2538

ประเภทการใช้ที่ดิน	เนื้อที่ (ไร่)	อัตราร้อยละ
พักอาศัย	1882.74	32.79
พาณิชยกรรม	641	11.16
อุตสาหกรรมและคลังสินค้า	240.48	4.18
สถาบันการศึกษาและศาสนสถาน	848.42	14.78
สถานที่ราชการและโครงสร้างพื้นฐาน	1818.96	31.69
ที่โล่งว่างและนันทนาการสิ่งแวดล้อม	308.44	5.37
รวม	5739.75	100

ที่มา : กองสำรวจ กรมผังเมือง กระทรวงมหาดไทย

ในแง่รวมๆ การใช้ที่ดินในตัวเมืองสงขลาค่อนข้างแตกต่างจากของเมืองอื่นๆ ดังจะเห็นได้จากการมีสัดส่วนการใช้ที่ดินทางด้านที่อยู่อาศัยแตกต่างจากของเมืองอื่นๆ คือ มีเพียง 1 ใน 3 ของการใช้ที่ดิน แต่ของเมืองอื่นๆ จะมีถึงครึ่งหนึ่งของพื้นที่ทั้งหมด ถัดมาก็คือการใช้ที่ดินทางสถานที่ราชการและโครงสร้างพื้นฐาน กลับมีสัดส่วนเพียงพอกๆ กับพื้นที่พอกๆ กับพื้นที่เพื่ออยู่อาศัย ในขณะที่การศึกษาและศาสนสถานถือได้ว่ามีปริมาณที่สูงมากเมื่อเทียบกับจังหวัดใกล้เคียง คือ มีสูงถึงร้อยละ 14.78 ส่วนกิจกรรมทางด้านพาณิชยกรรมก็มีสัดส่วนที่ค่อนข้างสูง คือร้อยละ 11.6 แต่ที่มีน้อยไปคือในสัดส่วนของอุตสาหกรรม คือมีร้อยละ 4.18 แต่บริเวณที่เป็นที่โล่งว่าง เพื่อนันทนาการและพักผ่อนมีถึงร้อยละ 5.37 ของพื้นที่

- เครื่องหมาย
- 1 เขตสีเหลือง
 - 2 เขตสีแดง
 - 3 เขตสีม่วง
 - 4 เขตสีม่วงอ่อน
 - 5 เขตสีเขียว
 - 6 เขตสีน้ำเงินอ่อน
 - 7 เขตสีน้ำเงินเข้ม
 - 8 เขตสีเทา
 - 9 เขตสีทึบ
- ที่ดัดแปลงพื้นที่อยู่อาศัย
 - ที่ดัดแปลงทางกึ่งเกษตรกรรม
 - ที่ดัดแปลงเกษตรกรรม
 - ที่ดัดแปลงภาคสังคีต
 - ที่ดัดแปลงพาณิชยกรรมและเกษตรกรรม
 - ที่ตั้งประเภทที่ส่งเสริมกิจการและรักษาทางแวดล้อม
 - ที่ดัดแปลงสถานการศึกษา
 - ที่ดัดแปลงสถานบริการ
 - ที่ดัดแปลงสถานบริการ การค้า การบริการ และอุตสาหกรรม

แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษาเมืองสงขลา

	แผนที่ 4.18	แสดง การใช้ประโยชน์ที่ดินปี 2539		
	มาตราส่วน	ที่มา จากการสำรวจ		
	สัญลักษณ์			

ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตัวเมืองสงขลาปัจจุบันลักษณะเข้ารูปแบบเมืองข้าราชการคือ มีประชากรและข้าราชการรวมกันเป็นจำนวนร้อยละ 64 ถ้ามองจากอดีตที่ผ่านมาของเมืองไม่น่าแปลก เพราะตัวเมืองเติบโตก็เพราะเคยเป็นศูนย์กลางการบริหารการปกครอง ของภาคได้มาเป็นเวลานาน หน้าที่แรกของเมืองคือการดูแลปกครองหัวเมืองฝ่ายใต้ หน้าที่อื่นๆ จึงเป็นรอง “ข้าราชการ” ตลอดมา ในขณะที่เดียวกันตัวเมืองก็เป็นศูนย์กลางวัฒนธรรมอันมีแหล่งศาสนาพุทธธรรมอยู่ด้วย การสร้างวัดและสถานศึกษาจึงได้ปรากฏขึ้นทั่วไปในเขตเมืองสงขลา ถึงแม้ว่าจำนวนวัดในพุทธศาสนามีไม่มากเท่าตัวเมืองเชียงใหม่ แต่ภายในเมืองสงขลาก็มีวัดเกือบทุกมุมถนนเช่นกัน ความเคร่งครัดในพุทธศาสนามีไม่มากเท่าตัวเมืองเชียงใหม่ แต่ภายในเมืองสงขลาก็มีวัดเกือบทุกมุมถนนเช่นกัน ความเคร่งครัดศรัทธาในพุทธศาสนาตัวเองส่งผลให้มีการใช้ที่ดินทางด้านนี้สูงกว่าทางด้านการค้าและอุตสาหกรรมมาก ในขณะที่การค้าขายแบบตะวันตกและการอุตสาหกรรมเพิ่งจะแพร่เข้ามาภายหลัง กิจกรรมทางด้านนี้จึงเข้าสู่ทางด้านการศึกษาและศาสนาไม่ได้ ถึงแม้ว่าบางส่วนเช่น มหาวิทยาลัยทักษิณ หรือเดิมคือ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ รวมถึงสถาบันราชภัฏ ได้ตั้งอยู่นอกเขตเมืองออกไปทางตอนใต้ แต่สถานศึกษาอื่นๆ ยังตั้งอยู่ภายในเขตเทศบาลเมืองอีกเป็นจำนวนมาก

เป็นที่น่าสังเกตว่าสถานที่ราชการที่มีพื้นที่กว้างใหญ่อย่างค่ายกรมหลวงสงขลานครินทร์ได้ครอบครองพื้นที่ส่วนใหญ่ของตัวเมือง ถ้าไม่รวมเอาพื้นที่ดังกล่าวมารวมภายใต้สถานที่ราชการ จะทำให้ดูสัดส่วนที่เป็นปกติ

ในด้านทำเลที่ตั้งและการกระจายของกิจกรรมต่างๆ กล่าวได้ว่าก่อให้เกิดรูปแบบที่ค่อนข้างไปทางไร้ระเบียบ ทั้งนี้เป็นเพราะตัวเมืองมีอายุเก่าแก่ ถนนดั้งเดิมของตัวเมืองตัดขนานไปกับตัวแหลมเฉพาะตอนกลางเมืองคือ ถนนนครนอก นครใน ถนนรามวิถี และถนนไทรบุรี ที่ตัดมุ่งตรงจากตัวเมืองออกไปสู่แผ่นดินใหญ่ทางใต้ หลังจากนั้นก็มีถนนสายสั้นๆ ต้องตั้งฉากบ้างไม่ฉากบ้าง กับถนนหลักเหล่านี้ เช่น ถนนชายเขา ถนนไทรงาม ถนนปละทัก และถนนทะเลหลวง เป็นต้น

การขาดรูปแบบของถนนที่ชัดเจนยิ่งก่อให้เกิดความไร้ระเบียบเข้าไปอีก เมื่อการใช้ที่ดินขาดการควบคุมปรากฏขึ้นบนพื้นที่ดังกล่าว ผลคือเกิดความไม่สะดวกในการจราจรและการคมนาคมติดต่อกันในแต่ละส่วนของเมือง ภายในเขตที่อยู่อาศัยจะปรากฏการใช้ที่ดินแบบอื่นๆ แทบทุกประเภท ความแออัดของเมืองปรากฏในส่วนซีกตะวันตกของตัวแหลมคือ ส่วนที่เป็นย่านธุรกิจการค้าของเมือง และตามแนวถนนไทรบุรีออกสู่เมือง ความสงบและโล่งว่างของเมืองจะปรากฏทางปลายแหลมของตัวเมืองตรงบริเวณที่เป็นเนินเขาตั้งกวอนและเขาน้อยไปจนสุดแหลมสนอ่อน จัดเป็นที่โล่งว่างเพื่อนันทนาการ และเมื่อไม่นานมานี้ได้มี

การปรับปรุงบริเวณริบชายฝั่งตะวันออกของแหลม ตามแนวถนนชลลักษ์นี้ให้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของชาวเมือง และส่วนบริเวณใต้สุดอันเป็นเขตทหารเรือนั้นกำลังมีการย้ายออกไปตั้งอยู่นอกตัวเมือง ดังนั้นบริเวณส่วนใหญ่ยังคงได้รับการพัฒนาวางแผนและใช้ประโยชน์ได้มากกว่าเดิม

3.1 การใช้ที่ดินทางด้านที่พักอ้าย

ภายในเมืองสงขลามีสถานที่ซึ่งใช้ไปทางด้านที่อยู่อาศัยเพียงร้อยละ 32.79 ของพื้นที่เทศบาลทั้งหมด จัดอยู่ในกลุ่มที่มีพื้นที่อยู่อาศัยค่อนข้างน้อยกว่าปกติ เขตที่อยู่อาศัยเดิมจำกัดอยู่เฉพาะภายในตัวเมืองคือ ปลายถนนรามวิถีบรรจบกับถนนนครนอกเท่านั้น เลยไปทางด้านใต้ของถนนไทรบุรีในอดีตเป็นทุ่งนา ส่วนทางด้านตะวันออกเป็นเขตสนามบินสงขลาเดิมก่อนย้ายไปสร้างสนามบินที่อำเภอหาดใหญ่ และเป็นค่ายทหารเรือ เขตที่อยู่อาศัยหนาแน่นในปัจจุบันจึงอยู่ระหว่างถนนทะเลหลวงไปทางปลายแหลมจนถึงถนนชายเขา และส่วนที่มีประชากรหนาแน่นแต่เดิมคือ ซีกตะวันตกของถนนรามวิถี ต่อมาได้มีการบุกเบิกส่วนตะวันออกอย่างรวดเร็วจนกลายเป็นชุมชนแออัดของตัวเมืองในปัจจุบัน เหตุที่ทางตะวันตกมีประชากรหนาแน่นกว่าทางตะวันออก ส่วนในด้านในติดกับทะเลสาบสงขลาคลื่นลมสงบกว่า และชาวเมืองได้เคยอาศัยทะเลสาบเป็นแหล่งคมนาคมติดต่อกับชุมชนอื่นๆ ที่อยู่รอบๆ ทะเลสาบในอดีตมาช้านาน ชายฝั่งทะเลสาบของตัวเมืองสงขลาจึงมีความสำคัญมากกว่าส่วนที่เป็นทะเลหลวงด้านนอกที่อยู่อาศัยหนาแน่นและเขตการค้าของเมืองจึงปรากฏในแถบนี้เป็นแนวยาวตั้งแต่ปลายถนนไทรงามลงมาทางทิศใต้จนจดถนนรามวิถี บริเวณที่อยู่อาศัยซึ่งพัฒนาขึ้นมาในภายหลังจะปรากฏขึ้นตามแนวทิศตะวันออกของถนนรามวิถีออกไปสู่ตอนใต้ของตัวเมือง การขยายของเขตที่อยู่อาศัยในตัวเมืองสงขลาจึงเป็นแบบเพิ่มความหนาแน่นขึ้นในบริเวณที่อยู่อาศัยเดิม และขยายออกตามแนวถนนที่ตัดใหม่สู่ทางตอนใต้ของเมืองในลักษณะที่เป็นแนวยาว

บริเวณที่อยู่อาศัยอันมีความหนาแน่นน้อยและมีสภาพแวดล้อมที่ดีคือ บริเวณปลายแหลมตั้งแต่ถนนไทรงามไปสุดแหลมสนอ่อน ส่วนมากเป็นบ้านเดี่ยวเป็นบ้านพักข้าราชการและบ้านเอกชนที่มีพื้นที่กว้างขวางอยู่ตามเชิงเขาน้อยและเขาตังกวน

3.2 การใช้ที่ดินด้านพาณิชยกรรม

เทศบาลเมืองสงขลามีสถานที่การใช้ที่ดินเพื่อพาณิชยกรรมถึงร้อยละ 11.6 ซึ่งถือว่าอยู่ในส่วนเฉลี่ยที่สูง ดังนั้นนอกจากเมืองจะมีบทบาททางการเมือง การปกครองแล้ว ยังทำหน้าที่ทางด้านการค้าและบริการด้วย เมืองสงขลาทำหน้าที่แหล่งกลางบริการแก่เขตชุมชนที่อยู่ทางด้านเหนือและด้านตะวันออกของทะเลสาบสงขลา ในตัวเมืองจึงเป็นแหล่งรวมของธุรกิจการค้าและบริการนานาชนิด บริเวณอันจัดเป็นศูนย์กลางการค้าของเมืองคือ แนวถนนไทรงามลงมาจดถนนแหลมทรายและถนนแหล่งพระราม และชัยปลงใต้

ภาพที่ 4.4 บริเวณที่พักอาศัยหนาแน่นย่านถนนทะเลหลวง

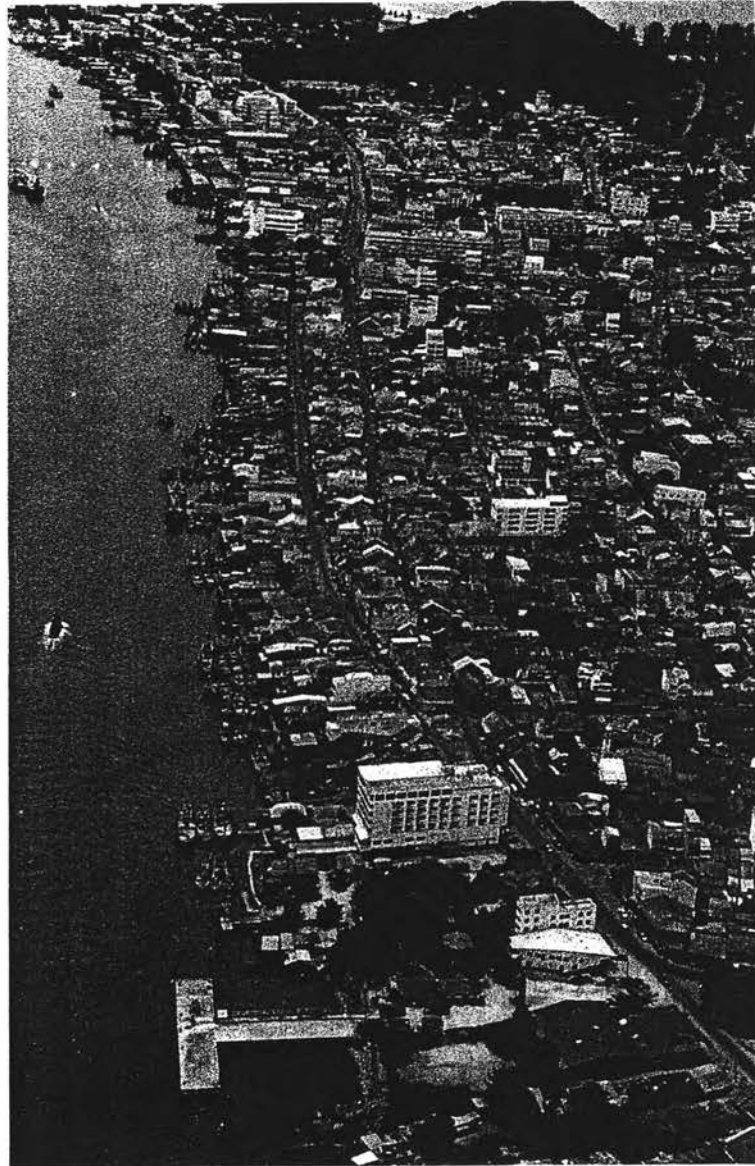
ภาพที่ 4.5 บริเวณฐานทัพเรือสงขลาและสนามบิน

ภาพที่ 4.6 บริเวณชุมชนเมืองเก่าและย่านพาณิชย์กรรมตลาดทรัพย์สิน

ภาพที่ 4.7 การใช้ที่ดินบริเวณชุมชนเมืองเก่า ถนนนครนอก-นครใน

ภาพที่ 4.8 ทัดนี้ยกภาพบริเวณถนนนครนอก-นครใน และท่าจอดเรือริมทะเลสาบ

ตามแนวถนนนครใน ถนนนครนอก ถนนนางงานและถนนรามวิถี จากการตรวจสอบองค์ประกอบของสินค้าและบริการแล้วพอจะสรุปได้ว่า เขตอิทธิพลของแหล่งกลางเมืองสงขลาอยู่ในระดับอำเภอไม่ก็อำเภอของจังหวัด เนื่องจากมีคู่แข่งหรือเขตอิทธิพลอื่นอยู่รอบๆ เช่น ทางเหนือสุดคือ เขตอำเภอกระโถน ทางตะวันตกคือ อำเภอเมืองจังหวัดพัทลุง และทางใต้คือ อำเภอหาดใหญ่ ประเภทและขนาดของสินค้า จึงมีไม่มากและเป็นบริการขนาดเล็ก สถานประกอบการในเขต CBD จะบอกได้เป็นอย่างดีว่ามีขนาดไม่ใหญ่โตนัก สภาพภายนอกบอกว่ายังเป็นสถานประกอบการแบบเก่า ที่เป็นศูนย์การค้าและห้างสรรพสินค้าแทบไม่มีเลย

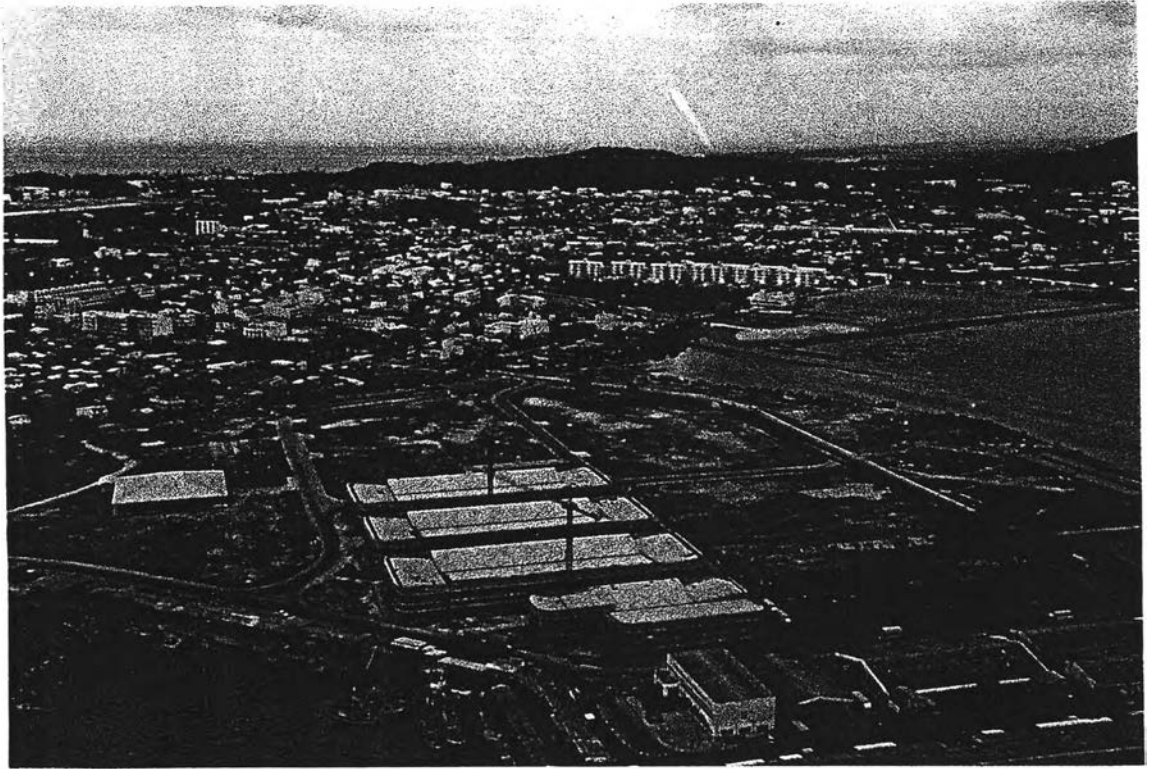
รองจากเขต CBD ออกไปเป็นกลุ่มธุรกิจการค้าที่กระจายอยู่ตามแนวถนนสายสำคัญๆ เช่น ถนนทะเลหลวงและถนนไทรบุรี ตลอดจนถนนราษฎร์อุทิศ ซึ่งตัดคู่ขนานกับถนนไทรบุรีออกไปสู่ทางใต้ของเมือง ส่วนมากเป็นกลุ่มธุรกิจการค้าขนาดย่อมซึ่งมีไว้อำนวยความสะดวกให้กับผู้ที่อยู่อาศัยในบริเวณนั้นเป็นหลัก

3.3 การใช้ที่ดินทางด้านอุตสาหกรรม

เทศบาลเมืองสงขลามีพื้นที่ซึ่งใช้ไปทางด้านอุตสาหกรรมเพียงร้อยละ 4.18 ซึ่งรวมกับคลังสินค้าแล้ว ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความจำกัดทางด้านการลงทุนทางด้านนี้ สาเหตุใหญ่ของเนื่องมาจากการขาดสนในการเลือกทำเลที่เหมาะสม ประกอบการมาตรการในการควบคุมการใช้ที่ดินทางด้านนี้ในระยะหลัง ทำให้สถานประกอบการย้ายออกจากเขตเทศบาล อุตสาหกรรมที่เหลืออยู่เป็นประเภทที่ไม่รบกวน หรือทำลายสิ่งแวดล้อมตลอดจนการใช้ที่ดินข้างเคียง ส่วนมากเป็นอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการประมงทะเล การแปรรูป การเกษตร และการผลิตอาหารสำเร็จรูป ตลอดจนอุตสาหกรรมบริการต่างๆ

รูปแบบและการกระจายของโรงงานปรากฏเด่นชัดตามแนวชายฝั่งทะเลสาบสงขลาเบื้องหลังของถนนนครนอกและถนนแห่งพระราม และเมื่อไม่นานมานี้ได้มีการปรับปรุงท่าเรือสงขลาและตั้งแหล่งอุตสาหกรรมขนาดย่อมตรงปลายถนนเตาหลวง โดยการถมพื้นที่ลงไปทะเลสาบเล็กน้อย บริเวณดังกล่าวจะเป็นศูนย์รวมอุตสาหกรรมใหม่ที่ตั้งขึ้นภายในเขตเทศบาลเมืองสงขลา ใกล้เคียง กับแหล่งอุตสาหกรรมใหม่คือ แหล่งรวมของอุตสาหกรรมเก่าที่เกิดขึ้นตามแนวคลองสำโรงที่ไหลลงทะเลสาบสงขลา จัดเป็นเขตของอุตสาหกรรมประมงและอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง

ภายในใจกลางเมืองทางตะวันออกของถนนรามวิถี เดิมเป็นสถานีรถไฟสงขลา ต่อมาทางรถไฟระหว่างหาดใหญ่ - สงขลาได้เลิกบริการ บริเวณริมทางรถไฟกลายเป็นคลังสินค้าและอุตสาหกรรมบางประเภท จัดว่าอยู่ใกล้เขต CBD ของเมือง แนวถนนวิเชียรชม ถนนไทรบุรีจึงเป็นแหล่งอุตสาหกรรมอีกแห่งหนึ่งของเมือง

ภาพที่ 4.9 บริเวณท่าสะพาน เป็นที่ดินถมใหม่ จัดสร้างเป็นเขตอุตสาหกรรมประมง และที่จอดเรือประมง

เนื่องจากสงขลาได้รับการสนับสนุนให้เป็นเมืองท่าสำหรับส่งสินค้าออก ท่าเรือใหม่ตั้งอยู่ฝั่งตรงข้ามกับแหลมสนอ่อนโดยมีระบบถนนที่ทันสมัยเชื่อมกับตัวเมืองโดยผ่านทะเลสาบสงขลาตามแนวสะพานติณสูลานนท์ ซึ่งเลี้ยงเมืองไปทางตอนใต้ การปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานนี้คงช่วยให้อุตสาหกรรมขยายตัวออกไปอยู่รอบๆ ท่าเรือใหม่มากขึ้น

3.4 การใช้ที่ดินทางการศึกษาและศาสนสถาน

จำนวนสถานศึกษาประเภทต่างๆ และศาสนสถานทุกประเภทมีอยู่เป็นจำนวนมากในตัวเมืองสงขลา จึงส่งผลให้สัดส่วนการใช้ที่ดินประเภทนี้อยู่ในอัตราส่วนที่สูงถึงร้อยละ 14.78 เนื่องจากตัวเมืองเป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรมด้านนี้มานาน การก่อตัวและอายุของสถานที่เหล่านี้ก็บอกถึงความเก่าแก่ ดังจะเห็นได้จากลักษณะรูปแบบและการกระจายที่เด่นชัดคือ มีทำเลที่ตั้งอยู่ภายในเขตตัวเมืองเดิมแทบทั้งสิ้น นั่นคืออยู่ในแนวถนนทะเลหลวงขึ้นไปทางปลายแหลมเกือบทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นโรงเรียนอนุบาลจนถึงวิทยาลัยอีกประการหนึ่ง ทำเลของสถานที่เหล่านี้จะอยู่ปะปนกับที่อยู่อาศัย เนื่องจากต่างฝ่ายต่างก็ต้องพึ่งพาซึ่งกันและกัน ประการสุดท้ายความจำกัดในเรื่องพื้นที่ทำให้โรงเรียนและวัดต้องอยู่ใกล้กับเขตบ้านเรือน บ้าน วัด และโรงเรียน จึงเป็นสถานที่ที่ใกล้ชิดและพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างหนาแน่นในตัวเมืองสงขลา เป็นที่น่าสังเกตว่าวิทยาลัยระดับสูงเท่าที่ที่ตั้งอยู่ในตัวเมือง ส่วนมหาวิทยาลัยต่างๆ ตั้งอยู่นอกเมืองและอยู่ที่หาดใหญ่ การที่มหาวิทยาลัยทักษิณมีที่ตั้งอยู่ในตัวเมืองสงขลา เหตุผลประการหนึ่งก็คือ สถานที่คับแคบนั่นเอง

3.5 การใช้ที่ดินเพื่อสถาบันราชการและโครงสร้างพื้นฐาน

เนื่องจากเมืองสงขลาเดิมเคยเป็นศูนย์กลางการเมืองการปกครองมานาน ทำให้มีการสะสมจำนวนสถานที่ราชการไว้ในเขตเมืองมากมายเพื่อทำหน้าที่บริหารราชการ เนื่องจากสมัยก่อนเขตชุมชนหนาแน่นของเมืองจำกัดอยู่เฉพาะภายในแนวถนนทะเลหลวง ทำเลต่างๆ ของสถานที่ราชการก็อยู่ในแนวนี้เช่นกัน ถ้าย้ายจากแนวนี้ลงไปทางใต้ เขตที่อยู่อาศัยจะเบาบางเพราะพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นเขตทหาร เป็นสนามบินไปจนจุดถนนกั๊กเลี้ยง เนื่องจากเขตทหารมีพื้นที่มาก ทำให้การใช้ที่ดินประเภทนี้ในตัวเมืองสงขลาสูงถึงหนึ่งในสามของพื้นที่ทั้งหมดดังกล่าวแล้ว ถ้าไม่พิจารณาพื้นที่ทหารแล้ว ก็จะเป็นความเป็นปกติของการใช้ที่ดินประเภทนี้

ศูนย์ราชการของตัวเมืองสงขลาจริงๆ ก็ตั้งอยู่ใกล้ชิดกับเขต CBD ไม่ว่าจะเป็นที่ทำการเทศบาล ที่ว่าการอำเภอ และโรงพยาบาลของรัฐก็อยู่รอบๆ ขอบ CBD ส่วนศาลากลางและศาลจังหวัดซึ่งสร้างขึ้นใหม่ตั้งอยู่เลยไปทางตะวันออกของ CBD ศาลว่าการเดิมได้กลายเป็นพิพิธภัณฑ์ของจังหวัดไป ถึงกระนั้นก็ยังเกาะกลุ่มกันอยู่ไม่ไกลจนกระทั่งติดต่อกันไม่สะดวก เลยไปทางแหลมสนอ่อนมีสถานที่ราชการที่เก่าแก่เช่น ที่ว่าการ

ภาพที่ 4.10 บริเวณจุดตัดเข้าเมืองบริเวณสามแยกลำโรง

ภาพที่ 4.11 ปากคลองลำโรงและชุมชนแออัดเก้าเส้ง

อำเภอ และแหล่งสาธารณูปการด้านระบายน้ำ แต่ก็มีไม่น้อยที่สถานที่ราชการหลายแห่งต้องขยับขยายออกไปอยู่นอกเขตเทศบาล เนื่องจากต้องการพื้นที่มากกว่าเดิม หรือไม่ก็ไปตั้งในอำเภอขนาดใหญ่ไปเลย เช่น สำนักงานกรมทรัพยากรธรณีออกไปอยู่นอกเมือง สนามบินพาณิชย์ได้ย้ายออกไปตั้งอยู่ทางตะวันตกของอำเภอขนาดใหญ่ ทัศนสถานได้ย้ายออกไปอยู่บนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 408 ทางไปอำเภอจะนะ เป็นต้น

บริเวณสถานที่ราชการที่มีขนาดใหญ่โตถึงหนึ่งในสามของพื้นที่เมืองทั้งหมดคือ เขตทหารเรือทางตะวันออกของถนนไทรบุรีจนจดถนนชลาลัย ปัจจุบันค่ายทหารเรือบางส่วนย้ายออกไปแล้ว สนามบินทหารอากาศก็เลิกใช้แล้ว แต่การปรับปรุงพื้นที่ยังไม่ได้ลงมือกระทำแต่อย่างใด ถ้าเห็นว่าที่ดินเป็นทรัพย์สินที่มีค่าทางราชการน่าจะมีแผนการอย่างหนึ่งอย่างใดที่จะใช้ประโยชน์ที่ดินดังกล่าวให้คุ้มค่า มิฉะนั้นสงขลาจะเป็นเมืองเดียวที่มีสถานที่ราชการมากกว่าที่อยู่อาศัย (สำนักงานเทศบาลเมืองสงขลา, 2530 : 22)

3.6 การใช้ที่ดินทางด้านที่โล่ง ที่ว่างและพื้นที่นันทนาการสิ่งแวดล้อม

เทศบาลเมืองสงขลาใช้พื้นที่ไปเพื่อที่โล่งที่ว่างและพื้นที่นันทนาการไปถึงร้อยละ 5.37 แม้ว่าตัวเทศบาลจะชนาด้วยทะเลทั้งสองด้านก็ตาม แต่สภาพภูมิศาสตร์ช่วยบังคับให้มีที่โล่งที่ว่างอยู่ได้ กล่าวคือ บริเวณเกือบปลายสุดของแหลมเป็นเนินเขาเตี้ยๆ สูงราว 60 - 80 เมตร คือ เขาน้อยและเขาดังกวน เนินเขาทั้งสองกลายเป็นที่โล่งที่ว่างของเมืองเพื่อการพักผ่อน ประกอบกับบริเวณดังกล่าวมีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ของเมือง ทางราชการจึงได้ป้องกันมิให้มีการบุกรุกจากชาวบ้าน และได้ตัดแปลงเป็นสวนสาธารณะ เพื่อการพักผ่อนของชาวเมืองเอง เนื่องจากที่โล่งที่ว่างในเขตการค้าหาไม่ได้ นอกจากจะเข้าไปพักผ่อนตามลานวัดเท่านั้น ส่วนในบริเวณใกล้ๆ กันคือทางด้านตะวันออกของถนนราชดำเนิน ก็ได้รับการปรับปรุงเป็นสนามกอล์ฟของเมือง และเป็นที่พักผ่อนด้วย โดยที่เทศบาลได้ทำการปรับปรุงให้พ้นจากสภาพน้ำท่วมซึ่ง พร้อมกันนั้นได้ตัดถนนเลียบริมชายหาดจากแหลมสมิทรานจนจดเก้าเส้งไปทางใต้ ทำให้การเข้าถึงทางด้านตะวันออกของตัวเมืองเป็นไปได้อีกด้วย

3.7 ราคาที่ดินภายในเมืองสงขลา

ราคาที่ดินภายในเมืองสงขลาจากการสำรวจโดยการกำหนดราคาประเมินทุนทรัพย์ที่ดินเพื่อเรียกเก็บค่าธรรมเนียมในการจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรม พ.ศ. 2539 - 2452 เทศบาลเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ได้ประเมินราคาที่ดินใน Zone ต่างมีราคาสูงสุดตั้งแต่ตารางวาละ 3,500 - 72,500 ภายในเขตเทศบาลเมือง จากการสำรวจจะพบว่าราคาที่ดินภายในเมืองสงขลาจะไม่แตกต่างจากราคาที่ดินของภายในเมืองทั่วไป โดยที่ราคาที่ดินที่มีราคาสูงจะเป็นย่าน CBD ของเมืองหรือย่านธุรกิจพาณิชยกรรมของเมือง และราคาจะลดหลั่นกันลงมาตามริมถนนสายสำคัญ ส่วนพื้นที่บริเวณที่อยู่ในจุดที่ไม่สำคัญและค่อนข้างไม่ได้

รับความสะดวกทั้งในการสัญจร ระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ต่างราคาก็จะลดหลั่นลงมตั้งแต่ตารางวา 60,000 บาท จนถึงตารางวาละ 3,500 บาท

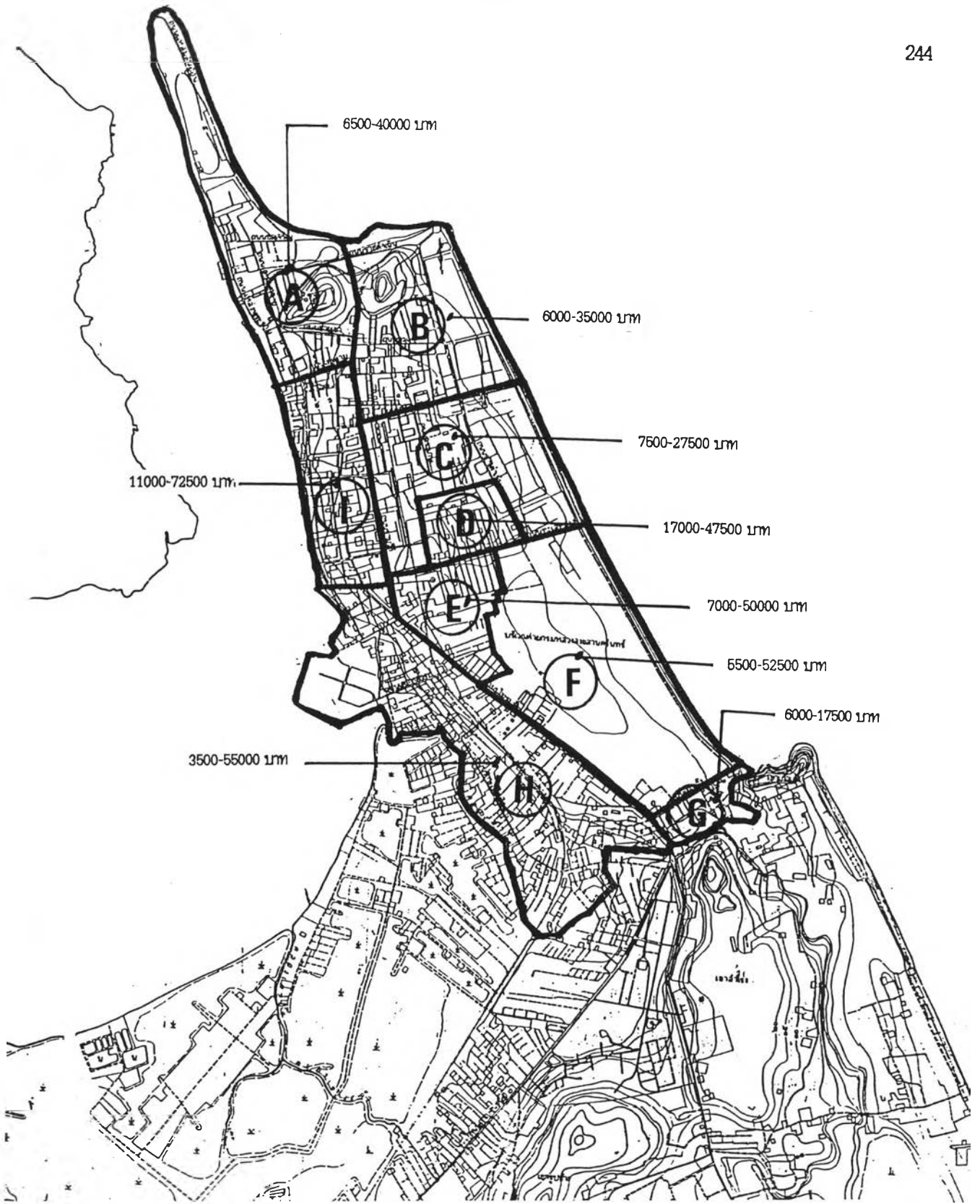
จากการสำรวจเมืองสงขลาทางผู้จัดทำได้แบ่งเขตการสำรวจเมืองออกเป็น 9 เขต โดยอาศัยย่านสำคัญของเมืองและเส้นทางสายหลักเป็นเกณฑ์ในการแบ่งเขตการสำรวจ เพื่อถ่ายทอดการทำความเข้าใจเมืองและการสำรวจพื้นที่ให้ได้ทั่วถึงโดยราคาที่ดินภายในเมืองสงขลามี่ดังนี้คือ (แผนภูมิที่ 4.4)

ราคาที่ดินในเขต A พื้นที่ในเขต A เป็นพื้นที่บริเวณปลายแหลมของเมืองมีลักษณะเป็นแหลมยื่นไปในทะเล พื้นที่โดยส่วนใหญ่ยังไม่ค่อยมีผู้คนอาศัยอยู่มากนัก โดยพื้นที่ส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นป่าสนทำให้เรียกบริเวณนี้ว่า แหลมสนอ่อน ราคาที่ดินจะสูงสุดอยู่บริเวณริมถนนราชดำเนินนอก โดยมีราคาตั้งแต่ตารางวาละ 23,750 - 40,000 บาท เมื่อที่ดินอยู่ห่างจากถนนออกไป ส่วนบริเวณถนนแหลมสนอ่อนซึ่งเป็นถนนวนรอบแหลมสนอ่อนมีราคาตั้งแต่ตารางวาละ 9,000 - 21,000 บาท ส่วนบริเวณถนนแหล่งพระรามและถนนไทรงามมีราคาตั้งแต่ตารางวาละ 20,000 - 35,000 บาท ส่วนพื้นที่นอกเหนือจากนี้ราคาจะอยู่ตารางวาละ 6,500 - 17,000 บาท

ราคาที่ดินในเขต B พื้นที่บริเวณในเขต B เป็นบริเวณย่านราชการและสถานศึกษา รวมไปถึงสถานันทนาการของเมืองโดยมีทั้งชายหาด สวนสาธารณะ รวมถึงที่พักอาศัยของผู้ที่ทำงานราชการ เช่น จวนผู้ว่าสถานกงสุลมาเลเซีย พระตำหนักเขาน้อย ทำให้ราคาที่ดินบริเวณนี้ไม่สูงมากนักโดยราคาประเมินสำหรับบริเวณนี้สูงสุดคือ ริมถนนรามวิถีตารางวาละ 35,000 บาท รองลงมาคือ ถนนประพาศ 32,500 บาท และถนนราชดำเนินนอก 25,000 บาท ส่วนพื้นที่นอกเหนือจากนี้ราคาตั้งแต่ตารางวาละ 6,000 - 18,000 บาท

ราคาที่ดินในเขต C พื้นที่บริเวณเขต C เป็นเขตย่านที่พักอาศัยหนาแน่นของเมือง โดยในสมัยแรกเมื่อเมืองเดิมเริ่มมีการขยายตัวเมืองออกไป พื้นที่บริเวณนี้ก็จะมีผู้คนมาใช้เป็นที่พักอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก จนทำให้ปัจจุบันพื้นที่บริเวณนี้เป็นพื้นที่อาศัยหนาแน่นสูง มีชุมชนแออัดหลายชุมชนอยู่บริเวณนี้ ราคาที่ดินบริเวณนี้จะไม่สูงมากนักเพราะไม่ได้เป็นย่านพาณิชยกรรมของเมือง โดยราคาประเมินบริเวณที่มีราคาที่ดินสูงจะอยู่ริมถนนราชดำเนินนอกตารางวาละ 25,000 - 27,500 บาท ส่วนบริเวณติดถนนสหภาพค์์ราคาตารางวาละ 15,000 บาท ส่วนพื้นที่นอกจากนี้ราคาประมาณตารางวาละ 7,500 - 14,000 บาท

ราคาที่ดินในเขต D พื้นที่ในเขต D เป็นย่านที่พักอาศัยหนาแน่นสูง รวมไปถึงเป็นย่านพาณิชยกรรมอันดับสองของเมือง โดยมีถนนทะเลหลวงตัดผ่านพื้นที่ ทำให้พื้นที่บริเวณริมถนนซึ่งมีร้านค้าต่างๆ มากมาย

แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษาเมืองสงขลา

	แผนภูมิที่ 4.4	แสดง ราคาที่ดินเมืองสงขลาตามพื้นที่รายเขต	
	มาตราส่วน	ที่มา จากการสำรวจ	
	สัญลักษณ์	เส้นแบ่งเขต	

ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ราคาประเมินที่ดินจะสูงโดยอยู่ที่ตารางวาละ 47,500 บาท ถ้าอยู่ในซอยต่างๆ ราคาจะอยู่ประมาณตารางวาละ 17,000 - 25,000 บาท

ราคาที่ดินในเขต E พื้นที่ในเขต E ยังคงเป็นบริเวณที่มีที่พักอาศัยหนาแน่นสูงอยู่เพราะยังติดอยู่กับถนนทะเลหลวงและถนนสายสำคัญของเมืองอีก 2 สายคือ ถนนรามวิถี และถนนไทรบุรี โดยราคาพื้นที่ที่ติดถนนทะเลหลวงราคาจะอยู่ที่ตารางวาละ 47,500 บาท ริมถนนไทรบุรีราคา 50,000 บาท ริมถนนรามวิถี 40,000 บาท ถ้าพื้นที่อยู่ภายในซอยราคาจะอยู่ที่ตารางวาละ 7,000 - 16,750 บาท

ราคาที่ดินในเขต F สำหรับพื้นที่ในเขต F ซึ่งเป็นพื้นที่ในเขตทหาร ราคาที่ดินโดยประเมินจะอยู่ราคาตั้งแต่ 5,500 - 52,500 บาท เมื่ออยู่ริมถนนไทรบุรีจะมีราคาที่สูง แต่ในความเป็นจริงแล้วพื้นที่บริเวณนี้ไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ ได้ เพราะเป็นพื้นที่ราชการ

ราคาที่ดินในเขต G พื้นที่ในเขต G เป็นบริเวณชุมชนเก่าแก่มาก ซึ่งเป็นชุมชนชาวประมงท้องถิ่นตั้งแต่ดั้งเดิม ราคาไม่ค่อยสูงมากนักโดยราคาประเมินริมถนนเก่าแก่มากจะอยู่ที่ราคาตารางวาละ 17,500 บาท ส่วนพื้นที่ที่อยู่ด้านหลังจะอยู่ที่ราคาตารางวาละ 6,000 บาท

ราคาที่ดินในเขต H สำหรับพื้นที่ในเขต H ถือได้ว่าเป็นพื้นที่ที่มีความหนาแน่นน้อย โดยมีถนนสายสำคัญสองสายตัดผ่านมายังในพื้นที่คือ ถนนไทรบุรี และถนนราษฎร์อุทิศ สำหรับถนนไทรบุรีเป็นถนนสายหลักของเมืองทำให้ราคาที่ดินริมถนนมีราคาสูงมาก โดยมีราคาตารางวาละ 52,500 บาท จนถึง 55,000 บาท ส่วนบริเวณในซอยราคาตารางวาละ 13,000 - 27,000 บาท ส่วนถนนราษฎร์อุทิศราคาจะอยู่ที่ตารางวาละ 18,000 - 23,000 บาท ส่วนพื้นที่นอกจากนี้ราคาเฉลี่ยตารางวาละ 3,500 - 11,000 บาท

ราคาที่ดินในเขต I สำหรับราคาที่ดินในเขต I เป็นย่าน CBD เก่าของเมืองตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นบริเวณที่มีความหนาแน่นสูง การใช้ที่ดินบริเวณนี้จะปะปนระหว่างพาณิชย์กรรมและพักอาศัย ราคาที่ดินจะสูงมากเพราะที่ดินไม่สามารถขยายออกไปได้เหมือนย่านกลางเมืองทั่วไป ที่ย่าน CBD ของเมืองราคาที่ดินจะสูง สำหรับในเขต I ก็เช่นกัน โดยราคาที่ดินที่สูงที่สุดจากราคาประเมินจะอยู่ที่ริมถนนเพชรบุรี ซึ่งเป็นย่านพาณิชย์กรรม มีตลาดทรัพย์สินตั้งอยู่พร้อมทั้งร้านค้าต่างๆ มากมายราคาประเมินตารางวาละ 72,500 บาท ส่วนพื้นที่ราคาประเมินรองลงมาได้แก่ ถนนนครในตารางวาละ 65,000 - 70,000 บาท เพราะเป็นย่านพาณิชย์กรรมเก่าและที่พักอาศัย ส่วนพื้นที่ถนนนครนอกติดริมทะเลสาบสงขลาจะอยู่ตารางวาละ 30,000 - 62,500 บาท ส่วนถนนนางงามและพื้นที่อื่น เช่น ถนนเตาหลวง ถนนรามวิถีจะมีราคาตั้งแต่ 35,000 บาทไป

จนถึง 55,000 บาท ทำให้พื้นที่ในเขต I มีราคาที่ดินที่สูงมาก แม้พื้นที่ที่อยู่ด้านในไม่ติดถนนสายสำคัญราคาต่ำสุดจึงอยู่ที่ตารางวาละ 11,000 – 28,000 บาท

4. ระบบการคมนาคมขนส่งเมืองสงขลา

การคมนาคมขนส่งเป็นองค์ประกอบทางกายภาพที่สำคัญของเมืองโดยทำหน้าที่ในการเชื่อมโยงระหว่างชุมชนเมืองสงขลา กับท้องถิ่นอื่นๆ โดยการคมนาคมขนส่งสามารถแบ่งเป็นประเด็นที่ศึกษาออกเป็นประเด็นใหญ่ๆ ได้ดังนี้

4.1 โครงข่ายการสัญจร

4.2 การขนส่ง

4.3 ปริมาณการจราจร

4.1 โครงข่ายการสัญจร

โครงข่ายการสัญจรสามารถแบ่งตามประเภทตามทางสัญจรได้ 3 ประเภทประกอบด้วย

4.1.1 โครงข่ายการสัญจรทางบก

4.1.2 โครงข่ายการสัญจรทางน้ำ

4.1.3 โครงข่ายการสัญจรทางอากาศ

4.1.1 โครงข่ายการสัญจรทางบก

การสัญจรทางบกต้องอาศัยระบบถนนเข้ามาเกี่ยวข้องจึงสามารถแบ่งโครงข่ายการสัญจร สามารถแยกตามลักษณะของการสัญจรได้ดังต่อไปนี้

ทางรถไฟ

ในเขตเมืองสงขลามีเส้นทางรถไฟเข้ามาตั้งเป็นสถานีรถไฟเมืองสงขลา ตั้งแต่ พ.ศ. 2460 โดยเป็นสถานีปลายทางที่มาจากชุมทางรถไฟหาดใหญ่ซึ่งเป็นชุมทางรถไฟที่ใหญ่และสำคัญของภาคใต้ แต่ในปัจจุบันสถานีรถไฟสงขลาได้เลิกเดินรถเส้นทางสายนี้แล้ว เนื่องจากไม่คุ้มกับผลประโยชน์เพราะการพัฒนาระบบโครงข่ายถนนในบริเวณเมืองสงขลา มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้นจากการพัฒนาทำให้การขนส่งและเดินทางและรถไฟได้ลดปริมาณลง จนเลิกดำเนินการในปี พ.ศ. 2520

ทางรถยนต์

ระบบถนน ของเมืองสงขลาสามารถแบ่งได้ดังนี้คือ

1. โครงการสายการสัญจรระดับจังหวัดและอำเภอ

เป็นถนนที่เชื่อมต่อระหว่างเมืองสงขลากับอำเภอและจังหวัดใกล้เคียงประกอบด้วย ถนนสายประธาน (Highway) เป็นถนนที่รถสามารถแล่นด้วยความเร็วสูง มีความกว้างกว่าถนนประเภทอื่นๆ มีอยู่ 2 สาย ประกอบด้วย

- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 407 เชื่อมต่อชุมชนเมืองกับอำเภอหาดใหญ่ เป็นเส้นทางสายสำคัญเข้าออกของเมืองสงขลา ผู้คนในท้องถิ่นนิยมเรียกว่า ถนนกาญจนวนิชย์
- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 408 เชื่อมต่อเมืองนครศรีธรรมราชผ่านเกาะยอไปยังอำเภอจะนะและอำเภอนาทวี ทางหลวงแผ่นดินนี้สิ้นสุดบริเวณท่าแพขนานยนต์

ถนนทั้งสองสายนี้มาเชื่อมต่อกันบริเวณสามแยกสำโรง บริเวณคลองสำโรงซึ่งเป็นคลองแบ่งขอบเขตเทศบาลเมืองสงขลาและเชื่อมต่อกับถนนภายในชุมชนคือ ถนนไทรบุรี

2. โครงการสายการสัญจรภายในเมือง

จากโครงการคมนาคมของทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 407 และ 408 ที่ช่วยในการเดินทางเชื่อมโยงเมืองสงขลากับท้องถิ่นอื่นแล้ว ภายในเมืองสงขลาเองก็มีถนนภายในเมืองสามารถแบ่งตามขนาดความกว้างของถนนได้ดังนี้

2.1 ถนนสายประธาน (Arterial Distributor) เป็นถนนที่มีเขตทางไม่น้อยกว่า 36.00 เมตร ได้แก่ ถนนไทรบุรี ซึ่งเป็นเส้นทางเข้าออกตัวเมืองสงขลาเพียงทางเดียวในปัจจุบันและเชื่อมต่อกับทางหลวงหมายเลข 408 และ 408 มีผิวจราจรข้างละ 12.00 เมตร เกาะกลางถนนกว้าง 3.00 เมตร ทางเท้ากว้างข้างละ 4.00 เมตร และ 5.00 เมตร แต่ถนนไทรบุรีก็เป็นทั้งถนนสายรองด้วย เพราะเมื่อถนนมาถึงบริเวณสามแยกหน้าธนาคารทหารไทยนั้น ถนนไทรบุรีจะเชื่อมต่อกับถนนสายหลัก (Primary Distributor ของเมืองคือ ถนนรามวิถี) และถนนไทรบุรีจะมีขนาดเล็กลงเพราะเป็นถนนสายประธานของเมืองในสมัยแรก

2.2 ถนนสายหลัก (Primary Distributor) เป็นถนนที่มีขนาดเขตทาง 20.00 เมตร ได้แก่ ถนนเดิมที่มีอยู่แล้วเช่น (ถนนปละท่า ถนนวิเชียรชม จะนะ รามวิถี) โดยถนนรามวิถีจะเป็นถนนเชื่อมแนวเหนือใต้ ส่วนถนนปละท่า ถนนจะนะ เป็นถนนสายหลักเชื่อมแนวตะวันออกและตะวันตกของเมือง

2.3 ถนนสายรอง (District Distributor) เป็นถนนที่มีขนาดทาง 16.00 เมตร เช่น ถนน สะเดา ถนนทะเลหลวง ถนนเก้าเส้ง ถนนชลาทัศน์ ถนนแหลมสนอ่อน ถนนแหล่งพระราม ถนนสุขุม เชื่อม ต่อจากถนนสายหลักและช่วยในการลดและแบ่งเบาปัญหาการจราจรลงไปได้มากเนื่องจากมีถนนเรียบริมทะเล

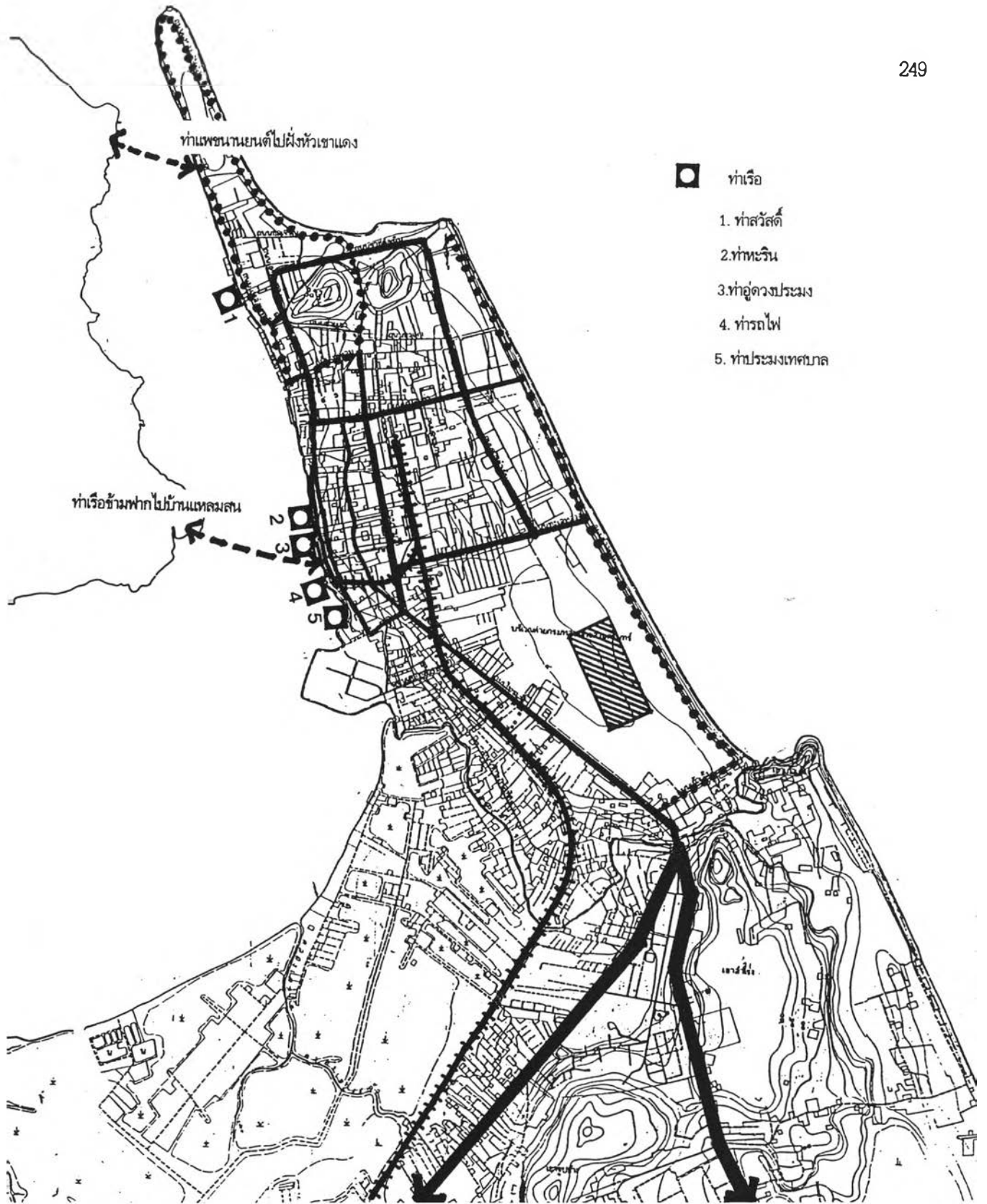
2.4 ถนนสายย่อย (Local Distributor) เป็นถนนที่มีขนาดความกว้างประมาณ 6.7 เมตร ประกอบด้วยถนนแคบภายในเมืองเก่า เช่น ถนนนครนอก นครใน ถนนนางงาม ถนนหัวเมืองทั้ง 7 คือ ถนน ปัตตานี ถนนยะลา ถนนรามัญ ถนนยะหริ่ง เป็นต้น โดยทำหน้าที่เชื่อมโยงพื้นที่ในชุมชนเมือง

3. ระบบโครงข่ายถนน

ระบบโครงข่ายถนนของเมืองสงขลา สามารถแสดงถึงรูปร่างของเมือง (Urban Form) โดยระบบ โครงข่ายถนนภายในเมืองสงขลาเมืองมองภาพโดยรวมแล้วมีลักษณะเป็นโครงข่ายเป็นแบบตาราง (Rectilinear) โดยมีถนนไทรบุรีเป็นถนนสายประธานของเมืองเชื่อมต่อกับถนนสายหลักคือถนนรามวิถี เป็น แนวโครงข่ายทางเหนือและใต้ของเมืองและมีถนนสายรองเชื่อมต่อในแนวแกนตะวันตกและตะวันออกเช่น ถนนปลงท่า ถนนทะเลหลวง ถนนไทรงาม ถนนจนะ ถนนวิเชียรชม ถนนกำแพงเพชร และมีถนนสายย่อย เชื่อมต่อจากถนนสายรอง เป็นโครงข่ายเชื่อมโยงพื้นที่ภายในชุมชน เช่น ถนนนครนอก ถนนนครใน ถนนนาง งาม นอกจากนี้เมืองสงขลายังมีโครงข่ายการสัญจรคล้ายกับระบบวงแหวนรอบเมืองโดยมีถนนชลาทัศน์ ถนน เก้าเส้ง ถนนแหลมสนอ่อน ถนนแหล่งพระราม เชื่อมต่อกับถนนสายรองภายในเมืองช่วยให้เกิดการระบายรถ และความหนาแน่นของรถที่อยู่ภายในเมืองและนอกเมืองให้สะดวกมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะรถที่เข้าใจกลาง เมืองในช่วงชั่วโมงเร่งด่วน

สำหรับพื้นที่ชุมชนเมืองตอนล่าง มีถนนกาญจนวนิชย์ หรือทางหลวงหมายเลข 407 เป็นเส้นทางตัด ผ่าน พื้นที่ส่วนนี้มีการขยายตัวของชุมชน โดยมีถนนราษฎร์อุทิศขนานกับถนนไทรบุรีทำหน้าที่เป็นถนนสาย รอง (District Distributor) เชื่อมต่อกับถนนทางหลวงหมายเลข 407 ซึ่งในความจริงแล้วถนนเส้นนี้เป็นถนน สายสำคัญอีกเส้นทางหนึ่งที่ช่วยแบ่งเบาการจราจรของถนนไทรบุรีในช่วงเร่งด่วน แต่ถนนสายนี้ในปัจจุบันยัง คงเป็นถนนสายย่อยอยู่เพราะความคับแคบของถนนนั่นเอง

กล่าวโดยสรุปเมืองสงขลา มีระบบการจราจรที่ค่อนข้างแออัดและคับแคบจากการที่ถนนต่างๆ ภายใน เมืองไม่สามารถขยายและรองรับปริมาณการจราจรที่เพิ่มขึ้นมีปัญหาการเข้าออกเมืองตลอดในชั่วโมงเร่งด่วน และเส้นทางสายสำคัญที่เข้าออกเมืองโดยพบเห็นได้บริเวณสามแยกสำโรง ดังนั้นควรมีการปรับปรุงเส้นทาง เข้าออกเมืองสงขลาให้สะดวกรวดเร็วกว่าปัจจุบัน

แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษาเมืองสงขลา

	แผนที่ 4.19	แสดง	โครงการคมนาคมภายในเมืองสงขลา		
	มาตราส่วน		ที่มา		จากการสำรวจ
	สัญลักษณ์	<ul style="list-style-type: none"> ถนนสายประธาน ถนนสายหลัก ถนนสายรอง ถนนสายย่อย 	<ul style="list-style-type: none"> เส้นทางรถไฟ เส้นทางเชื่อมโยงทางน้ำ สนามบิน ทำเรือ 		
<p>ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย</p>					

ถนนสายประธาน

ถนนโทมูรี

ทางหลวงหมายเลข 408

ถนนสายหลัก

ถนนรามวิถี

ถนนราชดำเนิน

ถนนสายรอง

ถนนลาทัศน์

ถนนปละท่า

ถนนทะเลหลวง

ถนนเพชรศรี

ถนนเก้าเส้ง

ถนนสายย่อย

ถนนนครนอก

ถนนนางงาม

ถนนชัยมงคล

ภาพที่ 4.12 แสดงโครงข่ายถนนในเมืองสงขลาตามระดับโครงข่ายและบรรยากาศ

4. ระบบการจราจร

จากระบบโครงข่ายถนนดังกล่าวส่งผลให้เกิดการจราจรติดขัดในถนนบางสาย เป็นอุปสรรคต่อการสัญจรภายในเขตชุมชนเมือง โดยเฉพาะเขตเมืองเก่า ถนนนครนอก นครใน นางงาม ถนนสายย่อยต่างๆ บริเวณเมืองเก่า ทำให้มีการเดินทางเดียวบริเวณนี้ ส่วนถนนอื่นโดยรอบแล้วจะให้เดินทางสองทางได้เกือบทุกสายภายในเมือง โดยทั้งนี้ทางเจ้าหน้าที่ตำรวจจราจรของเมืองก็ให้ความสำคัญกับปัญหาดังกล่าว โดยจัดส่งเจ้าหน้าที่ไปประจำตามจุดต่างๆ ในการแก้ปัญหาด้านการจราจรในช่วงโมงเร่งด่วนหลายจุด

4.1.2 โครงข่ายการสัญจรทางน้ำ

เนื่องจากบริเวณเมืองสงขลาสภาพภูมิประเทศเอื้ออำนวยต่อการใช้การสัญจรทางน้ำเป็นอย่างมาก ในอดีตการใช้การสัญจรทางน้ำถือได้ว่ามีความสำคัญมาก ทำให้เมืองสงขลาเป็นเมืองท่าตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แม้ว่าปัจจุบันจะลดบทบาทความสำคัญลงไปมากก็ตาม ปัจจุบันมีท่าเรือสำคัญ 5 แห่ง โดยทั้งหมดใช้เป็นที่เทียบเรือประมง ประกอบด้วย ท่าสวัสดิ์ ท่าहरิน ท่าอู่ดวงประมง ท่ารถไฟ ท่าเทศบาลหรือท่าสะพาน

ปัจจุบันเมืองสงขลาเป็นที่ตั้งของท่าเรือน้ำลึก สำหรับขนส่งสินค้าเข้า - ออกระหว่างประเทศ โดยตั้งอยู่บริเวณชุมชนริมฝั่งหัวเขาแดงตรงข้ามเมืองสงขลา สำหรับการขนส่งสินค้าระหว่างประเทศ โดยมีสินค้าที่สำคัญคือ น้ำมันเชื้อเพลิง ปุ๋ย อุปกรณ์ก่อสร้าง ยางพารา และผลิตภัณฑ์ประมง สามารถรับเรือขนาด 9,000 - 12,000 DWT กินน้ำลึกไม่เกิน 8 เมตรเข้าเทียบได้ นอกจากนั้นยังมีท่าเทียบเรือประมงบริเวณด้านใต้ของเมืองคือ ท่าสะพาน ซึ่งก่อสร้างแล้วเสร็จตั้งแต่ปี พ.ศ. 2533 เป็นท่าขนส่งผลผลิตการประมงหรือเรียกว่า แพลปลา มีเรือมาใช้บริการประมาณวันละ 30 - 40 ลำ แทนในอดีตที่การขนส่งจะอยู่บริเวณชุมชนนครนอก ซึ่งเกิดเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมต่างๆ ให้แก่เมืองอย่างมาก ท่าเทียบเรือของกองทัพเรือบริเวณหน้าสถานีทหารเรือสงขลาใช้สำหรับเป็นที่จอดเรือรบเพื่อรับส่งกำลังบำรุง

เมืองสงขลาเป็นเมืองที่มีการใช้แพขนานยนต์ในการขนส่งทางคมนาคมออกจากเมืองได้อีกทางหนึ่ง โดยอยู่ในความดูแลของหน่วยแพขนานยนต์สงขลา กรมเจ้าท่ารับส่งผู้โดยสารจากฝั่งตัวเมืองสงขลาไปยังหัวเขาแดง ตำบลหัวเขา อำเภอสิงหนคร ปัจจุบันมีแพให้บริการจำนวน 3 ลำ

4.1.3 โครงข่ายการสัญจรทางอากาศ

การสัญจรทางอากาศภายในเมืองสงขลา มีสนามบินอยู่ 1 แห่ง อยู่ในความดูแลของกองทัพเรือ ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลเมืองสงขลา เครื่องบินขนาดเล็กและขนาดกลางสามารถลงได้ แต่ไม่เปิด

ให้บริการเป็นการบินพาณิชย์ การใช้การสัญจรทางอากาศผู้ที่อยู่ในเมืองสงขลาจะต้องเดินทางไปที่สนามบินนานาชาติหาดใหญ่ โดยอยู่ห่างจากตัวเมืองหาดใหญ่ไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ 12 กิโลเมตร ตั้งอยู่ในกิ่งอำเภอคลองหอยโข่ง สามารถรับผู้โดยสารได้สูงสุดประมาณ 800 คนชม.

4.2 การขนส่ง

การบริการขนส่งภายในเมืองสงขลาสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ

4.2.1 การขนส่งทางรถยนต์

4.2.2 การขนส่งทางเรือ

4.2.1 การขนส่งทางรถยนต์

การขนส่งทางรถยนต์ส่วนใหญ่เป็นการขนส่งสินค้าและผู้คน โดยใช้ยานพาหนะแตกต่างกันไป โดยสามารถแบ่งระดับของการขนส่งภายในเมืองสงขลาได้ 2 ระดับประกอบด้วย

1. การขนส่งระหว่างเมืองสงขลากับต่างถิ่น
2. การขนส่งภายในท้องถิ่นเมืองสงขลา

1. การขนส่งระหว่างเมืองสงขลากับต่างถิ่น

การเดินทางระหว่างเมืองสงขลากับต่างถิ่นจะมีจุดรับโดยสารอยู่ภายในเมืองสงขลาตามชนิดและยานพาหนะดังนี้

1.1 รถโดยสารประจำทาง เป็นรถโดยสารวิ่งระหว่างจังหวัดและอำเภอต่างๆ โดยรอบเมืองสงขลา สามารถแยกเป็นสายต่างๆ ได้ดังนี้

- **สายสงขลา - หาดใหญ่** มีการผูกขาดการขนส่งโดยรถโดยสารประจำทางขนาดใหญ่ เป็นรถบัสขนาดใหญ่ เดินตามเส้นทางจากหน้าวัดแจ้งบริเวณถนนรามวิถี ออกถนนไทรบุรี วิ่งตามถนนทางหลวงหมายเลข 407 ไปอำเภอหาดใหญ่ ค่าโดยสารจากต้นสายถึงปลายทางคิด 20 บาท เป็นการเดินรถโดย บริษัทโพธิ์ทองเดินรถ จำกัด ชาวท้องถิ่นเรียกว่า รถเขียว อยู่ในความดูแลของกรมการขนส่งทางบก
- **สายสงขลา - กรุงเทพฯ** อยู่ด้านหลัง บริษัทระโนดเดินรถ จำกัด ซึ่งเดินทางระหว่างกรุงเทพฯ จากสถานีขนส่งสายใต้มายังเมืองสงขลาโดยตรง

- สายสงขลา - นครศรีธรรมราช ดำเนินการโดย บริษัทระโนดเดินรถ จำกัด เป็นสถานีขนส่งสำหรับบริเวณภาคใต้ตอนล่างทั้งหมด โดยจะมีรถโดยสารไปจังหวัดใกล้เคียง เช่น พัทลุง ปัตตานี

1.2 รถโดยสารขนาดเล็ก เป็นรถโดยสารวิ่งระหว่างอำเภอต่างๆ ภายในจังหวัดสงขลา โดยส่วนใหญ่รถจอดบริเวณท่ารถภายในเขตเทศบาล สามารถแยกสายต่างๆ ได้ดังนี้

- สายสงขลา - นาทวี เป็นรถสองแถวต่อกระบะหลังเป็นที่นั่ง เดินทางไปอำเภอนาทวี ค่าโดยสารประมาณ 20 บาท โดยใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 408
- สายสงขลา - จะนะ คล้ายกับสายสงขลานาทวี โดยทั้งสองสายเป็นลักษณะของกลุ่มผู้ให้บริการเจ้าเดียวกัน โดยมีท่ารถบริเวณหลังตลาดทรัพย์สินริมคลองขวาง ใช้เส้นทางไทรบุรีเป็นเส้นทางเข้าออกเมือง
- สายสงขลา - หาดใหญ่ มีลักษณะของรถโดยสารเป็นรถยนต์ส่วนบุคคลหรือเรียกว่าแท็กซี่ป้ายดำ โดยจอดอยู่ในบริเวณซอย 2 ของถนนรามวิถี เดินทางไปหาดใหญ่ โดยหาผู้โดยสารเต็มคันรถ โดยผู้โดยสารอาจจะ 4 - 5 คนต่อคัน เต็มคันแล้วจึงออก ค่าโดยสารคิดเหมาแล้วแต่ละตกลงกับผู้ขับขี่

1.3 รถบรรทุกสินค้า มีการรับส่งสินค้าเพื่อขายไปยังจังหวัดอื่นๆ และภายในจังหวัด โดยส่วนใหญ่แล้วจะตั้งอยู่บริเวณริมถนนนครนอก ซึ่งเป็นท่าเทียบเรือและมีโกดังเก็บของมาก โดยบริเวณนี้มีทั้งรถบรรทุก 6 ล้อไปจนถึง 10 ล้อ ใช้ในการขนส่ง

2. การขนส่งภายในท้องถิ่นเมืองสงขลา

2.1 สามล้อถีบ บริการรับส่งผู้โดยสารไม่เกิน 2 คน ภายในเขตเทศบาลเมืองสงขลา โดยที่อัตราค่าโดยสารขึ้นอยู่กับระยะทาง จุดจอดรอรับผู้โดยสารจะมีอยู่จุดเดียวบริเวณถนนพรศรี ซึ่งเป็นย่านพาณิชยกรรมของเมือง โดยผู้โดยสารจะเป็นผู้สูงอายุเสียเป็นส่วนใหญ่ อีกทั้งผู้ขับขี่ก็เป็นผู้ที่สู่วัยโดยเฉลี่ยส่วนใหญ่จะมีอายุระหว่าง 40 - 60 ปี เสียเป็นส่วนใหญ่ การให้บริการขนส่งโดยสามล้อถีบเป็นการขนส่งในยุคแรกของเมืองสงขลา แต่เนื่องด้วยการขยายตัวของตัวเมืองทำให้การบริการสามล้อถีบต้องลดจำนวนลงเพราะเส้นทางไกลขึ้นคนขับไม่สามารถขับขี่ได้รวดเร็วเหมือนสมัยก่อน

2.2 รถสองแถว ในบริเวณเมืองสงขลา มีรถสองแถวบริการภายในชุมชนเมืองสงขลา โดยมี

ท่าเรือประมง

ท่าเรือน้ำลึก

การขนส่งโดยแพขนานยนต์

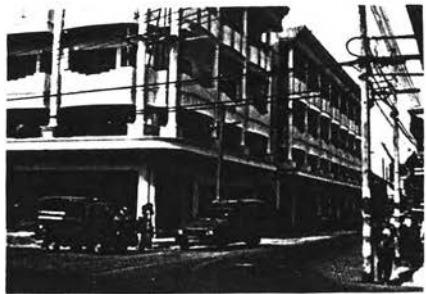
ท่าแพข้ามฟากหัวเขาแดง

รถประจำทางสงขลา-หาดใหญ่

ท่ารถแท็กซี่ป้ายคำรามถนนรามวิถี

รถสองแถวเล็กและรถโดยสารเล็ก

ท่ารถโดยสารเล็ก สงขลา-นาทวี

รถจักรยานยนต์รับจ้าง

สามล้อถีบกำลังสูญหายไป

ท่าเรือเทศบาลบริเวณตลาดทรัพย์สิน

ภาพที่ 4.13 แสดงการคมนาคมขนส่งภายในเมืองสงขลา

ลักษณะเป็นรถ 4 ล้อเล็ก ผู้โดยสารจะนั่งด้านหลัง ค่าโดยสาร 7 บาทตลอดสาย โดยจะแบ่งเป็นวิ่งในเขตเทศบาลและวิ่งนอกเขตเทศบาล โดยจะวิ่งไปรอบๆ เมืองสงขลา

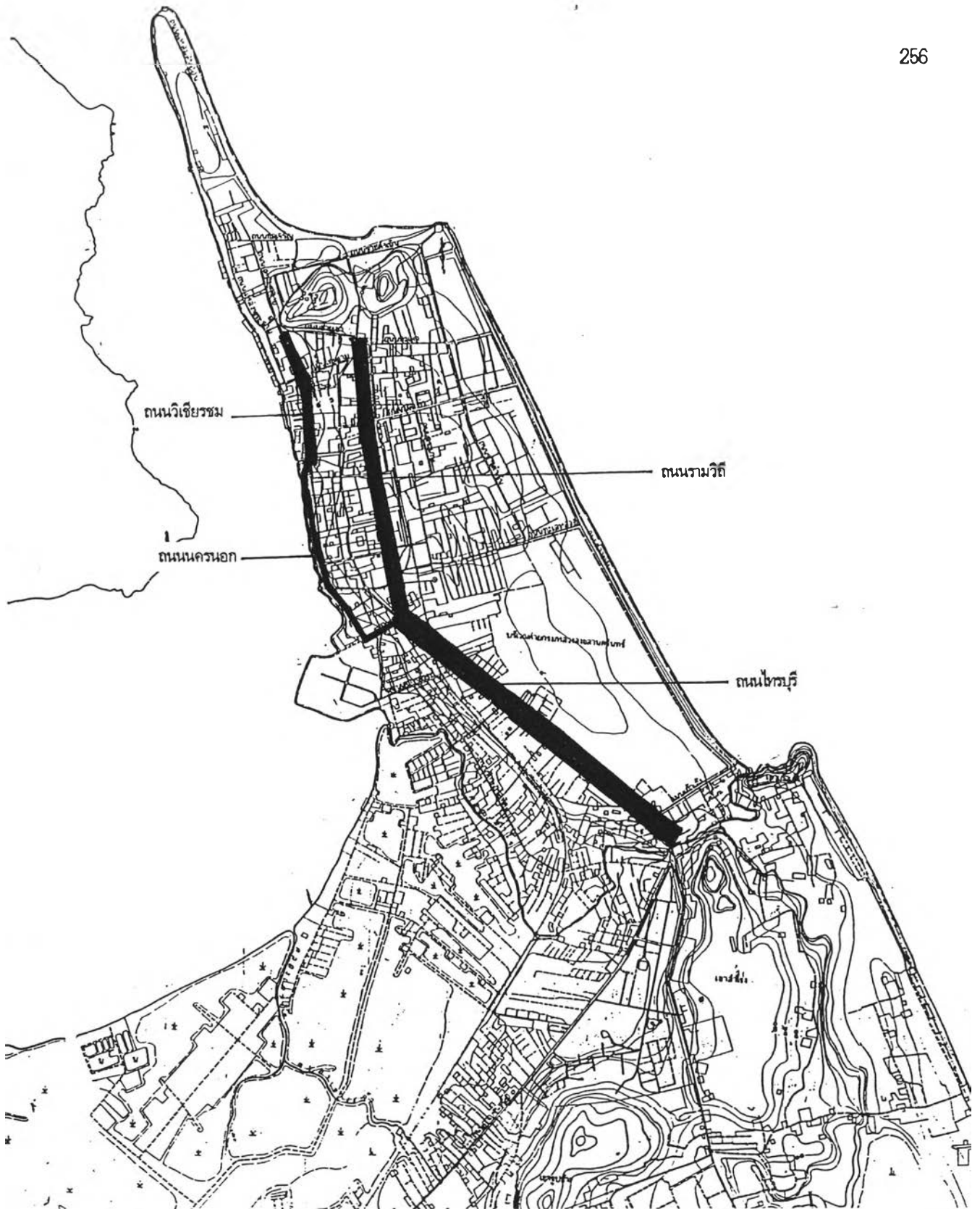
2.3 รถจักรยานยนต์รับจ้าง เริ่มเข้ามามีบทบาทในด้านการขนส่งภายในเมืองสงขลา โดยทุกถนนจะมีท่ารถกระจายอยู่ทั่วทุกถนนและซอย สามารถรับผู้โดยสารไม่เกิน 1 คน สามารถให้บริการได้ไกลกว่าสามล้อถีบ อัตราค่าโดยสารขึ้นอยู่กับระยะทางสำหรับการเดินทาง โดยรถจักรยานยนต์รับจ้างภายในเมืองสงขลาได้รับการควบคุมและดูแลโดยตำรวจเป็นอย่างดี มีการทำแผนที่จุดรับส่งต่างๆ แสดงภายในสถานีตำรวจเพื่อตรวจสอบว่าท่ารถนี้มีคนขับชื่ออะไร อยู่ที่ไหน เพื่อสามารถตรวจสอบได้ง่ายเมื่อเกิดความผิด

กล่าวโดยสรุปสำหรับระบบการขนส่งของเมืองสงขลาถึงแม้จะมีการขนส่งที่ครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมดของเมือง เพราะเมืองสงขลามีขนาดเล็ก แต่การโดยสารส่วนใหญ่มักถูกควบคุมกิจการโดยเอกชน ทำให้การให้บริการยังไม่ดีพอและให้ความปลอดภัยแก่ประชาชน เพราะผู้ที่ให้บริการมีความประมาท ไม่มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยของการให้บริการ อีกทั้งยังเป็นการผูกขาดทางหน่วยงานของรัฐน่าจะเข้ามาเสริมโดยอาจจะเข้าร่วมเดินรถ เพื่อช่วยให้เกิดการแข่งขันหรือเปิดให้เอกชนเข้ามาแข่งขันกันเองเพื่อผลประโยชน์น่าจะตกอยู่กับประชาชนในท้องถิ่นมากขึ้น

4.3 ปริมาณการจราจร

ปริมาณการจราจรในพื้นที่เมืองสงขลา โดยถนนที่มีปริมาณการจราจรคับคั่งมากที่สุดคือบริเวณถนนไทรบุรี ซึ่งมีปริมาณรถประมาณ 65,000 คัน/วัน หรือ 2,700 คันต่อ 1 ชั่วโมง เพราะถนนสายนี้เป็นถนนสายประธาน รวมการจราจรจากตัวเมืองออกนอกเมืองได้แก่ สงขลา - หาดใหญ่ และสงขลา - นาทวี ถนนที่รองรับการจราจรรองลงไปได้แก่ ถนนรามวิถี มีจำนวนรถโดยเฉลี่ยประมาณ 50,000 คัน/วัน หรือ 2,000 คันต่อชั่วโมง ถนนนี้จะเชื่อมต่อกับถนนนครนอกและถนนวิเชียรชม สำหรับถนนนครนอกมีจำนวนรถประมาณ 10,000 คันต่อวัน หรือ 400 คัน/ชั่วโมง ถนนวิเชียรชมมีจำนวนรถประมาณ 36,000 คัน/วัน (แผนที่ 4.20)

ปัจจุบันเมืองสงขลาเริ่มมีปัญหาการจราจรแล้วเนื่องจากปริมาณรถที่เพิ่มขึ้นมาก จากการพัฒนาเมืองที่ผ่านมา โดยเฉพาะถนนไทรบุรีซึ่งเป็นเส้นทางเข้าออกเมือง บริเวณช่วงหน้าค่ายกรมหลวงสงขลานครินทร์ จะมีปัญหาการจราจรในชั่วโมงเร่งด่วนคือ ช่วงเวลาตั้งแต่ 7.00 - 9.00 น. และ 15.00 - 17.00 น. ซึ่งเป็นช่วงที่ต้องมีการเดินทางในการไปทำงานและโรงเรียนเพราะภายในเมืองสงขลาเป็นศูนย์ราชการและมีสถานศึกษาอยู่เป็นจำนวนมาก

แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษาเมืองสงขลา

	แผนที่ 4.20	แสดง ปริมาณการจราจรบนถนนสายสำคัญ							
	มาตราส่วน	ที่มา สถานีตำรวจภูธรอำเภอเมืองสงขลา							
	สัญลักษณ์	<table border="0"> <tr> <td></td> <td>65000 คัน/วัน</td> <td></td> <td>36000 คัน/วัน</td> </tr> <tr> <td></td> <td>50000 คัน/วัน</td> <td></td> <td>10000 คัน/วัน</td> </tr> </table>			65000 คัน/วัน		36000 คัน/วัน		50000 คัน/วัน
	65000 คัน/วัน		36000 คัน/วัน						
	50000 คัน/วัน		10000 คัน/วัน						

ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4.2.2 การขนส่งทางเรือ

การขนส่งทางเรือโดยส่วนใหญ่จะเป็นการขนส่งเพื่อการพาณิชย์ เช่น ขนส่งสินค้า ทำการประมง ส่วนใช้เป็นการเดินทางไปที่ต่างไกลๆ เหมือนในอดีตได้ลดบทบาทไป จากการเข้ามาของการเชื่อมโยงโดยเส้นทางรถไฟและโครงข่ายถนน โดยปัจจุบันการขนส่งทางน้ำเหลือแค่เพียงการเดินทางข้ามฝั่งทะเลสาบเท่านั้น โดยการใช้แพขนานยนต์บริเวณแหลมสนอ่อน และการเดินทางไปบริเวณบ้านแหลมสนซึ่งเคยเป็นที่ตั้งของเมืองสงขลาเก่าในอดีต โดยมีท่าเรือบริเวณตลาดทรัพย์สิน

5. ระบบสาธารณูปโภค

5.1 การไฟฟ้า

การให้บริการไฟฟ้าในเขตเทศบาลเมืองสงขลา ดำเนินการโดยให้บริการกระแสไฟฟ้าจากการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคสงขลา ซึ่งสามารถให้บริการได้อย่างทั่วถึง โดยในปี พ.ศ. 2537 การไฟฟ้าจังหวัดสงขลา ให้บริการครอบคลุมพื้นที่ อำเภอเมือง อำเภอจะนะ อำเภอนาทวี และอำเภอลingsนคร มีผู้ใช้ 28,408 ราย จำนวนกระแสไฟฟ้า 15,996,244.68 กิโลวัตต์

สำหรับการให้บริการทางไฟฟ้านั้น จากการสำรวจพบว่าโครงข่ายการให้บริการของไฟฟ้าภายในเขตเทศบาลเมืองสงขลาสามารถครอบคลุมได้ทั่วทุกพื้นที่ของเมือง ประชาชนทุกครัวเรือนมีไฟฟ้าใช้

5.2 การประปา

การให้บริการการนำประปาในเขตเทศบาลเมืองสงขลาอยู่ในความรับผิดชอบของการประปาส่วนภูมิภาคสงขลา (สงขลา - ทาดใหญ่) ได้ให้การขยายเขตจ่ายน้ำสงขลาเพิ่มมากขึ้น ได้ก่อสร้างถังจ่ายน้ำและท่อส่งน้ำเพิ่มเติม ถึงจ่ายน้ำสงขลาตั้งอยู่บริเวณเขาสำโรง มีขนาดความจุ 16,000 ลูกบาศก์เมตร แหล่งน้ำดิบใช้ผลิตน้ำประปาได้ส่งมาจากอำเภอหาดใหญ่ ซึ่งผันน้ำจากคลองอู่ตะเภา (ตารางที่ 4.11)

เขตจ่ายน้ำสงขลาในปัจจุบัน (สิงหาคม พ.ศ. 2540) มีผู้ใช้ น้ำ 18,635 ราย มีปริมาณน้ำผลิต 1,076,512 ลูกบาศก์เมตรต่อเดือน แยกเป็นปริมาณน้ำจำหน่าย 751,372 ลูกบาศก์เมตรต่อเดือน และปริมาณน้ำสูญเสีย 325,170 ลูกบาศก์เมตรต่อเดือน ซึ่งเกิดจากระบบการขนส่งตามท่อ ท่อส่งน้ำประปามีขนาดตั้งแต่ 100 มม. จนถึง 250 มม. ชนิด Asbestos Cement หรือ AC เป็นท่อหลักและจำหน่ายบ้านเรือนตามท่อแยกในบริเวณใกล้เคียงกับท่อหลักทั่วทั้งเขตเทศบาล

ตารางที่ 4.11 ข้อมูลการผลิตและจำหน่ายน้ำประปา

ประจำเดือน	จำนวนผู้ใช้น้ำ (ราย)	ปริมาณน้ำผลิต (ม ³)	ปริมาณน้ำจำหน่าย (ม ³)	ปริมาณน้ำสูญเสีย (ม ³)
ม.ค. 38	15,405	866,961	660,755	206,206
ก.พ. 38	15,438	759,099	660,467	98,632
มี.ค. 38	15,553	828,245	652,117	176,128
เม.ย. 38	15,612	820,395	742,935	77,460
พ.ค. 38	15,708	863,182	694,671	168,511
มิ.ย. 38	15,875	807,086	686,363	120,723
ก.ค. 38	16,080	799,008	709,091	89,917
ส.ค. 38	16,185	803,726	646,654	157,072
ก.ย. 38	16,392	817,810	687,106	130,704
ต.ค. 38	16,457	895,235	688,237	206,998
พ.ย. 38	16,712	865,586	674,998	190,588
ธ.ค. 38	16,825	892,356	740,222	152,134
ม.ค. 39	16,390	886,410	634,872	251,538
ก.พ. 39	17,043	793,193	650,339	142,854
มี.ค. 39	17,177	866,069	682,571	183,498
เม.ย. 39	17,266	829,731	738,433	91,298
พ.ค. 39	17,355	782,001	657,675	124,326
มิ.ย. 39	17,449	741,958	625,037	116,921
ก.ค. 39	17,578	810,471	593,186	217,285
ส.ค. 39	17,713	802,367	678,429	123,938
ก.ย. 39	17,781	763,655	612,007	151,648
ต.ค. 39	17,832	785,103	621,522	163,581
พ.ย. 39	17,876	788,541	600,034	178,507
ธ.ค. 39	17,949	815,157	596,021	219,136
ม.ค. 40	18,075	785,963	534,893	251,070
ก.พ. 40	18,181	703,610	583,908	119,702
มี.ค. 40	18,326	774,583	598,428	176,156
เม.ย. 40	18,416	746,845	587,808	159,037
พ.ค. 40	18,476	961,674	618,889	342,785
มิ.ย. 40	18,529	908,658	673,513	235,145
ก.ค. 40	18,580	945,937	673,707	272,230
ส.ค. 40	18,635	1,076,512	751,372	325,140

ที่มา : สำนักงานประปาสงขลา (เขตจำหน่ายน้ำสงขลา)

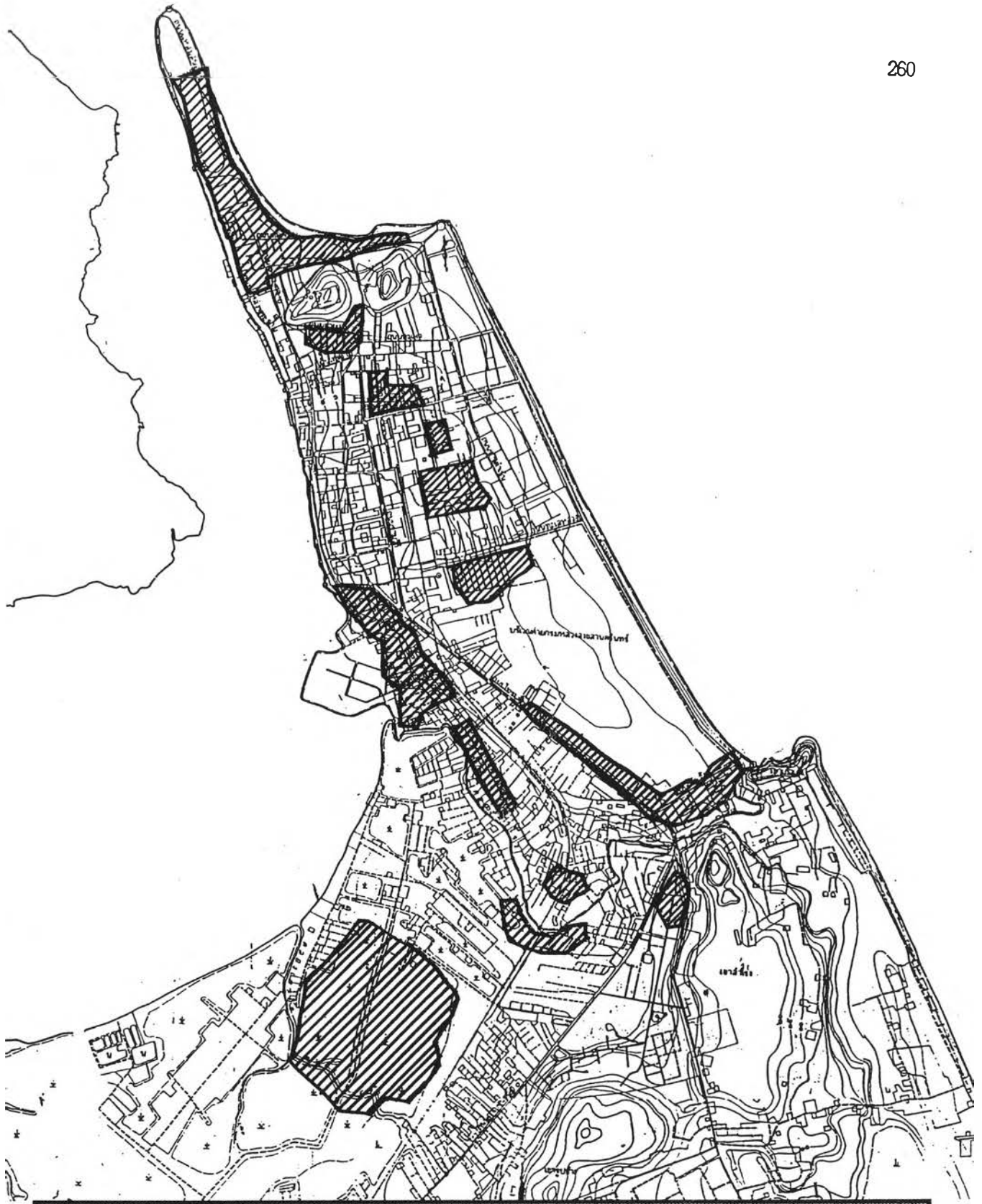
หมายเหตุ ปริมาณน้ำผลิต หมายถึง น้ำที่รับจากสำนักงานประปาสงขลา (เขตจำหน่ายน้ำภาคใหญ่) เนื่องจากเขตจำหน่ายน้ำสงขลาไม่มีระบบการผลิต การผลิตทั้งหมดอยู่ที่เขตจำหน่ายน้ำภาคใหญ่ และเขตจำหน่ายน้ำภาคใหญ่จะส่งน้ำให้เขตจำหน่ายน้ำสงขลา

ในอนาคตการประปาส่วนภูมิภาคสงขลาจะเพิ่มกำลังการผลิตน้ำเพิ่มมากขึ้นเพื่อจำหน่ายให้ประชาชนทั่วไปและนอกเขตเทศบาล โดยจะเพิ่มในอัตราร้อยละ 20 ของปีที่ผ่านมา และขยายไปยังเขตที่ยังไม่ได้รับการบริการ หรือบ้านเรือนที่ทำการก่อสร้างใหม่ เนื่องจากการขยายตัวของความเป็นเมือง

จากสถิติประชากรในเมืองสงขลา และสถิติผู้ใช้น้ำมีจำนวนมากขึ้นทุกปี น้ำประปาที่ผลิตได้มีจำนวนมากแต่การสูญเสียของน้ำมีเปอร์เซ็นต์ที่มากขึ้นทุกปี เนื่องจากปริมาณน้ำที่ผลิตจะผลิตมาจากสำนักงานประปาสงขลา (เขตจำหน่ายน้ำหาดใหญ่) เนื่องจากเขตจำหน่ายน้ำสงขลาไม่มีระบบการผลิต การผลิตทั้งหมดอยู่ที่เขตจำหน่ายน้ำหาดใหญ่ แล้วจึงส่งมาที่เมืองสงขลา ทำให้ปริมาณการสูญเสียน้ำมากขึ้น

5.3 การระบายน้ำ

การที่เมืองสงขลา มีสภาพเป็นแหลมยื่นลงสู่ทะเล มีทะเลสาบและทะเลหลวงอยู่ทั้งสองด้าน น้ำฝนในพื้นที่สามารถกระจายลงสู่ทะเลได้รวดเร็วจึงไม่เกิดปัญหาน้ำท่วมที่รุนแรง ในเขตพื้นที่ส่วนเหนือที่เป็นเขตเทศบาลเมือง มีระบบท่อระบายน้ำแบบท่อรวม รับทั้งน้ำฝนและน้ำเสียจากอาคารบ้านเรือน โรงงานอุตสาหกรรม สถานที่ราชการต่างๆ ระบายลงสู่ทะเล น้ำจากพื้นที่เกือบทั้งหมดระบายจากทิศตะวันออกสู่ทิศตะวันตก ลงสู่ทะเลสาบสงขลาที่คลองขวาง ปลายถนนชลเจริญ ถนนราชดำเนิน ถนนไทรงาม ถนนสงขลาบุรี ฯลฯ มีเพียงพื้นที่ริมชายฝั่งทะเลด้านตะวันออกเป็นบริเวณสนามกีฬา และที่ตั้งของเขตทหารเรือที่ระบายลงสู่ด้านทะเลหลวง ระบบท่อระบายน้ำส่วนใหญ่เป็นรางคอนกรีตเสริมเหล็กรูปตัววี (V) หรือตัว (U) ขนาด 0.30x0.40 และ 0.60 เมตร มีอยู่ทั่วไปในพื้นที่ย่านพาณิชย์กรรมและย่านที่อยู่อาศัย ส่วนถนนสายหลัก เช่น ถนนรามวิถี และถนนไทรบุรี มีการระบายน้ำโดยท่อกลมขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 0.60/0.80 และ 1.00 เมตร น้ำที่ส่วนใหญ่ระบายตามระบบท่อจนลงทะเลสาบสงขลา คลองขวาง และคลองลำโรง ท่อระบายน้ำของถนนบางสายมีท่อเพียงข้างเดียว ลักษณะของท่อระบายน้ำที่มีอยู่ในปัจจุบันส่วนใหญ่ยังไม่ได้มาตรฐาน มีสภาพเก่า ท่อระบายน้ำมีขนาดเล็กเกินไป รางระบายน้ำเป็นรางดินดินๆ ไม่มีฝาปิด รวมทั้งมีดินทราย โคลน และขยะมูลฝอยอุดตัน ตลอดจนมีการก่อสร้างอาคารต่างกีดขวางทางระบายน้ำ บริเวณที่มีปัญหาด้านระบบระบายน้ำได้แก่ ริมถนนแหล่งพระรามมีทางระบายน้ำไม่ตลอดสาย ด้านเหนือของถนนไทรงาม มีระบบระบายน้ำไม่เหมาะสมเพียงพอกับพื้นที่รับน้ำทางฝั่งตะวันออกของถนนสะเกษ รางระบายน้ำที่มีอยู่ขนาดไม่เพียงพอ แคบไม่ได้มาตรฐาน ทางเหนือของถนนวุฒิมิ 1 เป็นรางดินขนาดเล็ก รางระบายน้ำคอนกรีตอยู่ที่ดินเอกชน ระดับทางเข้าของรางสูงกว่าระดับท้องคลองข้างถนนชัยมงคล ประมาณ 0.5 เมตร รางระบายน้ำถนนทะเลหลวงมีขนาดเล็กและแคบทำให้มีน้ำไหลไม่สะดวก ถนนไทรบุรีรางระบายน้ำมีขนาดเล็ก ถนนเตาหลวงรางระบายน้ำมีขนาดเล็ก ถนนแหลมทรายเป็นรางระบายน้ำดิน ในปัจจุบันทางเทศบาลเมืองสงขลาได้ปรับปรุงพัฒนาคลอง

แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษาเมืองสงขลา

	แผนที่ 4.21	แสดง บริเวณที่ลุ่มน้ำท่วมซ้ำ	
	มาตราส่วน	ที่มา กองช่าง เทศบาลเมืองสงขลา	
	สัญลักษณ์ พื้นที่น้ำท่วมซ้ำมีปัญหาระบายน้ำไม่ทันเวลาเกิดฝนตกหนัก		

ขวาง โดยการขุดลอกและทำคานคอนกรีตช่วยรับน้ำหนักพื้นที่ที่มีก่ประสบปัญหาน้ำท่วมจนไม่เกิดสภาพน้ำท่วมอีกต่อไป

ส่วนพื้นที่ส่วนใต้นอกเขตชุมชนเทศบาลเมืองสงขลาไม่มีระบบท่อระบายน้ำและรวมน้ำเสีย การระบายน้ำเป็นไปตามสภาพทางธรรมชาติ และสัมพันธ์กับสภาพการพัฒนาพื้นที่ที่มีถนนสายต่างๆ ตามแนวเหนือ - ใต้ เข้าสู่เขตชุมชน การระบายน้ำจากพื้นที่ต่างๆ จึงเข้าสู่ร่องระบายน้ำต่างๆ แล้วไหลต่อเนื่องไปสู่ทะเล แล้วไหลต่อเนื่องไปสู่ทะเล น้ำส่วนใหญ่จากพื้นที่ด้านตะวันตกของเขาสำโรง เขารูปช้าง จะระบายลงสู่ทะเลสาบ มีเพียงพื้นที่ด้านตะวันออกของภูเขาที่อยู่ริมทะเลหลวงเท่านั้นที่ระบายออกสู่ทะเลด้านนี้

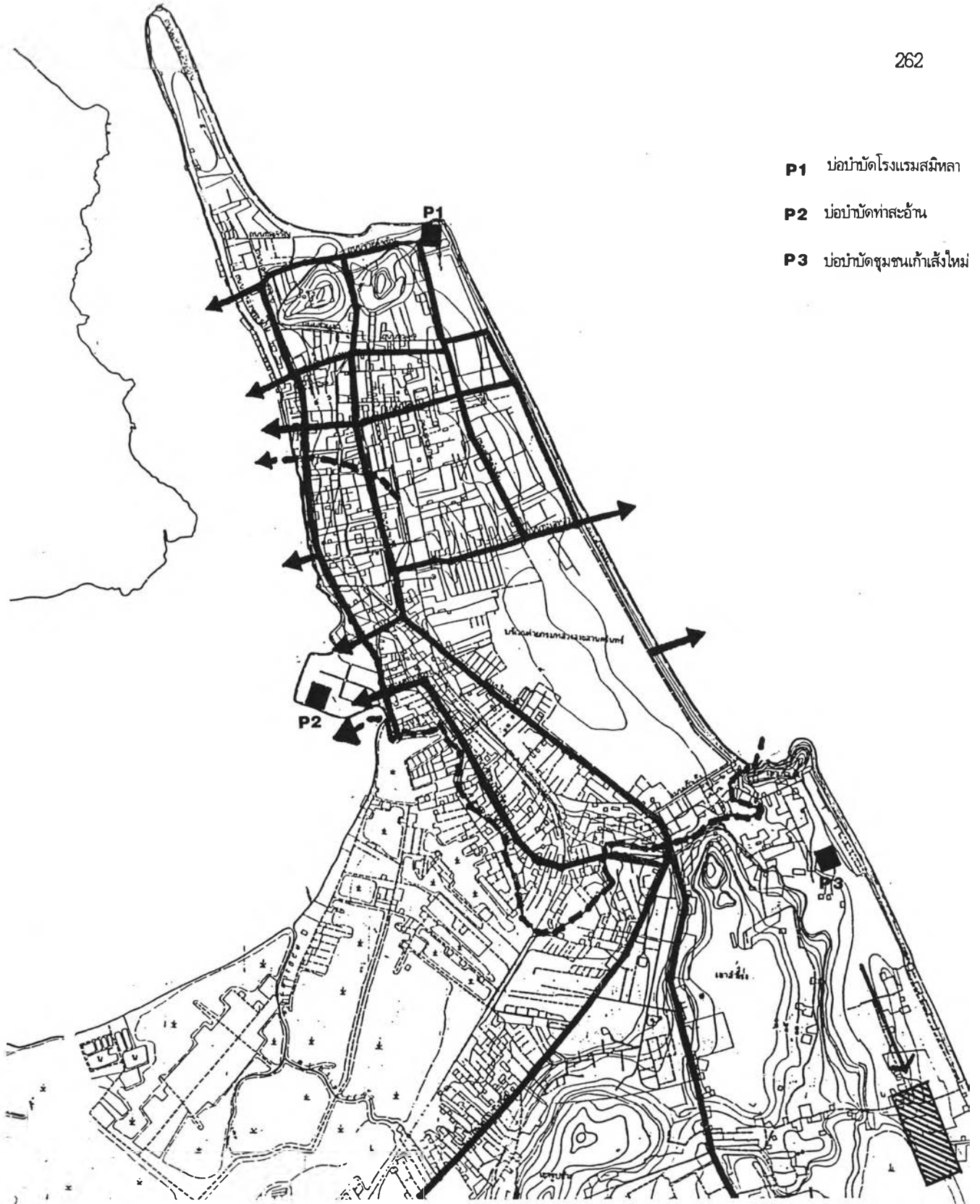
จากการสำรวจทำให้พบว่าภายในเมืองสงขลายังไม่มีระบบการระบายน้ำที่สมบูรณ์ ทำให้ในบางพื้นที่ซึ่งเป็นพื้นที่แอ่งเกิดปัญหาน้ำท่วม เนื่องจากการมีฝนตกหนักและปัญหาจากสาเหตุอื่นได้ดังนี้ (แผนที่ 4.21)

- รางระบายน้ำมีปริมาณไม่ครอบคลุมพื้นที่ และมีขนาดเล็กเกินไปทำให้การไหลระบายน้ำไม่ทัน เช่น บริเวณถนนแหล่งพระราม
- สภาพพื้นที่บริเวณพื้นที่ที่เป็นที่ลุ่มต่ำ และถูกอิทธิพลของน้ำทะเลหนุน เช่น บริเวณท่าสะพาน
- ถนนไทรบุรีถูกปิดกั้นด้วยสนามบินทหาร ทำให้น้ำไหลระบายออกไม่ทัน
- ตัวเมืองมีความเจริญทางด้านตะวันตกเฉียงใต้ ซึ่งแต่ก่อนน้ำจะไหลระบายลงมาด้านนี้ แต่ในปัจจุบันมีการถมที่ปิดกั้นการไหลของน้ำ

สำหรับสาเหตุหลักของปัญหาการระบายน้ำและน้ำท่วมทางเมืองสงขลาได้วางแผนงานปรับปรุงไว้ดังนี้

- วางท่อระบายน้ำฝนให้สอดคล้องกับบริเวณที่ถูกล้นน้ำท่วม ปรับปรุงก่อสร้างต่อใหม่ให้มีขนาดใหญ่ขึ้นเพียงพอที่จะระบายน้ำฝน
- บริเวณที่ลุ่มต่ำที่จะใช้เป็นที่อยู่อาศัย มีข้อบังคับให้มีการถมดินไม่เกินระดับใกล้เคียงเพื่อไม่ให้เกิดน้ำขัง
- ขุดลอกคลองลำโรงและคลองขวาง เพื่อให้หน้าไหลระบายได้สะดวกและรวมเร็ว
- สำหรับน้ำเสียจากอาคารบ้านเรือน โรงงานอุตสาหกรรม, ทำเรือ ได้มีการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียเพิ่มเติมจากปัจจุบันที่มีอยู่ 3 จุด เพื่อช่วยในการรักษาสภาพแวดล้อมให้แก่เมือง

5.4 ระบบบำบัดน้ำเสีย

- P1** บ่อบำบัดโรงแรมสมิทธา
- P2** บ่อบำบัดท่าสะพาน
- P3** บ่อบำบัดชุมชนเก่าเส็งใหม่

แนวทางระบายน้ำและพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษาเมืองสงขลา			
	แผนที่ 4.22	แสดง สภาพการระบายน้ำเสียในปัจจุบันของเมืองสงขลา	
	มาตราส่วน	ที่มา กองช่าง เทศบาลเมืองสงขลา	
	สัญลักษณ์		
	เส้นทางระบายน้ำเสียหลัก		บ่อบำบัดน้ำเสียในปัจจุบัน
	บ่อบำบัดน้ำเสียในอนาคต		
ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย			

บ้านพักอาศัยจะมีบ่อเกรอะ บ่อซึมเป็นตัวบำบัดน้ำเสียแล้วซึมลงดิน ในกรณีซึมไม่ทันจะมีการไหลลงสู่ท่อระบายน้ำฝนที่เป็นรางระบายน้ำเปิดดังกล่าวแล้วข้างต้น แล้วระบายลงสู่ทะเลสาบเป็นส่วนใหญ่ ในที่สุด นอกจากบริเวณบางจุดด้านทะเลหลวงที่มีการระบายลงสู่ทะเลหลวงบ้าง แต่ทางเทศบาลกำลังพยายามเปลี่ยนทิศทางการไหลของน้ำให้มาไหลลงทางด้านทะเลสาบ และกำลังของความร่วมมือจากสภาพที่ราชการต่างๆ รวมทั้งบริเวณพื้นที่ของทหารเรือให้ปรับเปลี่ยนทิศทางการไหลของน้ำเช่นกัน (แผนที่ 4.22)

ปัจจุบันเทศบาลเมืองสงขลา ได้จัดให้มีระบบบำบัดน้ำเสียเฉพาะจุดในบางบริเวณดังนี้

1. ระบบบำบัดน้ำเสียที่โรงแรมสมิทธา เป็นแบบคูวนเวียน (Oxidation Ditch) สร้างขึ้นเพื่อบำบัดน้ำเสียจากโรงแรมสมิทธาและภัตตาคารร้านอาหารในบริเวณใกล้เคียง สามารถบำบัดน้ำเสียได้วันละประมาณ 200 ลูกบาศก์เมตร
2. ระบบบำบัดน้ำเสียท่าเทียบเรือประมง สร้างขึ้นเพื่อบำบัดน้ำเสียจากกิจการภายในท่าเทียบเรือประมงสงขลา และน้ำเสียจากชุมชนท่าสะอ้าน สามารถบำบัดน้ำเสียได้วันละ 1,380 ลูกบาศก์เมตร ที่ความเข้มข้นของ BOD₅ ประมาณ 1,350 มิลลิกรัมต่อลิตร เป็นระบบบำบัดน้ำเสียแบบบ่อเติมอากาศ (Aerated Lagoon)
3. ระบบบำบัดน้ำเสียชุมชนเก่าเลี้ยง สร้างขึ้นเพื่อบำบัดน้ำเสียที่เกิดจากชุมชนเก่าเลี้ยง ในบริเวณสถานที่ที่จัดเตรียมขึ้นเพื่อรองรับการโยกย้ายของชุมชน เป็นระบบบ่อผึ่ง (Oxidation Pond) สามารถบำบัดน้ำเสียได้วันละ 300 ลูกบาศก์เมตร ประกอบด้วยบ่อบำบัดน้ำเสีย จำนวน 7 บ่อ ปัจจุบันยังไม่ได้มีการดำเนินการ เนื่องจากประชาชนไม่ยอมย้ายเข้าไปอยู่

ปัจจุบันทางเทศบาลเมืองสงขลาได้ทำการศึกษาความเหมาะสมและออกแบบรายละเอียดก่อสร้างโครงการแก้ไขปัญหาน้ำเสียเทศบาลเมืองสงขลา โดยได้ตั้งจุดเก็บน้ำเสียตามทางระบายน้ำและโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่และรวมไปยังที่ตั้งโรงบำบัดน้ำเสีย เป็นระบบบ่อเติมอากาศในพื้นที่ประมาณ 176 ไร่ บริเวณพื้นที่สาธารณะประโยชน์ หมู่ที่ 8 ต.เกาะแก้ว อ.เมือง จ.สงขลา เพื่อทำการบำบัดและปล่อยลงสู่ทะเลหลวงต่อไป โดยนำไปปล่อยให้ออกไปไกลจากชายฝั่ง เพื่อรักษาสภาพแวดล้อมของน้ำ

5.5 โทรศัพท

การติดต่อสื่อสารในจังหวัดผ่านข่ายสื่อสารและโทรคมนาคมขององค์การโทรศัพท์และสื่อสารแห่งประเทศไทย ปัจจุบันมีเครือข่าย 4 แบบ

1. ข่ายสายโทรศัพท์
2. ระบบเคเบิลใยแก้วนำแสงเส้นทางรถไฟสายหลัก
3. ระบบเคเบิลใต้น้ำ ซึ่งวางสายจากจังหวัดระยองข้ามอ่าวไทย ที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์และเลียบทะเลฝั่งตะวันออกมายังจังหวัดสงขลา
4. เครือข่ายสื่อสารผ่านดาวเทียม

สำหรับอำเภอเมืองสงขลาอยู่ในเขตโทรศัพท์ภูมิภาคที่ 8 มีชุมสายโทรศัพท์สงขลาเป็นผู้ดำเนินการบริการสื่อสารและโทรคมนาคมชนิดอื่นๆ ได้แก่ระบบโทรศัพท์เคลื่อนที่ โทรศัพท์ติดตามตัว โทรศัพท์ไร้สาย โทรออกทางเดียว บริการวิทยุคมนาคมเฉพาะกิจ

สำหรับในเขตเทศบาลเมืองสงขลาได้มีผู้ใช้บริการโทรศัพท์อยู่ 2 รายคือ (ทศท. และ TT&T) ซึ่งมีเลขหมายรวมกันในเมืองสงขลา 6,048 หมายเลข มีผู้ใช้บริการ 5,856 ราย ทำให้ปัจจุบันเมืองสงขลาในขนาดนี้ก็ยังไม่มีการเพิ่มการให้บริการ จะมีการขาดแคลนการใช้บริการโทรศัพท์ภายในเมืองสงขลาแน่นอน

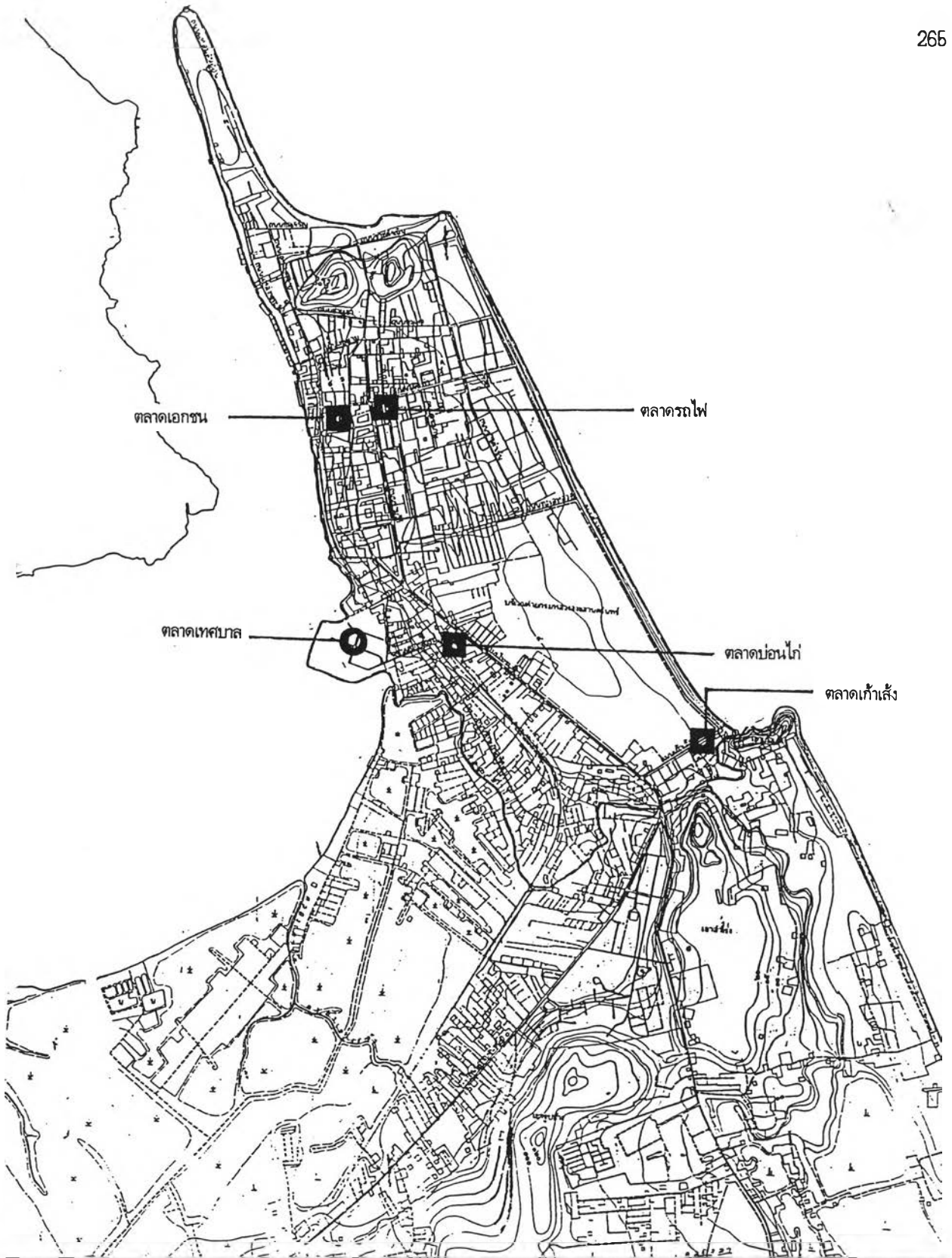
5.6 การกำจัดขยะมูลฝอย

สำหรับการกำจัดขยะมูลฝอยในเทศบาลเมืองสงขลาประกอบด้วย รถขนขยะ 12 คัน รถกระบะ 6 ล้อเท้าย 4 คัน รถม้วนขนาดความจุ 6,000 ลิตร 1 คัน รถบรรทุกขยะแบบคอนเทนเนอร์ 1 คัน รถดูดสิ่งปฏิกูล 2 คัน รถเข็นขยะ 100 คัน ถังขยะ 200 ลิตร 2,000 ใบ ถังขยะขนาด 100 ลิตร 6,000 ใบ โดยถังขยะได้วางกระจายไว้ทั่วทั้งเขตเมืองสงขลา โดยทั้งหมดนี้มีปริมาณขยะเฉลี่ยวันละ 90 - 100 ตัน/วัน โดยมีพนักงานทำการเก็บกวาดขยะเริ่มปฏิบัติงานตั้งแต่เวลา 06.00 น. ถึงเวลา 16.00 น. กำจัดขยะใช้วิธีฝังกลบ ซึ่งมีพื้นที่ประมาณ 200 ไร่ อยู่ห่างจากเขตเทศบาลประมาณ 8 กิโลเมตร บริเวณบ้านป่ออิฐ ต.เกาะแก้ว แต่ประสบปัญหาด้านการบริหารและการจัดการ เนื่องจากอุปกรณ์และเครื่องมือไม่เพียงพอ และตัวระบบฝังกลบที่เป็นอยู่ในปัจจุบันมีข้อบกพร่อง ส่งผลต่อการปนเปื้อนของน้ำใต้ดินกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในบริเวณใกล้เคียง

6. สาธารณูปการ

6.1 ตลาดสด

ปัจจุบันภายในเขตเทศบาลเมืองสงขลา มีตลาดสดให้บริการประชาชน มีตลาดสดเอกชน 2 แห่ง ตลาดสดเทศบาล 1 แห่ง และตลาดชุมชน 2 แห่ง ตลาดนัดมี 2 วัน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้ (แผนที่ 4.23)

แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษาเมืองสงขลา

	แผนที่ 4.23	แสดง ที่ตั้งตลาดในเมืองสงขลา	
	มาตราส่วน	ที่มา จากการสำรวจ	
	สัญลักษณ์ ตลาดเอกชน ตลาดเทศบาล		

1. **ตลาดทรัพย์สิน** ตั้งอยู่บริเวณถนนเพชรบุรี เป็นตลาดสดเอกชนขนาดใหญ่ที่สุดภายในเขตเมืองสงขลา และเป็นแหล่งพาณิชย์กรรมขนาดใหญ่และมีศูนย์การค้าอยู่ในตัวด้วย ทำให้มีสินค้าหลากหลายชนิด ทั้งขายปลีกและขายส่ง โดยมีผลผลิตของสินค้า มีทั้งอาหารทะเล ผลผลิตทางการเกษตร สินค้าอุปโภคบริโภค และสินค้าเบ็ดเตล็ดต่างๆ

2. **ตลาดสถานีรถไฟ** ตั้งอยู่บริเวณถนนปลระพา อยู่ในพื้นที่เป็นชอยด้านใน มีลักษณะเป็นศูนย์การค้า โดยเปิดดำเนินงานโดยเอกชน ตลาดแห่งนี้เกิดขึ้นจากในสมัยแรกที่เมืองสงขลามีรถไฟเข้ามาถึงเมืองมีการแลกเปลี่ยนสินค้าเกิดขึ้นทำให้บริเวณที่เป็นสถานีมีพ่อค้าแม่ค้านำเอาผลผลิตของตนเองมาแลกเปลี่ยนและค้าขายกัน จึงเกิดเป็นตลาดสถานีรถไฟ ในปัจจุบันบริเวณตลาดแห่งนี้เป็นตลาดนัดวันอาทิตย์ด้วย ทำให้มีการค้าขายที่คึกคักของผู้คนในท้องถิ่น

3. **ตลาดบ่อนไก่** เป็นตลาดชุมชนที่อยู่บริเวณริมถนนไทรบุรี เป็นบริเวณที่มีชุมชนอยู่อาศัยหนาแน่น ในสมัยก่อนบริเวณนี้มีบ่อนไก่อยู่ทำให้คนในท้องถิ่นเรียกชื่อนี้ติดปากมาตลอด

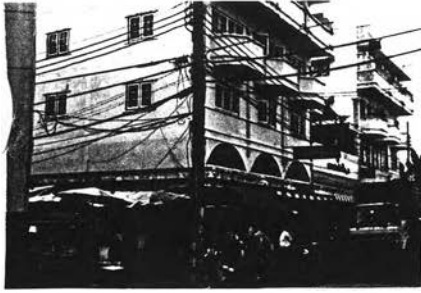
4. **ตลาดเก้าเลี้ยง** เป็นตลาดชุมชนอีกแห่งหนึ่งของเมืองโดยบริเวณเก้าเลี้ยงเป็นแหล่งชุมชนของคนท้องถิ่นที่ประกอบอาชีพประมง โดยใช้เรือกอลและทำการประมงเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง โดยตลาดสดแห่งนี้จะเริ่มการค้าตั้งแต่เวลาประมาณ 15.00 - 20.00 น. ทุกวัน โดยผลผลิตที่ได้ส่วนใหญ่เป็นผลผลิตจากการประมง อาหารทะเลสดแห่งเดียวของเมืองที่มีขายทุกวัน

5. **ตลาดเทศบาล** สำหรับตลาดเทศบาลตั้งอยู่บริเวณหลังท่าเทียบเรือประมงสงขลา แต่ไม่ได้ดำเนินการเปิดค้าขายทุกวัน เพียงแต่เป็นตลาดนัดวันเสาร์ ค้าขายทุกอย่างตั้งแต่ ผลผลิตการเกษตร ประมง ของใช้เบ็ดเตล็ด ตั้งแต่ 8.00 - 18.00 น.

สำหรับบริเวณตลาดโต้รุ่งที่ประกอบกิจการขายอาหาร เครื่องดื่มบริการ จะอยู่บริเวณถนนทะเลหลวง เพราะมีชุมชนหนาแน่นสูง โดยเริ่มจำหน่ายไปตั้งแต่ 18.00 น. - 3.00 น.

6.2 สถานะราชการ

จังหวัดสงขลา ได้ถูกกำหนดให้เป็นเมืองหลักของภาคใต้ โดยให้เมืองสงขลาเป็นศูนย์กลางการบริหาร และการปกครอง ทำให้มีประชากรที่ประกอบอาชีพรับราชการ โดยมีลักษณะเป็นอาชีพที่มีลักษณะเด่นของประชากรในเขตเมืองสงขลา เนื่องจากเป็นที่ตั้งของศูนย์ราชการระดับภาคและระดับจังหวัดจำนวนมาก

ตลาดเรือนจำ

ตลาดทรัพย์สิน

อาคารพาณิชย์ของเทศบาล

ตลาดเทศบาล

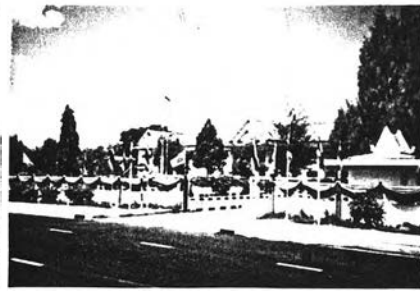
ตลาดเก้าเลี้ยง

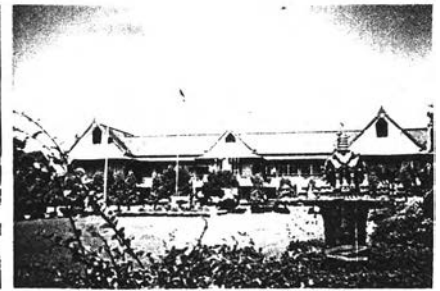
ที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข

ศาลจังหวัดสงขลา

ศาลากลางจังหวัดสงขลา

เทศบาลเมืองสงขลา

ป้ายเทศบาล

ที่ทำการสาธารณสุข

สถานีดับเพลิง

ท่าเรือเทศบาล

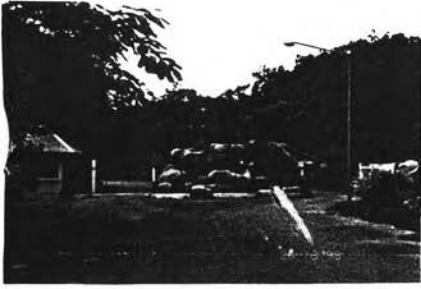

ป้ายประกาศผังเมืองจังหวัด

สนามกีฬาติณสูลานนท์

ภาพที่ 4.14 แสดงระบบสาธารณูปการภายในท้องถิ่นเมืองสงขลา

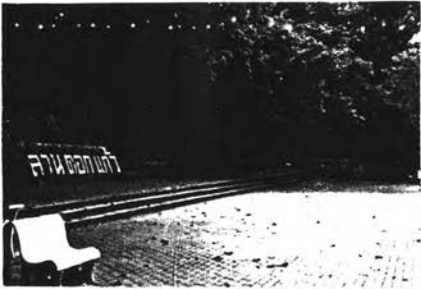
สวนสัตว์เปิดสงขลาที่เขารูปช้าง

เวทีเอนกประสงค์บริเวณสระบัว

ท่าเรือเทศบาล

สวนดอกแก้ว

บริเวณสระบัวกับหาดสมิหลา

สระบัว

บริเวณหาดสมิหลา

สระบัว

สถานสาธารณแบริเวณแหลมสนอ่อน

สวนสาธารณะบนเขาน้อย

ลานกิจกรรมริมชายหาด

ชายหาด

ลานบริเวณหาดสมิหลา

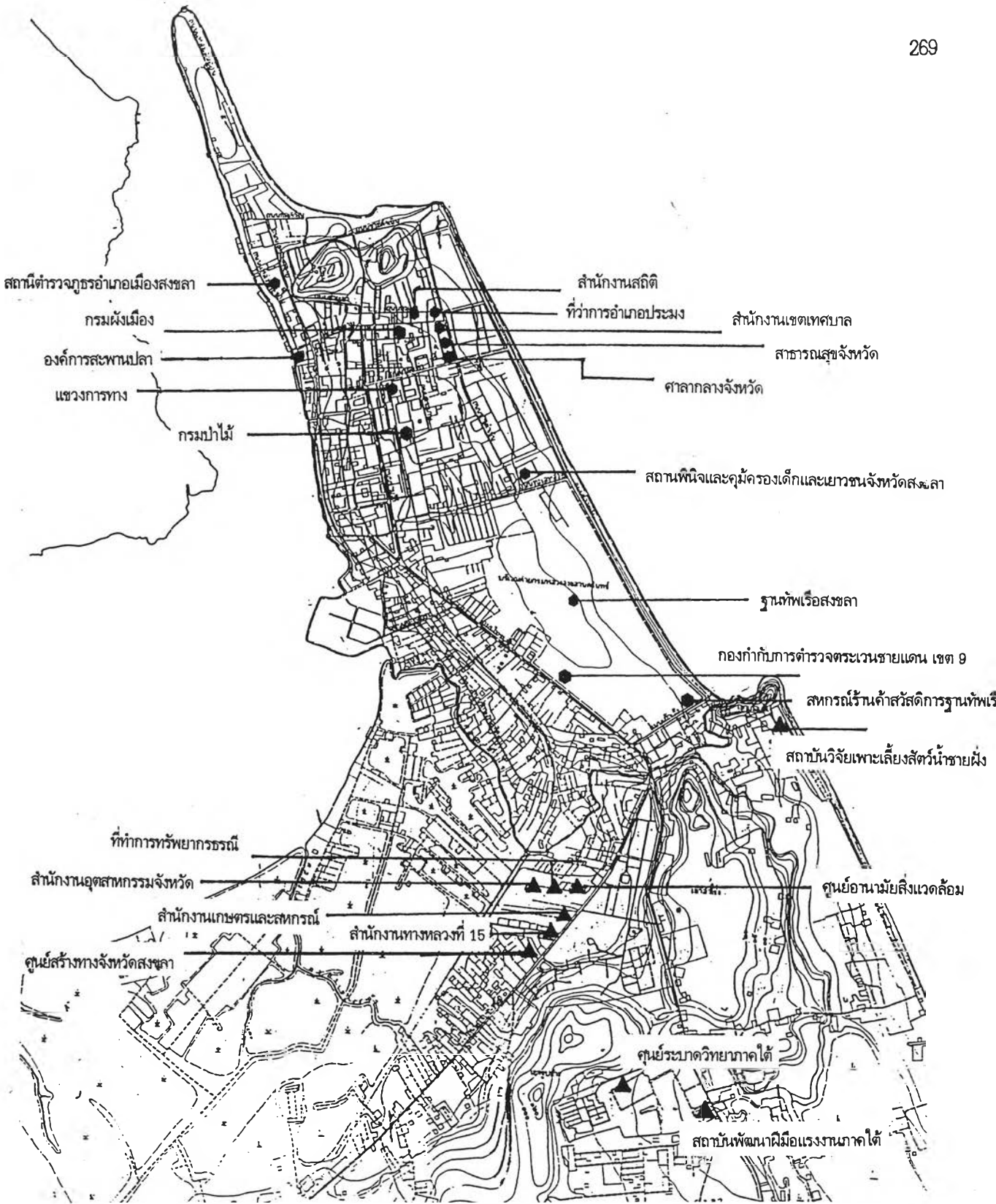

ถนนบนเขาน้อย

คุ้มจำลองประตูเมืองสงขลา

แสดงระบบสาธารณูปการภายในท้องถิ่นเมืองสงขลา (ต่อ)

แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษาเมืองสงขลา

	แผนที่ 4.24	แสดง ที่ตั้งของสถานที่ราชการในเมืองสงขลา	
	มาตราส่วน	ที่มา จากการสำรวจ	
	สัญลักษณ์		

- สถานที่ราชการในเทศบาลเมือง
- ▲ สถานที่ราชการนอกเทศบาลเมือง

ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มาก โดยตั้งอยู่ในเขตเมืองสงขลา 14 แห่ง นอกเขตเทศบาลเมืองสงขลา 17 แห่ง โดยสถานที่ตั้งของสถานที่ราชการในเมืองสงขลาส่วนใหญ่ ตั้งอยู่บริเวณย่านเป็นสถานที่ราชการริมถนนราชดำเนิน ซึ่งประกอบด้วยศาลากลางจังหวัด สำนักงานเขตเทศบาล ที่ว่าการอำเภอ ศาลจังหวัด นอกจากนี้ภายในเมืองสงขลายังเป็นที่ตั้งของกองทัพเรือสงขลา หรือบริเวณค่ายกรมหลวงสงขลานครินทร์ ทำให้เมืองสงขลาเป็นเมืองที่เป็นศูนย์กลางการบริหารและการปกครองในระดับภาคและจังหวัด ตั้งแต่เมืองสงขลาเริ่มมีการปฏิรูปการปกครองแบบมณฑลมาจนถึงปัจจุบัน (แผนที่ 4.24)

6.3 สถาบันการศึกษา

ภายในเมืองสงขลาเป็นศูนย์กลางทางการศึกษาในระดับภาคและจังหวัด มีการให้บริการการศึกษาในทุกระดับชั้นตั้งแต่อนุบาลไปจนถึงระดับอุดมศึกษา ทำให้ภายในเมืองสงขลา มีสถานศึกษาตั้งอยู่มากมาย เมื่อพิจารณาถึงภูมิฐานะของนักเรียนที่เข้ามาศึกษาภายในเขตเทศบาลเมืองสงขลา พบว่านักเรียนนักศึกษาโดยส่วนใหญ่ จะมีนักเรียน นักศึกษาจากภูมิฐานะอยู่นอกเขตเทศบาลเมืองสงขลาเป็นจำนวนมาก โดยเป็นนักเรียนนักศึกษาที่มาจากทั้งอำเภอใกล้เคียง ภายในจังหวัด และจากจังหวัดต่างๆ ในภาคใต้ โดยการใช้ที่ดินและสถานศึกษาทุกระดับชั้นกระจายอยู่ทั่วตัวเมืองสงขลา ยกเว้นในระดับอุดมศึกษาจะตั้งอยู่นอกเมืองแต่สามารถเดินทางจากภายในเมืองได้โดยสะดวก ย่านที่มีสถานศึกษากระจายตัวอยู่มากจะอยู่บริเวณถนนราชดำเนิน ราชดำเนินนอก ถนนกาญจนวนิชย์

โดยในตัวเมืองสงขลา มีสถานศึกษาทั้งสิ้น 29 แห่ง นอกเขตเทศบาลจำนวน 18 แห่ง สามารถแบ่งและจำแนกสถานศึกษาที่เปิดสอนได้ 5 ประเภทประกอบด้วย

- 6.3.1 ระดับชั้นอนุบาลและประถมศึกษา เปิดสอนในระดับเตรียมอนุบาลไปจนถึงอนุบาลและประถมศึกษา จำนวน 14 แห่ง
- 6.3.2 ระดับประถมศึกษาถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 4 แห่ง
- 6.3.3 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 2 แห่ง
- 6.3.4 ระดับ ปวช. ปวส. เปิดสอนในสายวิชาชีพ มีจำนวนทั้งสิ้น 7 แห่ง เช่น โรงเรียนพาณิชยการสงขลา เทคโนโลยีราชมงคล วัชรโปลีเทคนิค บริหารธุรกิจวิทยา อาชีวศึกษาสงขลา วิทยาลัยพยาบาล
- 6.3.5 ระดับอุดมศึกษา ทำการสอนอยู่นอกเขตเทศบาลเมืองสงขลา เนื่องจากภายในเมืองสงขลาไม่มีพื้นที่เพียงพอที่จะสร้างมหาวิทยาลัย

ในเมืองสงขลาเริ่มมีสภาพที่คับแคบมีจำนวน 2 สถาบัน คือ สถาบันราชภัฏ และมหาวิทยาลัยทักษิณ หรือเดิมคือมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒวิทยาเขตสงขลา

โดยสถานศึกษาที่เปิดสอนในทุกระดับชั้นจัดได้ว่าอยู่ในระดับเกณฑ์มาตรฐานทุกระดับชั้น นอกจากนี้ภายในเมืองสงขลายังมีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในสังกัดเทศบาล จำนวน 9 ศูนย์ กระจายอยู่ตามชุมชนใหญ่ในเมือง รวมถึงโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญจำนวน 1 แห่ง และเมืองสงขลายังเป็นที่ตั้งของหน่วยงานกรมการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อให้บริการการศึกษานอกโรงเรียนด้วย (ตารางที่ 4.12)

ตารางที่ 4.12 แสดงจำนวนและอัตราส่วนเฉลี่ยระหว่างนักเรียน ครู ห้องเรียน แยกตามระดับการศึกษาในเขตเมืองสงขลา ในปี พ.ศ. 2539

ระดับการศึกษา	นักเรียน	ครู	ห้องเรียน	%นักเรียนทั้งหมด	%นักเรียนต่อประชากร	อัตราส่วนครู:นักเรียน	อัตราส่วนห้องเรียน:นร.
อนุบาล	4,548	215	148	9.35	5.13	1:21	1:30
ประถมศึกษา	16,436	742	514	33.8	18.57	1:22	1:22
มัธยมศึกษาตอนต้น - ตอนปลาย	11,483	576	278	23.6	12.97	1:20	1:41
อาชีวศึกษา	11,746	484	346	24.1	13.27	1:24	1:33
อุดมศึกษา	4,378	387	154	9.0	4.94	1:11	1:28
รวม	48,591	2,404	1,440	100	64.88	-	-

ที่มา : กองวิจัย สำนักผังเมือง

จะเห็นได้ว่าภายในเมืองสงขลาปัจจุบันมีนักเรียนที่กำลังเรียนอยู่ 48,591 คน โดยพบว่าในระดับประถมศึกษาจะมีจำนวนมากที่สุดคือ ประมาณ 33% รองลงมาอยู่ในระดับสายอาชีวศึกษาและมัธยมศึกษา ซึ่งมีจำนวนใกล้เคียงกัน เมื่อเราวิเคราะห์เปอร์เซ็นต์นักเรียนต่อประชากรพบว่า มีจำนวนสูงมากคือ 54% แต่ทั้งนี้เนื่องจากสงขลาเป็นเมืองศูนย์กลางทางการศึกษาทุกระดับชั้นทำให้มีนักเรียนนักศึกษาจากต่างถิ่นเข้ามาพักอาศัยในเมืองและเล่าเรียนไปด้วย โดยแท้จริงแล้วประชากรวัยศึกษาเล่าเรียนภายในเมืองสงขลา คิดจากอายุ 5 - 25 ปี พบว่ามีจำนวน 32,714 คน คิดเป็นร้อยละ 42 ของประชากรทั้งหมด ดังนั้นนักเรียน นักศึกษาที่เข้ามาศึกษาภายในเมืองสงขลาคิดเป็นร้อยละ 12 ของประชากรทั้งหมดของเมืองสงขลา ทำให้มีจำนวนนักเรียนมากกว่าปกติ สำหรับแนวโน้มในอนาคตคาดว่าการศึกษาในระดับอนุบาลและประถมจะลดลง แต่ในระดับมัธยมและอุดมศึกษาจะเพิ่มมากขึ้น

6.4 สถานบริการสาธารณสุข

จังหวัดสงขลาเป็นศูนย์กลางของการให้บริการสาธารณสุขที่กว้างขวางมากที่สุดของภาคใต้ เป็นที่ตั้งของโรงพยาบาลศูนย์ (โรงพยาบาลหาดใหญ่) โรงพยาบาลสงขลา (โรงพยาบาลทั่วไป) โรงพยาบาลประสาทสงขลา โรงพยาบาลชุมชน โรงพยาบาลสาขา (มหาวิทยาลัยทักษิณ) สถานบริการสาธารณสุขของเทศบาล สถานีอนามัย โรงพยาบาลคลินิกเอกชนเป็นจำนวนมาก และยังเป็นแหล่งผลิตบุคลากรทางการแพทย์ และการพยาบาลที่สำคัญในภาคใต้ ได้แก่ วิทยาลัยพยาบาลและมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ซึ่งทำการสอนวิจัย และบริการวิชาการทางการแพทย์ การพยาบาลและการสาธารณสุข (แผนที่ 4.25)

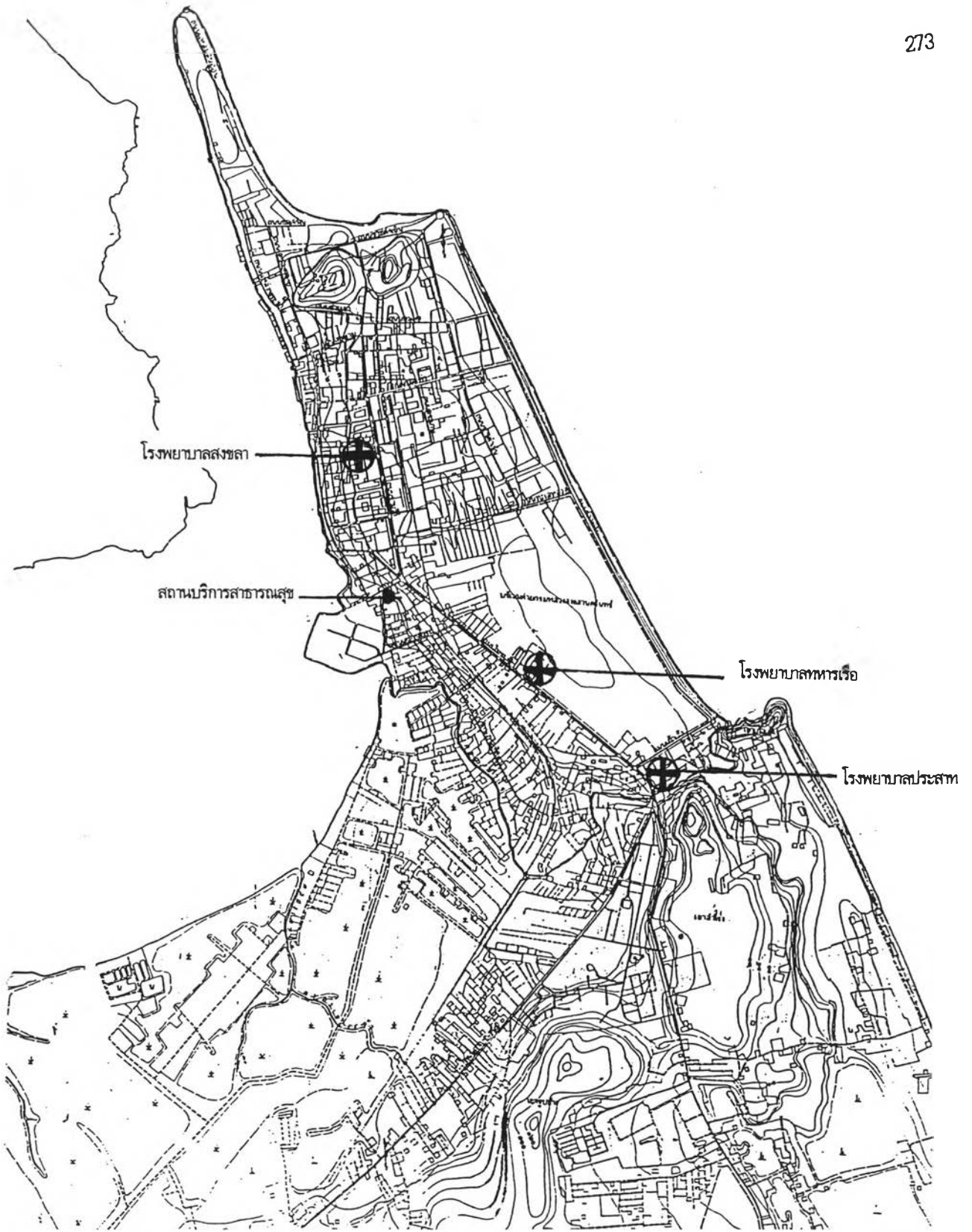
ในเขตเมืองสงขลาประกอบด้วย โรงพยาบาลสงขลา (ขนาด 500 เตียง) โรงพยาบาลประสาท (ขนาด 200 เตียง) โรงพยาบาลทหารเรือ (ขนาด 18 เตียง) นอกจากนั้นเป็นคลินิกเอกชนจำนวน 51 แห่ง ทั้งโรงพยาบาลสงขลาและโรงพยาบาลประสาทจะมีแพทย์รวม 53 คน พยาบาล 341 คน เภสัชกร 7 คน ผู้ช่วยพยาบาล 139 คน เมื่อรวมสถาบันการแพทย์ทั้งหมดแล้วมีแพทย์ 122 คน พยาบาล 385 คน ผู้ช่วยพยาบาล 199 คน

เมื่อมีการเปรียบเทียบสัดส่วนบุคลากรทางการแพทย์ต่อประชากร โดยพิจารณาจากการให้บริการด้านสาธารณสุขในอดีต เมื่อเปรียบเทียบกับปัจจุบันมีแนวโน้มที่ดีขึ้นมาก โดยเมื่อเปรียบเทียบกับมาตรฐานของกระทรวงสาธารณสุขที่ได้กำหนดว่าอัตราเฉลี่ยของแพทย์ควรมีสัดส่วน 1 : 18,700 คน ส่วนเตียงคนไข้ควรมีสัดส่วน 1 : 1,617 คน แต่จากการสำรวจจากฐานข้อมูลพบว่าเมืองสงขลามีค่ามาตรฐานที่สูงมาก โดยในปี พ.ศ. 2539 พบว่าเมืองสงขลามีอัตราเฉลี่ยของแพทย์ต่อประชากรมีสัดส่วน 1 : 725 คน ส่วนเตียงคนไข้มีสัดส่วน 1 : 116 เตียง (ตารางที่ 4.13)

ตารางที่ 4.13 แสดงการเปรียบเทียบสัดส่วนบุคลากรทางการแพทย์ต่อประชากรในเขตเทศบาลเมืองสงขลา ในปี พ.ศ. 2524, 2532 และ 2539

สัดส่วน	ปี พ.ศ. 2524	ปี พ.ศ. 2532	ปี พ.ศ. 2539
แพทย์ : ประชากร	1 : 3534	1 : 1,075	1 : 725
พยาบาล : ประชากร	1 : 462	1 : 327	1 : 229
ผู้ช่วยพยาบาล : ประชากร	1 : 828	1 : 585	1 : 444
เตียงคนไข้ : ประชากร	1 : 189	1 : 177	1 : 116

ที่มา : สาธารณสุขจังหวัดสงขลา

แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษาเมืองสงขลา

	แผนที่ 4.25	แสดง ที่ตั้งของโรงพยาบาลในเมืองสงขลา	
	มาตราส่วน	ที่มา จากการสำรวจ	
	สัญลักษณ์	โรงพยาบาล	

ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

6.5 การรักษาความปลอดภัย

พื้นที่ในเขตเทศบาลเมืองสงขลา อยู่ในความรับผิดชอบของกองกำกับการตำรวจภูธรอำเภอเมืองสงขลา รับผิดชอบในด้านการรักษาความสงบเรียบร้อย และความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สินของชาวเมืองสงขลา ในปี พ.ศ. 2539 มีอัตรากำลังทั้งหมด 246 คน ประกอบด้วยนายตำรวจชั้นประทวน 225 คน และนายตำรวจชั้นสัญญาบัตร จำนวน 21 คน โดยมีสัดส่วนของเจ้าหน้าที่ตำรวจต่อประชากรในเขตอำเภอเมืองสงขลา ในท้องที่รับผิดชอบทั้งหมดมีอัตรากำลัง 1 : 580 เมื่อเปรียบเทียบกับมาตรฐานของกรมตำรวจที่กำหนดให้ชุมชนที่มีความหนาแน่นพอสมควรควรมีการให้บริการของตำรวจ 1 นายต่อประชากร 600 คน ซึ่งถือว่า การให้บริการในเขตอำเภอเมืองสงขลา มีความเพียงพอต่อความต้องการ แม้ว่าจะไม่เท่ากับมาตรฐานที่ให้ไว้ แต่ภายในเมืองสงขลา ประชากรส่วนใหญ่เป็นคนสงบเรียบร้อย จิตใจโอบอ้อมอารี ไม่ค่อยมีคดีร้ายแรงเกิดขึ้น เมื่อเทียบกับเมืองใหญ่ๆ เช่น อำเภอหาดใหญ่ ซึ่งมีปัญหาต่างๆ มาก ไม่สมดุลงบกับอัตรากำลังของเจ้าหน้าที่ และควรได้รับการปรับปรุงแก้ไขโดยด่วน ทั้งคดีลักทรัพย์ โสเภณี บ่อนการพนัน รวมถึงกลุ่มวัยรุ่นรถจักรยานยนต์ สร้างปัญหาต่างๆ ให้แก่เมืองมาก แต่เมืองสงขลา กลับไม่มีปัญหาเหล่านี้ที่สร้างปัญหาให้แก่สังคมของเมืองเท่าใดนัก

ในด้านการดูแลความปลอดภัยทางด้านการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในเขตเมืองสงขลา อยู่ในความรับผิดชอบของกองกำกับการตำรวจดับเพลิงอำเภอเมืองสงขลา โดยมีที่ตั้งของสถานีอยู่บริเวณ ถนนสายบุรี โดยประกอบด้วยรถดับเพลิงความจุ 2,000 ลิตรจำนวน 5 คัน รถบรรทุกน้ำ 5,000 ลิตร 1 คัน เจ้าหน้าที่ 20 คน นอกจากนี้ภายในตัวเมืองสงขลา ยังมีระบบป้องกันอัคคีภัย ประกอบด้วยหัวจ่ายดับเพลิงและตู้ดับเพลิงอยู่บนถนนสายสำคัญของเมืองสงขลา

6.6 การไปรษณีย์โทรเลข

ในเขตเทศบาลเมืองสงขลา มีที่ทำการไปรษณีย์โทรเลขเพียง 1 แห่ง ได้แก่ ที่ทำการไปรษณีย์โทรเลขสงขลา ตั้งอยู่บนถนนวิเชียรชม ติดทะเลสาบสงขลา นอกจากนั้นยังมีตู้ไปรษณีย์กระจายตามถนนสายหลัก บริการประชาชนตามจุดต่างๆ เพื่อความสะดวกของประชาชนภายในเมือง

6.7 พิพิธภัณฑสถานและศูนย์วัฒนธรรม

ภายในเมืองสงขลา มีพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสงขลา ตั้งอยู่บริเวณถนนวิเชียรชม เดิมเป็นคฤหาสน์ของเจ้าเมืองสงขลา สร้างโดย พระยาสุนทรานุรักษ์ (เนตร ณ สงขลา) ผู้ช่วยราชการเมืองสงขลา เมื่อปี พ.ศ. 2421 จนกระทั่ง พ.ศ. 2438 จึงใช้เป็นที่พำนักและว่าราชการของพระวิจิตรวราศศาสตร์ ข้าหลวงพิเศษ

ตรวจราชการเมืองสงขลา ซึ่งต่อมาก็คือเจ้าพระยาบรมราช (ปั้น สุขุม) หลังจากนั้นได้ใช้เป็นศาลาว่าการมณฑลนครศรีธรรมราชและเป็นศาลากลางจังหวัดตามลำดับ จนถึงปี พ.ศ.2496 ในปี พ.ศ. 2516 กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนอาคารแห่งนี้เป็นโบราณสถานและปรับปรุงเป็นพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เพื่อจัดให้เป็นสถานที่จัดแสดงศิลปวัตถุภาคใต้ตอนล่าง และแหล่งความรู้ทางด้านโบราณคดี ประวัติศาสตร์ศิลปะ ชาติพันธุ์วิทยา ศิลปะจีน ศิลปะท้องถิ่น นอกจากนี้ยังจัดแสดงศิลปโบราณวัตถุที่เกี่ยวข้อง

พิพิธภัณฑท์พะอัมระวัง ตั้งอยู่บนถนนจะนะใกล้กับพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติจังหวัดสงขลาเป็นสถาปัตยกรรมเรือนไทยที่สร้างขึ้นเพื่อจำลองสถานที่เกิดของ ฯพณฯ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ในสมัยที่บิดาของ ฯพณฯ พลเอกเปรม ดำรงตำแหน่งพลตรีเรือนจำสงขลา เรือนไทยหลังนี้สร้างขึ้นตามความทรงจำจากคำบอกเล่าของพลเอกเปรม

สำหรับศูนย์วัฒนธรรมพื้นเมืองสงขลามีสถาบันทักษิณคดีศึกษา เป็นหน่วยงานราชการที่มีฐานะเทียบเท่ากับคณะวิชาในสังกัดมหาวิทยาลัยทักษิณ จัดตั้งขึ้นด้วยแนวคิดและความเชื่อพื้นฐานที่ว่า “สังคมและประเทศชาติจะเจริญกว่าคุณภาพประชากรไม่ได้” และระดับคุณภาพของประชากรมีอิทธิพลของวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นตัวกำหนด ไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรม ค่านิยม ชีวิตทัศน์ และโลกทัศน์ ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม โดยสถาบันทักษิณคดีศึกษา ตั้งอยู่ในเนื้อที่ 25 ไร่บนยอดเขาเกาะยอ ท่ามกลางบรรยากาศธรรมชาติ และทัศนียภาพอันงดงาม 2 ทะเล อาคารต่างๆ ใช้แบบสถาปัตยกรรมภาคใต้ ทั้งอาคาร หลังคาปลานอ หลังคาปั้นหย้า และหลังคาจั่ว ความตั้งใจในการเก็บรวบรวมจัดหมวดหมู่สิ่งของ ความบรรจงในการตกแต่งพิพิธภัณฑท์ รวมทั้งระดมภูมิปัญญาของผู้เชี่ยวชาญในแต่ละด้านมาช่วยในเชิงวิชาการ และนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาใช้ จึงทำให้สถาบันทักษิณคดีศึกษา มีใช้เพียงสถาบันทางวิชาการในระดับสูงเท่านั้น แต่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญ และมีชื่อเสียงของประเทศไทย

6.8 สถานที่พักผ่อนหย่อนใจและนันทนาการ

เมืองสงขลาตั้งอยู่บริเวณพื้นที่อันเหมาะสม มีทะเลขนาน 2 ข้าง มีชายหาดยาวเป็นหน้าบ้านของเมือง ภูมิทัศน์ของเมืองมีความงดงาม ความแตกต่างหลากหลายทั้ง ภูเขา ชายหาด ทะเลสาบ ทำให้พื้นที่แห่งนี้สร้างบรรยากาศที่หลากหลายให้แก่เมืองสงขลา และผู้คนในท้องถิ่น รวมถึงผู้ที่มาจากต่างถิ่นได้เข้ามาใช้พักผ่อน ออกกำลังกาย ภายในเมืองสงขลามีเขื่อนเราจะเห็นบรรยากาศเหล่านี้ได้ทุกวัน โดยมีสถานที่ดังต่อไปนี้ (แผนที่ 4.26)

แหลมสมิหลา อยู่ในเขตเทศบาลเมืองสงขลา มีหาดทรายขาวสะอาด ยาวตลอดความยาวของเมืองสงขลา และทิวสนหนาบางข้างไปพร้อมกับถนนเรียบชายหาดคือ ถนนชลาทัศน์ จากเก้าเส้งจนถึง 'มิหลา' ฝั่งตรงข้ามทางราชการจัดที่จอดรถเป็นสัดส่วน แยกร้านอาหารและของที่ระลึกไว้ต้อนรับนักท่องเที่ยวฝั่งตรงข้ามทะเล ทำให้บริเวณชายหาดมีความสะอาด เพราะได้รับความดูแลจากราชการและความร่วมมือจากผู้คนในท้องถิ่นเป็นอย่างดี

แหลมสนอ่อน อยู่ติดกับแหลมสมิหลา เป็นส่วนที่อยู่ระหว่างทะเลสาบสงขลากับหาดสมิหลา โดยมีลักษณะเป็นแหลมยื่นออกไป มีสนขึ้นหนาแน่นจึงเรียกว่า แหลมสนอ่อน ปัจจุบันบริเวณยอดของแหลมได้ก่อสร้างพระบรมรูปกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ ประดิษฐานไว้ที่แหลมสนอ่อนเพื่อให้ประชาชนและนักท่องเที่ยวได้สักการะ

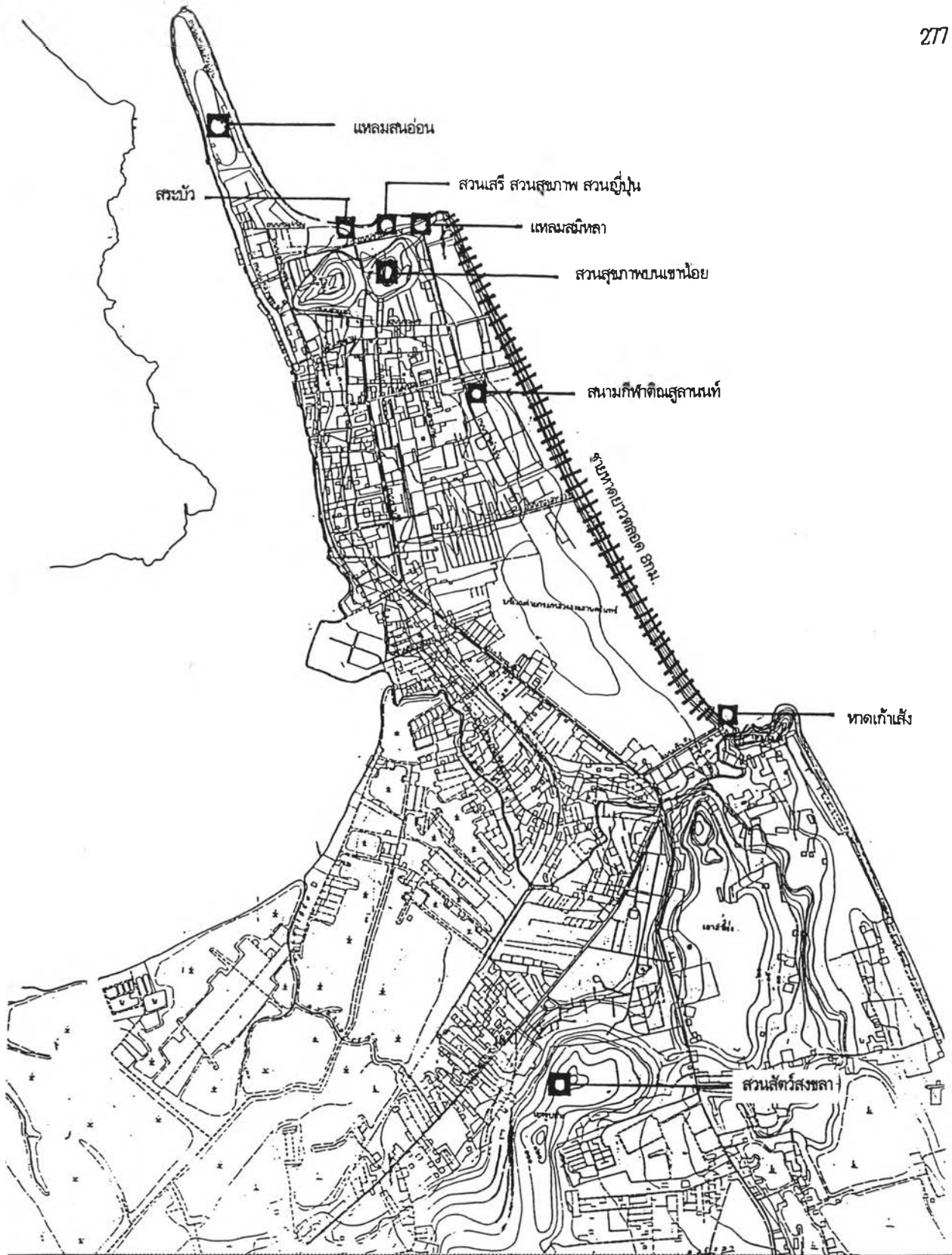
หาดเก้าเส้ง อยู่ทางทิศใต้ของหาดสมิหลาประมาณ 4 กิโลเมตร เป็นชายหาดที่มีชายหาดที่สวยงาม โดยมีอยู่ก่อนหนึ่งที่ตั้งเด่นอยู่เหนือชายหาด เรียกกันว่า "หัวนายแรง"

สวนเสรี สวนสุขภาพ สวนญี่ปุ่น ตั้งอยู่บริเวณเขาน้อยใกล้แหลมสมิหลา มีการจัดสวนด้วยพันธุ์ไม้ นานาพันธุ์ พร้อมด้วยอุปกรณ์ออกกำลังกาย

สระบัว อยู่บริเวณถนนราชดำเนินนอก เป็นสระน้ำขนาดย่อมแบ่งเป็นสองส่วน โดยแต่ละส่วนมีศาลากลางน้ำไว้ มีสัตว์น้ำและปลาหลากหลายพันธุ์เป็นเขตห้ามจับสัตว์น้ำ รอบๆ สระบัวจึงตกแต่งเป็นสวนหย่อมไว้ มีอาคารเล็กๆ ใช้เป็นเวทีกลางในโอกาสที่มีงานเทศกาล ประเพณีต่างๆ บริเวณนี้มีบรรยากาศคล้ายสวนหลวงของกรุงเทพฯ มาก โดยมีบรรยากาศสาธณะ ตอนเย็นมีผู้คนมาวิ่งออกกำลังกายรอบๆ สระบัว มีการชักว่า ผู้คนมานั่งพักผ่อนรับบรรยากาศยามเย็น เป็นแหล่งพบปะของผู้คนในท้องถิ่นยามเลิกงานซึ่งหายากยิ่งในปัจจุบันที่ในท้องถิ่นอื่น

สนามกีฬา เป็นสถานที่ใช้ออกกำลังกายของชาวเมืองสงขลา ใช้เป็นสถานที่จัดแข่งกีฬาสำหรับชาวเมืองทั้งในระดับท้องถิ่น จังหวัด และระดับประเทศ เพราะสนามกีฬาภายในเมืองสงขลาถือได้ว่าเป็นสนามกีฬาระดับจังหวัด โดยสนามกีฬาตั้งอยู่บริเวณถนนราชดำเนิน

นอกจากสถานที่เหล่านี้แล้วเมืองสงขลายังมีบริเวณพักผ่อนหย่อนใจและนันทนาการใกล้เคียงกับพื้นที่ โดยการเดินทางไม่ไกลจากเมืองสงขลาเท่าไรนักดังนี้

แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษาเมืองสงขลา

	แผนที่ 4.26	แสดง ที่ตั้งของสถานที่พักผ่อนหย่อนใจและนันทนาการ	
	มาตราส่วน	ที่มา จากการสำรวจ	
สัญลักษณ์ ชายหาด สถานที่พักผ่อนหย่อนใจและนันทนาการ			

สวนสัตว์สงขลา เป็นทั้งสวนสาธารณะและชมสัตว์ ตั้งอยู่บนเขารูปช้าง อ.เมือง จ.สงขลา มีพื้นที่ประมาณ 900 ไร่ เดินทางโดยทางหลวงหมายเลข 408 สงขลา - จะนะ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่ออนุรักษ์และขยายพันธุ์สัตว์ป่าของไทย แล้วคืนสัตว์สู่ถิ่นกำเนิดเดิม ลักษณะภูมิประเทศของสวนสัตว์สงขลาเป็นภูเขาเล็กๆ หลายลูก มีถนนลาดยาวเล็กๆ โดยรอบแยกสัตว์ไว้เป็นหมวดหมู่ มีสัตว์มากมายหลายชนิด นอกจากนี้ยังมีจุดชมวิว ที่ซึ่งสามารถมองเห็นทัศนียภาพของสงขลาที่มีความสวยงามอีกมุมมองหนึ่งได้

สวนป่าเปรมและสวนสมุนไพร อยู่บริเวณเชิงสะพานติณสูลานนท์ ช่วงแรก (จากบ้านน้ำกระจายข้ามไปเกาะยอ) จัดไว้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจริมทะเลสาบสงขลา ภายในบริเวณสวนป่าเปรมมีไม้ดอกและไม้ประดับ ไม้ยืนต้นปลูกไว้สวยงามร่มรื่น และยังมีสนามเด็กเล่นด้วย

6.9 สถานที่ท่องเที่ยว

สำหรับแหล่งท่องเที่ยวภายในเขตเมืองสงขลา สามารถแบ่งตามลักษณะเด่นของความน่าสนใจ และกิจกรรมที่เป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดตำแหน่งแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ภายในเมือง และสามารถใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนทางการศึกษาจรรยาบรรณ โดยสามารถเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์ โดยการจัดกลุ่มแหล่งท่องเที่ยว ให้เกิดความน่าสนใจมากขึ้น โดยแหล่งท่องเที่ยวภายในเมืองสงขลา สามารถแบ่งออกเป็นประเภทต่างๆ ได้ดังต่อไปนี้

6.9.1 ประเพณีธรรมชาติ ภายในเมืองสงขลา มีลักษณะทางกายภาพที่ไม่เหมือนเมืองใด มีทั้งชายหาด ภูเขา เกาะต่างๆ รวมอยู่ภายในเมือง สร้างบรรยากาศความหลากหลายให้แก่เมือง

ชายหาดและทะเล

เมืองสงขลา มีชายหาดที่ยาวติดต่อกันตลอดฝั่งอ่าวไทย แต่มีชื่อต่างๆ กันไป เช่น หาดแก้วสังข์ หาดวิเศษ หาดสมิหรา หาดทรายแก้ว มีลักษณะเป็นหาดทรายขาวสะอาด ทางราชการได้สร้างจุดพักผ่อนไว้ตลอดความยาวของชายหาด ทั้งสถานที่อาบน้ำ ห้องน้ำ ม้านั่งชมวิว

ภูเขา

- เขาตั้งกวน อยู่ทางทิศตะวันตกของเขาน้อย สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 2,000 ฟุต บนยอดเขามีพระเจดีย์และตำหนัก ซึ่งสร้างในสมัยรัชกาลที่ 5 สำหรับเจดีย์มีพระธาตุคู่เมืองสงขลาประดิษฐานอยู่องค์หนึ่ง ซึ่งสร้างในสมัยอาณาจักรนครศรีธรรมราชเป็นศิลปะสมัยทวารวดี จากยอดเขาดังกวนนี้สามารถมองเห็น

ทิวทัศน์ของเมืองสงขลาได้โดยรอบ สามารถขึ้นเที่ยวชมได้ มีบันไดอยู่ทางถนนราชดำเนินใน ในทุกๆ ปีจะใช้เป็นสถานที่สำหรับพิธีห่มผ้าองค์เจดีย์ และประเพณีตักบาตรเทโว และลากพระของสงขลา ซึ่งจัดเป็นประจำทุกปีในเดือนตุลาคม ก่อนถึงยอดยังมีศาลาวิหารแดง (พลับพลาที่ประทับ) ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้พระยาวิเชียรคีรี (ชม) ผู้สำเร็จราชการเมืองสงขลาในสมัยนั้น สร้างพลับพลานี้ถวายตามพระราชประสงค์ของสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ พ.ศ. 2431

- **เขาน้อย** อยู่ทางทิศตะวันออกของเขาดังกวันใกล้แหลมสมิหลา มีถนนลาดยาววนขึ้นถึงเขาได้สองทาง เขาน้อยทางทิศตะวันออกจัดเป็นสวนสาธารณะไว้พักผ่อน มีร้านอาหารบริการพร้อมด้วยสนามเทนนิสสำหรับผู้ชื่นชอบการออกกำลังกาย เขินทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือเป็นสวนเสรี มีไม้ประดับตัดแต่งเป็นรูปสัตว์ต่างๆ พร้อมโต๊ะเก้าอี้สำหรับนั่งพักผ่อน บนยอดของเขาน้อยยังเป็นที่ประดิษฐานอนุสาวรีย์กรมหลวงลพบุรีราเมศวร์อีกด้วย สำหรับผู้ที่สนใจธรรมชาติของสัตว์ ก็มีลิงอยู่ฝูงหนึ่งซึ่งอาศัยอยู่ตามธรรมชาติบนเขาน้อยและเขาดังกวันไว้ให้ศึกษาด้วย

- **เขาเก้าเส้ง** อยู่ทางทิศใต้ของแหลมสมิหลาประมาณ 3 กิโลเมตรเดินทางไปได้โดยใช้เส้นทางไปสถาบันเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งแห่งชาติ จังหวัดสงขลา ณ เขาเก้าเส้งนี้ยังเป็นที่ตั้งของสำนักสงฆ์อีกด้วย มีตำนานเล่ากันถึงเก้าเส้ง หรือเรียกกันในภาษาพื้นเมืองว่า "หัวนายแรง" ว่า ครั้งนั้นทางเมืองนครศรีธรรมราชกำหนดบรรจุพระบรมสารีริกธาตุในเจดีย์และจัดงานเฉลิมฉลองใหญ่โต บรรดา 12 หัวเมืองปักษ์ใต้ต่างก็นำเงินทองไปบรรจุในพระบรมธาตุ เมืองที่นายแรงเป็นเจ้าของก็เป็นเมืองขึ้นนครศรีธรรมราชด้วย ประกอบกับมีแรงศรัทธาในพุทธศาสนา จึงขนเงินทองเป็นจำนวนมากถึงเก้าแสนบรรจุทุกเรือสำเภาร่วมด้วยไว้พลออกเดินทางไปเมืองนครศรีธรรมราช ขณะเดินทางเรือสำเภาก็คลื่นลมซัด จึงเข้าจอดเรือที่ชายฝั่งหาดทรายแห่งหนึ่งเพื่อซ่อมแซมเรือ พอได้ทราบข่าวว่าทางเมืองนครศรีธรรมราชได้บรรจุพระบรมสารีริกธาตุเสร็จแล้ว นายแรงเสียใจมากจึงให้ไพร่พลขนเงินทองบรรจุไว้บนยอดเขา สั่งให้ลูกเรือตัดหัวของตนไปวางไว้บนยอดเขา ภายหลังเขาเรียกว่า "เขาเก้าแสน" เสียงเพี้ยนไปเป็น "เก้าเส้ง" ก้อนหินที่ปิดทับอยู่บนยอดเขาเรียกว่า "หัวนายแรง" ชาวบ้านเชื่อว่าดวงวิญญาณของนายแรงยังเป็นภูโลมเฝ้าทรัพย์อยู่ที่เขาเก้าเส้งมาจนทุกวันนี้ (สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 5 สถาบันทักษิณคดีศึกษา)

เกาะ

- **เกาะหนูเกาะแมว** ถือได้ว่าเป็นสัญลักษณ์สำคัญของเมืองสงขลา อยู่ห่างจากชายฝั่งไป เกาะที่อยู่ใกล้ชายฝั่งกว่ามองดูคล้ายหนูและอีกเกาะหนึ่งซึ่งอยู่ไกลออกไปคล้ายแมวเหมาะแก่การตกปลา

- เกาะยอ อยู่ในทะเลสาบสงขลามีเนื้อที่ประมาณ 14.8 ตารางกิโลเมตร เป็นตำบลหนึ่งของอำเภอเมืองสงขลา เป็นแหล่งทอผ้าพื้นเมือง “ผ้าเกาะยอ” ซึ่งมีชื่อเสียงรู้จักกันทั่วไป อีกทั้งมีผลไม้หลายชนิดที่มีชื่อ มีการเลี้ยงปลากะพงในกระชังเป็นอาชีพสำคัญของชาวเกาะยอ

อุทยาน

- อุทยานนกน้ำคูขุด อยู่บริเวณตำบลคูขุด อำเภอสทิงพระ ห่างจากเมืองสงขลาไปตามทางหลวงหมายเลข 408 เป็นระยะทางประมาณ 50 กิโลเมตร มีถนนลาดยางแยกเข้าไปยังที่ทำการเขตห้ามล่าสัตว์ระยะทางประมาณ 3 กิโลเมตร ส่วนใหญ่รู้จักกันในนามอุทยานนกน้ำคูขุด เป็นอุทยานนกน้ำที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย มีนกชนิดต่างๆ ที่สำรวจพบถึง 114 ชนิด ซึ่งนักท่องเที่ยวต้องนั่งเรือไปกลางทะเลสาบเพื่อดูชมนก โดยช่วงที่เหมาะสมในการชมกันได้แก่ ช่วงเดือนธันวาคมถึงเดือนพฤษภาคม

6.9.2 ประเภทโบราณสถาน

ในเขตเมืองสงขลาปัจจุบันปรากฏว่ามีร่องรอยหลักฐานทางด้านโบราณคดีที่มีอายุเก่าแก่กว่าสมัยอยุธยา เพราะได้พบซากอาคาร สถาปัตยกรรม ประติมากรรม เช่น พระโพธิสัตว์ เทวรูปที่เกี่ยวข้องในพุทธศาสนา และศาสนापราหมณ์ มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 13 - 14 และพบเครื่องปั้นดินเผาของจีน มีอายุในพุทธศตวรรษที่ 13 เช่นกัน โดยทั้งนี้เนื่องจากบริเวณนี้เป็นเมืองท่าที่เก่าแก่ ทำให้เป็นแหล่งอารยธรรมของคนต่างชาติหลากหลายเผ่าพันธุ์ผลัดกันเข้ามาในพื้นที่แห่งนี้ โดยมีโบราณวัตถุและโบราณสถานที่หลงเหลือเหมาะสมควรค่าแก่การอนุรักษ์แก่นุชนรุ่นหลังให้ได้รับรู้ถึงรากฐานการพัฒนาของท้องถิ่นของตน

- วัดชัยมงคล เจดีย์พระบรมธาตุวัดชัยมงคล อยู่ภายในวัดชัยมงคล ถนนเพชรมงคล - ชัยมงคล ภายในเจดีย์บรรจุพระบรมธาตุที่ได้มาจากลังกา ประมาณ พ.ศ. 2435 มีพระอาจารย์สอนบาลีในวัดชัยมงคลรูปหนึ่งนามว่า “นะ อิศโร” ท่านเดินทางไปลังกาโดยทางเรือ ได้มีโอกาสรู้จักกับคหบดีเศรษฐีใหญ่ในลังกา ซึ่งมีพระธาตุอยู่มาก ท่านเศรษฐียินดีถวายให้ พระอาจารย์นะ อิศโร และได้นำกลับมาเมืองสงขลาและได้สร้างพระเจดีย์เพื่อบรรจุพระบรมธาตุให้พุทธศาสนิกชนได้สร้างสักการะจนปัจจุบัน

- วัดมณีมาวาส (วัดกลาง) ตั้งอยู่บนถนนไทรบุรี อำเภอเมืองสงขลา เป็นพระอารามหลวง สร้างมาประมาณ 400 ปี แล้วเดิมเรียกว่าวัดยายศรีจันทร์ เพราะกล่าวกันว่ายายศรีจันทร์ คหบดีผู้มั่งคั่งในเมืองสงขลาได้อุทิศเงินสร้างขึ้น ต่อมาประชาชนพากันเรียกว่า “วัดกลาง” เพราะมีผู้สร้างวัดอื่นขึ้นทางทิศเหนือวัด

หนึ่ง (วัดเลียบ) และทางทิศใต้อีกวัดหนึ่ง (วัดโพธิ์) ชาวสงขลาจึงเรียกวัดยายศรีจันทร์ว่า “วัดกลาง” ต่อมาได้เปลี่ยนเป็นภาษาบาลีว่า “วัดมัชฌิมาวาส” โดยพระเจ้าองค์เอกกรมหมื่นนริศรญาณวโรรส ครั้นเสร็จเยือนสงขลาเมื่อ พ.ศ. 2431 ภายในโบสถ์ยังมีภาพเขียนฝาผนังอันวิจิตรอีกด้วย นอกจากนี้ภายในวัดยังมีพิพิธภัณฑ์ “ภัทรศิลป์” เป็นที่เก็บวัตถุโบราณต่างๆ ซึ่งรวบรวมได้จากอำเภอสงขลา สหิงพระ ระโนดและอื่นๆ ซึ่งเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ควรค่าแก่การศึกษา

- **ตำหนักเขาน้อย** ตั้งอยู่เชิงเขาน้อยทางทิศใต้ถนนสะเดา สร้างเมื่อ พ.ศ. 2454 เพื่อเป็นที่ประทับของเจ้าฟ้ายุคลฑิมพร (กรมหลวงลพบุรีราเมศวร์) เมื่อครั้งมาดำรงตำแหน่งพระสมุหเทศาภิบาลมณฑลนครศรีธรรมราช และต่อมาดำรงตำแหน่งสมเด็จพระอุปราชมณฑลปักษ์ใต้ เคยใช้เป็นที่ประทับของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถฯ ในคราวเสด็จเยี่ยมราษฎรในจังหวัดภาคใต้เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2502 ปัจจุบันใช้เป็นจวนผู้ว่าราชการจังหวัด

- **ป้อมปืนปากน้ำแหลมทราย** เป็นป้อมปืนสร้างในสมัยรัชกาลที่ 3 ร่วมกับการสร้างเมืองสงขลา ปัจจุบัน ป้อมปืนนี้ยังคงอยู่ในบริเวณหลังกองบังคับการตำรวจภูธร อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

- **เจดีย์พี่น้องยอดเขาแดง**

เจดีย์องค์ดำ ตั้งอยู่บนยอดเขาแดง อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา เจ้าเมืองพระคลัง (ดิศ บุนนาค) สมเด็จพระเอกาทศโลก หรือสมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ สร้างไว้เป็นที่ระลึกเมื่อครั้งปราบกบฏเมืองไทรบุรี เมื่อปี พ.ศ. 2373

เจดีย์องค์ขาว พระยาศรีพิพัฒน์ (ทัต บุนนาค) สมเด็จพระยาองค์น้อย หรือ สมเด็จพระยา มหาวชิชัยฤทธิ สร้างไว้เป็นที่ระลึกเมื่อครั้งปราบกบฏเมืองไทรบุรี ปัตตานี ปีนัง และมลายู เมื่อปราบกบฏได้แล้ว พระยาศรีพิพัฒน์รับราชการเมืองสงขลาอยู่ 2 ปี จึงได้สร้างเจดีย์ไว้บนยอดเขากลางเมืองสงขลาอีกองค์หนึ่ง คู่กันแล้วจึงยกทัพกลับกรุงเทพฯ

- **เจดีย์หลวงและศาลพระวิหารบนเขาดังกวน** ใช้เป็นตราสัญลักษณ์ของเทศบาลเมืองสงขลา เป็นรูปประกาศารตั้งอยู่บนเขาดังกวน สงครามมีไปรอบพร้อมด้วยธงชาติและเจดีย์อยู่ในวงกลม

- **ศาลหลักเมืองและอาคารบ้านเรือน** ตั้งอยู่บนถนนนางงาม ชาวสงขลาเรียกว่า “ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองสงขลา” เป็นที่เคารพสักการะของชาวสงขลาและประชาชนผู้นับถือทั่วไป ตัวอาคารเป็นสถาปัตยกรรม

แบบจีนสร้างขึ้นมาพร้อมกับการสร้างเมืองสงขลา อันทำให้บ้านเรือนในละแวกใกล้เคียงมีรูปทรงแบบสถาปัตยกรรมจีนด้วย บ้านเรือนในละแวกนั้น หลายหลังเป็นอาคารที่สร้างขึ้นมาในสมัยเดียวกับที่สร้างศาลหลักเมือง ทำให้บ้านเรือนเก่าแก่คู่เมืองสงขลามาชจนทุกวันนี้ แต่ก็มี การเสื่อมโทรมไปตามกาลเวลา โดยไม่มีการตกแต่ง สามารถพบเห็นได้บริเวณถนนนครนอก, นครใน ซึ่งล้วนเป็นอาคารที่อยู่คู่กับเมืองสงขลามาช้านานแล้ว

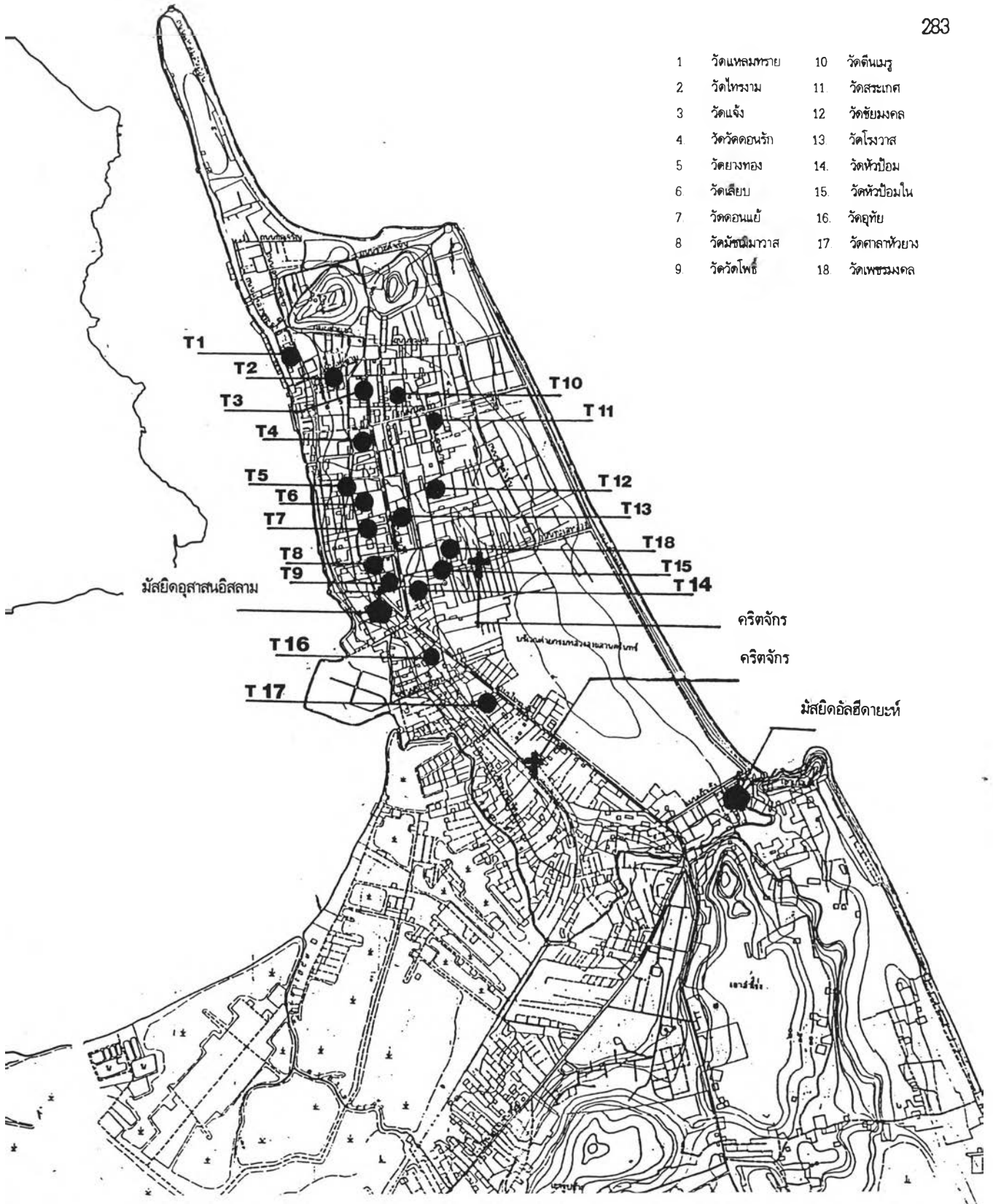
6.9.3 ประเภทศาสนสถาน

จากที่ได้กล่าวมาแล้วจากในบทพัฒนาการท่องเที่ยวเมืองสงขลา จะพบว่าเมืองสงขลาและพัทลุงนั้นได้ถูกกำหนดให้เป็นเขตกันชนระหว่างพุทธศาสนากับศาสนาอิสลาม เพื่อป้องกันการขยายและเผยแพร่ศาสนาอิสลามทางใต้ ทำให้ดินแดนบริเวณนี้มีการสร้างวัดทางพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก สงขลาเช่นเดียวกันภายในเมืองได้มีการสร้างวัดต่างๆ เป็นจำนวนมาก รวมถึงการที่ผู้ปกครองเมืองสงขลาในทุกวันนี้เองในขณะนั้นก็นิยมสร้างวัด เพื่อทะนุบำรุงพุทธศาสนาทำให้ภายในเมืองสงขลา มีวัดอยู่ถึง 18 วัด กระจายอยู่ทั่วเมือง วัดในสมัยก่อนถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางของชุมชน วัดมีบทบาททั้งทางด้านศูนย์รวมและให้การศึกษานในสมัยก่อน ปัจจุบันวัดได้ลดบทบาททางด้านการศึกษาไปแต่ยังคงมีบทบาทเป็นศูนย์กลางของชุมชนต่อเนื่องเสมอมา และในปัจจุบันวัดก็เป็นแหล่งท่องเที่ยวแก่ผู้ที่สนใจในด้านศาสนสถานใช้เป็นที่พักผ่อนทำให้จิตใจสงบ และได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา นอกจากนี้ภายในเขตเทศบาลเมืองสงขลา ยังประกอบด้วย มัสยิดของศาสนาอิสลามอีก 2 แห่ง คือ มัสยิดอุสmani (บ้านบน) และมัสยิดอัลฮิดายะห์ (แก้วเส้ง) ซึ่งเป็นบริเวณที่เป็นชุมชนชาวอิสลามอาศัยอยู่มานาน โดยชาวมุสลิมเคยมีบทบาทการปกครองเมืองสงขลาบริเวณหัวเขาแดงมาแล้ว รวมถึงยังมีโบสถ์ทางคริสต์ศาสนาอีก 2 แห่งภายในเมือง (แผนที่ 4.27)

6.9.4 ประเภทสถานบันเทิงเริงรมย์และอาหารการกิน

ภายในเขตเทศบาลเมืองสงขลานั้นว่ามีแหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้น้อยมาก เมื่อเทียบกับเมืองอื่น โดยเฉพาะหาดใหญ่ที่จะมีสถานเริงรมย์ เช่น บาร์, ไนต์คลับ, คาเฟ่, ศูนย์การค้า, โรงภาพยนตร์ ต่างให้บริการแก่นักท่องเที่ยวมากมาย ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากเมืองสงขลามีบทบาทของเมืองเป็นศูนย์กลางทางการศึกษา, ราชการ เป็นเมืองศูนย์กลางการปกครอง อีกทั้งภายในเมืองมีพื้นที่คับแคบ ผู้คนที่เข้ามาเมืองสงขลาต้องการมาสัมผัสธรรมชาติที่สวยงามของเมือง วิถีชีวิตเก่า บรรยากาศของเมืองเก่าที่ดำเนินมาอย่างไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงมากนัก ทำให้เมืองสงขลาไม่ค่อยจะมีสถานบริการประเภทนี้มากนัก บริเวณที่จะมีส่วนใหญ่จะอยู่บริเวณรอบนอกศูนย์กลางเมือง เช่น ถนนแหล่งพระราม และบริเวณถนนเตาอิฐ เพราะเป็นบริเวณท่าเรือ ผู้ใช้บริการจะเป็นพวกลูกเรือ ชาวเรือที่ต้องการหาความสำราญจากการออกทำประมง

1 วัดแหลมทราย	10 วัดดินเมรุ
2 วัดไทรงาม	11 วัดสระเกศ
3 วัดแจ้ง	12 วัดชัยมงคล
4 วัดวัดคอนรัก	13 วัดโรงวาส
5 วัดยางทอง	14 วัดหัวป้อม
6 วัดเสียบ	15 วัดหัวป้อมใน
7 วัดคอนแยม	16 วัดอุทัย
8 วัดมัทนิมมาวาส	17 วัดศาลาหัวยาง
9 วัดวัดโพธิ์	18 วัดเพชรมงคล

แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษาเมืองสงขลา			
	แผนที่ 4.27	แสดง ที่ตั้งศาสนสถานภายในเมืองสงขลา	
	มาตราส่วน	ที่มา จากการสำรวจ	
	สัญลักษณ์		
●	วัด	+	คริสตจักร
⚡	มัสยิด		
ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย			

สำหรับภายในเมืองสงขลาเองนั้นนอกจากไม่ค่อยมีสถานเริงรมย์แล้ว ศูนย์การค้าจากการสำรวจพบว่า มีอยู่เพียงแห่งเดียวคือ บริเวณตลาดทรัพย์สิน แต่เป็นห้างสรรพสินค้าขนาดเล็กและไม่ทันสมัย ส่วนโรงภาพยนตร์เป็นโรงภาพยนตร์ขนาดเล็กจำนวน 4 โรง ภาพยนตร์ที่ฉายจะไม่ทันสมัยต้องรอจากหาดใหญ่เปิดฉายก่อน แต่ภายในเมืองสงขลาจะพบว่า เป็นเมืองที่มีอาหารการกินสมบูรณ์ และเอริตอรร้อย หลายร้านเป็นร้านเก่าแก่ของเมืองก็ยังมีขายมาจนปัจจุบัน ย่านอาหารและขนมมีชื่อของเมืองสงขลาส่วนใหญ่ชุมนุมกันอยู่ในถนนนางงาม เช่น ก๋วยเตี๋ยวร้านฉั่วเฮงหยู ร้านกาแพหน้าหลี่ และภัตตาคารแต่เฮียงฮิ้ว ร้านเต้าซั่ว บริเวณถนนยะหริ่ง ส่วนอาหารทะเลสดๆ จะอยู่บริเวณย่านแหลมสมิหลา มีร้านบุญเรียม ร้านบัวแก้ว ร้านนายหวาน ก๋วยเตี๋ยวร้านเจ๊ไต้ ถ.พัทลุง ร้าน "โกยง" ถ.นอก สำหรับอาหารมุสลิมต้องร้าน "ดาหวัน" ถ.พัทลุง นอกจากนี้ บริเวณเส้นทางหมายเลข 408 ที่จะไปบริเวณเกาะยอจะมีร้านอาหารทะเลมากมายริมทะเลสาบสงขลา ยามเย็นจะมองเห็นตัวเมืองสงขลาที่งดงามมาก

6.9.5 ประเภทสินค้าพื้นเมือง

ส่วนใหญ่จะเป็นอุตสาหกรรมขนาดเล็กที่ทำกันภายในครอบครัว แต่ภายในเมืองสงขลาเองประเภทสินค้าพื้นเมืองที่เป็นของฝากคงไม่พ้นอาหารการกิน ขนมต่างๆ ที่มีมากมาย เช่น ข้าวเกรียบกุ้ง - ปลา เป็นของฝากมีชื่อของเมืองสงขลา มีรสชาติอร่อย ราคาไม่แพง หาซื้อได้ทั่วไปภายในเมือง แต่ที่มีชื่อเสียงได้แก่ข้าวเกรียบสาบบุรี ขายบริเวณถนนนครนอก ภายในร้านจะมีพวก น้ำบูดู กุ้งแห้ง มะม่วงหิมพานต์ อีกด้วย นอกจากนี้ก็มีสินค้าที่เป็นผลผลิตจากการทำประมงหาซื้อได้จากบริเวณตลาดเก่าเลี้ยง คือพวกปลาเค็ม กุ้งแห้ง มีราคาถูกและได้คุณภาพ ส่วนขนมกวนต่างๆ เช่น ลูกหยี กล้วยกวน ขนมไข่ กาละแม มีร้านขนมพวกนี้มากมายบริเวณถนนนางงาม

นอกจากนี้บริเวณใกล้เคียงมีผ้าทอเกาะยอ เป็นผ้าพื้นเมือง มีประวัติมานานมาก มีการทอขึ้นเฉพาะที่เกาะยอ อำเภอเมืองสงขลา เท่านั้นจึงจะเป็นของแท้ ผ้าทอเกาะยอมีลวดลายสวยงามและหลากหลาย เช่น ลายราชวัตร ลายลูกแก้ว ผ้าทอเกาะยอของแท้มีคุณภาพดีมาก เนื้อผ้าทนทานใช้งานได้นานปี เหมาะที่จะใช้ตัดทำเสื้อผ้าทั้งบุรุษและสตรี มีจำหน่ายบริเวณเกาะยอและร้านค้าสินค้าพื้นเมืองภายในเมือง

2.6 สรุปบทบาทในปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคตของเมืองสงขลา

2.6.1 บทบาทและหน้าที่ของเมืองสงขลาในปัจจุบัน

เมืองสงขลาในปัจจุบันที่เป็นอยู่คือ บริเวณตำบลบ่อยางหรือเทศบาลเมืองสงขลา เป็นเมืองที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ ที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะตัวไม่เหมือนเมืองอื่นใด มีสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่งดงามเกิด

เป็นภูมิทัศน์ที่งดงามแก่ท้องถิ่น โดยมีลักษณะเป็นแหลมยื่นลงไปในทะเลมีทั้งทะเลสาบสงขลาและทะเลทาง
ด้านอ่าวไทยขนานข้าง มีภูเขาเตี้ยๆ ภายในเมือง มีชายหาดที่งดงามยาวถึง 8 ก.ม. บ้านเรือนภายในเมืองมีเอกลักษณ์
เป็นของตนเอง วิถีชีวิตของผู้คนเรียบง่าย อยู่กันแบบสงบสุขและเข้าใจกันทั้งที่ภายในเมืองสงขลามี
ความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติที่มีทั้ง ไทย จีน แขก อยู่ร่วมกัน

จากศักยภาพของพื้นที่ในอดีตได้ส่งผลให้เมืองสงขลามีบทบาทเป็นเมืองท่าค้าขายมาตลอด มีพ่อค้า
นักเดินทาง นักแสวงโชคได้เดินทางค้าขาย ตั้งถิ่นฐาน ก่อเกิดเป็นบ้านเป็นเมืองขึ้น พร้อมทั้งได้ผ่านพัฒนาการ
ของท้องถิ่นที่ยาวนาน ปัจจุบันแม้ว่าเมืองสงขลาจะลดบทบาทจากเมืองท่าที่มีเรือสินค้าจากต่างประเทศเข้ามา
ค้าขายโดยตรง แต่การใช้การคมนาคมทางน้ำยังคงมีบทบาทอยู่ โดยที่เมืองสงขลาก็ยังคงเป็นเมืองท่าอยู่ โดยมี
รูปแบบการขนส่งทางน้ำอยู่ 2 ระดับคือ

- ในระดับท่าเรือชายฝั่ง จะอยู่บริเวณฝั่งทะเลสาบสงขลาตลอดแนวถนนนครนอก เป็นบริเวณ
สำหรับจอดเรือประมงขนาดเล็ก ใช้เป็นที่ขนถ่ายผลผลิตทางการประมงเรียกว่า สะพานปลาหรือแพปลา รวม
ถึงการขนถ่ายสินค้าขนาดกลาง มีโกดังสินค้าแถบนี้มากพอสมควร ปัจจุบันมีท่าสะพานเป็นท่าจอดเรือประมง
ใหม่ของเมือง เพื่อลดปัญหาหลายด้านจากที่จอดเดิม ซึ่งเกิดเป็นปัญหาต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมมากขึ้นทุกวัน
- ในระดับท่าเรือน้ำลึก เป็นนโยบายของรัฐที่ต้องการฟื้นฟูเมืองท่าของสงขลาให้กลับมาคึกคักอีกครั้ง
หนึ่ง หลังจากที่เมืองท่าใหญ่ได้กลายเป็นศูนย์กลางทางการค้าและการขนส่ง รวมไปถึงทำให้ชุมชนบริเวณ
เมืองสงขลาเดิมบริเวณหัวเขาแดงได้เติบโตขึ้นอีกครั้ง จากท่าเรือน้ำลึกแห่งนี้ โดยให้บริการขนถ่ายสินค้าเพื่อ
การส่งออกและนำเข้า โดยสามารถรองรับเรือสินค้าขนาดใหญ่

ปัจจุบันวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวสงขลาเปลี่ยนแปลงไปมาก ทั้งนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากการ
เปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ และการพัฒนาเมืองในด้านต่างๆ ที่เข้ามาสร้างความเจริญโดยการใช้แผน
พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 ที่กำหนดให้เมืองสงขลา - ทาดใหญ่ มีบทบาทเป็นเมืองหลักของ
ภาคใต้ รวมถึงแผนพัฒนาในฉบับต่อมา เกิดโครงการพัฒนาต่างๆ ขึ้นมากมายต่อเมืองสงขลา เช่น การสร้าง
สะพานติณสูลานนท์ ท่าเทียบเรือน้ำลึก ท่าเทียบเรือประมง นิคมอุตสาหกรรม เส้นทางคมนาคม บริการ
สาธารณะ

สำหรับเมืองสงขลาการกำหนดบทบาทของเมืองโดยรัฐ ยังคงให้ความสำคัญกับสงขลาให้เป็นเมืองท่า และศูนย์กลางทางอุตสาหกรรมเพื่อการผลิตผลผลิตจากสัตว์น้ำ เป็นศูนย์กลางการบริการทางด้านการศึกษา สาธารณสุข ตลอดจนเป็นศูนย์กลางการบริหารราชการ

เมืองสงขลาในขณะนี้ได้พัฒนาไปหลายด้าน หลายๆ โครงการของการพัฒนาเมืองเหล่านั้นได้เอื้อประโยชน์ให้แก่ชาวเมืองได้รับความสะดวกสบายมากกว่าแต่ก่อน ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาคูคลอง ถนนหนทาง ท่อระบายน้ำ การจัดเก็บขยะ ซึ่งเมืองสงขลาถือได้ว่ามีสถานที่กำจัดขยะมูลฝอยที่มาตรฐานและใหญ่ที่สุดในเอเชีย โดยสามารถให้บริการอย่างน้อย 20 ปี บนเนื้อที่ 200 ไร่ มีระบบการกำจัดที่ทันสมัยที่สุด

โครงการอีกโครงการหนึ่งที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจในวิถีชีวิตของชาวสงขลาเป็นอย่างมากคือ โครงการท่าเทียบเรือประมงเทศบาลเมืองสงขลา เป็นโครงการใหญ่ที่ทางเทศบาลเมืองได้ตัดสินใจลงทุนเพื่อรองรับปัญหาและส่งเสริมให้ผู้ประกอบอาชีพการประมง ซึ่งทำรายได้ทางเศรษฐกิจให้แก่ชาวเมืองเป็นจำนวนมากแทนการค้าขายแบบเมืองท่าในอดีต ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตจากแบบอุตสาหกรรม พื้นบ้านเป็นอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกมากขึ้น โดยรวมไปถึงการพัฒนาโครงการช้ายการคมนาคมที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

สงขลาเหมือนเมืองอื่นๆ ที่เติบโตอย่างรวดเร็วเมื่อเทียบกับในอดีต เมืองสงขลาได้มีการแผ่ขยายตัวของเมืองออกไปเรื่อยๆ ประชากรจากต่างถิ่นเริ่มอพยพเข้ามาอยู่ในเมืองเพื่อทำงานทำ จากการพัฒนาที่ไม่เหมาะสมที่การพัฒนามุ่งเน้นแต่เมืองหลักเมืองเดียว ทั้งทำงานทำ เข้ามาศึกษาหาความรู้ เกิดเป็นชุมชนแออัดในเมือง เมื่อภายในเมืองเริ่มขยับขยายไม่ได้ก็ขยายตัวไปอยู่บริเวณรอบนอกเมือง อาศัยกันอยู่กระจัดกระจาย เกิดเป็นลักษณะครึ่งๆ กลางๆ อย่างที่เรียกว่า “บ้านเมืองก็ไม่ใช่ นาไร่ก็ไม่เชิง” แผ่ขยายออกไปอย่างไร้ระเบียบ การบริการสาธารณะตามไปไม่ทัน ทั้งถนน ไฟฟ้า ท่อน้ำทิ้ง สร้างปัญหาให้แก่เมือง รวมถึงการพัฒนาที่ผ่านมากได้สร้างภาพลวงตาเกิดเป็นกระแสพัฒนาที่ลืมหูลืมตาถึงรากเหง้าของท้องถิ่น ทำให้เอกลักษณ์ ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่ดั้งเดิมของท้องถิ่นได้ค่อยๆ เลือนหายไปจากกระแสพัฒนา จริงแล้วการพัฒนาที่เหมาะสมควรให้บุคคลรู้จักตน รู้จักชุมชนท้องถิ่นของตน รักหวงแหนท้องถิ่น การอนุรักษ์จึงสมควรที่จะมีบทบาทควบคู่ไปกับพัฒนาในปัจจุบัน ทำให้เกิดการอนุรักษ์ของดั้งเดิมที่มีอยู่ โดยตอบรับการเข้ามาของการพัฒนาที่เหมาะสม ทำให้เกิดเป็นสังคมของการเรียนรู้ของผู้คนในท้องถิ่นของตน

จากบทบาทและหน้าที่ของเมืองสงขลาในปัจจุบัน แสดงให้เห็นว่าเกิดการเปลี่ยนแปลงบทบาทหลายอย่างภายในเมืองสงขลา จากอดีตที่เมืองสงขลาเคยเป็นเมืองท่าค้าขายก็กลายเป็นเมืองท่าเพื่อการขนส่งแทน

และมีบทบาทเป็นเมืองที่ให้บริการ เป็นศูนย์กลางการบริการในหลายด้าน ทั้งทางด้านการบริหารราชการ การศึกษา เป็นเมืองพักอาศัย และให้บริการทางด้านบริการนันทนาการและพักผ่อนจากสภาพแวดล้อมภายในเมืองที่ทรงคุณค่า

2.6.2 แนวโน้มของเมืองสงขลาในอนาคต

จากการศึกษาพัฒนาการของเมืองสงขลา และบทบาทหน้าที่ของเมืองสงขลาในปัจจุบัน ทำให้ทราบการเปลี่ยนแปลงซึ่งเกิดขึ้นภายในเมืองสงขลาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สำหรับในอนาคตการเปลี่ยนแปลงย่อมเกิดขึ้นแน่นอน ทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคมและประชากร สำหรับแนวโน้มการขยายตัวของเมืองสงขลา เมื่อพิจารณาตัวจากการขยายด้านต่างๆ ภายในท้องถิ่นเมืองสงขลาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน โดยที่เมืองสงขลาเป็นศูนย์กลางทางด้านพาณิชย์กรรม ที่อยู่อาศัย สถานที่ราชการ โดยมีย่านอุตสาหกรรมการผลิตอยู่รวมตัวกันอย่างหนาแน่นบริเวณท่าสะอ้าน และทางด้านใต้ของเขาเก้าเส้ง ส่วนทิศทางการขยายตัวของเมืองที่อยู่อาศัยปัจจุบันได้ขยายตัวไปทางด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของเมือง จะเห็นได้ว่าแนวโน้มการขยายตัวของเมืองสงขลาที่มุ่งไป 2 ทิศทางคือ ทิศทางหนึ่งชุมชนจะขยายตัวไปตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 408 จากสามแยกสำโรงไปตามถนนสายสงขลา - นาทวี อีกทิศทางหนึ่งแนวโน้มชุมชนจะขยายตัวไปตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 407 จากสามแยกสำโรงไปตามถนนสายสงขลา - หาดใหญ่ แล้วจะขยายตัวอ้อมขึ้นไปตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 408 ข้ามไปเกาะยอโดยสะพานติณสูลานนท์ โดยข้ามไปสู่บริเวณเมืองสงขลาเก่าบริเวณหัวเขาแดง จากนั้นอ้อมมาตามสายระโนด - สงขลา มาจนถึงบริเวณท่าเรือน้ำลึกสงขลา

แนวโน้มการขยายตัวจากการสำรวจพบว่า จะขยายตัวตามแนวเส้นทางสาย 407 (สงขลา - หาดใหญ่) เป็นส่วนใหญ่ ในการใช้ที่ดินในเขตเมืองมีการขยายตัวอย่างรวดเร็วจากเขตเทศบาลเมืองสงขลาและเทศบาลเมืองหาดใหญ่ นอกจากการมองเมืองในด้านแนวโน้มการขยายตัวของเมืองแล้ว แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของเมืองในอนาคตที่มีผลมาจากโครงการพัฒนาต่างๆ อันเกิดจากทั้งภาครัฐ และเอกชนที่เกิดขึ้นก็มีผลต่อแนวโน้มของเมืองสงขลาในอนาคตด้วยเช่นกัน ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้

ภาครัฐบาล

ระดับจังหวัด

จังหวัดสงขลาเป็นศูนย์กลางทางราชการ และการศึกษาของภาคใต้ จึงเป็นศูนย์รวมความเจริญเติบโตของเมืองทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ทำให้มีผู้อพยพเข้าออกเป็นจำนวนมากจึงเป็นสาเหตุให้จำนวนประชากรสูงขึ้นเรื่อยๆ จากความเจริญเติบโตของเมืองทำให้ประชากรหลังไหลมาใช้บริการและประกอบอาชีพ รวมทั้ง

เพื่อการศึกษา ประกอบกับเมืองสงขลาและหาดใหญ่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน รวมทั้งมีความเจริญต่อเนื่อง ครอบคลุมถึงกันแทบจะเป็นเมืองเดียวกัน ประกอบกับเขตรอบนอกที่สะดวกสบาย โดยมีสะพานติณสูลานนท์ และท่าเรือน้ำลึกซึ่งปัจจุบันก่อสร้างแล้วเสร็จ จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 5 ส่วนหนึ่งของแผนงานคือได้ให้เมืองสงขลาและหาดใหญ่เป็นเมืองหลักของภาคใต้ เพื่อเป็นการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาค ลดภาวะการเคลื่อนย้ายสู่เมืองหลวง และเพื่อส่งเสริมให้ท้องถิ่นมีขีดความสามารถในการจัดทำโครงการพัฒนาต่างๆ ให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นอย่างแท้จริง

สำหรับแนวทางการพัฒนาจังหวัดสงขลานั้น พบว่าเมืองสงขลามีศักยภาพมากมายต่อการพัฒนาในด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นต่อจังหวัดและเมืองสงขลา ดังนี้

1. ศักยภาพของจังหวัดและโครงการพัฒนา

1.1 เป็นจังหวัดในโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจ (IMT - GT)

1.2 เป็นศูนย์กลางด้านคมนาคมขนส่งมีความพร้อมทางด้านสาธารณูปโภค ดังนี้คือ

- ถนน 4 ช่องทางจราจร
- ท่าอากาศยานนานาชาติหาดใหญ่
- ศูนย์กลางการขนส่งทางรถไฟ
- ท่าเรือน้ำลึกสงขลา
- นิคมอุตสาหกรรมภาคใต้ (ฉลุง)
- โทรศัพท์เพิ่ม 16,640 เลขหมายในปี พ.ศ. 2539

1.3 แหล่งท่องเที่ยวทั้งทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณสถานและแหล่งธรรมชาติ อาทิ น้ำตกโตนงาช้าง หาดสมิหลา ทะเลสาบสงขลา แหล่งท่องเที่ยวด้านบริการโรงแรมที่พัก ธุรกิจบันเทิง การค้า ฯลฯ

1.4 เป็นศูนย์กลางการศึกษาของภาคใต้ มีสถาบันระดับอุดมศึกษา 4 แห่ง

1.5 เป็นศูนย์ราชการระดับภาค ระดับเขต

1.6 มีความตื่นตัวทางการเมืองสูง มีเอกภาพทางความคิดการเมือง

1.7 เป็นศูนย์กลางธุรกิจการเงินของภาคใต้ และการค้าชายแดน

1.8 เป็นศูนย์กลางการแพทย์สาธารณสุข

โดยมีโครงการสำคัญที่เกิดขึ้นภายในจังหวัดสงขลา ดังนี้

1. โครงการนิคมอุตสาหกรรมภาคใต้

ตั้งอยู่ตำบลลุดจุง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เนื้อที่ 2,382 ไร่ แบ่งการพัฒนาโครงการเป็น 2 ระยะ โดยระยะที่ 1 เนื้อที่ 1,130 ไร่ ระยะที่ 2 ครอบคลุมเนื้อที่ 1,252 ไร่ ปัจจุบันอยู่ในการดำเนินการใน ระยะที่ 2 ดำเนินการโดยการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย (กนอ) วัตถุประสงค์เพื่อรองรับโรงงานอุตสาหกรรมขนาดเล็ก ขนาดกลาง ที่มุ่งใช้แรงงานและอุตสาหกรรมส่งออก เป็นการสนับสนุนท่าเรือน้ำลึก สงขลา

2. โครงการปรับปรุงถนนสายหลักและระบบขนส่งมวลชน

ประกอบด้วยโครงการปรับปรุงถนนสายหลักและการจัดการระบบการจราจรในเขตเมือง หาดใหญ่ - สงขลา เพื่อรองรับการพัฒนาในอนาคต ได้แก่ การปรับปรุงถนนสายหาดใหญ่ - พัทลุง หาดใหญ่ - จะนะ หาดใหญ่ - เทพา ถนนสายสงขลา - นครศรีธรรมราช การก่อสร้างสะพานติณสูลานนท์เป็นสะพานคู่ขนาน การก่อสร้างอุโมงค์ลอดทะเลสาบสงขลา การจัดการระบบจราจรในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ เป็นต้น

3. โครงการพัฒนาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

เป็นโครงการพัฒนาฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ตลอดทั้งการส่งเสริมการประกอบอาชีพของราษฎรที่อยู่อาศัยในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

4. โครงการพัฒนาเมืองหลักสงขลา - หาดใหญ่

ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 กำหนดแนวทางการกระจายการพัฒนาเมือง และการบริการพื้นฐานไปสู่ส่วนภูมิภาคควบคู่กับการกระจายอุตสาหกรรมไปสู่ภูมิภาค โดยมีเป้าหมายที่จะพัฒนาสงขลา - หาดใหญ่ ให้เป็นศูนย์กลางอุตสาหกรรมธุรกิจการค้า บริการ การท่องเที่ยว และการบริหารของภาคใต้ตอนล่าง รัฐบาลจมีเงินอุดหนุนเป็นกรณีพิเศษในการพัฒนาด้านสาธารณูปโภค และการแก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสีย และการก่อสร้างสถานที่กำจัดขยะมูลฝอย

5. โครงการปรับปรุงขยายประปาหาดใหญ่ - สงขลา

เป็นโครงการขยายกำลังการผลิตให้ได้วันละ 2,000 ม³/ชม. เพื่อให้บริการประชาชนได้เพิ่มมากขึ้น และเพียงพอ มีกรวางระบบท่อส่งน้ำที่ใหญ่ขึ้นและขยายเขตจ่ายน้ำเพิ่มมากขึ้น ขณะนี้ได้ขยายการให้บริการไปยังอำเภอสิงหนครแล้ว

6. โครงการขยายโทรศัพท์ตามโครงการขยายโทรศัพท์ 1.5 ล้านเลขหมาย

จังหวัดสงขลาได้รับหมายเลขเพิ่มขึ้นตามโครงการปี พ.ศ. 2529 จำนวน 16,640 เลขหมาย และในปี พ.ศ. 2541 ยังได้รับหมายเลขเพิ่มเติมตามโครงการจัดความขาดแคลนระยะสั้น (พ.ศ. 2539 - พ.ศ. 2541) จำนวน 2,048 เลขหมาย โครงการขยายบริการเร่งด่วน 256 เลขหมาย จนถึงปัจจุบันจังหวัดสงขลาได้รับเลขหมายเต็มจำนวน 88,306 เลขหมาย เปิดใช้แล้ว 66,634 เลขหมาย จำนวนเลขหมายต่อประชากร 100/5.8 เลขหมาย

7. โครงการปรับปรุงท่าอากาศยานหาดใหญ่

การทำอากาศยานหาดใหญ่ประสบปัญหาในด้านการให้บริการแก่ลูกค้า ในด้านอาคารที่พักผู้โดยสาร อาคารคลังสินค้า สถานที่จอดรถและระบบสาธารณูปโภคอื่นๆ การทำอากาศยานหาดใหญ่จึงได้ดำเนินการปรับปรุง โดยการก่อสร้างอาคารคลังสินค้าขนาด 1,500 ตารางเมตร พร้อมลานจอดรถ 3,180 ตารางเมตร เพิ่มขึ้นอีก 1 หลัง สามารถรองรับสินค้าได้ 13,800 ตันปี ปรับปรุงอาคารที่พักผู้โดยสารเพิ่มขึ้นจาก 4,200 ตารางเมตรเป็น 8,400 ตารางเมตร ก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสีย ปรับปรุงระบบประปา การก่อสร้างลานจอดรถยนต์และการก่อสร้างอาคารเอนกประสงค์สำหรับผู้เดินทางไปประกอบพิธีฮัจย์ ขนาด 2,578 ตารางเมตร และลานจอดรถยนต์ 6,853 ตารางเมตร

8. โครงการพัฒนาสวนสัตว์สงขลา

คณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม 2532 เห็นชอบให้องค์การสวนสัตว์ก่อสร้างสวนสัตว์สงขลา ณ บริเวณเขาภูช้าง ตำบลเขาภูช้าง อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา มีเนื้อที่ทั้งหมด 911 ไร่ เพื่ออนุรักษ์และขยายพันธุ์สัตว์ป่าของไทยมิให้สูญพันธุ์ ตลอดจนเพื่อให้การศึกษาและเป็นสถานที่ท่องเที่ยว คาดว่าจะเปิดให้ประชาชนได้เข้าชมตั้งแต่ต้นปี พ.ศ. 2540

9. โครงการพัฒนาพื้นที่ชายแดนไทย - มาเลเซีย

เป็นโครงการเพื่อพัฒนาพื้นที่ชายแดนไทย - มาเลเซีย จังหวัดได้แต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาพื้นที่บริเวณด่านชายแดน ระดับจังหวัด และคณะทำงานศึกษาการพัฒนาพื้นที่ชายแดน จากการศึกษาโอกาสและศักยภาพในการพัฒนา ได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาไว้ดังนี้

- พัฒนาด่านสะเดาให้เป็นด่านเพื่อการค้าบริการเข้าออก เพื่อการท่องเที่ยวโดยทางรถยนต์ และการขนส่งสินค้าทั่วไปทางรถยนต์
- พัฒนาด่านปาดังเบซาร์ให้เป็นด่านเพื่อการค้าชายแดนและเป็นด่านเพื่อการขนส่งสินค้าการเกษตรโดยทางรถไฟ

10. โครงการสนามกีฬาเมืองหลัก

การกีฬาแห่งประเทศไทย มีโครงการที่จะก่อสร้างสนามกีฬาในส่วนภูมิภาคให้สอดคล้องกับการพัฒนาเมืองหลัก เพื่อส่งเสริมและพัฒนาการกีฬาให้แก่ประชาชนและเป็นสถานที่ฝึกซ้อมพัฒนานักกีฬาให้อยู่ระดับสูงขึ้น โดยกำหนดการก่อสร้างสนามกีฬา เมืองหลักที่พุดังกล่าว ตำบลบ้านพรุ อำเภอกาญจนดิษฐ์ และปรับปรุงสนามกีฬาดินสุลานนท์ ให้บรรจุผู้ชมได้ 2,000 ที่นั่ง ปัจจุบันแล้วเสร็จเรียบร้อยแล้ว

11. โครงการศูนย์ราชการจังหวัดและศูนย์ราชการภาค

บริเวณศาลากลางจังหวัดสงขลาปัจจุบัน ประกอบด้วยอาคารราชการหลายหลัง ซึ่งได้ก่อสร้างมานาน มีสภาพชำรุด ควรมีการปรับปรุงรีโนเวท ทางจังหวัดได้เสนอโครงการก่อสร้างศูนย์ราชการไปยังกระทรวงมหาดไทย ในปี พ.ศ. 2539 จำนวน 335,176,000 บาท แต่ไม่ได้รับการอนุมัติ ในปี พ.ศ. 2540 จึงได้เสนอขอใหม่ในวงเงิน 167 ล้านบาท ปรากฏว่าได้รับการอนุมัติจำนวน 100 ล้านบาท จำต้องปรับแบบใหม่และจะประกวดราคาตามวงเงินที่ได้รับและได้เสนอของประมาณเพิ่มเติมต่อไป โดยสถานที่ใช้ก่อสร้างศูนย์ราชการได้กำหนดใช้พื้นที่บริเวณเชิงสะพานดินสุลานนท์ ขณะนี้ได้จัดทำการศึกษาการจัดวางผังแม่บทเสร็จแล้วอยู่ระหว่างการพิจารณาของคณะกรรมการอำนวยการจัดระบบสถานที่ราชการ

12. โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

จังหวัดสงขลา มีโครงการตามแนวพระราชดำริหลายโครงการเพื่อพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนในชนบท ตลอดจนแก้ไขปัญหาสังคมเมือง เช่น โครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองทลหา โครงการพัฒนาลุ่มน้ำคลองหอยโข่ง โครงการแก้ไขปัญหาลูกทกภัย อำเภอกาญจนดิษฐ์ โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังในพื้นที่อำเภอระโนด

13. โครงการพัฒนาเขตเศรษฐกิจสามฝ่าย (IMT - GT)

เป็นโครงการร่วมมือเพื่อพัฒนาอนุภูมิภาคระหว่างประเทศ คือ ประเทศไทย มาเลเซีย และอินโดนีเซีย ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 23,000 กม³ ประกอบด้วยพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย 2 จังหวัดตอนเหนือของสุมาตรา : อินโดนีเซีย และ 4 รัฐตอนเหนือของประเทศมาเลเซีย จังหวัดสงขลาเป็น 1 ใน 5 จังหวัดของชายแดนภาคใต้ที่อยู่ในพื้นที่โครงการ และมีความพร้อมที่จะร่วมมือในการพัฒนาตามโครงการดังกล่าว ในแต่ละสาขาของความร่วมมือ โดยมีหลักการให้สมาชิกชายแดนภาคใต้เป็นองค์กรภาคเอกชน ในการดำเนินการและภาครัฐเป็นผู้ให้การสนับสนุนด้านโครงสร้างพื้นฐานและกฎระเบียบต่างๆ ซึ่งในขณะนี้มีความก้าวหน้าไปในหลายสาขาของความร่วมมือ เช่น การขยายเวลาเปิดปิดด่านพรมแดน การท่องเที่ยว เป็นต้น

2. ยุทธศาสตร์ “เรารักสงขลา”

ยุทธศาสตร์ “เรารักสงขลา” เป็นแนวทางที่กำหนดขึ้นเพื่อสร้างจิตสำนึกให้ทุกฝ่ายทุกคนที่ได้อาศัยในผืนแผ่นดินจังหวัดสงขลาได้ตระหนักร่วมกันในการที่จะพัฒนาให้จังหวัดสงขลาเจริญรุ่งเรือง ประชาชนอยู่ดีกินดี เพื่อให้บรรลุผลจึงให้ปฏิบัติตามข้อบัญญัติ 10 ประการ (5 มุ่ง 3 ต้อง 2 ไม่) ดังนี้

- 1 มุ่ง - พัฒนาความสะอาด ทั้งด้านกายภาพและจิตใจ
 - คนสะอาดทั้งกายใจ มีวินัยและคุณธรรม
 - บ้านเมืองสะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อย สภาพแวดล้อมดี
- 2 มุ่ง รักษาความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน
- 3 มุ่ง พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็น
- 4 มุ่ง เสริมสร้างความสุขและความมั่งคั่งให้ประชาชนมีฐานะและคุณภาพชีวิตที่ดี
- 5 มุ่ง สร้างบ้านแปลงเมืองให้สวยงามเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว
- 6 ต้อง โปรงใส ตรงไปตรงมา ซื่อสัตย์ สุจริต ในการปฏิบัติงานและปฏิบัติตน
- 7 ต้อง เป็นที่พึ่งของประชาชนในการปฏิบัติหน้าที่การงานของกลไกรัฐทุกระดับและทุกคน
- 8 ต้อง รักษาเกียรติยศ และศักดิ์ศรีของชาวสงขลา
- 9 ไม่ สร้างปัญหาทุกคนจะต้องไม่สร้างปัญหา
- 10 ไม่ กระทำการใดใด ที่ก่อให้เกิดการแตกแยกความสามัคคี

3. วิสัยทัศน์สงขลา 2555

เพื่อให้การพัฒนาสงขลาในอนาคตอีก 15 ปีข้างหน้า ดำเนินไปอย่างถูกต้องทิศทางจังหวัดสงขลาจึงได้ดำเนินการจัดทำวิสัยทัศน์สงขลา 2555 ขึ้น โดยการระดมความคิดเห็นจากบุคคลทุกกลุ่มสาขาอาชีพ ครอบคลุมพื้นที่และกลุ่มบุคคลให้มากที่สุด โดยจัดสัมมนาเพื่อระดมความคิดเห็นรวม 6 ครั้ง ผลจากการดำเนินการตามขั้นตอนที่กำหนด ได้สรุปวิสัยทัศน์สงขลา 2555 จะพัฒนาให้สงขลาเป็นเมืองหลักและเป็นศูนย์กลางของภาคใต้ตอนล่าง ในแต่ละด้านดังนี้

1. เป็นศูนย์กลางการศึกษา ประชาชนมีคุณภาพและคุณธรรมได้รับการศึกษาถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเป็นอย่างต่ำ พร้อมทั้งจะมีส่วนร่วมในการพัฒนา และสามารถดำรงชีวิตในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง
2. เป็นศูนย์กลางเทคโนโลยีและสารสนเทศ เพื่อการพัฒนาการเกษตร และอุตสาหกรรม และพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน

3. เป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจของภาคใต้และภูมิภาค โดยมีรายได้ของประชาชาติอยู่ในระดับ 1 ใน 5 ของประเทศ และมีการกระจายรายได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม
4. เป็นศูนย์กลางการคมนาคม การขนส่ง การสื่อสารและการโทรคมนาคมของภาคใต้และภูมิภาค
5. เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยว การประชุม การแสดงสินค้าในระดับประเทศ และระดับนานาชาติ
6. สังคมมีคุณธรรม ประชาชนมีการเกื้อกูลซึ่งกันและกัน
7. ประชาชนมีศรัทธาต่อการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
8. กลไกของรัฐมีประสิทธิภาพในการบริหารและการจัดการโดยภาคเอกชน และประชาชนมีส่วนร่วม
9. มีระบบการจัดการทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมพร้อมทั้งสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ฟื้นฟูและใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สุด โดยคำนึงถึงการพัฒนาที่ยั่งยืน

ระดับเมือง

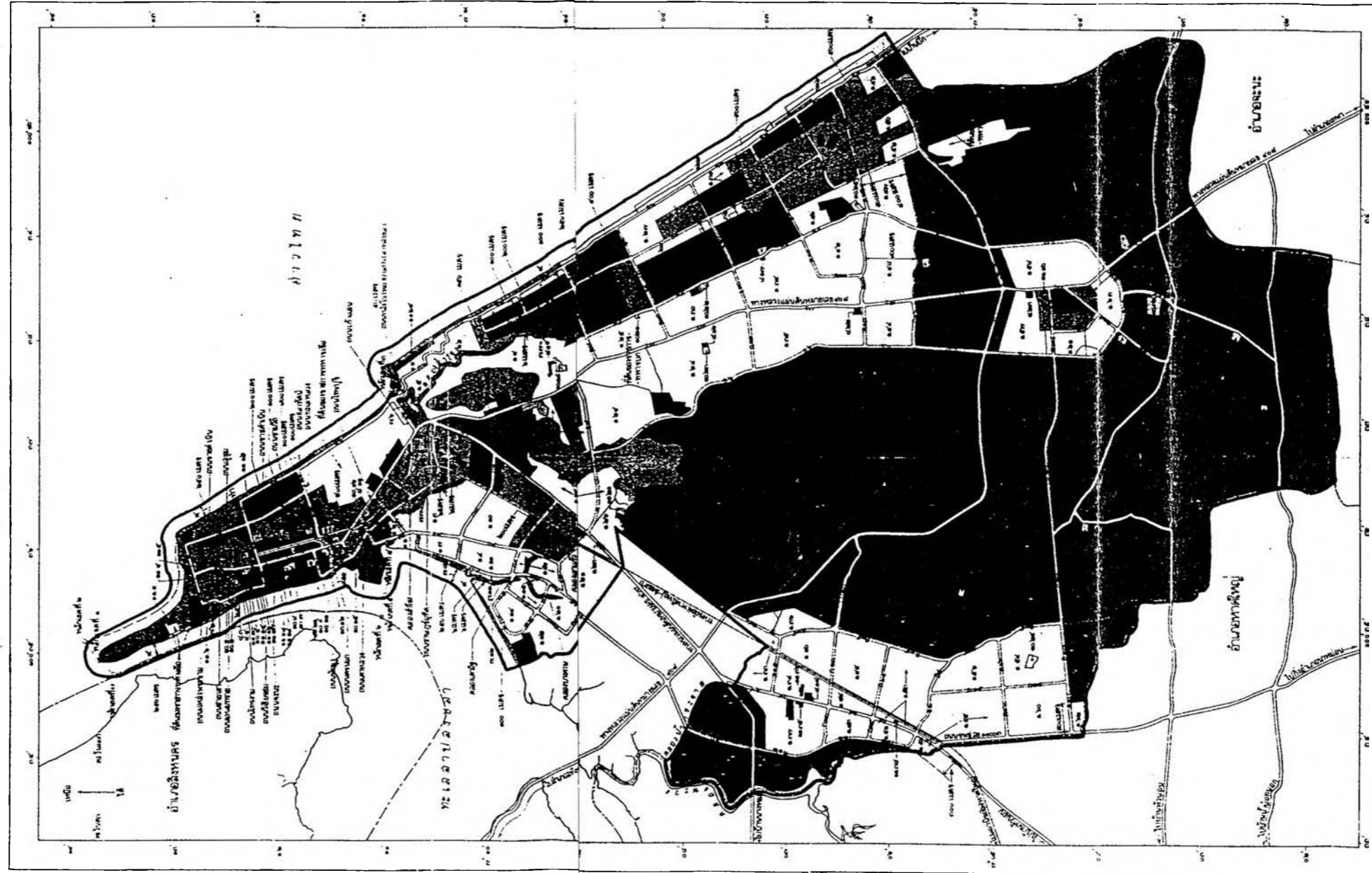
จากการที่เมืองสงขลาได้ถูกกำหนดบทบาทให้ทำหน้าที่เป็นเมืองศูนย์กลางทางการบริหาร การศึกษา การอุตสาหกรรม เมืองท่าส่งออก และโครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ทำให้เมืองสงขลามีโครงการพัฒนาเกิดขึ้นมากมาย โดยบางโครงการในปัจจุบันได้ดำเนินการแล้วเสร็จตามแผนพัฒนาฯ ที่ผ่านมา ได้แก่ โครงการก่อสร้างท่าเรือน้ำลึกทางฝั่งหัวเขาแดง ทำให้เกิดเป็นชุมชนเมืองอีกแห่งหนึ่ง ซึ่งทางสำนักผังเมืองบริเวณชุมชนท่าเรือน้ำลึกสงขลาเรียบร้อยแล้ว โครงการสะพานติณสูลานนท์ โครงการศูนย์ราชการ โครงการศูนย์วิจัยสัตว์ โครงการสร้างท่าเรือประมงสงขลา (ท่าสะอ้าน) โครงการนิคมอุตสาหกรรม โครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชายหาดสมิหลา โครงการจัดทำแผนการจัดการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมเมืองเก่าสงขลา

นอกจากนี้ยังมีอีกหลายโครงการซึ่งปัจจุบันยังดำเนินการไม่แล้วเสร็จเกิดปัญหาขัดแย้งเช่น โครงการก่อสร้างบริเวณท่าจัดขยะ โครงการย้ายชุมชนเก่าเลี้ยง ซึ่งปัจจุบันก็ยังไม่สามารถย้ายได้ โครงการพัฒนาบึงทหารเรือ

แผนผังกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินตามผังเมืองรวมสงขลาฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1

ฉบับที่ ๒๒๓ (พ.ศ. ๒๕๕๖)

กรมวางผังเมือง กรุงเทพมหานคร

เครื่องหมาย

- ๑ เขตสีเหลือง
- ๒ เขตสีส้ม
- ๓ เขตสีแดง
- ๔ เขตสีม่วง
- ๕ เขตสีชมพูอ่อน
- ๖ เขตสีเขียว
- ๗ เขตสีเขียวอ่อน
- ๘ เขตสีเขียวเข้ม
- ๙ เขตสีฟ้า
- ๑๐ เขตสีเทาอ่อน
- ๑๑ เขตสีน้ำเงิน

การกำหนดพื้นที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อย

- พื้นที่ประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่นปานกลาง
- พื้นที่ประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่นและที่อยู่อาศัยหนาแน่นมาก
- พื้นที่ประเภทอุตสาหกรรมและสีน้ำตาล
- พื้นที่ประเภทอุตสาหกรรมสีเทา
- พื้นที่ประเภทสีน้ำเงิน
- พื้นที่ประเภทสีน้ำเงินเข้ม
- พื้นที่ประเภทสีน้ำเงินเข้ม
- พื้นที่ประเภทสีน้ำเงินเข้ม
- พื้นที่ประเภทสีน้ำเงินเข้ม
- พื้นที่ประเภทสีน้ำเงินเข้ม

กรมวางผังเมือง

- แนวเขตผังเมืองรวม
- เขตสีน้ำเงิน
- เขตสีน้ำตาล
- ทางหลวง ถนน
- ถนนลูกรัง ที่ดินว่างเปล่า
- ถนนคอนกรีต
- ทางรถไฟ
- ลำน้ำ
- คลอง
- คูน้ำ

(จากข้อมูล/ สรุปรหัสสีผังเมือง)
สีผังเมืองรวมฉบับเมือง

ผังเมืองรวมเมืองสงขลา

แผนที่ 4.28 แสดงการกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินตามผังเมืองรวมสงขลาฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1 พ.ศ.2540

นอกจากนี้ในปัจจุบันทางกรมการผังเมือง กระทรวงมหาดไทยได้ประกาศผังเมืองรวมฉบับใหม่ ของ ผังเมืองรวมสงขลา พ.ศ. 2540 แทนฉบับเก่าที่หมดอายุแล้วโดยยังคงรูปแบบและแนวความคิดในการวางผัง เหมือนเดิมไม่มีเปลี่ยนแปลง ทั้งการใช้ที่ดิน โครงการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน ทั้งถนนและระบบ สาธารณูปโภค ซึ่งยังคงกำหนดแนวทางการขยายตัวและพัฒนาของชุมชนในอนาคตไว้ 3 อันดับคงเดิม (แผน ที่ 4.28)

อันดับที่ 1 ศูนย์กลางพาณิชยกรรมตลาดทรัพย์สินและยานถนนนครนอก นครใน

อันดับที่ 2 ศูนย์กลางการพาณิชยกรรมย่อยบ้านบ่ออิฐ ต.เกาะเต่า

อันดับที่ 3 ศูนย์กลางพาณิชยกรรมย่อย ต.ทุ่งหวัง

โดยจากการพัฒนาที่ต้องการให้เมืองสงขลา - หาดใหญ่ มีเป้าหมายในการวางผังให้มีการพัฒนาควบ คู่กันไป โดยสภาพทางข้อเท็จจริงทางกายภาพเป็นชุมชนเมืองที่ห่างกันประมาณ 30 กม. เท่านั้น ความสัมพันธ์ ทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการปกครองจึงเป็นไปอย่างแน่นแฟ้นมาตั้งแต่อดีต และเป็นเมืองที่ต้องพึ่งพา อาศัยกันและกัน โดยเฉพาะตัวเมืองหาดใหญ่เป็นศูนย์กลางของการคมนาคมขนส่งของภาคทางบก ส่วน สงขลาเป็นศูนย์กลางการคมนาคมทางน้ำ และมีนิคมอุตสาหกรรมอยู่ตรงกลางเป็นตัวเชื่อมสำคัญในการจ้าง แรงงานของชุมชนเมืองทั้งสอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งตัวเมืองหาดใหญ่จำเป็นที่จะต้องพึ่งทรัพยากรธรรมชาติที่ สวยงามของเมืองสงขลา ช่วยส่งเสริมธุรกิจการท่องเที่ยวอีกด้วย

การวางแนวทางพัฒนาเมืองในขั้นต้นที่จะทำให้การพัฒนาสำเร็จไปตามนโยบายดังกล่าว ทำให้ต้องมีการ กำหนดเป้าหมายที่แน่นอนสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นและนโยบายของรัฐบาล ตลอดจนโครงการ ต่างๆ ของภาคเอกชนและรัฐวิสาหกิจอื่นๆ ด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งจำเป็นต้องยอมรับสถานะทางเศรษฐกิจ สังคม และภูมิประเทศอันเป็นมูลฐานสำคัญในการพิจารณา กำหนดเป้าหมายในการพัฒนาเมือง

ดังนั้นแนวโน้มของการเข้ามาของโครงการหลักที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของเมืองสงขลาในอนาคต นั้นคงไม่เกิดขึ้นแล้ว แต่จะเป็นการพัฒนาจากภายในท้องถิ่นตามแผนพัฒนาฉบับที่ 8 ที่เน้นการพัฒนาใน อนาคต จะเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน และภายในท้องถิ่นเองสามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยมี เศรษฐกิจชุมชนเป็นตัวนำและช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้คนในท้องถิ่นเอง ดังนั้นในแผนพัฒนาทุกฉบับ จะสอดแทรกให้ภายในท้องถิ่นหรือเมืองนั้นพยายามมองเห็นถึงสิ่งที่มีอยู่ภายในท้องถิ่นนั้น ทั้งปัญหาและศักยภาพ ที่เหมาะสมจะนำมาพัฒนาได้ โดยมีผู้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการดำเนินการ

จากแผนพัฒนาในระดับจังหวัด และเมืองสงขลาจะเห็นได้ว่าแนวทางและนโยบายจะมีความสอดคล้องกันกล่าวคือ จะมุ่งเน้นพัฒนาความเป็นอยู่ของผู้คนในท้องถิ่นให้ดีขึ้น โดยเน้นที่ทรัพยากรมนุษย์ให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ส่วนในด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพของเมืองทางจังหวัดและเทศบาลยังมีแผนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อตอบรับการเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากโครงการของภาครัฐและเอกชนในอนาคต นอกจากนี้ยังเป็นการดึงดูดการเข้ามาลงทุนภายในพื้นที่ โดยการบริการพื้นฐานของภาครัฐบาล จากการทำแผนพัฒนาทั้งสองอย่างควบคู่กันนับเป็นสิ่งที่ดีในด้านความสอดคล้องโดยมุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนาแก่ผู้คนในท้องถิ่นให้ดีขึ้น โดยในปัจจุบันได้นำเอาการดำรงรักษาเอกลักษณ์ ประเพณี ศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิต โดยการพัฒนาทุกกรณีต้องไม่ทิ้งเอกลักษณ์หรือสัญลักษณ์ของเมือง โดยเน้นการอนุรักษ์และฟื้นฟูของดีเมืองสงขลา ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยจะพัฒนาให้เมืองสงขลาเป็นเมืองตัวอย่างในการประสานงานร่วมมือกันให้เมืองสงขลาเป็นเมืองที่น่าอยู่

ภาคเอกชน

โครงการของภาคเอกชนที่เกิดขึ้นในอดีตภายในเมืองสงขลาส่วนใหญ่เป็นโครงการขนาดเล็ก ทั้งนี้เนื่องมาจากสภาพเศรษฐกิจโดยรวมของเมืองสงขลาอยู่ที่ด้านการประมงเป็นส่วนใหญ่ และเป็นเมืองการศึกษาและราชการ โครงการลงทุนส่วนใหญ่นักลงทุนจะลงทุนในเมืองหาดใหญ่ มีทั้งโรงแรม ศูนย์การค้า รวมถึงเมืองสงขลาเองก็อยู่ไม่ไกลจากเมืองหาดใหญ่นักการเดินทางสะดวกสบาย นักท่องเที่ยวที่เข้าเที่ยวส่วนใหญ่ไม่จำเป็นต้องค้างที่เมืองสงขลา จึงไม่ค่อยมีโรงแรมระดับ 5 ดาวในเมืองสงขลา ส่วนใหญ่การลงทุนในเมืองสงขลาจะเป็นการพัฒนาทางด้านที่อยู่อาศัย โดยเฉพาะบริเวณหน้ามหาวิทยาลัยทักษิณ และสถาบันราชภัฏ ตามถนนทางหลวงหมายเลข 407 (ถนนกาญจนวนิชย์) มีการสร้างหมู่บ้านจัดสรรและหอพักสำหรับนักศึกษาขึ้นเป็นจำนวนมาก และมีร้านค้าขนาดเล็ก เช่น ซูเปอร์มาร์เก็ต ร้านรับพิมพ์งาน ตลาด เป็นย่านพาณิชย์กรรมใหม่ที่กำลังขยายตัวออกมาจากเมืองสงขลาในอนาคต